

SCOTT HAHN

PREČO VERIŤ

redemptoristi

SCOTT HAHN

PREČO VERIŤ

redemptoristi

© Redemptoristi - Slovo medzi nami, 2009

© Scott Walker Hahn, 2009

Translation © Pavol Petrík, 2009

This translation published by arrangement with The Doubleday
Broadway Publishing Group, a division of Random House, Inc.

ISBN 978-80-89342-06-8

*Pre Dávida Timothyho Bonaventuru Hahna
pri príležitosti jeho prvého svätého prijímania
a kráľovsko-kňazského pomazania pri birmovaní*

I.

Prirodzené dôvody

Viac než pocit

O láske k učeniu a o túžbe byť ponorený

Bol som najnovší z nováčikov.

Ako takmer každý v tom prvom ročníku som po prvýkrát býval ďaleko od domova a rodiny. Lacnel som po všetkom, čo nám sľubovala vysoká škola v Grove City. Som si istý, že som to chcel ešte viac než väčšina mojich spolužiakov. Už na strednej škole som túžil po univerzite. Mal som pokúšenie písať slovo učenie s veľkým U. Bol som relatívne nový kresťan, ale už som sa ponoril do teológie a na vysokej škole v Grove City som mohol študovať s významnými mysliteľmi evanjelického a kalvínskeho sveta.

Navyše Grove City nebola izolovaná kresťanská inštitúcia. Bola súčasťou kultúrneho hnutia. V okolí boli dve ďalšie evanjelické kalvínske vysoké školy, Westminster College a Geneva College. Celé územie medzi týmito vysokými školami a našou vysokou školou - zväčša mestečká a poľnohospodárske usadlosti - bolo poznačené pastoračnými a spoločenskými experimentálmi, ktoré čerpali inšpiráciu, energiu a aj členov z týchto vysokých škôl.

Keď som teda urobil prvé kroky z domu do širšieho sveta, bol som ako nováčik veľmi otvorený novým skúsenostiam a myšlienkam. Na vysokej škole a v jej okolí bolo toho veľa, čím sa moja myseľ a moje zmysly zaoberali. Nebol to však ľahký prechod. Vysoká škola

nemohla umiestniť všetkých prvákov do prváckych internátov, takže niektorí museli bývať so staršími študentmi. Patril som medzi nich.

Starší študenti boli milí a priateľskí, ale musím sa priznať, že som sa cítil izolovaný. Som si istý, že tieto pocity znamenali len určitý smútok po domove. Medzi staršími chalanmi som sa cítil ako „čudák“ - museli mi vysvetľovať všetky svoje žarty. Ale niektoré pocity boli zmesou záujmov a ideálov: na jednej strane som bol ja, hladný po Učení a intelektuálnom kamarátstve, možno aj po diskusii. A na druhej strane boli oni, druháci a tretiaci, ktorí boli týmto svetom unavení. Vysoká škola pre nich už dávno nebola tajomstvom a jej profesori stratili svoju magickú tajomnosť.

Priepasť, ktorá ma oddeľovala od spolužiakov v prvom ročníku, som však postupne prekonal. Spoznal som dvoch chalanov, Douga a Rona. Zhovárali sme sa o svojich záujmoch a oni prejavili túžbu po kresťanskom kamarátstve. Tí dvaja boli najpopulárnejší prváci na vysokej škole. Keď som ich počas prvých týždňov semestra spoznával, veľa som počul o cirkvi, do ktorej patrili. Doug a Ron ňou boli nadšení. O ničom inom ani nehovorili. Zdalo sa, že všetky iné témy ich opäť privádzajú k tej hlavnej, a to bola ich novozaložená cirkev.

„Naozaj ponorení“

Kostol bol vzdialený asi šesťnásť kilometrov, nachádzal sa medzi našou vysokou školou a Westminster College. V nedeľu na bohoslužbe sa zakaždým len stálo. Spev až nadvihoval strechu. Kázanie elektrizovalo. Medzi zhromaždenými boli miestni farmári, študenti a profesori z vysokých škôl. Vybudovali sieť sociálnych služieb vrátane adopcie, náhradnej starostlivosti a programov pre problémovú mládež. Na konci každej

bohoslužby bolo „vkladanie rúk“. Takto sa ľudia uzdravovali z rôznych chorôb od depresie po rakovinu. Priblížne každý mesiac po bohoslužbe v blízkom potoku krstili nových členov úplným ponorením.

Tieto udalosti boli v škole obľúbenou témou rozhovorov počas prestávok. Boli neodmysliteľným cieľom našich rozhovorov pri stole v jedálni. Po niekoľkých týždňoch som napokon súhlasil, že pôjdem so svojimi novými priateľmi na ich nedefnú bohoslužbu.

Naše očakávania rástli úmerne s dĺžkou cesty do kostola. A bohoslužba nás nesklamala. Veľmi veľa sa spievalo, kázanie bolo pôsobivé a napokon bolo vkladanie rúk. Kládol som si otázku, prečo naša presbyteriánska bohoslužba nemôže vyzeráť takto. Nadšenie v mojej cirkvi sa prejavovalo pri osobitných programoch, napríklad *Mladý život*, ale dosiahli sme ho len tak, že sme oddelili mladých ľudí od starších a od malých detí, aby nás nevyrušovali. Ale tu bola skutočná zmes všetkých typov ľudí. Bolo to živé a každý sa do bohoslužby zapájal.

Doug a Ron na spiatocnej ceste vraveli, že čoskoro aj oni pôjdu k potoku na krst. Otázka neznela, či to bude ich ďalší krok. Jediná otázka bola, kedy to bude.

Až vtedy - keď začali hovoriť o krste - moje nadšenie upadlo. Takmer sa stratilo. Rozhovor pokračoval aj po návrate na internát, kde mnohí študenti hovorilo o tom, že boli „naozaj ponorení“.

Nás všetkých pokrstili ako malé deti, ale moji priatelia zavrhovali samotnú myšlienku krstu detí. Keď som ich na to upozornil, opýtali sa ma: „Scott, čo si pamätáš zo svojho krstu?“ Povedali mi, že my všetci sme si v tento deň mohli zapamätať, čo sme videli, počuli a zažili v tejto novozaloženej vidieckej cirkvi - v cirkvi, ktorej pravdu dokazovali zjavné zázraky.

Stále som váhal. „Ale je biblické dať sa opäť pokrstiť? Ste si istí, že krst detí je nebiblický?“

Jeden z chalanov odpovedal na moju otázku otázkou:
„Dobre, Scott, kde sa v Novom zákone spomína krst detí?
Nevedel som odpovedať.

Opakovaný krst a štúdium

Moji priatelia sa mi neposmievali. Len ma odhovárali od toho, čo považovali za moje „príliš intelektuálne príviesky“. Nepochopte ma nesprávne: boli to veľmi inteligentní chlapci. Mysleli si, že nepotrebujú ďalšie dôvody, keď stále prežívali takúto povznášajúcu bohoslužbu. Mysleli si, že ich skúsenosti sú dostatočným dôvodom na konanie.

Veľa som o tomto probléme premýšľal. Títo noví priatelia pre mňa veľa znamenali. Ich cirkev ma nadchýnala. Ale trápila ma predstava opätovného krstu. Nevedel som prečo. Rozhodol som sa, že to poviem profesorovi, ktorého som si veľmi vážil. Bol to Dr. Robert VandeKappelle. Navštevoval som jeho prednášky pod názvom Biblické idey, ktoré sa mi veľmi páčili. Dr. VandeKappelle len nedávno získal doktorát na Princetonskej univerzite. Na prednáškach a v jeho usmievavých očiach žiarila láska k štúdiu. Nosil okuliare s drôteným rámom a konzervatívne kravaty. Vyzeral ako profesor, ktorý chce všetko preskúmať, a pestoval taký druh Učenia, o akom som snívaj, keď som sa prihlásil na vysokú školu v Grove City.

Raz popoludní som v jeho kancelárii len tak mimochodom spomenul, že moji priatelia a ja sa chceme dať opätovne pokrstiť.

Zdvihol obočie ponad drôtené rámy okuliarov, ale jeho oči sa naďalej usmievali. Hovoril mierne ako vždy. „Opäť sa dať pokrstiť? Prečo?“

Samozrejme, vedel o cirkvi, do ktorej sme chodili. Každý o nej vedel.

Povedal som: „Bol som pokrstený ako dieťa a nič to pre mňa neznamenal.“

Nadalej sa usmieval. „Teda?“

„Okrem toho,“ povedal som, „kde to je v Novom zákone?“

Stále sa usmieval a spýtal sa: „Hľadal si to?“

Moje mlčanie mu bolo dostatočnou odpoveďou. Povedal: „Možno by si sa na to mal pozrieť.“ A potom to celé zaklincoval: „Scott, a čo keby si písal seminárnu prácu v mojej triede na tému krstu detí?“

V nedeľu boli moji priatelia „ponorení“, ale ja som tam nebol a šiel som na bohoslužbu do bližšieho kostola. V univerzitnej knižnici som sa snažil zistiť, čo hovoria na tému krstu detí knihy. Bola to problematická otázka už od prvých rokov protestantskej reformácie. Oddelila klasický reformovaný prúd (luteránov a kalvínov) od anabaptistov (baptistov a mennonitov). Naložil som si do košíka veľa kníh. V mojej izbe som ich čítal pár dní za sebou neskoro do noci.

Co som sa dozvedel? Že zvyk krstiť deti je naozaj veľmi starobylý. Tí, ktorí krstili deti, na to mali dobré biblické dôvody. Sám Ježiš povedal: „Nechajte deti a nebráňte im prichádzať ku mne, lebo takým patrí nebeské kráľovstvo“ (*Mt* 19, 14). Pán povedal, že deťom patrí kráľovstvo a krst je v istom zmysle znamením, že kráľovstvo prichádza (pozri *Mt* 28, 18-19). Keď Peter počas prvých Turíc prvýkrát hlásal evanjelium, hovoril rovnako: „Robte pokánie a nech sa dá každý z vás pokrstiť v mene Ježiša Krista na odpustenie svojich hriechov a dostanete dar Svätého Ducha. Veď to prisľúbenie patrí vám a vašim deťom“ (*Sk* 2, 38-39).

Vďaka týmto novozákonným úryvkom bol pre mňa krst detí prijateľný, hoci sa o tom nehovorilo tak otvorene, ako by som chcel. Ale keď som čítal dôvody, ktoré odborníci a múdri ľudia vyvodili z celej Biblie - z obidvoch

Zákonov -, bolo to ohromné. Keď som uvažoval o Ježišovej Novej zmluve vo svetle dejín Božích zmlúv s jeho ľudom, pochopil som, že tieto zmluvy sa týkali aj malých detí. Ak Boh dvetisíc rokov prijímal novorodencov do Izraela prostredníctvom rituálnej obriezky, prečo by zrazu zatvoril kráľovstvo pred malými deťmi, lebo nedokážu pochopiť rituálny krst? A ak by chcel urobiť takúto radikálnu zmenu v zmluve, nepovedal by to priamo?

Keď som čítal Nový zákon vo svetle Starého zákona, Nový zákon bol ešte jasnejší. Vedel som, akým smerom sa vo svojom kresťanskom živote mám vydať - a akým smerom sa nemám vydať. Mal som dôvody, aby som veril tomu, čomu verili moji kalvínski predkovia a učitelia v otázke krstu detí.

Nebudem vás nudiť podrobným zhrnutím seminárnej práce, ktorú som napísal. Stačí, keď poviem, že som sa pevne rozhodol nedať sa opätovne pokrstiť. A Dr. VandeKappelle mi dal jednotku. Potom som sa stal členom jedného nevýrazného a pokojného miestneho zboru - zboru, ktorý „naozaj“ krstil deti a mal obyčajnejšie bohoslužby.

Na vysokej škole som získal prvú skúsenosť so solidným štúdiom a aj poučnú skúsenosť, ktorá mi zmenila život. Naučil som sa skúmať každého ducha - overovať svoje pocity na základe zdravého rozumu a overovať svoje rozumové pochybnosti na základe dedičstva kresťanských cirkví, obsiahnutého v štúdiách o biblickej viere. Táto metóda mi o niekoľko rokov neskôr dala dôvody veriť tak, ako verí Katolícka cirkev. Potom ma prijali do plného spoločenstva s ňou. Ale to je iný príbeh pre inú knihu.¹

Pozri Scott and Kimberley Hahn, *Rome Sweet Home* (San Francisco: Ignatius Press, 1993). V českom preklade *Naše cesta do katolíckej Cirkve* (Ronov nad Doubravou, Triality s.r.o., 2000).

Buď pripravený

Mravné ponaučenie z knihy, ktorú teraz držíte v ruke, bolo predložené už pred mnohými rokmi v *Prvom liste svätého Petra*: Buďte „stále pripravení obhájiť sa pred každým, kto vás vyzýva zdôvodniť nádej, ktorá je vo vás. Robte to však skromne, s bázňou" (3, 15-16).

V živote sú obdobia, keď musíme vykročiť do tmy, riadiť sa inštinktom alebo sa uspokojiť so slepou vierou. Ale to nie sú „normálne" obdobia. Sú to obyčajne obdobia nesmierneho nebezpečenstva. Nemali by sme svoj život prežívať v neustálej kríze. Bežný život by malo charakterizovať slovo „stále", ktoré používa svätý Peter. Podobne ako skauti by sme stále mali „byť pripravení" vysvetliť dôvody, prečo veríme tomu, čomu veríme. Tento výrok predpokladá, že naše presvedčenie sa dá brániť na rozumovom základe a že sme ochotní celý život sa pripravovať na to, že budeme brániť to, čo vyznávame v článkoch viery. Keď som bol na vysokej škole, bol som zraniteľný, lebo som nikdy neštudoval význam krstu. Ale veľmi intenzívne som si uvedomoval, ako som sa *cítil*, keď som bol v tom horlivom zbore, ktorý opätovne krstil ľudí. Musel som sa naučiť, že Božie zákony, podobne ako zákony gravitácie, nezávisia od toho, čo si o nich *myslím*. Sú neúprosné a Boh chce, aby sme ich spoznali, hoci nám chýbajú silné emócie alebo zjavné zázraky.

Musel som sa naučiť dať svoj rozum do služieb tajomstva krstu. Krst je totiž posvätným znamením, ktoré ustanovil Ježiš Kristus. Ale zároveň je znamením, ktoré sa uskutočňuje najbežnejšou a nepríťažlivou látkou: vodou.

Po ďalších tridsaťjeden rokoch kresťanského života sa stále učím a dúfam, že sa budem učiť aj v deň smrti, pretože tajomstvá kresťanstva sú bezodné. Sú účasťou na samotnom Božom živote. Nikto z nás nikdy neobsiahne Boží život. Tajomstvá sú bezodné - nevyčerpatelne -,

ale môžeme ich spoznávať, pretože *sám Boh chce, aby sme ich spoznávali*. To je dôvod, prečo sa zjavil vo Svätom písme. Preto sa sám odhalil vo stvorení, v „knihe prírody“.

Boh a jeho cesty sú pochopiteľné a dajú sa brániť. Ako kresťania máme milú povinnosť spoznávať ich a brániť ich tak často, ako chceme. Nechýbajú príležitosti študovať, kontemplovať a evanjelizovať. Nech by sme išli kamkoľvek, sme v prítomnosti Boha a v jeho svete. A na väčšinu miest, kam pôjdeme, si môžeme vziať dobrú knihu pre vzácne chvíle uchmatnuté pre štúdium. Je to práca na celý život.

Semená Slova

Táto kniha je výzvou pre katolíkov, aby si splnili povinnosť, ktorú sformuloval svätý Peter. Nestačí, aby sme sa len *cítili* plní nádeje a potom dúfali, že naša nádej bude nákazlivá. Svätý Peter chce, aby sme sa pripravili svoju nádej zdôvodniť. Máme ukázať, že základ je neotrasiteľný a upevnený na neotrasiteľnej realite.

Máme na mysli omnoho viac než pocit. Je tu reč o teológii. Osobitne hovoríme o tej oblasti teológie, ktorú poznáme ako apologetiku – je to umenie vysvetľovať a brániť vieru.² Študenti dejín asi vedia, že medzi starovekými cirkevnými otcami je kategória „apologéto“.³ Boli to ľudia, ktorí sa podujali vyjadriť kresťanské učenie v takej forme,

² Pre výborný prehľad dôležitosti a úlohy apologetiky v dejinách Cirkvi pozri Avery kardinál Dulles, *History of Apologetics* (San Francisco: Ignatius Press, 2005). Prehľad prameňov v slovenčine alebo češtine pozri na konci knihy.

³ Knihu, ktorá obsahuje zaujímavé štúdie raných apologéto, napísal Mark Edward a kol. *Apologetics in the Roman Empire* (New York: Oxford University Press, 1999). Pre relevantné úryvky z raných cirkevných otcov pozri Henry Chadwick, *Early Christian Thought in the Roman Empire* (New York: Oxford University Press, 1966).

ktorú mohli pochopiť aj obyčajní nekresťania. Neodvolávali sa príliš na osobitné Božie zjavenie - ani na Bibliu alebo vyznanie viery -, ale na logiku, vedu, prírodu, dejiny a zdravý rozum. Dokonca sa odvolávali na tie najvyššie zásady pohanskej filozofie a náboženstva. Ukazovali, že tieto zásady najlepšie naplňa kresťanstvo! Jeden z najväčších raných obrancov Cirkvi, mučeník svätý Justín, vyjadril tento prístup praktickou zásadou: „Čokoľvek je pravda, je naše.“⁴ Keďže Boh stvoril svet a všetko v ňom - aj pohanských filozofov -, Justín mohol pristupovať takmer ku všetkému, s čím sa stretol, ako k „semenám Slova“.⁵

To platilo o mnohých apologétoch. Nie všetci boli takí taktní a „katolícki“ ako Justín, ale väčšina z nich sa usilovala poskytnúť zdôvodnené odpovede na námietky svojich súčasníkov voči kresťanskému učeniu a životu - hoci tieto námietky boli niekedy ohováračné, nepravdivé alebo priamo nereálne.

Podobne ako starovekí otcovia aj my žijeme v kultúre, ktorú kresťanstvo privádza do rozpakov a je skeptická voči tvrdeniu Cirkvi, že má Božie zjavenie.⁶ Žijeme v kultúre, ktorá často karikuje vieru. Nepokladá ju za nič viac než ľahkovernosť, bigotnosť a poveru. Nechýbajú ľudia, ktorí chcú, aby sme vystúpili a podali dôveryhodné dôkazy o veciach, ktorým veríme. Niektorí sú nepriateľskí; iní sú zvedaví; ďalší sa len zabávajú a niektorí úprimne hľadajú. V ktoromkoľvek prípade a v každom prípade podobne ako naši starovekí predkovia musíme použiť umenie apologetiky. Musíme byť pripravení predniesť zdôvodnenú obranu.

⁴ Justínove slová v jeho *Druhej apológii* (13. kapitola) sa najpresnejšie prekladajú takto: „Všetko, čo sa pravdivo hovorí medzi ľuďmi, je majetkom nás, kresťanov.“

⁵ *Druhá apológia*, 8. kapitola.

⁶ Pozri Robert L. Wilken, *The Christian as the Romans Saw Them* (New Haven: Yale University Press, 2003).

Prvý krok je jednoduchý. Nesmieme sa „hanbiť za evanjelium" (pozri *Rim* 1, 16). Nesmieme sa hanbiť za to, čomu sa neveriaci posmievajú a čím pohŕdajú. Nesmieme sa báť privlastniť si dary, ktoré nám dal Boh - také dary, akými je aj kresťanská dogma. Historik Lionel Trilling⁷, agnostik, poznamenal, že „keď sa znevažuje dogmatický princíp v náboženstve, náboženstvo ešte istý čas funguje na všeobecných emóciách a etických princípoch - ide o ‚morálku, ktorej sa dotkli emócie‘," ale čoskoro „stratí silu svojich podnetov a aj opodstatnenosť svojej existencie".

Podľa sekularistov je dogma antitézou rozumu. Myslia si, že je to niečo, čo sa kladie do mysle zvonku a vkladá sa tam násilím. Že je to proti skutočnej prirodzenosti mysle. Úlohou kresťanského apologétu je ukázať, že dogmy viery sú zlučiteľné s rozumom. Hoci články viery často presahujú hranice ľudského uvažovania, nie sú nerozumné.

Ale sekularisti nie sú jediní, ktorí majú zahmlený pohľad na dogmu. Pre mojich spolužiakov na vysokej škole a pre mňa - hoci sme boli zbožnými kresťanmi - dogma bola takmer irelevantná, keď sme ju porovnávali s intenzitou svojich pocitov na bohoslužbách. Obávali sme sa, že triezve štúdium dogmy by ohrozilo našu vieru, schladilo by našu horlivosť alebo by sa vysmievalo z Božích zázrakov.

Mýlili sme sa; a to mi Dr. VandeKappelle umožnil uvedomiť si. My kresťania musíme „byť stále pripravení brániť sa".

Lionel Trilling, „Wordsworth and the Rabbis" in *The Opposing Self* (New York: Harcourt, 1978).

Staré príslovie hovorí, že najlepšia obrana je dobrý útok. Apologetika by nemala byť len zrelou a kresťanskou verziou časopisu pre mládež *Chytré odpovede na hlúpe otázky* (keď som bol dieťa, veľmi rád som ho čítaval). Nehľadáme chytré odpovede, ktoré umlčia našich neprijemných susedov alebo spolupracovníkov.⁸ Hľadáme odpovede, ktoré uspokoja najprv nás samých a potom ostatných. Apologetika je teologické umenie, ktoré musí spočívať na pevnom základe teologickej vedy. Ak naša obrana nepramení z dôkladnej prípravy⁹ a hlbokej kresťanskej formácie, bude v lepšom prípade nepresvedčivá a v horšom urážlivá.

Svätý Peter nechcel „chytré odpovede“ a nechce ich ani Boh. Chce, aby sme mali dobre vytrénované kresťanské myslenie - myslenie, ktoré formuje hlboké štúdium, pokánie a modlitba -, myslenie, ktoré sa formuje pre pokoru a štedrosť. Odpovede, ktoré pochádzajú z takéhoto myslenia, sú oveľa presvedčivejšie než odpovede, ktoré pochádzajú len z pamäte (hoci aj memorovanie má svoj význam).

Ako katolíci sa musíme namáhať. Predovšetkým by sme mali túžiť po serióznom štúdiu vierouky a Svätého písma, dejín a filozofie. Ak necítíme túto túžbu, mali by sme sa modliť, aby ju nám Boh dal ako dar, ako milosť. Potom by sme mali túto úlohu prijať, hoci sa na

⁸ Pre užitočné rozoberanie niektorých „osobnejších“ rozmerov apologetiky pozri Patrick Madrid, *Search and Rescue: How to Bring Your Family and Friends Into, or Back Into, the Catholic Church* (Manchester: Sophia Institute Press, 2001); a Mark Brumley, *How Not to Share Your Faith: The Seven Deadly Sins of Apologetics* (El Cajon, CA: Catholic Answers, 2002).

⁹ Pozri Frank Sheed a Maisie Ward, *Catholic Evidence Training Outlines: A Classic Guide to Understanding and Explaining the Truths of the Catholic Church* (Catholic Evidence Guild, 1992).

to necítíme - a osobitne vtedy, keď si myslíme, že tento predmet je ťažký. Odmena bude väčšia, keď je úloha náročnejšia. Len sa spýtajte patriarchu Jakuba, ktorý štrnásť rokov pracoval, aby získal svoju milovanú Ráchel za manželku (*Gn 29*).

Chcem, aby toto štúdium pre vás nebolo priveľmi bolestivé. Začnem náčrtom základov pre zdôvodnenú vieru - pre tých, ktorí majú bežné námietky voči teizmu a katolicizmu, podám „dôvody viery“. Ale takéto námietky sa obyčajne týkajú len zlomku viery. Chceme sa dať viesť a viesť aj iných k viere, ktorá je celistvá. V poslednej časti načrtnem prístup k biblickej teológii - ide o vieru, ktorá je nielen rozumová, ale tiež krásna a plná vrúcnosti. Ak dobre vykonám svoju prácu, získate nový spôsob uvažovania a diskutovania o viere, ale aj nový a presvedčivý návod pre pochopenie prírody (stvorenie), Svätého písma (zjavenie) a samotného života.

Táto kniha hovorí o nadobudnutí katolíckeho svetonázoru, jasného prístupu k všetkým otázkam a námietkam. V štyridsiatych rokoch 20. storočia rehoľníkovi Eugenovi Boylanovi bolo ľúto averzie katolíckych laikov voči štúdiu dogmatiky: „Keď teológiu študujú laici, je to skôr so zámerom nájsť apologetické argumenty než z pohľadu dogmatického základu pre pravú zbožnosť. Radšej by sme videli opak.“¹⁰ Aj o niekoľko generácií by sme radšej videli opak. Apologetika bude najlepšie a najúčinnnejšie vytekať z prameňa dogmy a zbožnosti.

V poslednej generácii oblasť katolíckej apologetiky priniesla bohatú žatvu. Netreba tu duplikovať úsilie autorov, ktorých apologetické zručnosti prevyšujú tie moje.

Žasnem nad ich úspechmi¹¹ a nabádam vás, aby ste sa oboznámili s ich dielami. Sú to autori: James Aldn, Dave

¹¹ Pozri James Akin, *The Salvation Controversy* (San Diego, Catholic Answers, 2001); Dave Armstrong, *A Biblical Defense of Catholicism* (Manchester, NH: Sophia Press, 2003); Jeff Cavins, *My Life on the Rock* (West Chester, PA: Ascension Press, 2002); David Currie, *Born Fundamentalist, Born Again Catholic* (San Francisco: Ignatius Press, 1996); George Duggan, *Beyond Reasonable Doubt* (Boston: St. Paul, 1987); Joseph C. Fenton, *We Stand with Christ: An Essay in Catholic Apologetics* (Milwaukee: Bruce Publishing, 1942); Marcus GxoA, *Journey s Home* (Zanesville, OH: Coming Home Resources, 2006); John Hardon SJ, *Christianity in Conflict: A Catholic View of Protestantism* (Westminster, MD: Newman Press, 1959); Thomas Howard, *On Being Catholic* (San Francisco: Ignatius Press, 1997); Karl Keating, *Catholicism and Fundamentalism* (San Francisco: Ignatius Press, 1988); Peter Kreeft a Ronald K. Tacelli, *Handbook of Christian Apologetics* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1994); Patrick Madrid, *A Pocket Guide to Apologetics* (Huntington, in: OSV Press, 2006); Rosalind Moss, *Home at Last* (San Diego: Catholic Answers, 2001); William Most, *Catholic Apologetics Today* (Rockford, IL: TAN Books, 1986), Stephen Ray, *Crossing the Tiber* (San Francisco, Ignatius Press, 1997); Alan Schreck, *Catholic and Christian* (Ann Arbor, MI: Servant Books, 2004); David Scott, *The Catholic Passion* (Chicago: Loyola Press, 2005); Mark Shea, *By What Authority* (Huntington, in: OSV Press, 1996); Tim Staples, *Nuts and Bolts* (San Diego: Basilica Press, 1999).

Pre príklady rôznych nekatolíckych apologetov a apologetických metód pozri Bernard Ramm, *Varieties of Christian Apologetics* (Grand Rapids: Baker Academic, 1962); William Lane Craig, *Reasonable Faith: Christian Truth and Apologetics* (Wheaton, IL: Crossway Books, 1994); Steven B. Cowan, *Five Views on Apologetics* (Grand Rapids: Zondervan, 2000); C. S. Lewis, *The Case of Christianity* (Old Tappan, NJ: Touchstone Books, 1996); J. P. Moreland, *Scaling the Secular City: A Defense of Christianity* (Grand Rapids: Baker Academic, 1987); R. C. Sproul. John Gerdstner a Arthur Lindsley, *Classical Apologetics: A Rational Defense of the Christian Faith and a Critique of Presuppositional Apologetics* (Grand Rapids: Zondervan, 1984); Greg L. Bahnsen, *Always Ready: Directions for Defending the Faith* (Texarkana, AR: Covenant Media Foundation, 1996); Lee Strobel, *The Case for Christ: A Journalist's Personal Investigation of the Evidence for Jesus* (Grand Rapids: Zondervan, 1998); Josh McDowell, *The New Evidence that Demands a Verdict Fully Updated to Answer the Questions Challenging Christians Today* (Grand Rapids: Nelson Reference, 1999); Norman L. Geisler, *Christian Apologetics* (Grand Rapids, Baker Academic, 1988).

Armstrong, Mark Brumley, Jeff Cavins, David Currie, P. George Duggan, Marcus Grodi, P. John Hardon SJ, Thomas Howard, Kenneth J. Howell, Karl Keating, Peter Kreeft, Patrick Madrid, Rosalind Mossová, P. William Most, P. Mitch Pacwa SJ, Stephen Ray, Alan Schreck, David Scott, Mark Shea a Tim Staples. Sú to dôstojní nasledovníci starovekých apologétov. Spomínam ich mená s obdivom, ale zároveň to sú moji dlhoroční priatelia. Niektorí z nich už pôsobia dosť dlho a ovplyvnili moje obrátenie na katolícku vieru v roku 1986.

Keď budete čítať diela týchto autorov, spoznáte apologetiku, o ktorej hovoril svätý Peter - apologetiku, ktorá čerpá silu z teológie, závisí od teológie a inšpiruje nás, aby sme študovali teológiu s veľkou túžbou. Ich dielo malo na mňa veľký vplyv, a preto pre vás píšem túto knihu.

DÔVOD DRUHÝ

Naše uvažovanie

O pozeraní, viere a lietaní

Mám priateľa, ktorý vyrastal v kresťanskej rodine, ale v dospelosti odpadol od viery. Nebol nepriateľský voči náboženstvu. Len si myslel, že on a jeho rodina náboženstvo nepotrebujú, takže o tom so svojimi deťmi ani nehovoril. A tak tie v súvislosti s náboženstvom poznali len stereotypy, ktoré sa objavujú vo filmoch a televízii. Teraz sa môj priateľ vrátil do Cirkvi a nedávno mi povedal, že jeho deti, ktoré sú už dospelé, „si myslia, že zbožní ľudia sú hlúpi. Dávajú náboženstvo do jedného vreca s predsudkami, spiatočníctvom a odporom voči pokroku. Viera je podľa nich opakom vedy”.

Tieto domnienky sa skrývajú za mnohými príbehmi, ktoré sa podávajú v médiách. Či už je témou potratový zákon, učenie o evolúcii alebo diskusia o internetovej pornografii, príbehy zobrazujú obdobie vedeckého osvietenstva a slobody ako časy obliehané náboženskými silami povery a útlaku. Noviny nás varujú, že ide o veľa. Vedecké obdobie víťazstva sa môže kedykoľvek zrútiť do temnej doby založenej na viere.

V tejto dejovej línii - takzvanom metapríbehu, ktorý rozprávajú modernisti a postmodernisti, sú kresťania pokornými antiintelektuálmi. Ich viera sa nedá porovnávať s racionálnym myslením. Vnútorňý život týchto imaginárnych veriacich by sa dal vyjadriť Tennysonovými slovami, ktorými opisuje myslenie žoldnierov

v boji: „My nemáme uvažovať prečo... Máme len konať a zomrieť.“

Niektorí sekulárni komentátori považujú vieru za takú nezlučiteľnú s rozumom, že kresťanstvo pokladajú za patologický rozchod s realitou. Počul som, že niektorí to nazývajú kristopsychózou. Tí, ktorí chcú, aby ich ľudia počúvali, používajú jemnejší jazyk. Richard Dawkins a Daniel Dennett, protináboženský vedci, zaujímajú k tomu problému pozitívnejší prístup. Opisujú ateistov ako „múdрых“ a nechávajú svojich poslucháčov, aby si urobili záver o obmedzených ľuďoch, ktorí veria v Boha.

Pre veriacich je to všetko zvláštne, lebo z prvej ruky vedia, že viera je zlučiteľná so slobodou - viera oslobodzujúca -, a vedia, že viera je s rozumom zlučiteľná - priekopníci v mnohých vedných odboroch boli zbožnými veriacimi. Pozrite sa na úspechy Mikuláša Koperníka (kňaza) v astronómii, Blaise Pascala (laického apologetu) v matematike, Gregora Mendela (mnícha) v genetike, Louisa Pasteura v biológii, Antoine Lavoisiera v chémii, Johna von Neumanna v informatike a Enrica Fermiho a Erwina Schrödingera vo fyzike. Je to krátky zoznam. Sú tam len katolíci. Dlhší zoznam by zabral niekoľko strán. Súpis, kde by boli aj iní veriaci - protestanti, Židia a nekonvenční teisti ako Albert Einstein, Fred Hoyle a Paul Davies -, by naplnil celú knihu.

Krúži okolo

V skutočnom svete, v každodennom živote miliárd veriacich - nie všetci sú vedci - viera a rozum existujú spolu bez protirečenia. Odvážil by som sa povedať, že pápež Ján Pavol II. bol presnejší pozorovateľ empirickej reality než Dr. Dawkins a Dennett. Na začiatku svojej

encyklyky o viere a rozume (vhodne pomenovanej *Viera a rozum*) vyjadril túto tému poeticky: „Viera a rozum sú ako dve krídla, na ktorých ľudský duch stúpa ku kontemplácii pravdy.“¹²

Viera a rozum sú navzájom sa dopĺňajúce schopnosti, ktoré používame pri premýšľaní o viere. Keď sa akékoľvek okrídlené stvorenie (alebo mechanizmus) usiluje lietať len s jedným krídlom, spadne na zem. Podobne – keď sa my ľudia usilujeme lietať len s jednou schopnosťou, zrútime sa.

Nehovorím, že nekresťania sú nerozumní alebo ľudia odmietajúci vedu. Nechcem podceňovať radikálnych sekularistov tak, ako oni podceňujú zbožných veriacich. Hovorím však, že celé ľudské myslenie sa týka viery i rozumu. Svätý Augustín hovoril o tejto skúsenosti, a nie o článku viery, keď povedal: „Verím, aby som porozumel.“ Rozum musí vždy vychádzať zo súboru nedokázateľných prvých princípov. O tejto viere sa nehovorí, je opomínaná alebo ju poldadáme za samozrejmu, ale v každom prípade je to viera.

Nemusíme sa radiť s kresťanskými svätcami, aby sme dospeli k tomuto záveru. Ja sám som to prvýkrát zistil v diele vedca Michaela Polanyiho z 20. storočia. Polanyi bol významný fyzikálny chemik a filozof. Účinne zničil mýtus vedeckej „objektivity“ a „neutrality“. Poukázal na to, že nie je možné, aby sa vedeckí bádatelia odpútali od ľudských podmienok alebo od svojej kultúry. Poznamenal, že takmer celé vedecké poznanie vychádza z nevyslovených predpokladov a spolieha sa na dôveru v komunitu kolegov. Opiera sa o pravidlá a určitú autoritu.

¹² Pápež Ján Pavol II., encyklika *Fides et Ratio*, 14. septembra 1998, úvod (Bratislava: Don Bosco, 1998). Pozri aj David R. Foster a Joseph Koterski SJ, *Two Wings of Catholic Thought: Essay on Fides et Ratio* (Washington, DC: CUA Press, 2003).

Vedec musí *verit'* experimentálnym údajom, ktoré mu sprostredkujú iní vedci. Musí veriť inštitúciám, ktoré sponzorujú týchto vedcov, a musí dôverovať postupom, na základe ktorých títo vedci získali tituly. Vedec musí veriť v autoritu časopisov, ktoré uverejňujú výsledky rôznych štúdií. A napokon to najzákladnejšie: vedec musí veriť, že empirická realita je naozaj vnímateľná a merateľná a že zákony príčiny a dôsledku platia všeobecne. Nemožno vykonať ani jeden vedecký pokus, ak experimentátor radikálne pochybuje o každom jave a diskvalifikuje svoje vlastné pozorovania, ako aj pozorovania svojich kolegov.

Polanyi prišiel k záveru, že veda vychádza z dôvery, ktorá je „spoľahlivá“ - toto slovo pochádza z latinského koreňa, ktoré znamená „založená na viere“. Takáto viera je správne umiestnená a správne podložená. Umožňuje vede napredovať. Je to však istý druh viery, nie absolútne isté poznanie. Polanyi povedal: „Teraz musíme uznať vieru za zdroj celého poznania... Nijaká inteligencia, akokoľvek kritická alebo pôvodná, nemôže pôsobiť bez takejto spoľahlivej dôvery.“¹³

Úsilie sekularistov nahradiť autoritu náboženstva predpokladanou „autoritou skúseností a rozumu“ sa ukázalo podľa Polanyiho ako „smiešne neprimerané“ a „dalo najvyššie aspirácie ľudí do služby tyraniam, ktoré ničia dušu“.

Alternatívou pre takéto tyranie je realizmus, o ktorom hovorí pápež Ján Pavol II. a svätý Augustín. „Viera a rozum sú ako dve krídla, na ktorých ľudský duch

Michael Polanyi, *Personal Knowledge: Toward a Post - Critical Philosophy* (Chicago: University of Chicago Press, 1962), s. 265-266. Pozri aj C. T. Yu, „Covenantal Rationality and the Healing of Reason,“ in Paul J. Griffiths a Reinhard Hutter, *Reason and the Reasons of Faith* (New York: T & T Clark, 2005), s. 223-240.

stúpa ku kontemplácii pravdy." „Verím, aby som pochopil."

Nemusíme byť kresťanmi, aby sme potvrdili tieto pravdy - alebo iné prirodzené podmienky ľudského bádania. Už na začiatku by sme si mali stanoviť tieto podmienky, pretože nám poskytnú spoločný jazyk pre náš rozhovor s neveriacimi. Ak naši poslucháči zavrhnú Bibliu, nebude osožné citovať im biblické texty. Ale logika je niečo úplne iné. Logicky teda budeme vychádzať z logiky.

Štyri samozrejmosti

Je nebezpečné povedať, že logika sa všeobecne uznáva, pretože v istom zmysle to tak nie je. Aj dnes sú ľudia - veľmi inteligentní ľudia -, ktorí platnosť logiky popierajú. Tvrdia, že jej zákony sú len prejavom istých štruktúr sily. Argumentujú, že sila logiky je imaginárna a kultúrne podmienená, má pôvod na Západe a je zaujatá voči ženám. Všetci ľudia, ktorí takto odsudzujú logiku, robia to duchaplnými argumentmi, ktoré vychádzajú - z pravidiel logiky!

Nedá sa pred tým utiecť. Logika je jednoducho odrazom toho, ako myseľ konštruje svoju myšlienku, ktorá je odrazom samotnej štruktúry reality. Zákony logiky možno sformuloval istý západný filozof v starovekom svete, ale mlčky ich vnímali aj jeho východní súčasníci a predkovia.

Logika je nástrojom rozumu. Nie je to len súbor pravidiel pre dôslednosť, ako niektorí hovoria. Ako poznamenal nenapodobniteľný G. K. Chesterton, nikto nie je dôslednejší než šialenec. Ak začne s predstavou, že je Napoleon, potom správne príde k záveru, že by mal vládnuť Európe. Ale zásady logiky sú zásadami uvažovania o skutočnom svete.

Ak zavrhneme logiku, máme len bezzásadové tvrdenie. Máme len moc, ktorá závisí od hrubej sily (alebo zbraní) človeka, ktorý predložil svoje tvrdenie. Ak chceme poukázať na neprimeranosť logiky, musíme na to poukázať logicky. Vaša vlastná myseľ si to bude vyžadovať a podobne aj váš partner v rozhovore.

Existujú vynikajúce knihy, ktoré vás naučia vede logiky.¹⁴ Z celého srdca ich odporúčam ako prípravu na prácu apologetu alebo evanjelizátora. Je záležitosťou lásky stretnúť sa s partnermi dialógu na spoločnom základe. Logika je nevyhnutnou zložkou akéhokoľvek vzťahu, ktorý je dia-logický. V tejto knihe chcem hovoriť len o štyroch tézach, ktoré sa všeobecne prijímajú ako pravdivé. Sú prakticky nepopierateľné. Ako také sú najlepším východiskovým bodom pre dialóg alebo argumenty o Božej existencii.¹⁵

1. Princíp neprotirečenia. Je to pomerne jednoduchý princíp, hoci hovoriť o ňom jednoducho je ťažké. Niečo (nazvime to A) nemôže byť v rovnakom čase a rovnakým spôsobom A a zároveň *nie* A. Protirečenie je nezmysel. Nemôžem byť Scott Hahn a nie Scott Hahn. Alebo Aristotelov príklad: určitá cesta nemôže byť cesta do Megary a zároveň nie cesta do Megary.

Pre veľmi prístupné, ale informatívne úvody pre základné pravidlá logiky pozri Peter Kreeft, *Socratic Logic* (South Bend, in: St. Augustine's Press, 2005) a D. Q. McInerney, *Logic: A Guide to Good Thinking* (New York: Random House, 2004). Užitočná je aj kniha Norman Geisler a Ronald M. Brooks, *Come Let Us Reason: An Introduction to Logical Thinking* (Grand Rapids: Baker Academic, 1990).

Mortimer Adler bol veľmi nadaný filozof a učiteľ. Písal o zložitých problémoch nezvyčajne zrozumiteľne. Jeho kniha *Aristotle for Everyone: Difficult Thought Made Easy* (New York: Simon & Schuster, 1978) je veľmi dobrá pre človeka, ktorý chce podrobnejšie vysvetlenie týchto štyroch bodov.

(Pozn. red.: *Tertium non datur*) Niektorí starovekí autori sa chceli hrať so slovíčkami a hovorili, že všetky tézy sú zároveň pravdivé i nepravdivé. Ale Aristoteles poznával, že títo filozofi by takto nemohli žiť. Keby chceli ísť do Megary, išli by po ceste do Megary. Keby popierali zákon neprotirečenia, ich popieranie by predpokladalo, že zákon je platný. Predpoldadali by, že ich vlastné tvrdenie je nepochybne pravdivé, hoci by popierali samotnú možnosť nepochybne pravdivého tvrdenia o realite. Ich tvrdenie vyvracia samo seba, pretože veci takto nemôžu existovať.

2. Všeobecná spoľahlivosť zmyslového vnímania.

Naše zmysly korešpondujú s realitou, ktorá existuje nezávisle od nášho vnímania. Ak vám niekto povie, že vaše zmysly sú nespoľahlivé, spýtajte sa ho, ako to vie. A ak sa odvolá na optické klamy alebo zvukové klamy, aby poukázal na to, že zmysly sa dajú oklamať, povedzte mu, že vieme, že tieto optické klamy sú klamy len preto, lebo iný zmysel prekoná oklamáný zmysel alebo náš rozum zistí príčinu klamú. Ale sa zdá, že ceruzka v pohári vody je zlomená, vieme, že to tak nie je, lebo prstami prejdeme po celej ceruzke a tie zistia, že je neporušená. Rozdiel medzi tým, čo dva zmysly „hovoria“, pobáda rozum, aby objavil zákony optiky.¹⁶ Dôverujeme svojmu zmyslu - hmatu a dovolíme mu, aby prekonal počiatočné nesprávne vyhodnotenie, ktoré podáva iný zmysel - zrak. Dôverujeme svojmu rozumu, že odhalí príčinu, prečo niekedy zmysly nesprávne predstavujú to, čo skutočne existuje. Zmyslové vnímanie je všeobecne spoľahlivé. Rozum

V prísnom slova zmysle naše oči nie sú oklamané, pretože správne hovoria o lome svetla, ktorý spôsobuje, že ceruzka vyzerá ako zlomená. Chyba nastáva v našom úsudku, keď si myslíme, že ceruzka je zlomená. Náš zmysel - hmat umožňuje nášmu rozumu, aby napravitel tento úsudok.

napraví nedostatky. Ale je hlúpe odmietať zmysly, pretože nás niekedy môžu oklamať. Je rovnako hlúpe odmietať matematiku, pretože vo svojich šekových knížkách niekedy urobíme chyby.

3. Princíp kauzality. Pre každý účinok musí existovať príčina. Pod pojmom účinok mám na mysli akúkoľvek náhodnú, určitú alebo meniacu sa vec a nechávam bokom otázku o zvláštnom subatomárnom svete, kde podľa niektorých tento zákon neplatí. Chceme sa sústrediť na realitu, v ktorej žijeme a konáme. Na tejto každodennej úrovni reality podľa zákona kauzality žijú a konajú aj „subatomárni“ fyzici. Tento zákon podčiarkuje pôsobenie logiky a zmyslového vnímania. Vidíme kvety, čokoládu a potom bozk. Prídeme k záveru, že tu existuje kauzálny vzťah. Vedci musia nevyhnutne predpokladať, že každý účinok, ktorý skúmajú, má príčinu, lebo inak by nemali čo vysvetľovať a nemohli by nič vysvetliť. Ak niekto odmieta kauzalitu, opäť by použil argument vyvracajúci sám seba - odmieta príčiny, ale dúfa, že „zapríčiní“ zmenu vášho názoru!

4. Pojem sebauvedomenia. Sebauvedomenie mi hovorí, že existujem. Môžem veriť, že všetko je klam, ale jediné, čo ostáva, som ja sám - som bytosť, ktorá si uvedomuje klamy. Sebauvedomenie predpokladá, že existuje moje ja, nech už je akékoľvek. Viem, že existujem, hoci sa pokúšam predstierať, že všetko ostatné je neisté. (Pozn. red.: Descartov princíp: *Cogito ergo sum.*)

Logika obsahuje ešte oveľa viac než tieto štyri body, ale obrazne povedané, môžeme ich pokladať za najdôležitejšie perá na krídle rozumu. Umožňujú mu lietať.

Premyslieť všetko,
čo je naozaj dôležité

Hoci sa môžeme zhodnúť na základných pojmoch, môžeme naraziť na iné zjavné prekážky, ale niektoré z nich ľahko odstránime. Napríklad, niektorí sa pokladajú za materialistov, objektivistov alebo empirikov. Tieto tendencie nemusia byť prekážkou pre dialóg, hoci sa zdá, že z dialógu odstraňujú všetko duchovné. Je však oveľa ľahšie diskutovať s týmito ľuďmi než s radikálnejšími skeptikmi, ktorí pochybujú o samotnej realite. S tou prvou skupinou sa môžeme zhodnúť aspoň na dôležitosti hmotnej reality, objektívnej reality a empirickej reality. Kresťania nemajú problém v otázke stvorenia, pretože náš Boh Otec stvoril svet a všetko, čo je v ňom.

Pokiaľ ide o tých, ktorí neveria, že realita existuje mimo mysle - čo môžete povedať, ak vy sami ste súčasťou klamú? Filozof George Berkeley chcel obhajovať neexistenciu hmoty. Samuel Johnson kopol do kameňa a povedal: „Takto vyvraciam tvoj názor.“ Johnson tak demonštroval všeobecnú spoľahlivosť zmyslového vnímania. Oveľa dramatickejšie to dokázal istý chlap v románe Hilaire Bellocovej. Keď už dosť dlho počúval sebeckého skeptika v krčme, vychrstol mu do tváre pivo a zvolal: „Krstím ťa v mene piatich zmyslov!“ V poriadku, nech realita existuje len v mysli človeka, ale tí, ktorí tomu veria, by sa aj tak mali pozrieť vľavo i vpravo skôr, než prejdú na druhú stranu ulice.

Ale vráťme sa k materialistom, objektivistom a empirikom. Skeptikom musíme ukázať, že ľudia prirodzene uvažujú smerom od viditeľného k neviditeľnému, od vnímateľného k nevnímateľnému. Je to niečo charakteristicky ľudské. Robíme to už od detstva. Dieťa sa stretáva s istými tekutinami, s teplom, vysokými tónmi a spája si ich dohromady. Najprv ich spája do

konceptu „matky“ a neskôr do slova „mama“. Vidíme noty a uznávame, že predstavujú tóny. Spájame písme-
ná do slov, ktoré predstavujú veci, čo vidíme okolo se-
ba. Už od detstva počítame veci, ale samotné čísla sú
nehmotné abstrakcie. Aj najtvrdohlavejší vedci stále tie-
to abstrakcie používajú. (Pozn. red.: Vnímanie slov, fa-
riieb a významov je komplexnejšie, tu je pre ilustráciu
podané zjednodušené.)

Väčšina ľudí uznáva, že potrebujeme aj určité ne-
hmotné morálne princípy: spravodlivosť, čestnosť, lás-
ku, milosrdenstvo, solidaritu a tak ďalej. Sú to abstrak-
cie, ktoré sa prejavujú v konkrétnych udalostiach, ale
tieto udalosti presahujú. Porovnáваме hmotné prejavy
na základe abstraktného ideálu, ktorý máme v mysli.

Aj hudba a umenie nás vedú od zmyslového k ab-
straktnému vnímaniu. Väčšina ľudí, ktorá počúva Mo-
zartovu skladbu, príde k záveru, že tie tisíce variácií rôz-
nych tónov pridávajú niečo navyše, vyvolávajú niečo
- predstavujú niečo väčšie. Mozartova hudba nás vedie
od zmyslového k abstraktnému, od zmyslového k bez-
zmyslovému. Estetické zážitky nie sú pre každého dôle-
žité, ale môžu byť hlbokým mystériom pre neveriaceho,
ktorý je otvorený voči ich sile, voči akejsi „duchovnej
nohe vo dverách“ materialistu.

Materialisti, objektivisti a empirici môžu byť na ces-
te do kráľovstva. Keď im ukážeme vrstvy vesmíru - aj
v prirodzenom poriadku -, pripravujeme ich na to, aby
pochopili sviatosť stvorenstva. Ako povedal básnik
Gerard Manley Hopkins: „Svet je nabitý Božou veľko-
leposťou.“

Je teda úplne racionálne, aby sme uvažovali smerom od viditeľného k neviditeľnému. Toto vedci neustále robia. Fyzik John Polkinghorne kedysi povedal: „Nikto nevidel kvarky a myslíme si, že ani ich nikto neuvidí. Sú tak blízko pri sebe v protónoch a neutrónoch, že nič ich nemôže oddeliť. Prečo teda verím v tieto neviditeľné kvarky...? Pretože kvarky vysvetľujú veľa priamych fyzikálnych javov, napríklad vysvetľujú modely, podľa ktorých sa zhlukujú častice, a vysvetľujú zvláštny úkaz, keď sa projektily, napríklad elektróny, vracajú zo zrážky s protónmi a neutrónmi tak, akoby v ich vnútri sedeli akési tvrdé a malé zložky.“¹⁷ Potom uviedol zoznam ďalších neviditeľných javov, v ktoré pevne veril, napríklad čierne diery, pulzary a kvazary.

Nie všetci vedci sú takí horliví ako Polkinghorne, aby uznali to, čo Polanyi nazval spoľahlivým rozmerom ich práce. Tí najlepší vedci nemusia byť nevyhnutne najrozumnejší a najlogickejší myslitelia. Fyzik Robert March často písal o staroveku ako o dobe, „keď sa dobrí fyzici často menili na zlých filozofov“.¹⁸ Môžeme si však hlboko vážiť úspechy a inteligenciu týchto vedcov bez toho, aby sme im pripisovali neomylnosť vo všetkých záležitostiach. Môžeme s úctou povedať, že poslúchajú zákony logiky, hoci popierajú ich platnosť. Majú určitú vieru, hoci náboženskú vieru zavrhnú ako poveru. Ostáva otázka, či náboženská viera, a najmä katolícka viera, je naozaj nerozumná. Ako som už povedal, vždy bolo veľmi veľa vedcov, ktorí priznávali, že kresťanstvo má presvedčivú moc.

¹⁷ John Polkinghorne, *Quarks, Chaos, and Christianity: Questions to Science and Religion* (New York: Crossroad, 1997), s. 98.

¹⁸ Robert. H. March, *Physics for Poets* (Chicago: Contemporary Books, 1970).

Sú ľudia, ktorí lietajú oboma krídlami - a my to chceme tiež. Ak chceme byť verní svojej ľudskej prirodzenosti, mali by sme horlivo rozvíjať svoju vieru i rozum. Historik Etienne Gilson opísal vyváženého mysliteľa ako človeka, „ktorý nerád verí tomu, čo môže spoznať, a ktorý nikdy nepredstiera, že pozná to, čomu možno len veriť. Je to človek, ktorého viera a poznanie rastú do organickej jednoty, pretože pochádzajú z toho istého božského prameňa”.¹⁹

Viera v istom zmysle závisí od rozumu - nie tak, ako voda závisí od vodíka, ale skôr tak, ako v rodine každý manžel závisí od manželky. Je možné, aby manžel vykonával úlohy sám, ale tieto úlohy sú ťažké a sú vždy zápasom. Rovnako je možné, aby sa buď viera alebo rozum namáhal a posúval nás na ceste k pochopeniu, ale pre ľudskú prirodzenosť to nie je normálne.

Viera a rozum naozaj vzájomne súvisia. Jedno z najväčších tajomstiev vesmíru spočíva v tom, že rozum sa opiera o vieru tak, ako sa viera opiera o rozum. Svätý Augustín správne povedal: „Verím, aby som porozumel.” Neznamená to, že ľudia, ktorým chýba kresťanská viera, nemôžu nič vedieť. Ale človek, ktorý niečo vie, musí najprv dôverovať princípom, ktoré sú nevyslovené, nedokázané a nedokázateľné. Máme dobré dôvody, aby sme takým veciam verili. Ale nemáme dôkazy. Veríme, aby sme porozumeli.

Každý, či veriaci alebo neveriaci, kto sa usiluje lietať na jednom krídle, nevyhnutne spadne do priepasti. Katolícka cirkev odmieta oboje - prehnané spoliehanie sa len na vieru (fideizmus) a prehnané spoliehanie sa len na rozum (racionalizmus).

Etienne Gilson, *Reason and Revelation in the Middle Ages* (New York: Scribner, 1938), s. 83-84.

„Lebo žijeme vo viere, a nie v nazeraní," napísal svätý Pavol (2 Kor 5, 7). Ale to neznamená, že keď prejdeme cez ulicu so zatvorenými očami, bude to pre nás čnosť. Boh nám stvoril oči a stvoril ich na to, aby sme videli.²⁰

Pre výborné pojednanie o teologickej čnosti viery pozri Romanus Cessario OP, *Christian Faith and the Theological Life* (Washington, DC: CUA Press, 1996); Josef Pieper, *Faith, Hope, Love* (San Francisco: Ignatius Press, 1997); Thomas Dubay SM, *Faith and Certitude: Can We Be Sure of the Things that Matter Most to Us?* (San Francisco: Ignatius Press, 1985). Pre dobré skúmanie viery a v širšom kontexte katolíckych dejín a teológie pozri Avery kardinál Dulles, *The Assurance of Things Hoped For: A Theology of Christian Faith* (New York: Oxford University Press, 1994); L. Ward, *The Catholic Church and the Appeal to Reason* (New York: Macmillan, 1927).

Prirodzené dôvody

O presvedčivej sile vesmíru

V predchádzajúcej kapitole som spomínal fyzika Johna Polkinghorna, ktorý opísal svoju vieru v neviditeľné častice a javy, napríklad v kvarky a kvazary. Tieto hypotetické javy najlepšie vysvetľujú zvláštne javy, ktoré nejakým spôsobom možno pozorovať, napríklad pohyb elektrónov. Polkinghorne si myslí, že je možné „používať“ podobnú analógiu vzhľadom na neviditeľnú realitu Boha. Jeho existencia vysvetľuje mnohé stránky nášho poznania a skúseností.²¹ Myslí si, že „veda a náboženstvo sú intelektuálni príbuzní“. Obe kategórie „hľadajú vieru, ktorá má motiváciu“.²²

Vysvetľovaním a obranou viery chceme pomôcť rozvíjať túto motiváciu. Preto podávame dôvody pre vieru. Svätý Peter nás pobáda, aby sme „zdôvodnili nádej“, ktorá je v nás. Tieto dôvody a zdôvodnenia môžu poskytnúť dostatočné motívy pre vieru, aby naši poslucháči mohli vyjadriť súhlas viery.

Polkinghorne hovorí o možnosti „prirodzenej teológie“. Prirodzená teológia je súčasťou filozofie, ktorá hovorí o existencii Boha a jeho vlastnostiach pomocou rozumu bez toho, aby sa opierala o autoritu Svätého písma, Tradície alebo Cirkvi. Hoci Polkinghorne je kresťan, niektorí jeho nekresťanskí kolegovia spolu

²¹ Polkinghorne, *Quarks*, s. 99.

²² Tamtiež, s. 11 - 12.

s ním študujú prirodzenú teológiu. V predošlej kapitole som spomínal Paula Daviesa, ktorý písal o poriadku v stvorenstve (*Kozmický plán*). Jeho dielo dopĺňa dielo sira Freda Hoylea, cambridgeského profesora, ktorý písal (v knihách ako *Inteligentný vesmír*) o zjavnom „antropickom princípe“ vo vesmíre – čiže vo vesmíre, ktorý je vytvarovaný tak, aby ho ľudia mohli vnímať. Ďalší kresťan, Arthur Peacocke, v knihe *Boh a nová biológia* a aj v mnohých ďalších knihách podal podobne vyargumentovanú štúdiu o dôkazoch zo živých organizmov.

Títo vedci hľadali a našli to, čo Polkinghorne nazval „motivovanou vierou“. Ale my niekedy stretávame kresťanov, ktorí zavrhnú úsilie spoznať Boha pomocou rozumu. Takíto kresťania niekedy zavrhnú prirodzenú teológiu ako „neduchovnú“ – alebo ju odmietajú ako čin duchovnej pýchy a bezočivosti, priestupok mytologického Prometea, ktorý bohom ukradol oheň. Neznáme ná to, že títo kresťania sú radikálne antiintelektuálni (hoci niektorí sú). Niektorí teológovia skutočne zastávajú tento názor a tvrdia, že Boh úplne presahuje stvorenstvo, takže jeho existenciu môžeme spoznať len zo zjavenia – či už je to zásah milosti alebo božsky inšpirované slová Biblie.

Ale tento názor diametrálne protirečí učeniu Písma! Svätý Pavol napísal: „Veď to, čo je v ňom (v Bohu) neviditeľné – jeho večnú moc a božstvo –, možno od stvorenia sveta rozumom poznávať zo stvorených vecí“ (*Rim 1, 20*). Boh je neviditeľný, ale „jasne“ vnímateľný vo viditeľnom stvorenstve.

Svätý Pavol jasne hovoril o možnostiach prirodzenej teológie, ktorú už celé stáročia používali filozofi z Platónovej a Aristotelovej školy. Raní apologéti Cirkvi často budovali svoje argumenty na základoch, ktoré položili starovekí pohanskí filozofi. Prirodzená teológia je určite možná. Už dávno pred Kristom bolo dokázané, že je účinná a presvedčivá. Ako metóda bola prijatá

jasným učením Katolíckej cirkvi. Je herézou popierať, že prirodzená teológia je možná. Prvý vatikánsky koncil o tom jasne hovoril: „Svätá matka Cirkev vyznáva a učí, že Boha, ktorý je počiatkom a cieľom všetkého, možno s istotou poznať zo stvorených vecí prirodzeným svetlom ľudského rozumu... Ak niektorí hovoria, že jedného pravého Boha, nášho Stvoriteľa a Pána, nemožno s určitosťou poznať zo stvorených vecí prirodzeným svetlom ľudského rozumu, nech je prekliaty.“²³

Ak je Boh spoznatelný prirodzeným svetlom rozumu, je správne pýtať sa, prečo by mal zjavovať niečo o sebe pomocou mimoriadnych alebo nadprirodzených prostriedkov. Nepodporuje tým našu lenivosť? Svätý Tomáš Akvinský priamo riešil tento problém.²⁴ Poznamenal, že Božia láska sa prejavuje v tom, že sa zjavuje. Keby táto záležitosť bola ponechaná len na ľudský rozum, len zopár ľudí by dosiahlo poznanie Boha, pretože väčšine by chýbal buď čas, sloboda alebo intelektuálne schopnosti. A pravda, ku ktorej by sa dopracovali, by sa vždy miešala s omylom, pretože aj najtalentovanejší ľudský rozum je nedokonalý.²⁵

Zjavenie teda koriguje a zdokonaľuje to, čo sme zistili rozumom. Zjavenie tiež odhaľuje božské pravdy, napríklad dogmu o Trojici, ktorá prevyšuje ľudské schopnosti. K tejto myšlienke sa vrátime neskôr. Teraz vyzdvihnime rozum, ktorý Boh stvoril na podobu svojho Slova a našu logiku na podobu svojho Logosu. Poriadok v stvorenstve

²³ Prvý vatikánsky koncil, Dogmatická konštitúcia o katolíckej viere: *Dei Filius* 2. 1 a kánon 2. Toto tvrdenie sa objavilo v odsúdení modernizmu pápežom Píom X. Prvá časť úryvku z *Dei Filius* je v plnom znení v *Katechizme Katolíckej cirkvi*, č. 36.

²⁴ Pozri Gregory P. Rocca, *Speaking the Incomprehensible God: Thomas Aquinas on the Interplay of Positive and Negative Theology* (Washington, DC: CUA Press, 2004); Denys Turner, *Faith, Reason and the Existence of God* (New York: Cambridge University Press, 2004).

²⁵ *Summa Contra Gentiles*, I. 4. 1 - 6.

je vhodný predmet pre našu usporiadanú myseľ, ktorá tajomne odráža poriadok v Božej mysli.

Ostáva ešte jedna skupina ľudí, ktorá odmieta používanie prirodzenej teológie. Niekedy sa nazývajú „fideisti“ (z latinského slova fides, „vera“). Tvrdia, že existenciu Boha a jeho vlastnosti môžeme pochopiť len vierou - a nie rozumom -, pretože sú to transcendentné skutočnosti. Niektorí fideisti idú až tak ďaleko, že tvrdia, že štúdium prirodzenej teológie je znakom intelektuálnej alebo duchovnej pýchy a posluhovaním autonómnemu rozumu.

Jeden konkrétny typ fideizmu sa nazýva presupozicionalizmus.²⁶ (Pozn. red.: presupozícia - to, čo sa pri výpovednom použití vety musí považovať za platné, ak má byť veta z komunikatívneho hľadiska zmysluplná. Napríklad veta *Čínsky cisár je bohatý* má presupozíciu *Existuje čínsky cisár.*) Kresťania z tejto školy majú k vnímaniu Božej existencie trochu odlišný prístup. Tvrdia, že každý človek má vo svojom vnútri vieru v Boha. Je to nevyhľadná a často neuznávaná súčasť ľudskej výbavy. Celé ľudské myslenie, reč a skutky (tvrdia) predpokladajú vieru v Boha. Existencia Boha umožňuje celý následný poriadok. Prečo sa teda stretávame s presvedčenými ateistami a agnostikmi? Podľa fideistov a zástancov presupozicionalizmu niektorí ľudia neustále popierajú vieru, ktorú majú vo svojom vnútri. Hoci zástancovia presupozicionalizmu

Pozri Cornelius Van Til, *Defense of the Faith* (Philipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Publishing, 1967); Thorn Notaro, *Van Til's Use of Evidence* (Philipsburg, NJ: Presbyterian and Reformed Publishing, 1980); por. Gordon Clark, *Religion, Reason and Revelation* (Nutley, NJ: Craig Press, 1978). Ďalšia variácia prístupu presupozicionalizmu je prevzatá zo školy „reformovanej epistemológie“: Nicholas Wolterstorff, *Reason within the Bounds of Religion* (Grand Rapids: Eerdmans, 1984); Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief* (New York: Oxford University Press, 2000); Mark S. McLeod, *Rationality and Theistic Belief* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1993).

obyčajne neprikladajú veľkú hodnotu prirodzenej teológii, niektorí priznávajú, že neškodí, keď ukážeme ľuďom to, čo už vedia, a dáme im väčšiu istotu v záležitostiach, ktoré si uvedomujú len hmlisto.

Možno niektorým takýmto tichým veriacim by to mohlo pomôcť vyjsť zo stavu popierania viery.

Pozrime sa teda na to, ako by ľudská myseľ mohla postupovať (alebo sa nechať viesť), aby dosiahla motivovanú a zdôvodnenú vieru v Božiu existenciu.

Pozitívne dôkazy

Filozofi a svätci počas stáročí rôzne dosvedčovali existenciu Boha. Niektorí ľudia ich postupy nazývajú dôkazmi alebo argumentmi. Asi najslávnejšie sú dôkazy svätého Tomáša Akvinského.²⁷ Poznáme ich ako *päť ciest*. Tomáš nebol prvý, kto dokazoval existenciu Boha a jeho vlastnosti na základe rozumu a skúseností. Ani jeho *päť ciest* nevyčerpáva všetky možnosti. Peter Kreeft a Ronald Tacelli vo svojom diele *Príručka kresťanskej apologetiky* uvádzajú pre existenciu Boha dvadsať argumentov. No aj tieto sú len reprezentatívnou vzorkou.

Zároveň nesmieme zabúdať, že mnohé dôkazy existencie Boha pochádzajú z doby, keď filozofi mohli predpokladať všeobecnú vieru v Boha. Takmer v celých dejinách najrozumnejší ľudia potvrdzovali existenciu určitého božstva. Mohli sa vyhlásiť za agnostikov v otázke prirodzenosti boha alebo jeho vlastností, ale uznávali nevyhnutnú existenciu boha či bohov. To platilo

Pozri Reginald Garigou-Lagrange, *The One God: A Commentary on the First Part of St. Thomas' Theological Summa* (St. Louis: B. Herder Book Co., 1943); *God: His Existence and His Nature*, 2 zväzky (St. Louis: B. Herder Book Co., 1946).

pre nekresťanov i kresťanov. Svätý Tomáš vybudoval svojich *päť ciest* na základoch Aristotela a Platóna. Boli to pohanskí Gréci, ktorí žili štyri storočia pred Ježišom Kristom. Oni (a nie Písmo) boli pre Tomáša prvotnými autoritami, ktorí mu ukazovali, ako môžeme poznať existenciu Boha. V starovekom svete slovo ateizmus znamenalo popieranie pravého Boha (alebo bohov). Až v devätnástom storočí dochádzalo k tomu, že ľudia vážne popierali akékoľvek božstvo. Takéto popieranie si vyžaduje obrovský krok viery - určite to nie je o nič menšie než viera v tradičnú predstavu o Bohu.

Existencia Boha je prinajmenšom rozumná - ak nie „samozrejmá“, ako tomu verili zakladatelia Ameriky - a v takzvaných dôkazoch alebo dedukciách sa vo všeobecnosti prejavuje zdravý rozum. Všetky dôkazy môžeme zjednodušiť v tom zmysle, že buď usmerňujú zmyslové skúsenosti („vidieť znamená veriť“), alebo sú to takzvané dôkazy *quia*, čiže argumenty, ktoré sú vyvedené zo zjavnosti, z účinkov nevyhnutnej príčiny. Je to niečo podobné, čo robí tím detektívov na mieste činu - na základe odtlačkov prstov, odtlačkov nôh a iných stôp, ktoré zlodej zanechal, po ňom pátrajú. Keďže „Boha nikto nikdy nevidel“ (/ Jn 4, 12), všetky dôkazy jeho existencie sú dôkazmi *quia*.

Kam ísť

Svätý Tomáš začína svojich *päť ciest* dôkazom z pohybu.²⁸ Mohli by sme ho nazvať aj **dôkazom zo „zmeny“ alebo „vývoja“**. Vychádza z jednoduchej skutočnosti: vo

Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologiae*, I. q. 2, a. 3. Pre výborné pojednanie o Akvinského chápaní preambula fidei pozri Ralph McInemy, *Preambula Fidei: Thomism and the God of the Philosophers* (Washington, DC: CUA Press, 2006).

svete, ktorý vidíme a poznáme, *prebieha zmena*, ktorá prechádza od možnosti k uskutočneniu. Všetco sa pohybuje alebo mení. Nič sa však nepohybuje alebo nemení samo od seba. Všetko, čo sa pohybuje, musí pohýnať niečo, čo sa už pohybuje. Ale tento reťazec pohybu nemôže ísť späť donekonečna. Nekonečný reťazec hýbateľov by nestačil na vysvetlenie pohybu. Musí mať počiatok, ktorý je nehybný. Nehybným prvým hýbateľom je to, čo nazývame Boh.

Uvažujte o tejto analógii: Predstavte si, že ste pri železničnom priecestí, keď tadiaľ práve prechádza vlak. Vidíte jeden nákladný vagón za druhým, desiatky a potom stovky. Prišli ste v okamihu, keď už vlak bol v pohybe, takže ste nikdy nevideli lokomotívu. Ale musíte vyvodzovať, že vlak má lokomotívu, lebo ak vidíte vlak v pohybe, viete, že niečo tým vlakom hýbe. Lokomotíva ho ťahá. Ak chcete vyriešiť tento problém tak, že predpokladáte nekonečný rad nákladných vagónov, nevysvetlili ste pohyb. Len ste ten problém zväčšili - nekonečne.

Ak popierate existenciu lokomotívy, potom ste zväčšili potrebu nájsť oveľa väčšiu a mimoriadnejšiu príčinu pohybu takého dlhého radu nákladných vagónov.

Analógia s vlakom vrhá svetlo aj na druhú cestu svätého Tomáša: **dôkaz z účinnej príčiny**. Tento argument sa podobá na prvý. Začína sa výrok, že každý účinok má príčinu. Reťazec príčin nemôže byť nekonečný - práve tak, ako nemôže byť nekonečný reťazec pohybu. Ale ani jednu príčinu v rade nemožno považovať za prvotnú, lebo ak poprieme, že aj prvý účinok má niekde svoju príčinu, negujeme všetky následné účinky. Nemôžeme sa nekonečne spätne vracáť k príčinám, takže musíme predpokladať nezapríčenú prvú príčinu a tou prvou príčinou je to, čo nazývame Boh.

Tretia cesta sa zakladá na **možnosti a nevyhnutnosti**. Vidíme, že veci sú dočasné. Svoju existenciu prijímajú z niečoho iného. Veci, ktoré vidíme v tomto

svete, nepovstávajú náhle z ničoho, ale skôr sa odvodzujú z iných vecí, ktoré závisia od existencie iných vecí. Ale nekonečný reťazec odvodzovania je tiež nemysliteľný a absurdný. Nestačí predložiť nekonečný rad vecí, ktoré si vyžadujú príčinu. Ak sú niektoré bytosti podmienené, potom musí jestvovať najvyššia bytosť, ktorá nie je ani dočasná ani odvodená, ale nevyhnutná - nevyhnutná v sebe a sama osebe. A tou bytosťou je to, čo nazývame Boh.

Svätý Tomáš v prvých troch cestách predstavil kozmologické dôkazy. Uvažoval na základe fyzikálnych dôkazov. V ďalších dvoch cestách mení stratégiu a prechádza od kozmologického k teleologickému, od uvažovania o počiatkoch k uvažovaniu o cieľoch a účeloch.

Štvrtá cesta uvažuje o stupňoch dokonalosti. Svätý Tomáš poznamenáva, že my všetci usudzujeme, že isté veci majú väčší alebo menší stupeň dokonalosti než veci iné. Hovoríme, že niečo je menej alebo viac pravdivé, menej alebo viac dobré a tak ďalej. Takéto relatívne meradlá naznačujú absolútne meradlo. Dĺžkové meradlo označuje vzdialenosť medzi dvomi koncovými bodmi. Jeho stupne - milimetre, centimetre, metre alebo kilometre - musíme označiť podľa určitého stáleho a absolútneho štandardu. To platí o všetkých vlastnostiach. Ale musí existovať určitý dokonalý štandard, podľa ktorého všetky vlastnosti meriame. Táto plnosť celej dokonalosti je to, čo nazývame Boh.

Piata cesta je **dôkaz z poriadku**²⁹ alebo finality (inými slovami „inteligentnej činnosti“). Svätý Tomáš hovorí,

Pre presné pojednanie o správnom význame „finality“ (alebo poriadku) pozri Benedict M. Ashley, *The Way Toward Wisdom: An Interdisciplinary and Intercultural Introduction to Metaphysics* (Notre Dame, in: University of Notre Dame Press, 2006), s. 322 - 381. Pre vysvetlenie „inteligentného poriadku“ a „neredukovateľnej zložitosti“ stvoreného poriadku pozri Michael Behe, *Darwin's Black Box* (New York: Free Press, 2006).

že veci, ktorým chýba inteligencia, stále konajú účelne a zmysluplne. Zdá sa, že majú konkrétne ciele a zachovávajú určitý model, určité „zákony“ vesmíru - zákony gravitácie, termodynamiky a tak podobne - a tieto mnohé zákony účelne spolupracujú. Ak aktualizujeme tento dôkaz modernou fyzikou, musíme žasnúť nad vesmírom, ktorý funguje relatívne stabilne a predvídateľné - napriek zjavným chybným úkazom, ktoré sa neustále dejú na subatomárnej úrovni. Aj rôzne evolučné teórie - ktoré niektorí komentátori považujú za opak intelligentného poriadku - len potvrdzujú piatu cestu. Podľa Charlesa Darwina ako aj podľa Tomáša Akvinského príroda účelne a predvídateľne dodržiava určité pevné zákony a sleduje určité ciele. Aj v darvinizme príroda dodržiava procesy výberu; tí najschopnejší prežijú.³⁰ To všetko naznačuje účel, poriadok, štandardy a ciele.

Aj neintelligentné veci fungujú tak, že odrážajú usporiadaný účel. Existuje určitý poriadok. A ak existuje poriadok, musí existovať aj usporiadateľ.

Uvažujte o tejto analógii:

Kráčate po pláži. Kúsok pred sebou zbadáte, že na piesku sa v slnečnom svetle čosi leskne. Prídete k tomu a vezmete to do rúk - je to malý, okrúhly, kovový predmet so skleným povrchom. Postrehnete, že ten predmet vydáva smiešny zvuk. Vidíte, že pod sklom sú maličké súkolia, pružiny, skrutky a ručičky. Všetko je presne a jemne poprepávané. - Aký je to predmet? A ako vznikol? Mohol to byť výsledok nespočetných vln, ktoré udierali na pobrežie a zomleli mušle na piesok? Na piesok, ktorý vietor usporiadal do tejto konkrétnej konfigurácie, ktorá sa tak presne pohybuje?

Pozri Etienne Gilson, *From Aristotle to Darwin and Back Again: A Journey in Final Causality, Species, and Evolution* (Notre Dame, in: Notre Dame University Press, 1984).

Dokáže si ľudský rozum predstaviť takýto proces? Áno, ale je to nehodnoverné. Podobne keď študujete stvorenstvo, vidíte dôkazy poriadku a poriadok poukazuje na usporiadateľa. Oko je systémom nezjednodušteľnej komplexnosti. Skladá sa zo sietnice, rohovky, šošovky, sklovca a komorovej vody. Nemôže to byť len výsledok náhodného procesu. Oko je vytvorené s určitým poriadkom. Je vytvorené na to, aby videlo. Každá časť oka predpokladá fungovanie všetkých ostatných častí. Akému účelu by slúžil tento orgán v akejkolvek hypotetickej skoršej etape - skôr, než by orgán videl? Nemalo by to zmysel. Oko je vytvorené s cieľom: vidieť. To platí o všetkom ostatnom od subatomárnych častíc a buniek po slnečné sústavy a galaxie. Empirické vedy môžu existovať len preto, lebo vesmír je usporiadaný podľa plánu, je symetrický, pozorovateľný a (aspoň do určitej miery) merateľný a predvídateľný.

Môžeme rozumne prísť k záveru, že to zariadenie na pláži malo výrobcu a že keď ho výrobca vyrábala, mal určitý cieľ. Hodinky si vyžadujú hodinára. Podobne usporiadaný vesmír si vyžaduje existenciu inteligentného stvoriteľa. Toho stvoriteľa nazývame Boh.

Iné cesty

Ako som už povedal, svätý Tomáš nie je jediný mysliteľ, ktorý predložil dôkazy Božej existencie. Nemecký filozof Immanuel Kant všetky jeho dôkazy odmietol, ale predložil svoj vlastný, ktorý niekedy nazývame morálnym dôkazom. Tento myšlienkový pochod v 19. storočí ďalej rozvíjal ctihodný John Henry Newman a v 20. storočí ho stručne podal aj C. S. Lewis.

Títo učitelia argumentujú, že ľudia dodržiavajú všeobecné normy dobra a zla. Všetci ľudia na zemi a každá kultúra v dejinách chváli čnosť odvahy a odsudzuje

neresť zbabelosti. V starovekých eposoch sa neospievajú muži, ktorí zanechali svojich kamarátov v boji. Takáto univerzalita sa týka aj noriem v iných oblastiach života. Ďalší príklad: hoci rôzne kmene majú rôzne názory na sexuálnu morálku, nikdy neexistovala spoločnosť, ktorá by na ľudskú sexualitu nekládla nijaké obmedzenia.

Tento všeobecný zmysel pre morálku - nazvime ho svedomie - si vyžaduje štandard, podľa ktorého ľudia posudzujú otázky spravodlivosti. Morálka nemôže byť záležitosťou osobných preferencií. Veľmi málo ľudí je ochotných prijať masové vraždenie alebo masové znásilňovanie ako alternatívny životný štýl.

Akékoľvek odsudzovanie týchto činov si však vyžaduje uznanie pevného, všeobecného štandardu. Akékoľvek uznanie medzikultúrnych ľudských práv a povinností vyžaduje, aby sme uznali tie práva a povinnosti, ktoré vyhlasuje najvyššia autorita. A túto autoritou nazývame Boh.

Ďalší slávny dôkaz existencie Boha v skutočnosti nie je dôkazom, ale skôr stávkou. Je známy ako „Pascalova stávka“ podľa slávneho matematika Blaise Pascala. Nie je to dôkaz *existencie* Boha, ale skôr dôkaz pre *vieru* v Boha. Pascal, ktorý sa špecializoval na pravdepodobnosť, len aplikoval teóriu rozhodovania na najdôležitejšie otázky.

Pascal uvažuje o existencii Boha ako o hádzaní mincou. Buď Boh existuje, alebo neexistuje. „Zvážme stratu alebo zisk, keď povieme, že Boh existuje. Zhodnoťme obidve stránky: ak vyhráte, vyhráte všetko; ak prehráte, nič nestratíte. Neváhajte. Stavte sa, že Boh existuje.“³¹

Jeho argument je oveľa dlhší. Aby sme boli spravodliví, Pascal zostavil stávku nie preto, aby sa uverejnila, ale skôr to bola jeho poznámka. Podobne ako mnohí

iní ľudia nepovažujem jeho argument za presvedčivý. Je ľahké sa z neho vysmievať. Napríklad: čo ak existuje božstvo, ktoré sa mračí nad hazardnými hrami, najmä ak ide o stávk o jeho existencii?

Som však nútený hovoriť o Pascalovej stávke aj pre jednoduchý historický fakt. Táto stávka presvedčila mnohých ľudí vrátane dvoch mojich priateľov - profesionálnych filozofov! Len z tohto dôvodu som ochotný staviť sa, že táto stávka je užitočná.

Existujú iné fascinujúce prístupy k Bohu. Niektorí apologéti predkladajú dôkaz z dejín. Hovoria, že ľudské udalosti sa zlievajú do jednej dejovej línie, do veľkého príbehu. Zápletk a naznačuje prozreteľnostné opomenutie, ktoré by mohlo pochádzať len od Boha.

Ďalší predkladajú dôkaz z túžby. Hovoria, že každá ľudská túžba nachádza naplnenie v skutočnom predmete. Hlad nasýti jedlo. Smäd uhasí voda. Sexuálny pud nachádza nasýtenie v manželskej láske. Áno, ako poznamenal C. S. Lewis, ľudia túžia po niečom, čo nič na svete nedokáže uspokojiť, a to preto, lebo sme stvorení pre iný svet.³²

Napokon musím uviesť aj Kreeftovu a Tacelliho verziu dôkazu z estetickej skúsenosti:

Existuje hudba Johanna Sebastiana Bacha.

Preto musí existovať Boh.

Na záver vyslovujú upozornenie: „Buď to vidíte, alebo nevidíte.“³³

Tento „dôkaz“ u mňa vždy vyvoláva úsmev - ale nie je to vtip. Veľká krása povznáša dušu a knihy o obrátení uvádzajú mnohé svedectvá ľudí, ktorých srdce našlo

³² C. S. Lewis, *Mere Christianity* (London, Fontána, 1962), s. 118, v českom preklade *Kjadr u krest'anská* (Praha, Návrat domú, 2008).

³³ *Handbook of Christian Apologetics*, s. 81.

vieru, keď si vypočuli diela Bacha, videli diela Michelangela a Danteho a prečítali si príbehy o Svätom gráli.

Platón hovoril o štyroch rovinách transcendencie: jeden, pravdivý, dobrý a krásny. Všetky tieto cesty privedú našich priateľov za hranice všedných dní.³⁴ Odtiaľ môžu vidieť jasnú cestu k Bohu.

Presviedčanie ostáva pozvaním

Tieto cesty a prostriedky prirodzenej teológie sú podstatným cvičením pre každého kresťana, ktorý dnes chce vysvetľovať alebo brániť vieru. Prirodzená teológia nám pomáha stretnúť sa s ateistami, agnostikmi a inými neveriacimi na spoločnej pôde vesmíru a ľudskej prirodzenosti, ktorú všetci máme - a pomôže im pochopiť, ako Boh odhalil svoju existenciu a vlastnosti „v tom, čo stvoril“ (pozri *Rim* 1, 20).

Cesty nie sú dôkazy. Nie sú dôkazmi prinajmenšom v tom zmysle, v akom dnes chápeme slovo „dôkaz“. Sú vlastne viac ako dôkazy. Takto môžeme poznávať Boha, uznávať jeho prvenstvo vo všetkých hodnotách, uznávať ho ako svoj počiatok a sprievodcu. Nijaké dôkazy však nemôžu prinútiť rozum alebo vôľu, aby urobili ďalší krok: krok viery. Cesty nás vedú k racionálnej viere v existenciu Boha a jeho vlastností. Kristova božská prirodzenosť je však niečo iné - je to záležitosť viery.

Svätý Tomáš Akvinský zdôrazňoval, že jeho dôkazy sú len pozvaním k viere. Nie sú to formálne dôvody pre súhlas s vierou. Veľký dominikánsky teológ Romanus Cessario napísal: „Ani Kristove zázraky alebo iné nadpri-

³⁴ Pozri Montague Brown, *Restoration of Reason: The Eclipse and Recovery of Truth, Goodness, and Beauty* (Grand Rapids, Baker Academic Press, 2006); John Saward, *The Beauty of Holiness and the Holiness of Beauty* (San Francisco: Ignatius Press, 1997).

rodzené javy neposkytujú primerané dôkazy pre súhlas s vierou."³⁵ Ak ani Ježišove zázraky neprinútili ľudí, aby prišli k určitému absolútnemu záveru, nemali by sme príliš očakávať ani od svojich argumentačných schopností.

Nemôžeme svojim neveriacim priateľom vnucovať ortodoxné závery. Požičiam si slová Benjamína Franklina: Myseľ, ktorú zmeníme proti jej vôli, má stále rovnaký názor. Boh obdaroval každého človeka slobodou. Vždy sme slobodní, aby sme si vybrali nevieru. Takéto rozhodnutie je smutným použitím slobody. Akoby vlak vyskočil z koľajníc, aby sa od nich oslobodil, a potom sa už nedokáže pohybovať.

Ľudia sa môžu rozhodnúť, že nebudú racionálne myslieť. Môžu sa rozhodnúť, že porušia zákony rozumu. Dokonca môžu používať zákony rozumu, hoci ich popierajú. Nemôžeme prinútiť ľudí, aby tak nerobili. Môžeme ich odplašiť, ak k nim prideme s násilím. Poznám mnohých ľudí, ktorí neverili v Boha a tým viac sa od neho odklňali, čím viac s nimi veriaci ľudia na túto tému diskutovali.

Pre apologetiku sú teda najpodstatnejšie argumenty pokora, modlitba a láska. Ako to povedal svätý Peter: „Robte to však skromne, s bázňou" (*1 Pt 3, 16*). Ak naozaj milujeme ľudí, budeme ich milovať tam, kde sa nachádzajú. A ak majú pochybnosti o Božej existencii, nepomôže nám, keď im povieme: „Len verte, vykročte do tmy." Nie, mali by sme mať dostatočnú dôveru, aby sme ich požiadali vstúpiť do svetla. Kto však sedí v tme, môže byť Svetlom oslepený, preto bude potrebovať istý čas, aby dokázal vidieť.

³⁵ Romanus Cessario, *Christian Faith and the Theological Life* (Washington, DC: Catholic University of America Press, 1996), s. 78-79. Pozri tiež Rene Latrouelle, „Miracle," a Rino Fisichella, „Prophecy," in Rene Latrouelle a Rino Fisichella, *Dictionary of Fundamental Theology* (New York: Crossroad, 1994), s. 690-709, 788-798.

Správne a nesprávne

O konaní a popieraní

Každá kultúra sa vo všeobecnosti zhodne na tom, že treba konať dobro a vyhýbať sa zlu. V predchádzajúcej kapitole som hovoril o všeobecnosti istých morálnych noriem. Zmienil som sa o odvahe a zbabelosti ako príkladoch vlastností, ktoré sú všadeprítomné a bez výnimky sa uznávajú ako čnosť a neresť. My všetci by sme mohli uviesť ešte ďalšie príklady. Väčšina kultúr odmieňa väčšinu foriem zabíjania a kradnutia.

Niekoľko by však mohol povedať, že toto správanie je dnes v modernej západnej spoločnosti bežné a v tiichosti sa schvaľuje. Mnohí muži podvádžajú svoje manželky, ľudia kradnú v zamestnaní, falšujú daňové priznania a dokonca sa aj postarajú o zabitie svojich nenarodených detí. Naozaj si títo ľudia myslia, že robia niečo zlé?

Domnievam sa, že odpoveď je kladná. Do určitej miery vedia, že konajú nesprávne. Uznávajú, že niektorí ľudia klamú a dokonca je to ich zvyk, ale ani tí najväčší klamári nechcú, aby ich ľudia klamali. Mnohí ľudia cudzoložia, ale ani tí najväčší nemravníci nechcú, aby im boli ich manželskí partneri neverní. Ľudia, ktorí neplatia dane, nechcú, aby ich iní podvádžali. A ani jeden vykonávateľ potratov nechce, aby sa nástroje jeho remesla obrátili proti jeho vlastným údom a životne dôležitým orgánom. Teda aj tí, ktorí konajú proti najzákladnejším

morálnym pravidlám, svedčia svojou vlastnou osobnou averziou a najhlbším zmyslom pre spravodlivosť o tých istých morálnych pravidlách. Možno sa dobre nesprávajú, ale chcú, aby sa dobre správali iní k nim.

Nie je náhoda, že vražda, krádež, klamstvo a cudzoložstvo patria medzi hriechy, ktoré zakazuje Desatoro - podstata zákona, ktorý Boh dal Mojžišovi na vrchu Sinaj. Na týchto zákonoch však nie je nič zvláštne, nič charakteristicky „židovské“ alebo „kresťanské“. Sú všeobecné a aj izraelskí proroci to uznávali. Izaiáš a Amos kritizovali pohanské národy, pretože boli presvedčení, že aj pohanovia sú podriadení tým istým základným pravidlám. Považovali ich teda za vinných zo závažných priestupkov.

Niektorí ľudia chcú pochybovať o tom, že všeobecné morálne normy sú možné. Ich argumenty, podobne ako argumenty proti logike, o ktorých sme hovorili v druhej kapitole, vyvracajú sami seba. Hovoria napríklad, že „neexistuje absolútne“³⁶ - ale to samo osebe je absolútnym výrokom! Alebo hovoria: „Nemali by ste nikdy vnucovať svoju morálku iným“ - čo je samo osebe morálny predpis! Keď ľudia odmietajú morálku, musia paradoxne brániť morálku, ktorá je opačná a rovnako sa vnucuje.

Iní oponenti používajú odlišný a jemnejší prístup. Začnú citovať takzvané „ťažké prípady“, morálne rozhodnutia, ktoré sú spojené s nejednoznačnými alebo poľahčujúcimi okolnosťami. Ale to je slabý východiskový bod. Aj náboženský moralisti uznávajú všetky tieto faktory, keď rozhodujú o vine alebo nevine človeka.

³⁶ Pre pojednanie o problémoch, ktoré sa týkajú morálneho relativizmu, pozri Francis J. Beckwith a Gregory Koukl, *Relativism: Feet Firmly Planted in Mid - Air* (Grand Rapids: Baker Books, 1998); Peter Kreeft, *A Refutation of Moral Relativism: Interviews with an Absolutist* (San Francisco: Ignatius Press, 1999).

Nejasné oblasti vždy vyvolávajú diskusie. Mali by sme však uznať, že existujú činy, ktoré vyvolávajú hrôzu. Ešte som sa nestretol s človekom, ktorý pokladá mučenie detí za morálne indiferentnú záležitosť. Človeka, ktorý by obhajoval takýto názor, by sme oprávnené pokladali za pomäteného. Naše štandardy zdravého rozumu hovoria, že určité myšlienky sú prirodzené a iné sú šialené; určité myšlienky sú ľudské a iné sú neľudské. Schvaľovanie mučenia detí je veľmi neprirodzené.

Keď ľudia navštívia koncentračné tábory v Osvienčime, Birkenau či inde - alebo keď čítajú o zabíjaní v Kambodži alebo kmeňovej genocíde v Rwande -, neusmiejú sa a nepovedia: „Títo zločinci mali odlišné hodnoty než ja. Tento svet je úžasne rôznorodý!“ Nie, oni povedia: „Toto je diabolské.“ Nikto nepotrebuje urobiť drahú analýzu predtým, ako vysloví úsudok o masovom vraždení a sadizme. Krv obetí kričí zo zeme a volá po spravodlivosti.

Ľudia obyčajne rozpoznať zlo, hoci sa zdráhajú rozpoznať dobro. Niektorí sa pozerajú na očividné hrdinské činy a predstavujú si sebecké motívy, ktoré sú skryté za týmito činmi - túžbu po sláve, chvále alebo finančnej odmene. Zopár ľudí však bude váhať pomenovať zlo jeho menom.

Keď to však urobia, dostanú sa do retazí. Dali sa spútať zákonom. Zlo je totiž možné len ako *prevrátenie* niečoho dobrého, *opak* niečoho dobrého, *popieranie* niečoho dobrého. Keď ľudia usúdia, že niečo je zlé, uznávajú transcendentný štandard dobra. Sami sa podriadili zákonu.

Z týchto retazí neuniknú tak, že si povedia, že zákon existuje, ale len ako utilitaristická náhrada, aby sa zaistila bezpečnosť čo najväčšieho počtu ľudí. Aj vtedy sa totiž odvolávajú na transcendentné štandardy, napríklad na to, že spoločné dobro je dôležitejšie než dobro jednotlivca alebo že každý by sa mal zaujímať

o bezpečnosť druhého človeka. Utilitarizmus nedokáže zabrániť vražde alebo krádeži, pretože niektorí jednotlivci niekedy považujú tieto činy za užitočné.

Sú to však činy, ktoré všeobecne odsudzuje občiansky zákon a spoločenská morálka. Takéto odsúdenia patria medzi morálne pravdy, ktoré ľudia prirodzene poznajú. Tieto normy svedčia o niečom, čo filozofi opisujú ako „prirodzený zákon“.³⁷

Vpísaný do srdca

Prirodzený zákon nie je len univerzálne ľudský, je charakteristicky ľudský. Je v súlade so „zákonom prírody“, ktorý riadi pohyby iných stvorení, ale nie je s ním identický, pretože tieto iné stvorenia sa zákonom prírody musia riadiť. Nemôžu napríklad neposlúchať gravitáciu. Nemôžu neposlúchať ani živočíšny inštinkt. Ľudia však majú schopnosť vybrať si. Môžu si vybrať určitú činnosť a vyhýbať sa iným činnostiam. Podľa prirodzeného zákona by mali konať dobro a vyhýbať sa zlu.

Môj priateľ Russell Hittinger nazýva prirodzený zákon „prvou milosťou“, pretože takto sa každý človek

Pozri Russell Hittinger, *The First Grace: Rediscovering the Natural Law in the Post-Christian World* (Wilmington, DE: ISI Books, 2003); J. Budziszewski, *Written on the Heart: The Case for Natural Law* (Downers Grove: InterVarsity Press, 1997); Charles E. Rice, *50 Questions on the Natural Law: What It Is, and Why We Need It* (San Francisco: Ignatius Press, 1999); Oscar J. Brown, *Natural Rectitude and Divine Law in Aquinas: An Approach to an Integral Interpretation of the Thomistic Doctrine of Law* (Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1981); Heinrich A. Rommen, *The Natural Law: A Study in Legal and Social History and Philosophy* (Indianapolis: Liberty Fund, 1998); Fulvio Di Blasi, *God and the Natural Law: A Rereading of Thomas Aquinas* (South Bend, in: St. Augustine's Press, 2006).

priamo zúčastňuje na večnom Božom zákone. Pochádza z toho, že sme stvorení „na Boží obraz“ (*Gn* 1, 26-27). Svätý Pavol v *Liste Rimanom* napísal, že spravodliví pohania „od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom“ (2, 14). Pohanovia nevedia, že Boh sa osobitne zjavil Izraelu, ale „tým ukazujú, že majú požiadavky zákona vpísané vo svojich srdciach“ (2, 15).

Preto sa ľudia v každej dobe a na každom mieste môžu odvolávať na zmysel pre spravodlivosť. Preto ľudia v každej dobe a na každom mieste obdivujú tie isté základné čnosti a opovrhujú tými istými neresťami.

Prirodzený zákon je krásna vec. Je to empiricky overiteľná skúsenosť stvorenstva. Spolu s prirodzenou teológiou je prístupný pre každého ako istý druh „prirodzeného náboženstva“.

Je však správne pýtať sa, prečo by svet vybavený takýmto zmyslom pre náboženstvo ešte potreboval nadprirodzené zjavenie. Ak je celé ľudstvo takto vybavené, prečo je svet v takom morálnom a náboženskom zmätku?

Svätý Pavol v *Liste Rimanom* predvídal tieto otázky. Hovorí, čo môžeme vedieť o Bohu len rozumom: „Veď to, čo je v ňom neviditeľné - jeho večnú moc a božstvo -, možno od stvorenia sveta rozumom poznávať zo stvorených vecí“ (1, 20). Ale s tým istým poznaním prichádza prirodzená povinnosť oslavovať a klaňať sa. Práve túto povinnosť ľudia zanedbávajú: „Hoci Boha poznali, neoslavovali ho ako Boha, ani mu nevzdávali vďaky“ (1, 21). Takýmto počínaním si dali klapky na oči, aby nevideli slnečné svetlo: „Ale stratili sa vo svojich myšlienkach a ich nerozumné srdce sa zatemnilo. Hovorili, že sú múdri, a stali sa hlupákmi“ (1, 21-22).

Keď pohania odmietli klaňať sa Bohu, spustili tým špirálu hriechu. Hriech im potom zatemnil rozum

a zatienil aj vlastnosti Boha, ktoré môžeme spoznávať z prírody. Ľudia sú však svojou podstatou náboženský, preto sa začali klaňať tomu, čo najviac milovali: veciam tohto sveta. „Slávu nesmrteľného Boha zamenili za podoby zobrazujúce smrteľného človeka, vtáky, štvornožce a plazy" (*Rim* 1, 23). Neznamená to, že sa klaňali zlým veciam. Ľudia, vtáky a plazy sú dobré Božie stvorenia. Ale ako predmety klaňania sú nedostatočné. Mali by sme sa klaňať len Bohu. Sme stvorení na jeho obraz. Keď sa ľudia začnú klaňať niečomu menšiemu než Bohu - hoci by sa klaňali korune jeho stvorenstva -, začnú sa degradovať. Čomu sa klaňajú, tak aj žijú. Budú žiť podľa toho, čo uctievali, čím napodobňujú väčšmi živočíšny inštinkt než pravú ľudskú morálku.

Boh rešpektuje ich rozhodnutie: „Preto ich Boh vydal nečistote podľa žiadostí ich srdca; a tak hanobili svoje vlastné telá tí, čo Božiu pravdu zamenili za lož, uctievali stvorenia a slúžili radšej im ako Stvoriteľovi" (*Rim* 1, 24-25).

Pavol ďalej opisuje špirálu hriechu. Hovorí, že mnohí ľudia svojou „nepravosťou prekážajú pravde" (1, 18). Podľa Pavla nemorálnosť a nevieru sú vzájomne závislé. Ľudia musia ignorovať alebo popierať Boha, ak chcú konať veci, ktoré sú objektívne nesprávne. A keď sa tieto činnosti stanú návykovými, návykové bude aj ich ignorovanie alebo popieranie Boha.

Pavol nepovažuje ateizmus za intelektuálny problém. Predpokladá, že Boha možno spoznať a poznať. Predpokladá, že ľudia prirodzene poznajú rozdiel medzi dobrom a zlom.

Nie, Pavol považuje ateizmus za problém srdca a vôle. Ľudia si chcú robiť po svojom. Ateizmus je cena, ktorú platia za to, že trvajú na svojom.

Hoci ateizmus nie je intelektuálny problém, má veľa intelektuálnych príznakov.³⁸ Ak chceme vykoreniť problém, musíme tieto príznaky spoznať a venovať im pozornosť. Taktiež je nevyhnutné, aby sme rozvíjali dôkazy existencie Boha a dôkazy existencie prirodzeného zákona - aby sme efektívne odpovedali na problém z oboch strán.

Otec myšlienky?

Musím sa priznať, že túto záležitosť mi pomohol pochopiť istý študent, ktorý mal opačný názor.

Kedysi som na prednáške vysvetľoval *päť ciest* svätého Tomáša. Vtedy tento mladý muž menom John zdvihol hlavu a povedal: „Viete, čo si myslím, profesor Hahn?“ Keď som ho vyzval, aby pokračoval, povedal: „Myslím si, že ak by Boh *nejestvoval*, aj tak by sme ho vynášli. A to sme urobili. Čo na to poviete?“

Položil ťažkú otázku. Čo vlastne môžeme povedať ľuďom, ktorí odmietajú našu predstavu Boha a myslia si, že je to len príjemný výmysel?

Potom som si zrazu spomenul na úryvok z Pavlovho *Listu Rimanom*. A vedel som, ako mám odpovedať.

„John, poviem, že ak by Boh jestvoval, aj tak by sme vynášli ateizmus. A to sme urobili.“

³⁸ Pozri Paul Vitz, *Faith of the Fatherless: The Psychology of Atheism* (Dallas: Spence Publishing, 1999); R. C. Sproul, *The Psychology of Atheism* (Minneapolis: Bethany Fellowship, 19784); John P. Koster, *The Atheist Syndrome* (Brentwood, TN: Wolgemuth and Hyatt, 1989); Ravi Zacharias, *The Real Face of Atheism* (Grand Rapids: Baker Bok, 2004), v českém preklade *Skutečná tvář ateizmu* (Praha, Návrat domů, 1999); Alister McGrath, *The Twilight of Atheism: The Rise and Fall of Disbelief in the Modern World* (New York: Doubleday, 2004).

John prekvapene zdvihol hlavu.

„John,“ pokračoval som, „neviem, aký ste vy, ale viem, aký som ja. A viem, aký je Boh - aspoň ten Boh, v ktorého verím. Ten Boh je nekonečný, vševediaci, vie o mne všetko. Prikazuje mi, aby som bol dokonale svätý. Keďže je vševediaci, presne vie, kedy nie som veľmi svätý alebo dobrý, a posudzuje ma na základe toho, čo vie. Je nemeniteľný, takže sa nikdy nemení. Vždy bude taký, aký je teraz. Vždy bude mať tie isté pravidlá. Vždy ma bude súdiť za každé zbytočné slovo, ktoré vyslovím.“

Podľa výrazu Johnovej tváre som videl, že pocho-pil, čo mám na mysli. Pokračoval som: „Musím sa pri-znať, John, že tento druh Boha ohrozuje moju súčasnú existenciu a životný štýl. Keby som si vymyslel boha, pravdepodobne by som si ho prispôbil svojim rozma-rom. A keby som si spočiatku nevymyslel takéhoto bo-ha, prinajmenšom by som vymyslel boha, ktorý by mo-hol zmeniť názor.“

John jednoducho opakoval slogan, ktorý sa moder-ný svet naučil od Ludwiga Feuerbacha v 19. storočí. Feuerbach si myslel, že ľudia si vymysleli Boha, preto-že potrebovali barličky a útechu. Boh bol ich náhradou za rozum - bol projekciou ich iracionálnych túžob zo-či-voči nevyhnutnej smrti. Podľa Feuerbacha bola pred-stava Boha osobitne užitočná pre ľudí, ktorí mali moc a silu. Mali väčšiu motiváciu používať Boží mandát na ospravedlnenie svojej činnosti. „Boh“ bol ako prefika-ný vládár, ktorý nútil nevzdelaný a poverčivý dav k čo najlepšiemu správaniu.

Aby sme vyvrátili Feuerbachove myšlienky, stačí po-ukázať na to, že hlboko ovplyvnili dvoch ďalších mys-liteľov, Karia Marxa a Friedricha Nietzscheho. Boli to priekopníci komunizmu a nacizmu, dvoch bezbož-ných a vražedných ideológií. Feuerbach umožnil exis-tenciu Stalina a Hitlera, pretože ich uistil, že konajú

v neprítomnosti Boha. Ako sme sa dozvedeli od Feuerbachovho súčasníka, spisovateľa Fjodora Michajloviča Dostojevského: „Ak Boh neexistuje, potom je všetko dovolené“ - všetko, dokonca aj vražda v masovom meradle. Vyšlo najavo, že bezbožnosť bola oveľa užitočnejším nástrojom v rukách despotického vládcu než Boh - aj ten vymyslený „Boh“, ktorého si predstavoval Feuerbach.

Ideológovia najprv vymysleli neexistenciu Boha. Potom sa správali tak, akoby to bola pravda. Ich popieranie prirodzenej teológie im umožnilo beztriestne opovrhovať prirodzeným zákonom. A keď odmietli prirodzený zákon, ich rozum nemohol ísť prirodzenou cestou k Bohu.

Príroda však zjavuje tak Boha zákonodarcu, ako aj Boha stvoriteľa. Každý človek sa s tým musí vyrovnáť alebo žiť s dôsledkami: „A pretože si nevedeli vážiť poznanie Boha, Boh ich vydal napospas ich zvrátenému zmýšľaniu, aby robili, čo sa nepatrí, plných nepravostí, zloby, lakomstva, ničomnosti, plných závisti, vrážd, svárov, ľsti, zlomyseľnosti; sú klebetní, utľhačskí, nenávidia Boha, urážajú iných, sú pyšní, povyšujú sa, vymýšľajú zlo, neposlúchajú rodičov, sú nerozumní, vierolomní, bezcitní a nemilosrdní. Hoci dobre vedia o Božom ustanovení, že tí, čo robia také veci, zasluhujú si smrť, nielenže to sami robia, ale aj schvaľujú, keď to robia iní“ (*Rim 1, 28-32*).

Môj študent John sa určite mýlil, ale jeho odvaha mi pomohla pochopiť hlbokú logiku argumentu svätého Pavla. Keby si ľudia naozaj chceli vymyslieť boha, nikdy by nevymysleli kresťanského Boha. Až príliš naháňa hrôzu. Náš Boh je všemohúci, vševediaci, presvätý a všadeprítomný. Nemôžeme sa pred ním skryť alebo utiecť. Nikde sa nemôžeme v tajnosti venovať obľúbenej neresti. Nemôžeme sa ani utiahnuť do temných

zákutí svojej mysle, aby sme *fantazirovali* o neresti bez toho, aby o tom Boh nevedel.

Takýto Boh spôsobuje, že akékoľvek porušenie prirodzeného zákona je veľmi nepríjemné. Keby zatvrdlivi hriešnici dokázali odstrániť takýto obraz Boha, predstavte si, akí by sa cítili slobodní. Ak si to nedokážete predstaviť, skúste si prečítať dejiny vojen a genocíd ateistických režimov v 20. storočí: v nacistickom Nemecku, komunistickej Číne, Kambodži a Sovietskom zväze.

Jediný problém

Nedávne dejiny sú naozaj obrovskou kronikou krivoprelievania - kronikou masových jatiek s rýchlosťou a produktivitou modernej továrne. So svätým Pavlom hovoríme, že toto dokážu ľudia, keď predstierajú, že Boh neexistuje.

Ale ako máme odpovedať tým, ktorí citujú tieto zločiny ako dôkazy, že Boh naozaj neexistuje? Čo povieť tým, ktorí argumentujú, že dobrý Boh by nedovolil, aby takéto zlo existovalo - a zdanlivo zvíťazilo napríklad v Osvienčime a Rwande a na miestach masových vražd?

Problém zla je problém. Spisovateľ Muriel Spark o ňom hovoril ako o „jedinom probléme“. Skúmame kráľovstvo zvierat a vidíme, že príroda má čeľuste a zuby plné krvi. Zapneme televízor a v správach vidíme násilie, smrť a utrpenie na celom svete. Hoci argumenty proti existencii Boha nemusia byť veľmi presvedčivé, existuje - aspoň podľa niektorých ľudí - veľmi veľa argumentov proti jeho добрote.

Ako by sme mali odpovedať, keď ľudia predostrú problém utrpenia? Po prvé, mali by sme priznať, že tento problém trápi aj nás. Privádza nás k slzám a modlitbe.

Aj svätý Pavol cítil celým svojím srdcom a myslou silu tohto problému. Nazval ho „tajomstvom nepravosti“ (2 Sol 2, 7). Je to tajomstvo, ktoré ostalo ukryté aj pred tým najväčším svätcom.

Prečo existuje zlo, ak je Boh všemohúci a dobrý? Ak je dobrý, jeho stvorenstvo by malo odrážať túto dokonalosť. Ak je všemohúci, potom by mal zabrániť zlu.

Nemôžeme však tento problém vyriešiť tak, že zahrhneme Boha. Takéto popieranie problém len zhoršuje. Popierať existenciu Boha, aby sme vyriešili problém zla, je niečo podobné ako podpáliť dom, aby sme odstránili termity, alebo čosi také, ako keby sme si v snahe zastaviť krvácanie z nosa podrezali krk. Ľudia, ktorí dovoľia, aby ich zlo priviedlo k ateizmu, nemajú zrazu nijaké meradlo, podľa ktorého budú niečo považovať za zlé. Namiesto toho, aby vyriešili problém, inštitucionalizovali ho - vpísali ho do samotnej podstaty vesmíru. Ak Boh neexistuje, neexistuje ani transcendentné, najvyššie dobro, nijaké dokonalé meradlo spravodlivosti. Nemôže teda existovať ani pravé zlo. Bez Boha sa všetko stáva záležitosťou morálnej neutrality alebo ľudských preferencií.

Niektoré nekresťanské náboženstvá tvrdia, že morálne a fyzické zlo je súčasťou rovnováhy života ako muž a žena alebo svetlo a tma - všetky tieto protiklady sa nachádzajú v Bohu. Tento názor je známy ako dualizmus. Takto si ľudia chceli vysvetliť zlo uprostred dobra, ktoré je vo svete. Dualizmus všetko odvodzuje od Boha, ktorý stvoril tento svet taký, aký je - so všetkými jeho dobrými i zlými stránkami.

Dualista však na tom nie je o nič lepšie než ateista. Ak je dobro a zlo na jednej úrovni, opäť nemáme meradlo, podľa ktorého budeme posudzovať skutky. Ak dobro i zlo pochádzajú od Boha, sú morálne rovnocennými javmi. Musíme ich prijať ako rovnocenné.

Čo tu chýba

Dualizmus však nie je kresťanský názor, pretože kresťanská viera tvrdí, že Boh stvoril svet a všetko v ňom a bolo to dobré (pozri *Gn 1*). V Božom pôvodnom pláne nebolo nič zlé. V jeho stvorení nebolo nič pokazené.

Aby sme vysvetlili túto záležitosť, mali by sme najprv určiť, čo je zlo - alebo skôr čo *nie je* zlo, lebo kresťania veria, že zlo samo osebe neexistuje. Nehovorím, že zlo nie je reálne. Je bolestne reálne, ale je to vždy neprítomnosť niečoho dobrého, niečoho, čo by malo byť prítomné. Je to ochudobnie, zmenšenie.³⁹

Rozlišujeme medzi dvomi druhmi zla: *fyzické zlo* a *morálne zlo*, lebo tieto dva súčasné problémy sú vo vzájomnom vzťahu, ale nie sú identické.

Fyzické zlo je niečo negatívne, čo sa deje - choroba, slepota, bolesť, prírodné katastrofy a smrť. Všetco je ochudobnením. Choroba je neprítomnosť zdravia; slepota je neprítomnosť zraku; smrť je pozbavenie života a tak ďalej.

Morálne zlo je niečo, čo konáme. Je to činnosť viníkov. Morálne zlo je nespravodlivosť, zloba, hriech. Aj morálne zlo predstavuje nedostatok, ale tentoraz ide o neprítomnosť morálneho dobra. Cudzoložstvo je nedostatok vernosti. Klamstvo je neprítomnosť pravdy. Vražda znamená vziať život.

Keď sa zhodneme na tom, že zlo nie je vec, pochopíme, že je to cudzí prvok v Božom stvorení, pretože Boh stvoril svet a všetko v ňom, ale (aby sme nanovo zdôraznili dobre známy biblický výrok) „Bohu *ničme je nemožné*“ (*Lk 1, 37*, kurzíva pridaná).

Zlo teda nepochádza od Boha. Musíme však vysvetliť jeho existenciu a možnosti. Ako dobrý Boh mohol dovoliť takéto negatívne javy?

Pozri Sv. Tomáš Akvinský, *O zle*, q. 1, a.1.

Keď Boh stvoril anjelov i ľudí, stvoril nás ako rozumové a slobodné bytosti, ktoré dokážu milovať. To však znamená, že máme možnosť vybrať si *niečo iné než Boha*. Bolo nevyhnutné, aby sme mali na výber, pretože pravú lásku nemožno vynútiť. Keby sme nemali slobodu odmietnuť Boha, nemohli by sme ho naozaj milovať. Boh teda nemohol stvoriť ľudí so slobodnou vôľou bez toho, aby zároveň nedovolil zlo.

Aby sme vyriešili tento problém, musíme prejsť od filozofie k teológii, od rozumu k zjaveniu, pretože neprávosť je tajomstvo.⁴⁰ Len zjavením môžeme nazrieť do pravých tajomstiev viery.

Padať hore do milosrdenstva

Prečo Boh dopúšťa zlo? Pochybovač povie, že Boh nemôže byť dobrý, lebo inak by jeho stvorenie odrážalo túto dokonalosť. Boh nemôže byť všemohúci, lebo inak by už tento problém dávno vyriešil.

Ale čo ak by Boh použil zlo, aby zjavil svoju nekonečnú dobrotu a moc? Co ak by spásou mohol dosiahnuť väčšie dobro, než by to bolo možné bez existencie zla?

Ak ste sa niekedy zúčastnili na liturgii Veľkonočnej vigílie v latinskom obrade, počuli ste starobylý hymnus s týmito slovami: „O, šťastná vina! Potrebný bol hriech Adamov!“ Kládli ste si niekedy otázku, prečo Cirkev oslavuje hriech a vinu ako „šťastnú“?

Hoci ľudská prirodzenosť pred pádom do hriechu mohla byť skvelá, nemohla sa vyrovnáť tomu, čo nám Boh dal v Kristovi. Mohli by sme povedať, že Boh

Pre filozofické základy toho, čo nasleduje, pozri Daniel McInerney, *The Difficult Good: A Thomistic Approach to Moral Conflict and Human Happiness* (New York: Fordham University Press, 2006).

dovolil zlomiť nám kosť, aby ju sám dal do poriadku. Teraz je nielen silnejšia, ale nemožno ju ani zlomiť. Boh dovolil, aby sme stratili nielen Božiu milosť, ale zároveň aj postavenie, ktoré sme mali ako jeho služobníci, jeho poslušní otroci. Predvídal, že padneme. Nespôsobil tento pád, ale dovolil ho. Urobil to preto, aby vytvoril nové slávne stvorenie, ktoré prevyšuje všetky možnosti, aké má k dispozícii ľudská prirodzenosť. Kristus teda prijal našu hriešnu ľudskú prirodzenosť a nielenže ju oživil, ale ju zjednotil so sebou, aby život, ktorý v nás obnovil, bol *božským* životom. Milosť, ktorú nám dal, je jeho synovstvo.⁴¹

Máme podiel na božskom synovstve Ježiša Krista. To je podstata spásy a podstata katolicizmu. Sme pokrstení v Kristovi a máme podiel na božskej prirodzenosti (2 Pt 1, 4). Žijeme život Najsvätejšej Trojice. Kristovho Otca oslovujeme „Otče náš“. Neexistuje lepší život, neexistuje dokonalejší život. A nič z toho by nebolo možné bez prvotného odpadnutia od milosti. Táto udalosť závisela od toho, že Boh dovolil zlo.

Evanjelium podľa Katolíckej cirkvi je viac než právne vyhlásenie našej nevinnosti. Neznamená to len to, že stojíme pred Bohom Otcom a vyzeráme ako Ježiš. Sme naplnení samotným Božím životom do takej

Pre cennú štúdiu o tom, ako Boh dosahuje väčšie dobro, keď dovolí zlo, pozri Thomas Hibbs, *Dialectic and Narrative in Aquinas* (Notre Dame, in: University of Notre Dame Press, 1995); s. 134 - 177. O Božej milosti ako našom podiele na Kristovom božskom synovstve pozri najmä Matthias Scheeben, *The Mysteries of Christianity* (St. Louis: Herder, 1946); pozri aj Dom Wulstan Mork, *Transformed by Grace: Scripture, Sacraments, and the Sonship of Christ*; Columba Marmion, *Christ, The Life of the Soul* (Bethesda: Zaccheus Press, 2005); William K. McDonough, *The Divine Family: The Trinity and Our Life in God* (Cincinnati: Servant Books, 2005); F. Fernandez - Carvajal a Peter Beteta, *Children of God* (Princeton, NJ: Scepter Publishers, 1997).

miery, do akej stvorenie môže byť naplnené. Sami by sme to nikdy nedosiahli. Preto nám Boh dovolil padnúť, aby sme my, stvorenia, objavili svoju slabosť a závislosť, no zároveň aj veľkosť jeho milosrdenstva.⁴²

Vefa ľudí si dnes myslí, že spása je niečo, čo nám Boh dlhuje. Neuznávajú závažnosť hriechu a nechápu pravý zmysel zákona.

Boží zákon vo všetkých svojich formách - aj prirodzený zákon - je programom pre našu zrelosť, takže môžeme nadobúdať jeden dobrý návyk za druhým. Cnosti nie sú nič iné než formy lásky,⁴³ ktorá je podstatou zákona. Láska sa prejavuje sebadarováním, sebaobetovaním a sebazapieraním. Boh nám prikazuje, aby sme sa absolútne a neochvejne rozhodli pre svätosť, pretože vie, že od toho závisí naše šťastie a naplnenie. Ak úplne a totálne poslúchame, splnili sme len minimálne požiadavky. „Sme neužitoční sluhovia; urobili sme, čo sme boli povinní urobiť“ (Lk 17, 10).

Neznamená to, že Boh bude bohatším božstvom pre to, čo mu dávame. Zákon nie je pre neho. Naša svätosť nie je ziskom pre neho. Je pre nás. On nám dáva zákon, lebo je milosrdný. A pre svoje milosrdenstvo dovoľuje,

⁴² Pozri Richard A. White, „Sola Gratia, Solo Christo: The Roman Catholic Doctrine of justification“ (<http://www.salvationhistory.com/library/apologetics/SolaGratiaSoloChristo.cfm>); Richard A. White, Justification as Divine Sonship: Is ‚Faith Alone‘ Justifiable?“ in Catholic for a Reason: *Scripture and the Mystery of the Family of God*, Scott Hahn a Leon J. Suprenant Jr. (Steubenville, OH: Emmaus Road Publishing, 1998), s. 93-111; Christopher J. Malloy, *Engrafted into Christ: A Critique of the Joint Declaration* (New York: Peter Lang Publishing, 2005); Paul O'Callaghan, *Fides Christi: The Justification Debate* (Dublin, Ireland: Four Courts Press, 1997).

⁴³ Pozri Servais Pinckaers, *The Sources of Christian Ethics* (Washington, DC: Catholic University of America Press, 1995); Romanus Cessario, *The Virtues, Or the Examined Life* (New York: Continuum, 2002).

aby porušenie prirodzeného zákona malo kruté dôsledky. Aj prirodzený zákon má pohnútky a prekážky, takže sa zo skúsenosti učíme konať dobro a vyhýbať sa zlu. Boh nám dovoľuje trpieť, lebo je milosrdný. Nedovoľí nám utiecť pred plánom nášho dozrievania, ktorý musel naplniť aj Ježiš Kristus.

Očami viery sa nepýtame, prečo Boh dovoľí toľké utrpenie, ale skôr prečo nedovoľí viac utrpenia. Nepozeráme sa na svet plný nevinných ľudí, ktorí nespravodlivo trpia. Pozeráme sa na svet, ktorý zaplavujú oceány milosrdenstva, lebo my všetci sme hriešnici a nik z nás si nezaslúži ani ďalšie nadýchnutie.

Svätý Pavol hovoril o utrpení z hľadiska večnosti: „A myslím, že utrpenia tohto času nie sú hodný porovnávania s budúcou slávou, ktorá sa na nás má zjaviť“ (*Rim* 8, 18). Sám Kristus znášal veľké fyzické a aj morálne zlo z rúk ľudí, ktorých prišiel zachrániť. Ak je to náš osud, chcel, aby to bol aj jeho osud. A ak to bol jeho osud, aj my by sme mali byť spokojní so svojim. Lebo „ak sme deti, sme aj dedičia: Boží dedičia a Kristovi spoludedičia; *pravda, ak s ním trpíme*, aby sme s ním boli aj oslávení“ (*Rim* 8, 16-17, kurzíva pridaná).⁴⁴

Pozri Norbert Hoffmann, „Atonement and the Ontological Coherence between the Trinity and the Cross,” in *Toward a Civilization of Love: A Symposium on the Scripture and Theological Foundations of the Devotion to the Heart of Jesus*, Mario Luigi Ciappi (San Francisco: Ignatius Press, 1985), s. 213-266; Norbert Hoffmann, „Atonement and the Spirituality of the Sacred Heart: An Attempt at an Elucidation by Means of the Principle of „Representation,” in *Faith in Christ and the Worship of Christ*, Leo Scheffczyk (San Francisco, Ignatius Press, 1986), s. 141-206.

Späť k prírode

Naše skutky majú dôsledky aj v prirodzenom poriadku. Prirodzený zákon, podobne ako všetky skutočné zákony, musí stanoviť skutočné tresty. Nepotrebuje vieru, aby ste pochopili, že odplatou za hriech je smrť. Neviazaný životný štýl rozkladá život. Hriešnici sú úbohí ľudia. Neexistuje biednejší život než život hriešnika, ktorý si už neuvedomuje svoju úbohosť. Predstavte si napríklad opitého človeka, ktorý popiera, že je opitý. Strápnuje sa počas ďalšieho prepitého večera.

Trest nasledujúceho rána je bolestný. Ale Boh zariadil, aby tresty prirodzeného zákona boli liečivými trestami - je to trest dobrého Otca, ktorý upiera svojim deťom jednu vec, aby im dal niečo oveľa lepšie. Nepříjemné bolesti hlavy by mali človeka „s opicou“ presvedčiť, aby prestal piť. Ak sa rozhodne ignorovať tento trest, jeho zlovyk bude ešte horší a prídu krutejšie dôsledky, lebo sa oslabia jeho schopnosti a na nápravu budú potrebné drastickejšie prostriedky. To bude pokračovať až dovtedy, kým tento úbožiak neprijme milosrdenstvo lieku - je to bolestná chvíľa, ale je to začiatok nového života. Vždy však ostáva slobodný. Ak odmietne milosrdenstvo, vyberá si prostriedky svojho vlastného zničenia.

Prirodzený zákon existuje preto, aby pripravil ľudí na nadprirodzenú milosť. Milosť neničí prirodzenosť, ale stavia na nej, opravuje jej nedostatky, zdokonaľuje ju a potom ju pozdvihuje.

Niektorí ľudia hovoria, že kresťanská „nadprirodzenosť“ obmedzuje prirodzenosť. Ale tak to vôbec nie je. Boh stvoril prirodzenosť ako dobrú a čím lepšie si uvedomujeme jej dobrotu, tým viac bude na nej milosť stavať. Kresťan podobne ako svätý Pavol nechce prekonať prirodzenosť, ale chváliť ju tak, ako sa prejavuje

v prirodzenom zákone, prirodzenej teológii, prirodzenom náboženstve a náboženskom živote spravodlivých pohanov.

Túto dôležitú lekciiu sa musíme učiť a v každej generácii sa ju musíme učiť opätovne. V polovici 40. rokov 20. storočia, keď sa rôzne národy sveta stretli, aby vytvorili Organizáciu spojených národov, ich diskusia napredovala veľmi pomaly, lebo mali rôznorodé filozofické, náboženské a morálne názory. Ako by mohli začať prácu na spoločných cieľoch komunisti, kresťanskí demokrati, moslimovia a Američania? Až katolícky filozof Jacques Maritain vyviedol národy (alebo aspoň ich zástupcov) z filozofickej slepej uličky. Dokázal to pomocou prirodzeného zákona.

Predstavte si, aký prelom by tento jazyk spôsobil v takzvaných „kultúrnych vojnách“, ktoré rozdeľujú dnešné národy.

Naša spoločná prirodzenosť nám dáva spoločný jazyk pre rozhovor. A v tomto spoločnom jazyku môžeme začať ohlasovať svoje dôvody pre vieru, a to najmä pre spravodlivých neveriacich, s ktorými sa dnes stretávame. Uvažujte o láskyplnom prístupe svätého Pavla, keď kázal Aténčanom: „Aténčania, podľa všetkého vi-
dím, že ste neobyčajne nábožní. Lebo keď som sa prechádzal a prezeral si vaše svätyne, našiel som aj oltár s nápisom: ‚Neznámemu bohu.‘ Co teda uctieвате, hoci to nepoznáte, to vám ja zvestujem - *Boha, ktorý stvoril svet a všetko, čo je v ňom*, pretože je Pánom neba i zeme“ (porov. Sk 17, 22-24).

Obmedzenia rozumu

O svedectve zázrakov a prorociev

Doteraz sme hovorili o argumentoch ľudí, ktorí sú skeptickí voči Božej existencii alebo jeho poznateľnosti, ktorí sú skeptickí voči náboženstvu a morálke. Takíto ľudia potrebujú naše svedectvo, pretože im chýba vedenie a útecha, ktorú im môže dať skutočné náboženstvo. Keby sme použili kategorizáciu - keby sme vydávali svoje svedectvo tak, ako lekári dávajú prednosť naliehavým prípadom -, títo skeptici by dostali našu intenzívnu starostlivosť.

Ateisti a agnostici však tvoria len relatívne malú (hoci rastúcu) časť populácie. Čísla sú na rôznych miestach odlišné, ale v USA, kde žijem, a vo väčšine sveta väčšina ľudí tvrdí, že veria v Boha. Sú to teisti. Niektorí patria do nekresťanských náboženstiev (napríklad Židia a moslimovia, hinduisti a sikhovia). Ďalší sú na základe filozofie presvedčení, že Boh existuje, ale vo svojom hľadaní ďalej nezašli. Niektorí si myslia, že existuje určité božstvo, ale zároveň si myslia, že sa nedá spoznať, je vzdialené a možno ani nevníma napredovanie stvorenia.

Mnohí teisti nie sú kresťanmi. Je dôležité, aby sme im pomáhali nájsť pravdu, dobro, krásu - a spásu -, ktorú môže dať len Kristus. „Katolícka cirkev," hovorí *Katechizmus*, „uznáva, že iné náboženstvá hľadajú,

hoci ešte ‚v tieňoch a obrazoch‘, neznámeho, ale blízkeho Boha, lebo on dáva všetkým život, dych a všetko, a chce, aby boli všetci ľudia spasení. Preto Cirkev považuje všetko to dobré a pravdivé, čo sa môže nachádzať v náboženstvách, ‚za prípravu na evanjelium a za dar od toho, ktorý osvecuje každého človeka, aby mal napokon život“ (843).

V rozhovoroch s teistami je naša evanjelizácia v istom zmysle ľahšia, pretože ich nemusíme presvedčať o jestvovaní Boha alebo (obvykle) o základoch morálky. Zvážili dôkazy a pokladajú ich za presvedčivé. V inom zmysle však je to oveľa náročnejšie, pretože ich ďalší krok si vyžaduje viac než úprimné intelektuálne úsilie. Vyžaduje si súhlas vôle. Vyžaduje si vieru.

Naša úloha nespočíva v tom, aby sme ich presvedčili, že Boh jestvuje, ale máme ich presvedčiť o tom, *kto je Boh*. Klaniame sa Bohu Abraháma, Izáka a Jakuba. On je Slovo, ktoré sa stalo telom v Ježišovi Kristovi. On je Duch, ktorý zostúpil pri stvorení a na Turíce. On je Najsvätejšou Trojicou, ktorú vzývame pri každej modlitbe. On nie je niečo, ale niekto. Nie je ďaleko, je vždy blízko pri nás.

Toto sú veľké požiadavky presvedčania. Zdá sa, že je to nespĺniteľná úloha. Naozaj je to nemožné. Len na rozumovom základe nemôžeme dokázať, aký je Boh. Ale môžeme pomôcť presvedčiť ľudí, že Boh sa zjavil v dejinách svojho ľudu. A ak ich budeme viesť k tomu, aby sa s ním stretli v jeho sebazjavení, potom sme ich zaviedli tak ďaleko, ako sa len dá - a on ich môže viesť ďalej.

Kresťania tradične dokazujú dôveryhodnosť Božieho zjavenia dvomi spôsobmi: prostredníctvom zázrakov a prostredníctvom prorociev.

Svätý Pavol pripomenul tieto prostriedky kresťanom v Korinte niekoľko desaťročí po Ježišovom vystúpení do neba. „Židia žiadajú znamenia,“ napísal, „a Gréci

hľadajú múdrosť" (1 Kor 1, 22). Židia sa v Kafarnaume spýtali Ježiša: „Aké znamenie urobíš, aby sme videli a uverili ti? Co urobíš?" (Jn 6, 30).

Ježiš uznával, že ľudia potrebujú dôkazy. Dával teda oboje - znamenia i múdrosť. Vykonal veľa zázrakov, ktoré zaznamenali očití svedkovia v evanjeliách. A fenomén zázrakov je prítomný aj v dejinách Cirkvi. Niektorí ľudia považujú aj *prežitie Cirkvi* za zázrak najvyššej kategórie! Viete uviesť akúkoľvek inú inštitúciu, ktorá by znášala všetky tie rany dejín od dôb Rímskej ríše - a zvíťazila? Takej niet. (Pozn. red.: Niektoré náboženstvá, napríklad buddhizmus, sú staršie ako kresťanstvo, ale nemajú inštitucionálnu kontinuitu.)

Proroctvá a zázraky môžu priviesť našich priateľov k Ježišovi, ale to ešte nie je záruka, že hovidia takého, aký je.

Narodený zhora

Dobrá ilustráciu ponúka samotné evanjelium. Pripomeňme si Nikodéma, „farizeja, popredného muža u Židov," ktorý „prišiel v noci k Ježišovi" (Jn 3, 1-2). Nikodém bol určite teista a okrem toho bol monoteista. Bol zbožným predstaviteľom Božieho vyvoleného národa. Prijal Božie zjavenie v Starom zákone. A Ježiša prekvapivo uznával: „Rabbi, vieme, že si prišiel od Boha ako učiteľ, lebo nik nemôže robiť také znamenia, aké ty robíš, ak nie je s ním Boh" (Jn 3, 2).

Na prvý pohľad sa zdá, že je to vyznanie viery. Ale v skutočnosti to tak nie je. Nikodém videl veľa dôkazov o tom, že Ježiš má mimoriadnu, nadprirodzenú silu. Hovoril o Ježišových „znameniach" - jeho zázrakoch. A nebol jediný, kto posudzoval Ježiša podľa jeho zázrakov. Niekoľko veršov predtým povedal niečo zaujímavé

Ján: „Mnohí uverili v jeho meno, lebo videli znamenia, ktoré robil. Ale Ježiš sa im nezdôveril" (*Jn 2, 23-24*).

Ježišovi súčasníci nevyznávali vieru, keď ho pozdravovali ako „učiteľa, ktorý prišiel od Boha". Bol to rozumový záver, založený na dôkazoch. Premenil vodu na víno. Vykonal veľa zázrakov, ktoré jeho súčasníkom pripomínali prorokov. Jeho zázraky boli predmetmi rozumu a boli vnímateľné zmyslami. Keď ľudský rozum videl tieto zázraky, mohol pravdepodobne prísť k záveru, že Ježiš má moc od Boha.

Ale viera si vyžaduje viac. A to viac si vyžaduje vieru. Ježiš totiž nebol len učiteľ alebo prorok. Bol Boží Syn, večné Slovo, ktoré sa stalo telom.

Ježiš odpovedal na Nikodémovo vyznanie tak, že poukázal na obmedzenosť duchovného zraku svojho priateľsky naladeného hosťa: „Veru, veru, hovorím ti: Ak sa niekto nenarodí zhora, nemôže uzrieť Božie kráľovstvo" (*Jn 3, 3*). Nikodém prišiel k Ježišovi „v noci", čo malo viacero významov. Prebýval v tme, ktorú môžeme prekonať len znovuzrozením v krste.

Nikodém ešte neveril. Ježišove slová sa mu zdali bizarné. Uvažoval o nich len z prirodzeného hľadiska: „Ako sa môže človek narodiť, keď je už starý? Azda môže druhý raz vojsť do lona svojej matky a narodiť sa?" (*Jn 3, 4*). Ježiš však trval na svojom a Nikodém naďalej neveril.

Ježiš napokon povedal: „Hovorím ti: Hovoríme o tom, čo poznáme, a svedčíme o tom, čo sme videli, a neprijímame naše svedectvo. Ak neveríte, keď vám hovorím o pozemských veciach, akože uveríte, keď vám budem rozprávať o nebeských?" (*Jn 3, 11-12*). Scéna sa končí tak, že Ježiš sa zjavuje ako „ten, čo zostúpil z neba, Syn človeka" (*3, 13*). Jeho poslaním je dať „večný život" tomu, „kto verí" (*3, 15*).

Nikodém - a mnohí iní - boli ochotní prijať Ježiša ako mimoriadneho človeka a aj ako Božieho posla, ale

nie (ešte nie) ako Boha. A práve toto by ich prenieslo za hranice rozumu do oblasti viery. Netvrdím, že „skok do tmy“ by pre nich bol nerozumný alebo absurdný. Myslí si, že opak je pravda. Je rozumné uveriť posolstvu posla, ktorý dokázal svoju dôveryhodnosť. Ježiš robil to, čo robili proroci, a robil to v oveľa väčšej miere. Dal svojim súčasníkom silné motívy, aby mu dôverovali - silné dôvody pre vieru. Rozhodnutie uveriť však ostáva na každom z nich a ostáva aj dnes na všetkých ľuďoch, ktorí sú obdarení slobodnou vôľou.

Uznávaním Božieho posla konáme úkon prirodzenej viery, ktorá je založená na ľudskom *rozume*. Vidieť večného Božieho Syna si vyžaduje nadprirodzenú *vieru*, ktorá je založená na Božej *milosti*. Ten druhý úkon stavia na prvom úkone.

Prorocký motív

Nikodém spomína „znamená“, ale v živote Ježiša Krista zároveň postrehol prorocký prvok. Aj my by sme ho mali postrehnúť a potom pomáhať aj iným, aby si ho všimli.

Jeden z najpresvedčivejších argumentov raného kresťanstva bol „dôkaz z proroctva“.⁴⁵ Cirkevní otcovia a apologéti podobne dokazovali, že Ježiš zodpovedá Mesiášovi, ktorého predpovedali izraelskí proroci. Starý zákon slúžil ako pevné a objektívne meradlo, podľa ktorého každý mohol merať pravdu o Ježišovi a jeho poslaní. Tieto apologetické argumenty tvoria obsah kníh cirkevných otcov z druhého storočia, a síce Justína, Melitona a Ireneja. Tu je len malá ukážka stoviek zhôd, ktoré si všimli:

Pozri Oskar Skarsaune, *Proof from Prophecy: A Study in Justin Martyr's Proof- Text Tradition* (Leiden: Brill 1987).

- Mesiáš sa narodí ako dieťa, ale bude „mocný Boh“ (*Iz* 9, 6-7);
- narodí sa z panny (*Iz* 7, 14);
- narodí sa v Betleheme (*Mich* 5,2);
- narodí sa ako potomok kráľa Dávida (*Jer* 23, 5);
- bude uzdravovať slepých, chromých a hluchých (*Iz* 35, 5-6);
- zradí ho priateľ (*Ž* 55, 12-14);
- bude trpieť a budú sa mu posmievat' (*Iz* 53, 2-7);
- jeho stádo ho opustí (*Zach* 13, 7);
- „prebodnú“ ho klinecami a kopijou (*Ž* 22, 16; *Zach* 12, 10);
- bude „spravodlivým mužom,“ ktorého jeho nepriatelia budú mučiť a zabijú ho (*Múd* 2, 12-20);
- popraví ho so zločincami (*Iz* 53, 12);
- jeho nepriatelia budú losovať o jeho šaty (*Ž* 22, 18);
- vstane z mŕtvych (*Ž* 16, 10; 30, 3);
- prinesie všetkým národom svetlo pravého Boha (*Iz* 60, 3).

Tento zoznam pokračuje a nachádza sa v mnohých obsiahlych knihách. V Ježišovom živote sa všetky tieto proroctvá spojili a naplnili. Ľudská myseľ nad tým žasne, ale v Božej mysli to vždy bolo prítomné.

Možno dnes len ťažko chápeme pôsobivý a kumulatívny účinok prorockého argumentu. Nevážime si prorokov tak, ako si ich vážili naši predkovia. Ale „dôkaz z proroctva“ bol pre prvých kresťanov odkazom na historické udalosti. Očití svedkovia videli udalosti Ježišovho života a prorocké knihy boli po mnoho stáročí záležitosťou pamäte ľudí. Podľa zachovaných kníh cirkevných otcov „dôkazy z proroctva“ museli byť pre staroveký svet najúčinnejším argumentom kresťanstva. Tento argument sa vinie ako červená niť celou knihou

Skutky apoštolov. Bol zrejme prijateľný pre Židov i pre Grékov, keďže Irenej (napríklad) písal pre pohanov v druhom storočí.

Dôkazy z proroctva podávajú pôsobivé dôvody pre vieru, sú to pôsobivé motívy pre uveriteľnosť.⁴⁶ Proroctvá, podobne ako zázraky, nás môžu priviesť na samotný prah nadprirodzenej viery. Poukazujú na Božiu ruku, ktorá vedie dejiny, keď Boh predpovedal budúce udalosti a potvrdzoval minulé predpovede. Proroctvá však nepodávajú rozumové dôvody pre nadprirodzené tajomstvo viery - ani nemajú presvedčivú silu, aby nás priviedli domov. Viera ostáva milosťou, ktorú dáva Boh. Vyžaduje si našu dôveru a odpoveď - odpoveď nášmu božskému Otcovi, nielen nášmu Stvoriteľovi.

Naše uvažovanie má teda veľmi reálne, ale obmedzené schopnosti. Môže vyčistiť pôdu tak, že odstráni konáre a kamene, ale len viera dokáže vybudovať katedrálu.

Jazyk znamení

Zázraky, ktoré sa uvádzajú v prvých troch evanjeliách, sa vo štvrtom pokladajú za „znamenia“. Podľa evanjelistu svätého Jána je zázrak pôsobivý dôkaz Ježišovej moci, ale má ešte vyšší účel. Ježiš vykonal tieto viditeľné, hmotné, historické „znamenia“, aby naznačil niečo väčšie, neviditeľné, duchovné a transcendentné. Premena vody na víno je zázrak, ktorý naznačuje väčší zázrak Eucharistie. Voda krstu je znamením

O tomto kľúčovom pojme pozri J. C. Fenton, *We Stand with Christ*, s. 64-99; H. D. Gardeil, *La Crédibilité et l'Apologétique* (Pans: Cerf, 1928).

znovuzrodenia do Božieho života. Ale tieto božské tajomstvá sú našim ľudským očiam zahalené.

Keď sa Ježiš rozprával s Nikodémom, vysvetľoval, že krst - pred mnohými rokmi som sám mal ťažkosti s pochopením jeho podstaty - je znamením, ktoré nám dáva svetlo, aby sme „videli nebeské kráľovstvo“. Dáva nám znovuzrodenie, novú rodinu, nový domov. Krst nám dáva milosť, aby sme videli tajomstvá kresťanstva očami viery.

Milosť viery nám odhaľuje tajomstvá. Keď odpovedáme vierou, vidíme. A toto videnie nám umožňuje chápať, vysvetľovať a brániť vieru.

Proroci predpovedali, že Božia milosť bude presahovať zasľúbenú zem a vyvolený národ. Bude sa týkať celého sveta, všetkých národov, všetkých pohanov. Boh nás vo svojej добрote urobil nástrojmi tejto milosti. Keď sa stretávame s teistami, ktorí neprijali Krista, musíme im dať dôvody pre vieru. Musíme byť dobrými dôvodmi pre vieru - ako proroci a ako Ježiš, na živote ktorých máme podiel.

II.

Biblické dôvody

Opora v Biblii

O Cirkvi ako jedinom základe

Doteraz sme sa sústreďovali na rozhovor s nekresťanmi - či už teistami alebo ateistami, agnostikmi alebo sekularistami. Je to pestrá zmes, ale veľmi užitočná, lebo všetci majú spoločné jedno: vyznávajú, že neveria v Ježiša Krista alebo aspoň sú v tejto otázke neutrálni.

Je však iné hovoriť s nekatolíckymi kresťanmi a najmä s tými, ktorí sa pridávajú tradícií vychádzajúcich z protestantskej reformácie. V týchto rozhovoroch nachádzame oveľa viac spoločných styčných bodov, či už je to spoločný jazyk, téma a spoločná pôda pre diskusiu. Takmer u všetkých kresťanov môžeme predpokladať pevnú vieru v Boha, úctu k Ježišovi Kristovi, vnímanie toho, že tento svet je poškvrnený hriechom, a presvedčenie, že Ježiš nás zachránil od hriechu. Máme aj spoločnú vieru v Bibliu ako Bohom inšpirovaný a autoritatívny text. Podľa katolíckeho učenia všetci nekatolícki kresťania s nami zdieľajú - hoci nedokonalu - jednu vieru v Ježiša Krista.

S oddelenými kresťanmi máme toho spoločného viac. Do určitej miery to uľahčuje rozhovor, ale v iných prípadoch to rozhovor sťažuje. Medzi nami je menej rozdielov ako vo vzťahu k nekresťanom. Naše rozdiely sa však týkajú kľúčových oblastí viery a bohoslužby, čiže záležitostí, ktoré sú veľmi dôležité pre všetky zúčastnené strany. Naše rozdiely sú skôr akési „hádky v rodine“ a každý policajť vie dosť o tom, že takéto hádky môžu byť najnebezpečnejšie. Rivalita medzi

súrodencami dokáže vyvolať oveľa väčšiu nenávisť než de najtvrdšie zápolenia medzi športovými družstvami.

Rozhovory s inými kresťanmi teda môžu byť tie najťažšie. Rozdiely medzi nami niekedy spôsobujú jemné významové odtienky, ktoré dokážu vnímať len múdri ľudia a odborníci. Kresťania, ktorí tomu príliš nerozumejú, tieto odtienky zmenia na slogany a idú s nimi do boja. Sú plní adrenalínu, ale vôbec nie sú pripravení na skutočný zápas. V takýchto prípadoch sa hnev stupňuje, keď sa veriaci prekrikujú a používajú tie isté slová, ktorým však dávajú odlišný význam, a v každom prípade jeden nepočúva to, čo hovorí ten druhý.

Karikaturista Charles M. Schulz, tvorca komiksu *Peanuts (Arašidy)*, vysvetlil túto záležitosť odľahčene. Na obrázku chlapec leží na dlážke a listuje v Biblii. Sestra sa naňho pozerá. Povie jej: „Nevyrušuj ma... Hľadám biblický verš, aby som podložil svoj predsudok.“⁴⁷

Keď sa rozprávame s inými kresťanmi o dôvodoch, prečo sme katolíci, niekedy zistíme, že my sami (alebo naši partneri v rozhovore) prijímame jednu z úloh postavičiek z komiksu. Je ťažké neprijať takú úlohu! Ale je trochu ľahšie nehrať úlohu v komikse, ak pochopíme, v čom spočívajú naše rozdiely a prečo niekedy používame tie isté výrazy, ktoré však môžu znamenať niečo úplne iné.

Nemalo by nás prekvapiť, že posvätný text hovorí o ťažkostiach, hádankách a tajomstvách. Boh je autorom knihy Svätého písma a knihy prírody. Obidve knihy niekedy potrápia svojich vykladačov. Ak sa fyzici a chemici nedokážu zhodnúť na význame svojich údajov, nemalo

⁴⁷ Obrázok sa nachádza v Schulzovej knihe *What Was Bugging Ol' Pharaoh?* (Anderson, in: Warner, 1964), nečíslované strany. Pozn. red.: V anglickom texte sa spomína ešte jeden obrázok, ktorý je však založený na nepreložiteľnej slovnej hračke: In one panel, he shows two young men holding slips of paper. The caption reads: „You've given me one of your tracts, sir, and I've given you one of mine... Now, where do we stand?“

by nás prekvapiť, keď zistíme, že veriaci sa nedokážu zhodnúť na takzvanom „jasnom význame“ Biblie.

V tejto kapitole, podobne ako v predchádzajúcich, uvediem niektoré zhrnutia našich dôvodov pre katolícku vieru. Rovnako ako v predchádzajúcich kapitolách nepredstieram, že podávam vyčerpávajúcu štúdiu tejto témy. Je to len úvod do problematiky a určitých druhov katolíckej odpovede. Apologetické a vieroučné diela hovoria o týchto témach podrobnejšie. Nabádam vás, aby ste si preštudovali tieto diela, keď to budete potrebovať.

Máme právo (right) i obrad (rite) ostať kajúcnikmi

Všetci kresťania si vážia Bibliu a považujú ju za text, ktorý je autoritou. Katolícka cirkev učí, že Biblia je inšpirované Božie slovo a ako taká je bez omylov. Mnohí protestanti, ktorí Písmo interpretujú odlišne, sa s nami zhodnú aspoň na týchto základných zásadách. Bude prínosné, ak to povieme už na začiatku.

Prvý bod, v ktorom sa odlišujeme, je miesto Písma v štruktúrach autority. Klasický protestantizmus tvrdí, že autoritou pre kresťana je „len Písmo“ (*sola scriptura*) a že veriaci je kompetentný s pomocou Ducha Svätého vykladať význam Biblie. Na druhej strane katolíci tvrdia, že Nový zákon ustanovuje určité inštitúcie, ktoré nás vedú pri výklade Písma.⁴⁸ Tieto inštitúcie sú Tradícia a Cirkev.

⁴⁸ Pozri Mark Shea, *By What Authority ?An Evangelical Discovers Catholic Tradition* (Huntington, in: Our Sunday Visitor, 1996); Robert Sungenis, *Not By Scripture Alone: A Catholic Critique of the Protestant Doctrine of Sola Scriptura* (Santa Barbara, CA: Queenship Publishing Company, 1998); Yves M. - J. Congar, *Tradition and Traditions: The Biblical, Historical, and Theological Evidence for Catholic Teaching on Tradition* (San Diego: Basilica Press, 1997); Yves M. - J. Congar, *The Meaning of Tradition* (San Francisco: Ignatius Press, 2004); Louis Bouyer, *The Word, Church, and Sacraments: In Protestantism and Catholicism* (San Francisco: Ignatius Press, 2004).

Katolíci uznávajú, že žijú v interpretačnej (výkladovej) komunite a že sa jej majú zodpovedať. Svoj výklad porovnávame s výkladom svätých a múdrych ľudí počas stáročí. Porovnávame ho aj s výkladom Kristovho magistéria.

Aj protestanti pôsobia v interpretačnej komunite. Väčšina toho, čo považujú za „jasný význam“ konkrétneho biblického úryvku, závisí od tradície výkladu, ktorú zdedili vo svojej denominácii. A to, čo je „jasné“ pre ich komunitu, iné protestantské komunity odmietajú.

Aj v protestantských komunitách vznikajú nenápadné tradície a považujú sa za samozrejmé. Môžu sa stať integrálnou a dokonca ústrednou súčasťou života zboru. Každý predpokladá, že ich zvyky sú biblické - a naozaj pramenia z určitého prostredia biblického výkladu -, ale nie sú o nič menej „mimobiblické“ alebo „tradičné“ než katolícke zvyky.

Istý môj evanjelikálny priateľ chcel kritizovať svätú omšu. „Vieš,“ povedal, „bol som na vašej bohoslužbe a veľa vecí sa mi páčilo. Ale jedno mi tam chýbalo.“

„Čo to bolo?“

„Vo vašej bohoslužbe nie je priestor na to, aby niekto povedal: ‚Prijmam Ježiša Krista do svojho srdca ako svojho osobného Pána a Spasiteľa.‘“

„Kde je to v Biblii?“

Môj priateľ sa zháčil. „Čože?“

„Kde je to v Biblii?“

Môj priateľ sa na chvíľu zamyslel a potom uznal, že to v Biblii nie je, hoci vždy predpovedal, že to tam je.

Tento evanjelikálny zvyk je rituálom, „liturgiou“, niečím podobným ako katolícka svätá omša. Je súčasťou rozsiahleho systému evanjelikálnych tradícií - spolu s „oltárnou výzvou“ a „modlitbou hriešnika“. Hoci to nie je „biblické“ v prísnom zmysle slova, katolíci to môžu uznať ako krásny obrad.

Ale môžeme urobiť ešte viac. Môžeme ukázať, že katolícka bohoslužba má naozaj miesto, kde veriaci prijímajú Ježiša do svojho srdca ako svojho osobného Pána a Spasiteľa. Keď kňaz pozdvihuje hostiu a hovorí: „Hľa, Baránok Boží, ktorý sníma hriechy sveta,“ celé zhromaždenie vyznáva slovami Písma (pozri *Mt* 8, 8): „Pane, nie som hoden, aby si vošiel pod moju strechu, ale povedz iba slovo a duša mi ozdravie.“ A potom prijímame Ježiša do svojho srdca - jeho telo, krv, dušu a božstvo.

Chcem tým povedať, že niekedy pomôže s citom objasniť to, čo považujeme za samozrejmé. Spoločne s protestantskými priateľmi sa môžeme zhodnúť na veľkej úcte voči autorite Biblie. Ale môžeme zároveň ukázať, že Biblia sa nevykladá sama alebo nepotvrďuje samu seba. Nedáva jasný význam každému vykladačovi s dobrým úmyslom. A nevyhnutne všade vytvára interpretačné komunity. Tieto komunity tvoria svoje vlastné tradície, rituály a štruktúry autority - hoci predpokladajú, že konajú len podľa Písma.

Ak to urobíme dobre, nájdeme väčší kúsok spoločnej pôdy pre naše ďalšie rozhovory. Môžeme sa zhodnúť aspoň v niekoľkých kľúčových bodoch: že Písmo je autoritou, že určité formy tradície a interpretačnej komunity sú nevyhnutné, ba dokonca nutné, a že bohoslužba má prirodzenú tendenciu zmeniť sa na rituál.⁴⁹

Otázka teda znie, či Boh si želá *konkrétnu* komunitu, *konkrétnu* tradíciu a *konkrétnu* liturgiu. My, katolíci, veríme, že si to želá a máme na to svoje dôvody. Naša úloha spočíva v tom, aby sme ukázali „biblickým kresťanom“, že naše dôvody sú veľmi biblické.

⁴⁹ O rituálnej bohoslužbe a ľudskej prirodzenosti pozri dve veľmi odlišné, ale dopĺňajúce sa štúdie: R. A. Rappaport, *Ritual and Religion in the Making of Humanity* (New York: Cambridge University Press, 1999); Z.J. Zdybicka, *Person and Religion* (New York: Peter Lang, 1991).

Posolstvo textu

Keď hovoríme o biblických dôvodoch, vyžaduje si to od nás určité prispôsobenie. Katolíci, tak ako protestanti, majú veľkú úctu voči autorite Biblie. V našom prístupe k Písmu sú však dôležité rozdiely. Keď sa protestanti a katolíci rozprávajú o Biblii, niekedy sa môže zdať, že sa rozprávajú o dvoch odlišných knihách - a že rozprávajú dvomi odlišnými jazykmi.

Mali by sme hneď od začiatku spoznať tieto rozdiely a urobiť všetko, aby sme sa prispôbili svojim priateľom, s ktorými sa rozprávame - samozrejme bez toho, aby sme robili kompromisy s katolíckou vierou.

Veľký problém spočíva v tom, že mnohí katolíci majú silný odpor voči bežnej evanjelikálnej metóde biblickej aplikácie. Táto metóda sa nazýva „dokazovanie z textu“. Ide o to, že sa odvolávame na konkrétne biblické verše ako autoritu pre jednotlivé vieroučné body. Keď sa táto metóda používa nesprávne, môže ísť o vytrhávanie textov z kontextu, ktoré sa potom používajú tak, ako to pôvodní autori vôbec nemali v úmysle. Jeden z mojich profesorov v protestantskom seminári odsudzoval túto metódu slovami: „Keď vytrhnete text z kontextu, aby ste ho použili ako dôkazový text, je to zámienka.“ A takéto zneužívanie textov vyvolalo u katolíkov veľký odpor voči tejto metóde.

Ale chcel by som navrhnúť, aby sme prejavili úctu voči našim evanjelikálnym a klasickým protestantským priateľom, a to tak, že sa naučíme „hovoriť ich jazykom“. Vždy, keď môžeme (čiže takmer vždy), by sme im mali uvádzať biblické verše, ktoré zdôvodňujú naše katolícke učenie a prax.

Samozrejme, väčšina z nás to nerobí na farskej katechéze alebo na hodinách náboženstva pre dospelých. Ale robia to mnohí protestanti. Mali by sme si

vážiť ich metódy a odpovedať na ne tak, aby nás pochopili.

Keď to urobíme, budeme nasledovať príklad Ježiša, ktorý svedčil rôznymi spôsobmi. Niekedy sa na niekoho pozrel a povedal: „Poď a uvidíš“ (*Jn* 1, 46). Ale tým, ktorí chceli dôkazy z Písma, dával dôkazy z Písma: „Ježiš im povedal: ‚Mýlite sa, lebo nepoznáte Písmo ani Božiu moc... A o vzkriesení mŕtvych ste nečítali, čo vám povedal Boh, keď vravel: »Ja som Boh Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba«? A on nie je Bohom mŕtvych, ale živých“ (*Mt* 22, 29-32, citoval *Ex* 3, 6; pozri tiež *Jn* 10, 34).

Slabá stránka tohto dokazovania z textu spočíva v tom, že si vyberá jeden biblický úryvok namiesto iného biblického úryvku, ktorý mu protirečí. A keď sa to stane, ktorá strana víťazí? Tá, ktorá má najviac textových dôkazov? Nanešťastie nie vždy to funguje ako správne meradlo, pretože to môže poukázať len na dokonalejší počítačový vyhľadávací program v Biblii!

Pre takýto konflikt je veľa príležitostí. Stredovekí kresťania považovali riešenie týchto ťažkostí za dôležitú súčasť vyššieho vzdelania. Takéto cvičenia nazývali *sic et non* - *dno a nie*. (Pozn. red.: Pozri napr. známy scholastický spis: Petr Abélard: *Sic et non* [Anoane]. Praha, Vyšehrad, 2008.)

V tomto prístupe teda priznávam ťažkosti. A z celého srdca súhlasím, že prístup typu: „Poď a uvidíš“ je často najvhodnejší a najúčinnjší. A inokedy je jednoducho zdvorilejšie, aby sa iní kresťania cítili na stretnutiach s nami dobre. (Ak uskutočňujeme program, ktorý načrtávam v tejto knihe, mali by sme dospieť ku skutočne katolíckej metóde ponorenia sa do Biblie, čo nám pomôže, aby sme sa pri týchto rozhovoroch cítili príjemnejšie.)

Bežná evanjelikálna metóda citácií poukazuje na obdivuhodné používanie memorovania - je to cenný nástroj učenia, ktorý sa v posledných generáciách dosť zanedbáva. V Ježišovej dobe a tiež v stredoveku a až do polovice 20. storočia memorovanie kládlo pevné základy pre budúce vzdelávanie jednotlivca. Poznám evanjelikálne cirkvi, ktoré od nových členov vyžadujú, aby sa zúčastnili kurzu memorovania stoviek kľúčových biblických veršov. Pre súčasných katolíkov je to dosť nezvyčajné. Ale príliš sa to neodlišuje od starej praxe memorovania *Baltimorského katechizmu* alebo *Pennyho katechizmu* (katechizmy používané v USA). Katolíci na stredných školách túto metódu používali pred prijatím sviatosti birmovania. Evanjelikálne kurzy často usporadúvajú biblické verše podľa tém alebo situácií. Podobá sa to tomu, ako staré katechizmy usporadúvali vieroučné otázky. Katolíci i protestanti teda používajú podobné metódy na uchovanie učenia pre neskoršie použitie.

Memorovanie má svoje miesto. Keby sme napodobňovali nekatolíckych kresťanov aspoň v ich horlivosti vstrebávať Božie slovo, urobili by sme dobre.

Pri skutočnom dialógu sa považuje za nezdvorilé, keď vždy trváme na svojom vlastnom spôsobe vyjadrovania. Môžeme rozmýšľať tak, ako chceme, ale mali by sme hovoriť tak, aby nám iní rozumeli.

Teraz sa vrátime k prvým kapitolám tejto knihy. Prečo sme pri príprave na rozhovor s ateistami používali výlučne jazyk rozumu a skúseností? Prečo sme ich nezaplavili citátmi z Písma? Dôvod je ten, že ateisti a agnosticci neprijímajú autoritu Biblie. Takéto svedectvo by asi bolo neplodné. Pri neveriacich teda radšej používame bežný jazyk zdravého rozumu. Ale pri nekatolíckych kresťanoch samo Písmo poskytne spoločný jazyk a spoločnú pôdu pre stretnutie.

Nemali by sme sa obávať potvrdiť, že máme vysokú mienku o historickej hodnote Biblie - Nového i Starého zákona.⁵⁰ Moderná archeológia a jazykovi odborníci podporujú svedectvo Písma a zvlášť katolíckej interpretácie. Tu môžem spomenúť len niekoľkých autorov, ale sú zástupcami mnohých ďalších. Kniha Kennetha Kitchena *On the Reliability of the Old Testament (O spoľahlivosti Starého zákona)*⁵¹ by mala uspokojiť kritikov, ktorí dobre poznajú stav vedeckého výskumu. Kitchen dáva solídne historické základy pre mnohé dôležité (a často sporné) podrobnosti biblických textov, napríklad archu zmluvy, meno Abrahám a aj čas, kedy ľudia začali zdomáčňovať ľavy! Agnostický historik William Dever napísal veľa populárnych kníh na tú istú tému.⁵²

⁵⁰ Pozri Scott Hahn, *Letter and Spirit: From Written Text to Living Word in the Liturgy* (New York: Doubleday, 2005), s. 78-83, 187-189. Pozri aj Dean P. Béchard, *The Scripture Documents: An Anthology of Official Catholic Teachings* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 2002); Augustín kardinál Bea, *The Word of God and Mankind* (Chicago: Franciscan Herland Press, 1967); Brian W. Harrison OS, *The Teaching of Pope Paul VI on Sacred Scripture with Special Reference to the Historicity of the Gospels* (Rim, Pontificium Athenaeum Sanctae Crucis, 1997); kardinál Paul Y. Taguchi, *The Study of Sacred Scripture* (Boston: Daughters of St. Paul, 1974); William G. Most, *Free from All Error: Authorship, Inerrancy, Historicity of Scripture, Church Teaching, and Modern Scripture Scholars* (Libertyville, IL: Franciscan Marytown Press, 1985).

⁵¹ Kenneth Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament* (Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2003); pozri tiež Walter Kaiser, *The Old Testament Documents: Are They Reliable and Relevant?* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2001).

⁵² Pozri jeho diela *What Did the Biblical Writers Know and When Did They Know It?: What Archaeology Can Tell Us about the Reality of Ancient Israel* (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2001); *Who Were the Early Israelites and Where Did They Come From?* (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2006); *Recent Archaeological Discoveries and Biblical Research* (Seattle: University of Washington Press, 1989).

N. T. Wright je hlboký a plodný komentátor historického obsahu Nového zákona.⁵³

Veriť Biblii - a *veriť* v Bibliu - nie je len pre evanjelikálov. Čoraz vážnejšie dôkazy naznačujú, že je to najrozumnejšie čítanie historických textov.

Podstatné je, že sa nemusíme ospravedlňovať, že vo svojej apologetike uvádzame kapitolu a verš. Avšak v tejto a v dvoch ďalších kapitolách by som chcel načrtnúť plnšie biblické argumenty pre katolícku vieru.

Čo bolo prvé?

Začnem Bibliou, pretože Nový zákon je nepochybne najúplnejší a najspoľahlivejší historický záznam o kresťanstve v prvom storočí. Je to náš bezpečný východiskový bod. Svoje biblické svedectvo môžeme posilniť interpretáciami a svedectvami generácií nasledujúcich bezprostredne po apoštolskej dobe, ale vždy sa vraciame k Biblii, ktorá nás stále vedie k Cirkvi.

Biblia totiž nevytvára Cirkev ani nezdôvodňuje existenciu Cirkvi ani neslúži ako ústava Cirkvi. Biblia predpokladá Cirkev a od Cirkvi závisí, aby ju Cirkev overila.

Je teda zrejmé, ale oplatí sa to zopakovať: *Biblia predpokladá Cirkev*. Nový zákon nebol používateľskou príručkou pre Cirkev, ktorá bola ešte v plienkach. Cirkev predchádzala Písmu. Všetky novozákonné knihy okrem evanjelií v prvom rade opisujú komunitu, ktorá už

Pozri jeho diela *The New Testament and the People of God* (Minneapolis: Fortress Press, 1992); *Jesus and the Victory of God* (Minneapolis: Fortress Press, 1996); *The Resurrection of the Son of God* (Minneapolis: Fortress Press, 2003); *What Saint Paul Really Said: Was Paul of Tarsus the Real Founder of Christianity ?* (Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1997); *Simply Christian: Why Christianity Makes Sense* (San Francisco: HarperCollins, 2006).

existuje, má charakteristické jednanie, zvyky a spôsoby bohoslužby - má svoje vlastné štruktúry moci a metódy rozhodovania. *Skutky apoštolov* hovoria o zakladaní cirkví v mestách a mestečkách, ktoré navštívili apoštoli. Listy Pavla, Petra, Jána, Jakuba a Júdu hovoria o všeobecných problémoch a otázkach týchto roztrúsených spoločenstiev, ktoré kedysi založili apoštoli. *Kniha zjavenia* sa pozerá na tieto pozemské spoločenstvá z neba. Teraz už tieto spoločenstvá dozreli a dokonca mali čas zblúdiť z normatívnych ciest, ktoré ustanovili apoštoli. To všetko predpokladá existenciu rozsiahlej Cirkvi, ktorá má identifikovateľné učenie a prax.

Tu by sme mali poznamenať, že sám Ježiš nič nenapísal a pokiaľ vieme, nikdy nepožiadal svojich učeníkov, aby niečo napísali. Jeho dôležitý príkaz znel: „Toto robte," a nie „Toto napíšte." „Toto" sa vzťahovalo na sviatosť jeho tela a krvi a táto sviatosť vytvorila Cirkev.

Ale Biblia závisí od Cirkvi ešte v inom zmysle. Nielen jednotlivé knihy predpokladajú existenciu Cirkvi, ale túto existenciu predpokladá aj celá Biblia. Určitá autorita musela rozhodnúť, ktoré knihy budú patriť do Nového zákona a ktoré nie. Biblia totiž nemala inšpirovaný prehľad kníh. Bolo veľa uchádzačov o posvätný status - listy, „evanjeliá" a „zjavenia", ktoré sa pripisovali rôznym apoštolom. Niektoré tieto knihy sa v rôznych spoločenstvách dokonca považovali za „biblické".

Až vo štvrtom a piatom storočí inštitucionálna Cirkev stanovila Nový zákon vo forme, akú poznáme dnes. A túto formu dostal Nový zákon po dôkladnom skúmaní a práci biskupov i biskupských synod. Je to proces, ktorý katolíci dobre poznajú v každom historickom období už od prvej generácie. Úplný kresťanský „kánón" alebo zoznam novozákonných kníh dosvedčuje svätý Atanáž v roku 367 po Kristovi, ale všeobecne ho prijala až synoda v Ríme v roku 380 a koncily v Hippo

a Kartágu (v rokoch 393, 397 a 417 po Kristovi). Pseudoknihy, niekedy nazývané novozákonné apokryfy, boli už dávno zavrhnuté, takže sa vôbec nediskutovalo o tom, či ich zahrnúť do Nového zákona. Ale vylúčenie bolo inou záležitosťou. Až do poslednej chvíle pomýlení odborníci argumentovali za vylúčenie *Knihy zjavenia*, *Listu Hebrejom*, *Druhého listu svätého Petra* a iných. Stanovenie kánonu bolo určite Božou vôľou, ale z ľudského hľadiska to nebola vopred hotová vec.

Počas tých storočí biblické knihy existovali, hoci neexistovali ako jasne definovaná zbierka. Cirkev ich však chránila, ohlasovala a odovzdávala. V tejto Cirkvi tieto knihy vznikli. Cirkev, ktorá vytvorila kánon Písma, bola tou istou Cirkvou, ktorá ich vytvorila, hoci to bolo pred niekoľkými storočiami.⁵⁴

Od čias protestantskej reformácie sa mnohí usilovali nanovo vybudovať Cirkev na základe dôkazov, ktoré našli v Novom zákone. Ale nemôžu sa zhodnúť na tom, čo rozumie Nový zákon, keď opisuje Cirkev, a ako taká Cirkev mohla vyzeráť pred dvetisíc rokmi. Je múdrejšie pozeráť sa na Cirkev, ktorá bola pred Písmom - na Cirkev, ktorá vytvorila Písmo s Božou pomocou a uchovávala jej súdržnosť napriek hrozbám prenasledovania a bludov. Máme sa pozeráť na Cirkev, ktorá usporiadala biblické knihy do jednej. Táto jedna kniha spája všetkých, ktorí sa dnes nazývajú kresťanmi.

Pozri Scott Hahn, „Canon, Cult, and Covenant,” in Craig Bartholomew a S. W. Hahn, *Canon and Biblical Interpretation* (Grand Rapids, Zondervan, 2006), s. 207 - 235. Pozri tiež Hahn, *Letter and Spirit*, s. 46 - 52.

Pri diskusii o Cirkvi by katolík mal mať výhodu, že začína Bibliou, pretože novozákonní autori sa usilovali opísať Cirkev, ktorá bude príkladom a normou pre všetky ďalšie generácie. Táto Cirkev vyzerá ako naša. Ilustrujme tieto podobnosti pomocou niekoľkých charakteristických príkladov, ktoré naznačujú mnohé ďalšie prípady.

Ako môžeme spoznať pravú Cirkev Ježiša Krista? Cirkvní otcovia vo štvrtom storočí štúdiom Biblie našli štyri dôležité charakteristické znaky Cirkvi: je jedna, svätá, katolícka a apoštolská.

Cirkev je jedna

Svätý Pavol zdôrazňoval, že tak, ako je jeden Pán a jeden Boh, existuje „jedna viera, jeden krst“ (*Ej* 4, 5). Opakovane opisoval Cirkev ako „jedno telo“. Má integritu a jedinečnosť Ježišovho tela (*Rim* 12, 5; / *Kor* 10, 17; 12, 12-13; *Efl*, 16; 4, 4; *Koll*, 15). Pavol uznáva, že kresťanov je veľa a sú rôznorodí, ale trvá na jednote Cirkvi. Vyjadruje túto jednotu sviatostnými pojмами: „Boli sme v jednom Duchu pokrstení v jedno telo. A všetci sme boli napojení jedným Duchom“ (/ *Kor* 12, 13). Kresťanov spája spoločný krst a Eucharistia. Boh obdaril Cirkev takými mocnými milosťami, že aj anjeli vidia, ako sa prostredníctvom Cirkvi uskutočňuje Boží plán (*E/3*, 10).

Niektorí namietajú, že táto Cirkev je len duchovná alebo je to len obraz. Ale Pavol toto nemal na mysli, keď hovoril o Cirkvi ako o Kristovom „tele“. Telo je totiž viditeľnou časťou bytosti, ktorá je obdarená dušou. Keby Pavol chcel opísať len duchovnú Cirkev, nazval

by ju Kristovou „dušou“, ale iste by si nevybral telo - najmä pre metaforu, ktorá prevláda v jeho dielach.

Ak má „telo“ nejaký metaforický význam, musí naznačovať viditeľnú jednotu. Sám Ježiš vyjadril hlbokú túžbu, aby Cirkev bola jednotná. Odvolával sa na mnohé starozákonné texty a prisľúbil: „Bude jedno stádo a jeden pastier“ (*Jn 10, 16*).

Môžeme si byť istí, že ani Ježiš ani svätý Pavol nemali na mysli zahmlenú jednotu, ktorá zakrýva rozdiely. Pavol naopak hovorí: „Prosím vás, bratia, pre meno nášho Pána Ježiša Krista, všetci hovorte to isté, aby neboli medzi vami roztržky, ale aby ste boli dokonalí v rovnakom zmýšľaní a v rovnakom úsudku“ (*/ Kor 1, 10*).

Jediný kandidát pre takúto jednotu je Katolícka cirkev, ktorá presahuje všetky etnické, národné a kultúrne hranice. Je to jediná kresťanská cirkev, ktorá vyznáva jednu, nerozdelenú a nezmenenú vieru po celom svete a vo všetkých dobách. Na druhej strane oddelení kresťania, ktorí vyznávajú „len Písmo“, rozmnožili denominácie na desiatky tisíc. A tie sa odlišujú navzájom v takých kľúčových záležitostiach, akými je napríklad charakter zmierenia a význam charizmatických darov, vhodný vek pre krst a optimálna frekvencia svätého prijímania, morálka potratu a eutanázie, charakter a funkcia duchovenstva a dokonca aj deň v týždni, kedy by mali mať kresťania bohoslužbu. Mnohé tieto interpretácie sú navzájom protirečivé a navzájom sa vylučujú. Také veľké denominácie ako evanjelici a baptisti sa nezhodujú na podstate sviatostí. Mohol by byť takýto zmätok tým, čo Ježiš a svätý Pavol mali na mysli, keď hovorili o jednote Cirkvi?

Porovnajte tieto mnohé denominácie s Cirkvou Nového zákona - so zjednotenou Cirkvou, v ktorej „cirkvi“ sa rozdeľujú geograficky, ale nikdy nie denominčne alebo vieroučne. Takáto rôznorodosť sa odmieta.

Jediná alternatívna kresťanská skupina, s ktorou sa stretávame, sú nikolaiti, ktorých odsúdili práve pre ich vieroučné odchýlky (*Zjv 2, 15*).

Mimo Katolíckej cirkvi je veľa hlasov, ktoré tvrdia, že Biblia je ich základom. V Katolíckej cirkvi však máme jeden hlas - hlas Krista vo všetkých dobách.

Cirkev je zjednotená počas dvoch tisícročí a na každom obývanom kontinente. Obráz Cirkvi, ktorý zachytili *Skutky apoštolov*, by sme zachytili v ktoromkoľvek období cirkevných dejín a kdekoľvek na Božej zemi: „Vytrvalo sa zúčastňovali na učení apoštolov a na bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách“ (*Sk 2,42*). Kamkoľvek ide Katolícka cirkev, ľudia sa zhromažďujú, aby si vypočuli učenie apoštolov a zúčastnili sa na lámaní chleba modliac sa obvyklé modlitby.

To neznamená, že Katolícka cirkev nemá vo svojich radoch kritikov, rebelov, nespokojencov alebo hriešnikov. Ale Cirkev ostáva jedna napriek niektorým postavám, s ktorými sa stretávame na tých istých stránkach *Skutkov apoštolov* - napríklad s Ananiášom a Zafírou (*Sk 5, 1-11*), čarodejníkom Šimonom v Samárii (*Sk 8, 9-24*) a im podobným. Spomeňte si aj na hriešnikov, ktorých Pavol spomína v *Prvom liste Korinťanom*.

Cirkev je božská, ale aj ľudská. To je tajomstvo jej vteleného života. Keď sa Boh stal človekom, jeho ukrižované telo pokryla špina a pľuvance. V každom období hriešnici v Cirkvi (a my všetci sme hriešnici) sú špinou na Kristovom tele.

Podľa katolíckych skúseností aj hriešnici svedčia o jednote Cirkvi! Spisovateľ James Joyce prezýval Katolícku cirkev „TPK“, čo znamená: „Tu prichádza každý.“

Slovo „tajomstvo“ je tu dôležité, lebo je to ďalšie slovo, ktoré svätý Pavol používa pre Cirkev (*E/5, 32*). Tajomstvo je niečo skryté zraku. Je to niečo, čo môžeme spoznať len vierou. Keď sa pozeráme na Cirkev,

vidíme a počujeme jej ľudský prvok, sociologický jav. Ale očami viery podobne ako Pavol musíme spoznať pravé tajomstvo, jedno a jediné „Kristovo telo“. To znamená, že potvrdzujeme niečo, čo nevidíme očami. Je to záležitosť nadprirodzenej viery.

Cirkev je svätá

Nový zákon často hovorí o Cirkvi ako o svätej. Cirkev je „svätým ľudom“ (1 Pt 2, 9). Je Kristovou nevestou (Ef 5, 31-32). Je „chrámom živého Boha“ (2 Kor 6, 16). Ako sme už spomenuli, Cirkev je svätým Kristovým telom.

Členovia Cirkvi sú „svätí“ (Sk 9, 13; 1 Kor 6, 1) alebo „svätci“ podľa toho, ktorý preklad Písma sa používa.

Koncept svätosti je jadrom biblického náboženstva v Starom i Novom zákone. Prorok Daniel predpovedal, že „kráľovstvo dostanú svätí Najvyššieho a kráľovstvo si udržia naveky a na veky vekov“ (Dan 7, 18).

Hebrejské slovo pre svätosť je *kiddušin*. Doslova znamená „oddelený“ - vyhradený pre osobitý účel - ako je chrám oddelený od iných budov a sabat je oddelený od iných dní a ako nevesta je „oddelená“ pre svojho ženícha. (Totiž *kiddušin* môže znamenať tiež „svadba“.) Boží svätý ľud sú tí, ktorých Boh oddelil od ostatných stvorení, aby boli korunou jeho stvorenstva, jeho najväčšou slávou v stvorení - nielen jeho tvormi alebo jeho služobníkmi (čo by bolo dostatočnou čťou), ale jeho milovanými synmi a dcérami.

Cirkev je svätá, lebo má podiel na Božom živote. Cirkev ako Kristovo telo má a rozdáva samotný Kristov život. Jej členovia sú svätí, lebo krstom sme „dostali účasť na božskej prirodzenosti“ (2Pt\, 4). Toto je význam milosti: podiel na Božom živote.

Ľudia, ktorých si Cirkev uctieva ako svätých, príkladne spolupracovali s Božou milosťou. Táto milosť sa často prejavila vonkajšími znakmi, napríklad hrdinsky čnostným životom, mučeníckou smrťou alebo aj vykonaním veľkých zázrakov.

Tu však musíme byť opatrní. Mnohí ľudia dnes svätosť považujú za spravodlivosť alebo dobré správanie, ale nie je to to isté - hoci tieto dve vlastnosti musia existovať spolu v tej istej duši. (To je doslovný význam „ospravedlivenia“ a „posvätenia“. Sme „ospravedlivení“ a „posvätení“.) Svätosť je Boží život, Kristov život, ktorý sa reprodukuje v živote a smrti svätca. U mučeníka sa reprodukuje živým a vynikajúcim spôsobom. A tento Kristov život v človeku vyvoláva našu úctu a úžas.

Staroveká Cirkev si uctievala mučeníkov. Vidíme to v Novom zákone (*Hebr* 11, 35-38; *Zjv* 6, 9-11). Ale úplne prví kresťania si uctievali inú skupinu ešte viac než mučeníkov. Niektorí autori by povedali, že táto iná skupina zakúsila „nekrvavé mučeníctvo“. Nezomreli násilnou smrťou, ale v tichosti zomierali sami sebe počas svojho života. Do tejto skupiny patrili kresťania, ktorí sa zriekli bežného rodinného života pre Krista a jeho kráľovstvo. Boli to celibátni členovia Cirkvi a zasvätené panny.

Ježiš chválil celibátnikov ako tých, „ktorí sa takými urobili sami pre nebeské kráľovstvo“ (*Mt* 19, 12). V starovekom svete eunuchovia boli vykastrovaní muži na kráľovskom dvore. Mnohí mali strážiť kráľov hárém (pozri napríklad *Sk* 8, 27n). Neboli schopní sexuálnych vzťahov, takže sa im mohli zveriť štátnické záležitosti bez rozptyľovania alebo pokušení, ktoré obťažovali iných kráľových služobníkov. Ježiš však nehovorí o telesných eunuchoch. Vysvetľuje, že v Novej zmluve budú celibátni muži, ktorí sa zriedia sexu a manželstva, aby mohli strážiť Cirkev, pravú nevestu Kráľa kráľov.

Ježiš na záver hovorí, že takýto úrad nie je pre každého, ale „kto to môže pochopiť, nech pochopí“ (Mt 19, 12).

Svätý Pavol venuje veľkú časť siedmej kapitoly v *Prvom liste Korint'anom* starostlivosti o panny. Hoci potvrdzuje, že manželstvo je dobré, opakovane sa vracia k nadradenosti celibátu (verše 1, 7, 8, 27-35, 38, 40). Cituje svoju vlastnú skúsenosť. *Kniha zjavenia* predstavuje panny a celibátnikov ako ľudí, ktorí už žijú tak, akoby boli v nebi. Nie sú zaťažení pri nasledovaní Krista: „Sú panici. Tí nasledujú Baránka, kamkoľvek ide. Oni sú vykúpení z ľudí ako prvotiny Bohu a Baránkovi“ (Zjv 14, 4). Sám Ježiš zdôrazňoval celibát ako stav v nebeskom živote (pozri Mk 12, 25). Pavol hovoril o zasvätených pannách ako o tých, „čo užívajú tento svet, akoby ho neužívali, lebo tvárnosť tohto sveta sa pomíňa“ (1 Kor 7, 31).

V prvých storočiach kresťanstva si Cirkev naďalej vážila panenstvo a celibát. Často sa odvolávala na novozákonné príklady. Raný kresťanský apologeta svätý Afrahat však poznamenal, že celibát nie je požehnaním len v Novom zákone, ale aj v Starom. Poukázal na to, že dočasná abstinencia bola podmienkou, keď Mojžiš posväcoval Izrael (Ex 19, 10. 15), a Jozue, Jeremiáš, Eliáš a Elizeus boli celibátnikmi - Jeremiášovi to priamo prikázal Pán (Jer 16, 2).⁵⁵ Bolo tiež zvykom, že izraelskí kňazi sa v čase služby v chráme zdržiavali manželského styku.

Nič z toho nenaznačuje, že manželstvo a sex sú zlé alebo niečo „špinavé“. Celibát je svätý práve pre hodnotu toho, čoho sa zriekame. Nikto by nechcel posvätiť odpadky tak, že ich položí na oltár. Manželstvo a sex

Pre Afrahatovu diskusiu o celibáte pozri napríklad *Demonstrations XVIII* o panenstve a svätosti, ktorá je v knihe Jacob Neusner, *Aphrahat and Judaism* (Leiden: Brill, 1971), s. 78-83.

sú naozaj veľmi dobrými darmi od nášho veľmi dobrého Boha. Ale kresťania - a dokonca aj predkresťanskí proroci a kňazi - boli ochotní obetovať niečo dobré pre Niekoho lepšieho. Boli ochotní oddeliť sa - to je samotná definícia svätosti - ako znamenie svätosti, *kid-dušin*, svadby Boha a jeho nevesty Cirkvi.

Toto znamenie svätosti je v Písme veľmi dôležité.⁵⁶ Bolo všade v starovekej Cirkvi, v stredovekej Cirkvi a Cirkvi každého ďalšieho obdobia. Dnes si viem predstaviť len jednu kresťanskú cirkev, kde je toto znamenie svätosti také dôležité, a ňou je to Katolícka cirkev. Celibát nie je súčet svätosti, ale dôležité znamenie, biblické znamenie. Všetky ostatné znamenia - spravodlivosť, zázraky, vernosť - mu v hojnej miere slúžia.

Cirkev je katolícka

Mnohí ľudia dnes chápu slovo katolík ako denominačný výraz podobne ako presbyterián alebo baptista. Ale toto slovo je opakom denominačného slova. Katolícky znamená všeobecný. Táto všeobecnosť je vlastnosťou Cirkvi, ktorú si želal sám Ježiš, keď povedal: „Daná mi je všetka moc na nebi i na zemi. Choďte teda, učte *všetky národy* a krstite ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého a naučte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal. A hľa, ja som s vami *po všetky dni* až do skončenia sveta" (*Mt 28, 18-20*). Takáto katolicita je naplnením mnohých starozákonných prorociet: „Jemu slúžili všetky národy, kmene a nárečia; jeho vláda je vláda večná" (*Dan 7, 14*).

Pozri Lucien Legrand, *The Biblical Doctrine of Virginity* (New York: Sheed and Ward, 1963).

Ježiš dal Cirkvi moc, ktorá mu patrí, a rozšíril ju na každé miesto a do všetkých dôb. Bude vždy a všade. Cirkev nie je jav, ktorý sa izoluje v nejakej zemepisnej oblasti alebo v konkrétnej dobe. Nepatrí nijakej politickej strane alebo vládnucej dynastii. Nepatrí nijakému jazyku alebo jazykovej skupine, ako to Duch Svätý v hojnej miere dokázal darom jazykov na prvé Turice (pozri *Sk 2, 4-11*).

Na jednote Cirkvi nie je nič zahmlené alebo neznáme. Kristovo telo môžeme spoznávať v jeho konkrétnostiach - spoločenstvo, učenie apoštolov, lámanie chleba a modlitby (*Sk 2, 42*). Takto Cirkev vyzerá všade.

Kresťania od začiatku používali grécke slovo *katholikos*, keď opisovali Cirkev Ježiša Krista. Je odvodené od *kata hole*, čo znamená patriaci celku alebo jednoducho všeobecný. Svedčia o tom už prvé mimobiblické literárne záznamy. V roku 105 po Kristovi Ignác Antiochijský písal kresťanom v Smyrne: „Kde je biskup, nech je tam aj zhromaždenie, tak ako je prítomný Ježiš Kristus tam, kde je katolícka cirkev.“⁵⁷ O pár rokov neskôr sa toto slovo objavilo v rozprávaní o mučeníctve svätého Polykarpa, blízkeho priateľa svätého Ignáca.⁵⁸ Tento dokument bol určený pre „svätú a katolícku cirkev na každom mieste“. Tieto svedectvá vychádzajú z určitej apoštolskej postupnosti. Ignác mohol byť učeníkom apoštola Jána a Polykarp ním určite bol.

Katolícke učenie a bohoslužba predstavujú pozoruhodnú jednotu po celom svete a v celých dejinách. Nie je to uniformita, pretože štýly a prejavy sa menia podľa miestneho jazyka a zvykov. Ale miestne cirkvi môžeme jasne identifikovať so všeobecnou Cirkvou. Prví kresťania sa veľmi radovali, že úryvok zo *Skutkov apoštolov* - o lámaní chleba a modlitbách - nebol len obrazom

List Smyrňanom 8, 2.

Mučeníctvo Polykarpa, pozdrav.

jeruzalemskej cirkvi, ale vzorom pre všeobecnú (čiže katolícku) Cirkev. Svätý Justín okolo roku 150 poznamenal, že „neexistuje jediná časť ľudstva..., v ktorej sa modlitby a Eucharistia neobetujú skrze meno ukrižovaného Ježiša”.⁵⁹ To je všadeprítomnosť. To je katolicita. A jej rozlišujúcim znakom je lámanie chleba, čiže svätá omša.

Starovekí otcovia aplikovali starozákonné Malachiášovo proroctvo na svätú omšu: „Lebo od východu slnka až po západ je veľké moje meno medzi národmi a na každom mieste prinášajú môjmu menu kadidlo a čistú obeť” (*Mal* 1, 11). Tento verš sa vyskytuje v prvých známych eucharistických modlitbách, z ktorých jedna sa nachádza v dokumente pod názvom *Didaché*.⁶⁰ Jeho časti o obradoch sa datujú pravdepodobne do roku 48 po Kristovi. Svätá omša *bola všade* - už v tomto ranom období -, pretože Cirkev sa chápala ako katolícka.

Dnes niektorí ľudia namietajú, že „rímskokatolícky” je protirečením, pretože „katolícky” patrí celému svetu, pričom Rím je len jedno mesto. Ale všeobecná Cirkev sa pozerá na Rím, pretože je to mesto, kde vládol a zomrel Peter, knieža apoštolov.⁶¹ Keď zomrel, Cirkev splnila úlohu zo *Sk* 1, 20: „Lebo je napísané....: Jeho úrad nech prevezme iný.” Po Petrovi nastúpili v jeho primáte ďalší. Jeden z nich sa volal Klement. Svedčil o katolíckej autorite Ríma už v druhej polovici prvého storočia! Svätý Klement napísal list vzdialenej farnosti v Korinte pravdepodobne už v roku 69 po Kristovi, ale určite nie

⁵⁹ *Dialóg s Tryfónom* 41.

⁶⁰ *Didaché* 14. O datovaní *Didaché* pozri Enrico Mazza, *The Origins of the Eucharistic Prayer* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 1995), s. 40 - 41. V českom preklade *Didaché*. In: *Spisy apoštolských otců* (Praha, Kalich, 2004), s. 11-28.

⁶¹ Hoci Dr. William Farmer je protestant, ukázal, že krv Petra a Pavla posvätili mesto Rím ako svätú pôdu. Pozri jeho knihu *Peter and Paul and the Church of Rome: The Ecumenical Potential of a Forgotten Perspective* (Mahwah, NJ: Paulist, 1990).

neskôr než v roku 96. V ňom napomínal veriacich. V závere listu povedal: „Urobíte nám radosť a potešenie, ak sa podriadite tým záležitostiam, ktoré sme napísali skrze Ducha Svätého.“⁶² Cirkev v Ríme a najmä človek menom Klement hovorili na zemi v moci Ducha Svätého a táto moc sa vzťahovala na kresťanov celého sveta.

Otcovia Cirkvi v hojnej miere svedčia o primáte Ríma. Svätý Ignác Antiochijský okolo roku 105 hovoril o rímskej cirkvi ako o „cirkvi hodnej Boha, hodnej cti, hodnej, aby ju nazývali blahoslavenou, hodnej chvály, hodnej toho, aby sa splnilo jej pranie. Cirkvi, ktorá je dôstojne čistá, predsedá celému spoločenstvu lásky, má Kristov zákon“.⁶³ To je dobré zhrnutie úlohy, ktorú Rím plnil v Cirkvi v každom období: „Predsedá celému spoločenstvu lásky.“ O pár rokov neskôr, v roku 190 po Kristovi, svätý Irenej - ázijský biskup, ktorý pôsobil v dnešnom Francúzsku - si vážil Rím tými najúctivejšími slovami: „Lebo s touto cirkvou sa pre jej vynikajúce prvenstvo musí zhodovať každá cirkev, to znamená veriaci zovšadiať. V nej sa stráži apoštolská tradícia.“⁶⁴ Už od raných dôb všeobecná Cirkev - tí, ktorí sú všade - hľadela na Rím, aby ju viedol a zaistil jasné učenie. V ďalších storočiach vidíme, že keď sa veľké mená kresťanstva - svätý Atanáz, svätý Ján Zlatoústý, svätý Bazil, svätý Augustín, svätý Cyril Alexandrijský - ocitli v ťažkostiach, odvolávali sa na Rím, aby rozhodol.⁶⁵

⁶² *List Korinťanom* 63, 2.

⁶³ *List Rimanom* 1.

⁶⁴ *Proti bludom* 3, 3, 2.

⁶⁵ Pozri Sv. Bazil, *List* 70, pre pápeža Damaza; pre rozprávanie o Atanázovom odvolaní k pápežovi Júliusovi I. pozri Socrates, *Ecclesiastical History* 2. 15; pre odvolanie Zlatoústeho k pápežovi Inocentovi I. pozri Palladina, *Dialogue* 2; pre Cyrilovo odvolanie k pápežovi Celestínovi I. pozri *Cyrilov list II*; odvolania sv. Augustína do Ríma boli mnohé, pozri napríklad jeho *List* 241 adresovaný pápežovi Celestínovi I.

Pre všetkých týchto ľudí - ktorí boli roztrúsení v rôznych krajinách, kde je dnešné Francúzsko, Turecko a Egypt - Rím bol pevným bodom jednoty, ktorý zabezpečoval všeobecnosť Cirkvi.

Táto jednota je zosobnená v osobe pápeža, nástupcu svätého Petra. V ďalších kapitolách sa k tejto téme vrátíme.

Cirkev je apoštolská

Kým sa pozrieme na štvrtý a posledný „znak Cirkvi“, treba zdôrazniť, že tieto znaky nie sú výmyslom alebo akousi predstavou cirkevných otcov. Sú charakteristickými znakmi, ktoré raní kresťania našli po dôslednom čítaní Svätého písma a po modlitbách. Hovoríme tu o niečom veľmi biblickom. Vyznania viery, ktoré obsahujú tieto štyri znaky, sú kryštalizovanou a krištáľovo čistou reflexiou Biblie. Kresťania, ktorí odmietajú to, čo hovoria otcovia, neargumentujú proti filozofii alebo politike, ale proti biblickej interpretácii. Porovnávajú výklad ľudí, ktorí boli dobou a kultúrou oveľa bližšie Ježišovej dobe a kultúre, s výkladom ľudí dnešnej doby. Odmietajú biblické výklady, ktoré potvrdili mnohé generácie a overil ich čas. Naše protestantsko-katolícke spory nie sú záležitosťou „Písma proti Tradícii“ - ako si to niektorí ľudia myslia. Skôr je to jeden výklad Biblie proti druhému.

Apoštolskosť je štvrtým znakom Cirkvi. Aj v Novom zákone sa pokladá za dôležitý. Svätý Pavol píše: „Ste spoluobčania svätých a patríte do Božej rodiny. *Ste postavení na základe apoštolov*“ (Ef2, 19-20). Svätý Ján ukazuje, že apoštoli sú „dvanástimi základnými kameňmi“ hradieb nebeského Jeruzalema (Zjv 21, 14). Božia rodina, nebeské mesto - čiže Cirkev - spočíva na istom základe svojej apoštolskosti.

Cirkev je apoštolská vo viacerých významoch: Je to preto, že je postavená na apoštoloch, ale tiež preto, lebo chráni a ďalej odovzdáva ich učenie a tradície; pretože sa necháva viesť učením a tradíciami; pretože prijala celé dedičstvo apoštolov prostredníctvom legítimnej postupnosti.⁶⁶

Ten, kto namieta, že rodokmene sú cudzie biblickej viere, asi nikdy nečítal Bibliu. V Starom i v Novom zákone sa stretávame s autormi, ktorí sa venujú genealogii. Spomeňte si na 10. a 11. kapitolu *Knihy Genezis*. Spomeňte si na 1. kapitolu *Matúšovho evanjelia* a 3. kapitolu *Lukášovho evanjelia*. A tento záujem o genealógie sa neskončil príchodom Ježiša Krista. Videli sme, že apoštoli dbali o výber nástupcov. Hovorí o tom svätý Peter, keď cituje *Žalm* 109, 8: „Jeho úrad nech prevezme iný.“ Slovo „úrad“ je tu preldadom gréckeho slova *episkopen* (doslova dozorca) a od neho pochádza slovenské slovo biskup. V protestantskej verzii Biblie (anglická verzia kráľa Jakuba) sa tento verš prekladá: „Jeho biskupstvo nech prevezme iný.“ Lukáš tu hovorí o „úrade“ apoštola. Cirkev už v tej dobe chápala tento úrad ako úrad biskupa.

Svätý Klement Rímsky, blízky spolupracovník svätého Petra a Pavla, opísal, ako títo ľudia pokračovali v tejto praxi počas ďalších rokov svojho apoštolátu. „Ohlasovali evanjelium všade v krajine a v mestách, pomazali svoje prvotiny, keď ich vyskúšali skrze Ducha, aby boli biskupmi a diakonmi pre tých, ktorí uveria. Nebolo to niečo nové, lebo už od raných dôb sa písalo o biskupoch a diakonoch. Takto hovorí Písmo na istom mieste: ‚Pomažem biskupov v spravodlivosti a diakonov vo viere.‘“⁶⁷

Pozri *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 857 nn.

List Korint'anom 42, 4 - 5. Záverečný citát je z gréckeho prekladu Septuaginta Iz 60, 17.

Klement tiež vysvetľuje, prečo to jeho predchodcovia robili: „Naši apoštoli vedeli skrze nášho Pána Ježiša Krista, že budú spory o úrade biskupov. Keď teda dostali úplné predpoznanie, pomazali týchto ľudí a potom sa postarali o nástupcov; keby títo usnuli, ďalší schválení muži mali pokračovať v ich službe.“⁶⁸

A táto postupnosť pokračovala bez prerušenia. Svätý Irenej písal v roku 190 po Kristovi o predchádzajúcich pápežoch tak, akoby písal o starovekých dejinách - a naozaj písal! -, ale dbal o to, aby nevynechal ani jedno meno v postupnosti až do svojej doby.⁶⁹

Aj my môžeme zistiť postupnosť až do našej doby. Dnes Cirkev odovzdáva apoštolskú moc tak, ako nám to ukázali prví apoštoli na stránkach Biblie: vkladaním rúk (pozri *1 Tim* 5, 22; *2 Tim* 1, 6).

A nie je to len záležitosť poverovacích listín - hoci aj poverovacie listiny sú dôležité. Je to záležitosť „daru“ - chariziem, milosti - a tento dar sa odovzdáva vkladaním rúk tých, ktorí na to majú oprávnenie od Boha (*1 Tim* 4, 14). Takto vysvätení kňazi sa stávajú „správcami Božích tajomstiev“ (*1 Kor* 4, 1). Majú moc, ktorú im dal Boh, aby vykonávali úrad správcu.

Môj priateľ Ian mi vyrozprával príbeh z obdobia, keď bol baptistickým kazateľom a slúžil v malom zbore v Texase. Ian sa usiloval prinášať evanjelium nielen bohatým rodinám v svojej malej cirkvi, ale tiež menej šťastným blížnym, z ktorých niektorí boli veľmi chudobní. Bol taký úspešný, že cirkev mala rekordnú návštevnosť. Doslova zmenil zloženie zboru, keď prichádzali ľudia rôznych rás.

Ale nie všetci v zbore s tým boli spokojní. Niektorí členovia sa začali organizovať a dokonca prišli na lano-vú faru, aby ho varovali, že ho môžu vyhodiť.

List Korint'anom 44, 1-2.

Adversus Hareses, 3, 3, 2.

Ian sa poradil s regionálnymi predstaviteľmi Baptistckej cirkvi. Kolegovia ho však informovali, že okrem zboru neexistuje odvolací súd. Ian hovoril, že to protirečí novozákonnému príkladu. Apoštolov nekarhali ich vlastné zbory, ani neprijímali smernice od iných zborov. Táto úloha patrila tým, ktorí predsedali v láske kresťanským spoločenstvám.

„To je pravda, Ian,“ povedal jeden kolega. „Ale dnes to tak nerobíme.“

„Poslúcha niekto Nový zákon v tejto záležitosti?“ spýtal sa Ian. „Kto koná tak, ako to hovorí Nový zákon?“

Muž sa pri tej myšlienke zasmial. „Obávam sa, že jediní, ktorí to robia, sú katolíci.“

Ian je teraz katolík.

Apoštolosť, podobne ako ostatné tri znaky, je v Katolíckej cirkvi viditeľnejšia než kdekoľvek inde na zemi.

Čo to znamená prakticky? Len to, čo Ježiš povedal prvým apoštolom: „Veď to už nie vy budete hovoriť; ale Duch vášho Otca bude hovoriť vo vás“ (*Mt* 10, 20). Všimnite si: nepovedal im, že budú vždy obdivuhodnými postavami. Povedal im, že Duch bude hovoriť v nich (pozri *Jn* 20, 21-22) - napriek slabostiam a obmedzeniam ich ľudskej prirodzenosti. Potom Ježiš povedal: „Kto vás počúva, mňa počúva, a kto vami pohŕda, mnou pohŕda. Kto však pohŕda mnou, pohŕda tým, ktorý ma poslal“ (*Lk* 10, 16).

Overenie pravosti

Keď hovoríme s nekatolíkmi o Cirkvi, urobíme dobre, keď opravíme dve bežné chyby: jedna znižuje Cirkev na sociologický jav - nič viac než viditeľnú, pozemskú inštitúciu - a druhá by chcela zduchovniť Cirkev do tej miery, že jej pravá pozemská existencia nie je možná.

Cirkev je naozaj nadprirodzená skutočnosť. Naše zmysly nedokážu vnímať jej najhlbšie rozmery. Podobne ako božská prirodzenosť Ježiša a vtelenie Boha aj Cirkev je nadprirodzeným predmetom našej viery. A viera je jediná správna odpoveď. Cirkev - podobne ako vtelenie - nie je len duchovná a určite nie teoretická alebo ideálna. Cirkev je Božím viditeľným telom. Boh je teraz naším chrámom, naším chlebom, naším kúpeľom a naším pomazaním. Je prítomný v slove, ktoré sa nám hlása v kostole. Nemusíme sa báť, že budeme príliš vyvyšovať Cirkev alebo ju budeme vyvyšovať na úkor Ježiša Krista. Cirkev je Kristovo dielo. Povedal: „Na tejto skale postavím svoju Cirkev“ (*Mt* 16, 18). Teda keď vyvyšujeme Cirkev, vyvyšujeme Ježiša a Ducha Svätého. Duchu Svätému vďačíme za jednotu, svätosť, katolícku a apoštolskosť Cirkvi. Keď sa ma istý nekatolícky priateľ spýtal na moju úctu voči Cirkvi, odpovedal som: „Ak sa katolíci mýlia v tom, že Cirkev je jedna, že má sviatosti a svätých, mýlia sa preto, že až príliš veria Duchu Svätému! Ale nemyslím si, že sa mýlia.“

Kristova Cirkev je pevná, identifikovateľná a v dosahu každého z nás. Má svoju váhu - „Cirkev živého Boha, stĺp a opora pravdy“ (/ *Tim* 3, 15).

Katolícka cirkev - ktorá vytvorila a usporiadala Nový zákon - je Cirkev, ktorá sa opisuje v Novom zákone.

Je možné priradiť k Biblii iný druh cirkvi? Je to možné, ale len vtedy, ak sa rozhodneme posudzovať všetkých komentátorov ranej Cirkvi - mužov, ktorí dostali apoštolskú postupnosť a ktorí lepšie poznali situáciu. To by však malo vyvolať obrovský strach a úzkosť, ak nie pre prirodzené dôvody, tak zaiste pre nadprirodzené dôvody. Ježiš totiž povedal svojim prvým apoštolom: „Kto vami pohŕda, mnou pohŕda.“

Svätí žijú

O láske a obmedzeniach ľudského priateľstva

Skôr, než som sa stal katolíkom, mal som veľa námietok voči katolíckej viere a životu. Ale tento môj pôsobivý zoznam sa scvrkol na jeden problém: strach z modloslužby. Nebol som v tom sám a nebola to moja chyba. Mnohí protestanti sa obávajú, že katolíci svojím uctievaním ľudí kladú stvorenia na miesto Boha. Boh už v prvom prikázaní z Desatora zakazuje akýkoľvek nesprávny kult a zakazuje to veľmi otvorene:

„Ja som Pán, tvoj Boh, ktorý ťa vyviedol z egyptskej krajiny, z domu otroctva. Nebudeš mať iných bohov okrem mňa! Neurobíš si modlu ani nijakú podobu toho, čo je hore na nebi, dolu na zemi alebo vo vode pod zemou! Nebudeš sa im klaňať, ani ich uctievať. Lebo ja, Pán, tvoj Boh, som žiarlivý Boh.“
(Ex 20, 2 - 5)

Žiarlivosť, ktorú som cítil v mene Boha, bola nesprávna, ale myslím si, že bola aj pochopiteľná a chvályhodná. Toto si myslím, keď sa s tým dnes stretávam u protestantov.

Podľa môjho názoru prvé prikázanie bolo absolútnym zákazom uctievania mŕtvych. Kazatelia, ktorých som najviac obdivoval, s hrôzou reagovali na bežné

katolícke uctievanie svätých v nebi: zobrazovanie svätých na ikonách a monumentoch, vzývanie svätých v modlitbách, uctievanie ich relikvií a tak ďalej. Myslel som si, že takáto úcta patrí len Bohu. Spomenul som si, že Biblia zakazuje nekromantiu (komunikáciu s mŕtvymi) a chápal som to tak, že zakazuje aj akékoľvek aktívne spoločenstvo medzi kresťanmi na zemi a svätými v nebi.

Mýlil som sa, ale moje obavy pochádzali z tých najšľachetnejších motívov. Chcel som, aby sa Boh uctieval tak, ako chce byť uctievaný.

Katolíci to však chcú tiež! A tento dôvod ma priviedol do Katolíckej cirkvi. Keď som študoval túto problematiku, dozvedel som sa, že katolíci majú silné biblické dôvody, aby verili tomu, čomu veria - a konali podľa svojho presvedčenia tak, ako konali už vtedy, keď Kristus založil svoju Cirkev. Pozrime sa bližšie na to, čo hovorí Biblia o svätých v nebi - a aký majú vzťah k nám, svätým na zemi.⁷⁰

Zahaľuje nás oblak

Nový zákon uvádza niekoľko vzácných pohľadov na večný život Božích veriacich. Celé naše učenie a prax vychádza z týchto zjavení.

List Hebrejom najmä v 11. kapitole hovorí o starozákonných hrdinoch s úctou. Vystupuje tu Abrahám a Sára, Izák a Jakub, Jozef a Mojžiš, Dávid a Samuel a mnohí iní. Autor hovorí, že ich život na zemi ich pripravil pre vznešenejší život v nebeskej domovine.

Pozri Patrick Madrid, *Any Friend of God's Is a Friend of Mine: A Biblical and Historical Explanation of the Catholic Doctrine of the Communion of Saints* (San Diego: Basilica Press, 1996).

„Všetci títo umierali vo viere, aj keď nedosiahli to, čo bolo prisľúbené, ale z diaľky to videli a pozdravovali... Preto sa ani Boh nehanbí volať sa ich Bohom, keď im pripravil miesto" (*Hebr 11, 13. 16*). Toto prisľúbenie sa splnilo Kristovým vykúpením a veriaci dostali nebeské mesto. *List Hebrejom* hovorí, že sú tam, ale sú aj s nami, lebo nás obklopujú ako veľký „oblak svedkov" (12, 1).

Prečo inšpirovaný autor spomína tieto veľké postavy z dávnych dejín? Myslím si, že mal niekoľko dôvodov. Najmä chcel inšpirovať svojich čitateľov, ktorým v tom čase hrozilo prenasledovanie, aby napodobňovali čnostný príklad patriarchov. Predstavuje predkov ako „svedkov"; a svedkovia vydávajú svedectvo. Izrael-skí patriarchovia svedčili aj vtedy, keď si Cirkev spomínala na ich pozemské skutky. Jasné svetlá dejín spásy udržiavali vieru, hoci ich to stálo všetko, hoci „zakúsili výsmech a bičovanie, ba aj okovy a väzenie; kameňovali ich, rozpiľovali ich, umierali pod mečom... núdzni, utlačaní a sužovaní" (*Hebr 11, 36-37*). Keď kresťania počuli svedectvo života týchto svedkov, dostali silu pre svoje skúšky. Ale svedkovia nielen svedčia. Svedkovia aj sledujú. A autor *Listu Hebrejom* chcel, aby jeho čitatelia vedeli, že kresťania nie sú v boji osamotení. Sú s nimi dávni hrdinovia. Sledujú ich z domoviny, ktorá jedného dňa bude patriť každému, kto vytrvá vo viere. Svätí nás nesledujú z diaľky. „Obklopujú" veriacich na zemi.

Starozákonní svätí prebývajú v „oblaku", v oblaku, ktorý nás obklopuje. A tento výraz mal pre židovských poslucháčov v prvom storočí veľa významov. „*Hebrejom*", ktorým je adresovaný tento list, bolo úplne jasné, že oblak bol Božou slávou. Keď Boh viedol ich predkov po púšti, zjavoval sa im cez deň v oblačnom stĺpe. Keď bol medzi nimi prítomný vo svätostánku (a neskôr

v chráme)⁷¹, videli len jeho *šekinah*, oblak slávy, ktorý ho sprevádzal. V Novom zákone ten istý oblak zostúpil na Ježiša, aby ho vzal do neba pred zvedavými očami jeho učeníkov. Zosnulí veriaci, ktorí prebývali v „oblaku svedkov“, boli doslova svätými v sláve.

Ježiš má trón v *sláve*, v tom „oblaku“, kde je „prvorođený medzi mnohými bratmi“ (*Rim* 8, 29). Keď Ježiš nastúpil na trón, starozákonní svätí sa tešili zo slávy, ktorú predtým nepoznali. Spočiatku „nedosiahli prisľúbenie“ (*Hebr* 11, 39), ale teraz sú v prisľúbenej domovine aj vtedy, keď obklopujú Cirkev v oblaku. V *Knihe zjavenia* so svätým Jánom vidíme, že v nebi je „stoštyridsaťstýritisíc označených zo všetkých kmeňov synov Izraela“ (7, 4).

A ak to platí pre svätých zo Starého zákona, oveľa viac to platí pre svätých v Novom zákone!

Čo videl vidiec?

Vieme teda, že svätí sú v sláve. Je však správne pýtať sa, ako teraz žijú a aké sú obmedzenia ich poznania a činnosti. *Kniha zjavenia* nám podáva odpovede.

Vidiec Ján mohol „vidieť“ nebo, lebo vstúpil do oblaku slávy. „V Pánov deň bol... vo vytržení“ (*Zjv* 1, 10). V nebeských zástupoch videl veľa svätých, ale rozdelil ich do troch kategórií: mučeníci, panny a vyznávači. Jeho prvé stretnutie s mučeníkmi je veľmi výrečné:

„Videl som pod oltárom duše zabitých pre Božie slovo a pre svedectvo, ktoré vydali. A zvolali

Pozri napríklad *Ex* 13, 21-22; 14, 19-24; 19, 9-16; 33, 9-10; *Lv* 16, 2. 13; *Nm* 9, 15-22; 11, 25; 12, 5-10; *Ž* 18, 11-12; *IKr&*, *W-U*; *2Krn* 5, 13-14; *Dan* 7, 13; *Tkř* 17, 5.

mohutným hlasom: „Dokedy, Pane, svätý a pravdivý, nebudeš súdiť a mstiť našu krv na tých, čo obývajú zem?“ Každý z nich dostal biele rúcho a povedali im, aby ešte krátky čas odpočívali, kým sa nenaplní počet aj ich spoluslužobníkov a ich bratov, ktorí majú byť zabití ako oni.”

(Zjv6, 9-11)

Čo teda na základe tohto krátkeho úryvku vieme o mučeníkoch v nebi? Vieme, že sa rozprávajú s Bohom. Vieme, že si uvedomujú udalosti na zemi a bránia spravodlivých pred nespravodlivými, bránia Cirkev pred prenasledovateľmi. Vieme, že vďaka Božej milosti môžu poznať budúcnosť. Vedia, ako to bude s „ich spoluslužobníkmi a bratmi“. To, čo vidíme v *Knihe zjavenia*, potvrdzuje to, čo sme čítali v *Liste Hebrejom*: mučeníci v nebi sú „oblakom svedkov“, ktorý obklopuje kresťanov na zemi. Sú orodovníkmi v nebi za Cirkev na zemi.

V ďalšej kapitole *Knihy zjavenia* sa stretávame s vyznávačmi, s tými „čo prichádzajú z veľkého súženia: oprali si rúcha a zbielili ich v Baránkovej krvi“ (7, 14). Dozvedáme sa, že títo ľudia stoja „pred Božím trónom a dňom i nocou mu slúžia v jeho chráme“ (7, 15). Ich službou je samozrejme modlitba, ako sa dozvedáme z ďalších veršov: „Prišiel aj iný anjel a zastal pred oltárom so zlatou kadidelnicou. Dostal veľa kadidla, aby ho pridal k modlitbám všetkých svätých na zlatý oltár, čo je pred trónom. A dym kadidla s modlitbami svätých vystúpil z ruky anjela pred Boha“ (8, 3-4). Mocná modlitba svätých, ktorú sprostredkujú anjeli, vystupuje v nebi, ale má bezprostredné účinky na zemi: „Potom vzal anjel kadidelnicu, naplnil ju ohňom z oltára a vrhol na zem. A nastalo hrmenie, burácanie, blesky a zemetrasenie“ (8, 5).

Opäť teda vidíme, že svätí sa nielen rozprávajú s Bohom, ale ich rozhovor sa dotýka pozemských záležitostí a má bezprostredné a mocné účinky na pozemské udalosti.

Svätí dostávajú túto silu ako Božie požehnanie. Ján hovorí: „A počul som hlas z neba; hovoril: ‚Napíš: Blahoslavení sú mŕtvi, ktorí umierajú v Pánovi, už odte-raz. Áno, hovorí Duch, nech si odpočinú od svojich námah; veď ich skutky idú s nimi!“ (*Zjv* 14, 13).

Z Jánovho *Zjavenia* je zrejmé, že požehnania svätých v nebi požehnávajú aj zem.

Jeden prostredník

Na svojej ceste do Katolíckej cirkvi som napokon prijal skutočnosť, že svätí vedia o pozemských udalostiach, ale nechcel som prijať ich orodovanie. Citoval som Pavlov *Prvý list Timotejovi*: „Lebo jeden je Boh a jeden prostredník medzi Bohom a ľuďmi - človek Kristus Ježiš“ (2, 5).

Keď som však citoval len tento úryvok, vytrhával som ho z kontextu. Musel som sa vrátiť o niekoľko veršov dozadu, aby som ho správne pochopil - tak, že potvrdzuje katolícke učenie o modlitbe príhovoru. Tu je celý úryvok od začiatku kapitoly:

„Predovšetkým teda žiadam, aby sa konali prosby, modlitby a orodovania a vzdávali sa vďaky za všetkých ľudí, za kráľov i za všetkých, čo sú na vyšších miestach, aby sme mohli žiť tichým a pokojným životom vo všetkej nábožnosti a mravnej čistote. Toto je dobré a milé pred Bohom, naším Spasiteľom, ktorý chce, aby boli všetci ľudia spasení a poznali pravdu. Lebo jeden je Boh

a jeden prostredník medzi Bohom a ľuďmi - človek Kristus Ježiš, ktorý vydal seba samého ako výkupné za všetkých."

Aký záver z toho môžeme vyvodiť? Môžeme naozaj urobiť záver, že svätí, ktorí orodujú jeden za druhého, podkopávajú prostredníctvo Ježiša Krista? Nie, samozrejme nie. Svätý Pavol *žiada* kresťanov, aby sa modlili jeden za druhého. *Žiada* ich, aby konali ako prostredníci v mene konkrétnych skupín ľudí: napríklad v mene občianskych predstaviteľov. Zdôrazňuje, že takéto prostredníctvo je „dobré a milé pred Bohom" a je účinné: „Aby sme mohli žiť tichým a pokojným životom." Modlitba príhovoru sa teda schvaľuje a je zaručené, že bude mať svoj vplyv.

Kristus je naozaj jediný prostredník, ale svätí majú podiel na jeho prostredníctve, pretože majú podiel na jeho živote. Spomeňte si, čo novozákonní autori mali na mysli, keď hovorili o „svätých". Mali na mysli „svätých", tých, ktorých posvätil krst, a medzi nich patria veriaci na zemi i v nebi. Všetci veriaci sú „v Kristovi", aby sme použili obľúbený výraz svätého Pavla. Svätí v nebi i na zemi môžu orodovať za iných *práve preto, že majú podiel na živote tohto jediného prostredníka a on žije v nich*. Ježiš povedal: „Ak ostanete vo mne a moje slová ostanú vo vás, proste, o čo chcete, a splní sa vám to. Môj Otec je tým oslávený" (porov. Jn 15, 7-8). Orodovanie svätých teda nič neuberá z Božej slávy. Neoslavujeme svätých *namiesto* Boha, ale oslavujeme ich v Bohu. On sám s nimi zdieľa slávu, keď ich prijal do oblaku slávy a urobil z nich veľký „oblak svedkov".

Môžeme ďakovať Bohu, že títo svedkovia nie sú len pozorovateľmi alebo nezúčastnenými divákmi. Nestoja tu len tak. Niečo robia. Tak ako Kristus prosia za nás po pravici Otca. Kristus im dal výsadu, že môžu takto

orodovať. Dáva moc ich modlitbám tak, ako dáva moc našim modlitbám - modlitbám príhovoru svätých na zemi. „Sme Boží spolupracovníci" (1 Kor 3, 9).

Keď si uctieваме svätých, napodobňujeme Krista, ktorý si ich uctieval ako prvý. Uctieваме si tých, ktorých si on uctieva. Požehnávame tých, ktorých on požehnáva: „Blahoslavení sú mŕtvi, ktorí umierajú v Pánovi" (Zjv 14, 13).

Niekoľko by sa mohol spýtať, či je dovolené, aby kresťania komunikovali s mŕtvymi, čo je v Starom zákone zakázané (pozri Lv 20, 27; Dt 18, 11). Naša odpoveď je zrejmá z *Listu Hebrejom* a *Knihy Zjavenia* a z celého Nového zákona: „Pre mňa žiť je Kristus," povedal svätý Pavol, „a zomrieť zisk" (Flp 1, 21). Svätí v nebi dostali život u Boha a žijú viac než my. Sú živší než ktokoľvek, s kým sa môžeme rozprávať na zemi. Boh totiž „nie je Bohom mŕtvych, ale živých" (Mk 12, 27).

Metafyzické grafity

Raní kresťania dobre poznali tieto biblické úryvky a mali veľkú úctu voči svätým. Na starovekých pútnických miestach je do kameňa a vápenca vytesaných mnoho grafity, ktoré pochádzajú z prvých storočí po Ježišovom vystúpení do neba. „Pomôž mi, svätý Krescencius!"; „Peter, pros Krista Ježiša!"; „Peter a Pavol, modlite sa za Viktora!"

Starovekí kresťania sa neklaňali svätým a nerobia to ani dnešní katolíci. *Kniha zjavenia* jasne hovorí, že klaňanie patrí len Bohu. Keď Ján videl anjela, píše: „Padol som mu k nohám, aby som sa mu klaňal. Ale on mi povedal: „Pozor, nerob to! Som spoluslužobník tvoj a tvojich bratov, ktorí majú Ježišovo svedectvo. Bohu sa klaňaj!" (Zjv 19, 10). Klaniame sa Bohu. Adorujeme ho.

Uctieваме si svätých a vážime si ich - pretože tak to robí Kristus!

Svätí nie sú bohovia. Sú bohmi len v tom zmysle, že všetci kresťania sú zbožstvení (pozri 2 Pt 1, 4). Zaslúžia si úctu, pretože sú nádobami Božej svätosti. Všetci svätí na zemi i na nebi majú podiel na Božej svätosti. Ale len Boh je *svätý* (pozri Zjv 15, 4). Podobne - svätí „majú svoj koniec“. Len Boh je nekonečný. Svätí sú stvoreniami, ale Boh je Stvoriteľ. Svätí *majú* bytie, ale Boh *je* Bytie samo. Svätí by boli stratení a mŕtvi v hriechu, keby nemali milosť Ježiša Krista.

My kresťania si uctieваме svätých, pretože patria Bohu. Klaniame sa Bohu, pretože on je.

Mária ako prekážka? Práve naopak!

To, čo sme povedali o veľkom oblaku svätých, v oveľa väčšej miere platí o preblahoslavenej Panne Márii. Mária si však vyžaduje osobitnú kapitolu, pretože protestanti, ktorí odmietajú katolícke učenie o svätých, ešte dôraznejšie odmietajú katolícke učenie o Márii. Aj pre mňa bola veľkou prekážkou na ceste ku katolíckej viere.⁷²

Mária má jedinečné miesto v spoločenstve svätých. Boh jej dal v dejinách kľúčovú úlohu, keď sa vtelil v jej lone. Dovolil, aby dejiny spásy záviseli od jej súhlasu. Stanovil, že jej život v spojení s Ježišovým životom naplní mnohé predobrazy Starého zákona.

Pozri Scott Hahn, *Hail, Holy Queen: The Mother of God in the Word of God* (New York: Doubleday, 2001), v slovenskom preklade *Kto si, Mária?* (Bratislava, Redemptoristi - Slovo medzi nami, 2006); „Biblical Theology and Marian Studies“ in *Catholic for a Reason II: Scripture and the Mystery of the Mother of God*, druhé vydanie, Scott Hahn and Leon J. Suprenant Jr. (Steubenville, OH: Emmaus Road, 2004), s. 199-227.

Nikto nemôže popierať, že Mária bola jedinečne požehnaná od počiatku sveta. Boh v *Knihe zjavenia* vyhlasuje: „Blahoslavení sú mŕtvi, ktorí umierajú v Pánovi." Ale Mária je požehnaná už od prvej chvíle, keď sa s ňou stretávame na stránkach evanjelií (pozri *Lk* 1, 42).

Je nielen požehnaná. Na začiatku *Lukášovho evanjelia* sa od jej anjelského návštevníka dozvedáme, že Mária je „plná milosti" (1, 28). Anjel ju pozdravil, akoby tento výraz bol jej titulom: „Zdravas', milosti plná." Niektoré preklady tento úryvok prekladajú: „Zdravas', obľúbená!" A preklad je naozaj ťažký, pretože dané grécke slovo *kecharitomene* sa v starovekej literatúre takmer nikde inde nevyskytuje. Keď Nový zákon chce niekoho opísať ako „plného milosti", používa iný výraz, napríklad *pleres charita* v prípade Štefana (*Sk* 6, 8).

Keďže toto slovo sa vyskytuje zriedka, hovorí o jedinečnosti Márie. Grécka gramatická forma naznačuje, že jej „milosť" alebo „priazeň" je prítomný a trvalý stav, ktorý vyplýva z Božej činnosti v minulosti.⁷³ Aj forma anjelovho pozdravu je v Písme jedinečná. Len tu anjel niekoho oslovuje titulom, a nie osobným menom.

Máriina príbuzná Alžbeta, ktorú Boh inšpiroval, spoznala jedinečnosť mladého dievčaťa, keď zvolala: „Požehnaná si medzi ženami a požehnaný je plod tvojho života" (*Lk* 1, 41-42). Mária - na rozdiel od iných svätých, s ktorými sme sa stretli - je „požehnaná" v živote od prvej chvíle, keď sa s ňou stretávame, a nielen v smrti, keď „zomrela v Pánovi".

Sama Mária svedčí, že to je len začiatok: „Hľa, od tejto chvíle blahoslaviť ma budú všetky pokolenia" (*Lk* 1, 48). Tento výrok by bol príliš domýšľavý z úst inej historickej postavy. Pamätáme si len na

Pozri Juniper Carol OFM, *Fundamentals of Mariology* (New York: Benzinger Bros., 1957), s. 90.

veľmi málo ľudí po ich smrti. Sotva poznáme niekoho, kto žil pred tisíc rokmi. Sama Biblia však kanonizovala zvláštny výrok tejto chudobnej nazaretskej dedinskej dievčiny.

Máriino požehnanie - jej blahoslavenstvo - nie je zvláštnosťou len *Evanjelia svätého Lukáša*. Nachádza sa aj v *Knihe zjavenia*. Ján pri dramatickom vyvrcholení svojho videnia vidí „ženu odetú slnkom, pod jej nohami mesiac a na jej hlave veniec z dvanástich hviezd. Bola ťarchavá" (*Zjv* 12, 1-2). Syn tejto ženy je „chlapec, ktorý má železným žezlom panovať nad všetkými národmi. A jej dieťa bolo uchvátené k Bohu a k jeho trónu" (*Zjv* 12, 5). Týmto dieťaťom je Ježiš a tá žiarivá žena je jeho matka. Vidíme potom, ako Máriu korunujú v nebi, zdobia ju kozmickými svetlami. Takéto požehnanie je jedinečné nielen medzi ženami, ale v celom ľudskom pokolení. A keďže je nebeské, je večné.⁷⁴

Mária uprostred?

Keďže Mária je jedna zo svätých, môžeme na ňu aplikovať všetky verše, ktoré sme aplikovali na svätých. Môžeme k nej pristupovať ako k orodovníčke a prostredníčke (pozri našu diskusiu o / *Tim* 2, 1-5). *Evanjelium svätého Jána* dokonca akoby zdôrazňuje jej úlohu orodovníčky. Vidíme, že Mária dala podnet pre Ježišovu verejnú službu. Upozornila na potrebu: svadobná hostina sa ešte len začala a novomanželom už došlo víno. Hoci Ježiš nepovedal, že splní jej prosbu, naďalej verila, že to urobí. Povedala sluhom: „Urobte všetko, čo vám

⁷⁴ Pozri Bernard J. Lefrois SVD, *The Woman Clothed with the Sun: Individual or Collective* (Rim: Orbis Catholicus, 1954); Hans Urs von Balthasar a Joseph kardinál Ratzinger, *Mary: The huch at the Source* (San Francisco: Ignatius Press, 2005), s. 51-53.

povie" (*Jn* 2, 5). A Ježiš premenil vodu v ich plných nádobách na to najlepšie víno.

V tomto príbehu viac než v akomkoľvek inom príbehu o svätých vidíme, že modlitba príhovoru nás neodvádza od Krista alebo od jeho diela. Jadrom príbehu pre Máriu a pre všetkých svätých je toto: „Urobte všetko, čo vám povie." Takto svätí žili svoj život, a preto ich prosíme o pomoc, keď žijeme svoj život.

Môžeme pochybovať, že ich modlitby sú účinné? Musíme uznať, že aspoň v tomto prípade Máriina prosba bola začiatkom trojročného obdobia zázrakov a divov.

Skeptici sa môžu pýtať, či Ježiš chcel, aby Mária mala toto miesto v našom živote. Po odpoveď musíme prejsť od začiatku Ježišovej služby na jej koniec. Keď Ježiš visel na kríži, videl len hŕstku verných učeníkov, ktorí pri ňom ostali až do konca (pozri *Jn* 19, 26). Medzi nimi bola jeho matka Mária a „učeník, ktorého Ježiš miloval". Tradícia ho označuje ako apoštola Jána. Ukrižovanie je pomalá smrť prerušovaným dusením. Ježiš sa s nimi nemohol príliš rozprávať. Každé slovo ho stálo nádyh a spôsobovalo mu nesmiernu bolesť. Môžeme si byť istí, že na každom jeho slove záležalo.⁷⁵ Medzi niekoľkými slovami z kríža bolo toto: „Matke povedal: ‚Zena, hľa, tvoj syn!' Potom povedal učeníkovi: ‚Hľa, tvoja matka!'"

Evanjelium hovorí: „A od tej hodiny si ju učeník vzal k sebe" (*Jn* 19, 27).

Mali by sme túto scénu veľmi pozorne sledovať, lebo sú to Ježišove posledné pokyny pred smrťou. V istom zmysle to bola jeho posledná vôľa a závet. Ján pri kríži stál ako náš zástupca, pretože my všetci sme Ježišovými „milovanými učeníkmi". Možno preto sa v *Já-*

Pozri Pierre Barbet, *A Doctor at Calvary* (New York: Doubleday, 1979).

novom evanjeliu nikdy nespomína jeho meno. Chcel, aby sme kráčali s Ježišom ako milovaní učenici a každý z nás má Jánovo miesto.

Keď Ján prijal Máriu ako svoju Matku, prijal ju aj ako *našu* Matku. Kríž je pre nás rozhodujúcim momentom. Označuje naše začlenenie do Božej rodiny. Vďaka krížu máme podiel na Ježišovom živote. Sme jeho bratmi. Bývame v jeho domove v nebi. Môžeme s ním mať spoločného Otca: Boha!

A my všetci, všetci jeho „milovaní učenici“, môžeme mať spoločnú Matku. Keďže Kristus je naším bratom, jeho Otec je naším Otcom. Jeho domov je naším domovom. A jeho matka je našou Matkou. Takto ju oslovujeme v modlitbe príhovoru.⁷⁶

Niektorí však citujú dva biblické verše, kde sám Ježiš svoju matku odmieta. Prvý verš pochádza z *Lukášovho evanjelia*:

„Prišla za ním jeho matka a bratia, ale pre zástup sa nemohli k nemu dostať. Oznamovali mu: ‚Vonku stojí tvoja matka a tvoji bratia a chcú ťa vidieť.‘ On im odvetil: ‚Mojou matkou a mojimi bratmi sú tí, čo počúvajú Božie slovo a uskutočňujú ho.‘”
(Lk 8, 19-21).

Druhý úryvok nás vracia na svadobnú hostinu v Kanne podľa *Jánovho evanjelia*:

„Keď sa minulo víno, povedala Ježišovi jeho matka: ‚Nemajú vína.‘ Ježiš jej odpovedal: ‚Čo mňa a teba do toho, žena? Ešte neprišla moja hodina.‘”
O 2, 3-4)

Von Balthasar a Ratzinger, *Mary*, s. 53-59.

Keď sa tieto úryvky používajú takto priamo, stávajú sa falošnými stopami. Ježiš v prvom prípade nepovedal nič neúčtivé. Len poukázal na to, že jeho duchovná rodina má podiel na jeho živote a kráča po jeho cestách. Ako sme videli v prvej kapitole *Lukášovho evanjelia*, Mária bola osobou par excellence, ktorá počúvala Božie slovo, prijala ho (*Lk 1, 38*) a uskutočňovala ho. Jej biologický vzťah k Ježišovi od toho závisel. A bola Ježišovou matkou hlavne z tohto dôvodu, a nielen pre svoje pokrvné príbuzenstvo s ním.

Pokiaľ ide o druhý úryvok: Hoci nazvať niekoho „ženou“, by bolo porušením modernej etikety, v starovekom svete to bol znak úcty a lásky (pozri *Jn 4, 21; 8, 10*). Ján pravdepodobne zobrazoval príbeh z Kány ako opak pádu Adama a Evy v *Knihe Genezis*. Kristus je nový Adam a Mária má úlohu novej Evy. Ako Adam nazval Evu „ženou“ (*Gn 2, 23*), tak Kristus oslovuje Máriu tým istým titulom. Boh v *Knihe Genezis* hovorí o žene v budúcnosti, ktorej syn pošliapie diablovej hlavy (*Gn 3, 15*). Tým synom môže byť len Ježiš.

Ako teda chápať tú zvláštnu vetu: „Co mňa a teba do toho?“ Je to hebrejské obrazné vyjadrenie. Môže mať viacero významov. Keďže Máriina dôvera sa nikdy neotriasla, určite to nevnímala ako znamenie neúcty alebo odmietnutia.

Je tu však ešte dôležitejší dôvod, ktorý nás uistuje, že Ježiš nebol voči svojej matke neúčtivý. Vieme, že dokonale poslúchal zákon. A Mojžišov zákon každému prikazuje „ctiť si svojho otca a matku“. Hebrejské sloveso, ktoré prekladáme ako „ctiť si“, môže tiež znamenať „udelieť slávu“. Nový zákon nám ukázal, že Ježiš udelil svojej matke jedinečnú slávu: požehnania, milosti, vypočuté modlitby a svoju najbližšiu telesnú prítomnosť, svoje fyzické prebývanie!

Ježiš Kristus ako jediný v dejinách mohol stvoriť svoju matku. Dodržiaval zákon tak, že si ju ctil, keď ju stvoril, a naplnil zákon tak, že si ju uctil na konci svojho pozemského života.

My kresťania sme povolaní napodobňovať Krista. Aj my si teda vážime Máriu. Vážime si ju ako jeho matku a vážime si ju ako svoju Matku. Nevážime si ju *namiesto* Ježiša. Naša úcta voči Márii je vlastne prejavom našej zbožnosti voči Ježišovi.

Nádoba úcty

Kristus si svoju matku vážil. To je kľúč k pochopeniu starodávneho kresťanského učenia o Márii, najmä o jej nepoškvrnenom počatí, ustavičnom panenstve a telesnom vzatí do neba.

Pamätáte si doslovný význam „svätosti“ v hebrejskom slove *kiddušin*? Znamená „oddelený“. Zlaté nádoby v jeruzalemskom chráme boli oddelené pre používanie pri bohoslužbe. Nemohli by ste si vziať domov sväté svietniky a používať ich na osvetlenie svojej jedálne. Ani by ste nemohli používať tanier s posvätnými chlebmi na inom mieste než v jeho rituálnom prostredí. Tieto veci boli oddelené pre Božie účely. To je význam ich svätosti.

Aj Mária bola oddelená. Bola lampou, ktorá niesla Svetlo sveta. V jej tele nebol len posvätný chlieb, ale sám Chlieb života. Boh ju pripravil na tento účel tak, že k nej prišiel, keď bola pannou. Uctil si jej úlohu tak, že po celý svoj život ostala pannou. To nie je poníženie sexuality, lebo ani rituálne nádoby neboli ponížením zlať. Je to uznanie zvláštneho účelu.

Mária sa mala naplniť Kristom a len Kristom. To je význam jej svätosti. Vo východných cirkvách sa nazýva

Panagia, Celá svätá, Všesvätá (pozri *KKC* 493). To je iný spôsob, ako ju nazvať „plnou milosti“. Takto ju anjel oslovil v *Lukášovom evanjeliu*. Je taká naplnená milosťou - Božím životom -, že už nie je priestor pre niečo iné. Všetko v nej je sväté. Chrátové nádoby sa nemohli vrátiť k obyčajnému pozemskému používaniu a ani Mária sa nemohla vrátiť. Ostala „ustavične pannou“. ⁷⁷ Nemala nijaký pohlavný styk so svojím manželom Jozefom. Po Ježišovi nemala ďalšie deti. Takto kresťania stále verili a veria. Verili tomu aj klasickí reformátori, napríklad Martin Luther, Ján Kalvín, Ulrich Zwingli a John Wesley. ⁷⁸

Niektorí moderní kresťania namietajú (a tiež jeden staroveký), že evanjeliá hovoria o „Pánových bratoch“. ⁷⁹ Tento text však nič nedokazuje. V kmeňových kultúrach sa všetky rodinné vzťahy - ale zvlášť najbližšie príbuzenstvo - označovali ako „bratia“ a „sestry“. Ani

Pozri Geoffrey Graystone SM, *Virgin of All Virgins: The Interpretation of Luke 1, 34* (Rím: Pontifical Biblical Commission, 1968); John J. Collins SJ, „Our Lady's Vow of Virginité,” in *Catholic Biblical Quarterly* 5 (1943): 371-380.

Pre výborný výber textov reformátorov o ustavičnom panenstve pozri Max Thurian, *Mary: Mother of All Christians* (New York: Herder and Herder, 1964), s. 39 - 41. Thurian písal ako reformovaný pastor a teológ.

Heretik zo štvrtého storočia Helvidius nesprávne interpretoval verš z *Evanjelia svätého Matúša*, ktorý hovorí, že Jozef „ju nepoznal, kým neporodila syna“ (*Mt* 1, 25). Tvrdil, že Matúšovo použitie slova „kým“ naznačuje, že keď sa narodil syn, Mária a Jozef mali riadne manželské vzťahy. Svätý Hieronym vyvrátil Helvidiove argumenty. Poukázal na iné použitie slova „kým“ v Novom zákone ako aj v gréckom preklade Starého zákona Septuaginta. Niektoré použitia tohto slova priniesli zvláštne výsledky, ak sa čítali tak, ako Helvidius čítal *Mt* 1, 25: „A Šaulova dcéra Michol nemala deti až do dňa svojej smrti“ (*2 Sam* 6,23). „A Samuel už nikdy nevidel Šaula až do dňa svojej smrti“ (/ *Sam* 15, 34). „Nalomenú trsť nedolomí, hasnúci knôtik nedohasí, kým neprivedie právo k víťazstvu“ (*Mt* 12, 20). Nič z toho nehovorí o inom stave záležitostí po slove „kým“.

hebrejský ani aramejský jazyk nemal slovo pre bratranca, sesternicu alebo vzdialeného príbuzného. Zvyk nazývať bratrancov a sesternice „bratom“ alebo „sestrou“ je živý aj dnes na mnohých miestach Blízkeho východu a Afriky.

Ani Ježišov titul „prvorodený“ si nevyžaduje ďalšie Máriine deti v prirodzenom poriadku. V židovskom zákone to bol technický termín. Používal sa pre toho, kto „otváral“ matkino lono - či už matka mala ďalšie deti alebo nie.

Ak by „Pánovi bratia“ boli naozaj Máriinými deťmi, je veľmi nepravdepodobné, že by ju Ježiš zveril do opatery apoštolovi Jánovi, ako to urobil na kríži (Jn 19, 26-27).

Presvätá

Keď bola Mária vyhradená pre Boha ako matka, bola ešte viac uchránená od hriechu. *Jánovo evanjelium* ju predstavuje ako „novú Evu“, pretože Eva bola okrem Márie jediná žena, ktorá bola stvorená bez dedičného hriechu. Byť „plná milosti“ znamená byť bez hriechu. Tam, kde je hriech, nie je milosť. Mária bola od prvej chvíle svojho života uchránená od hriechu.⁸⁰ Kresťanská tradícia to nazýva „nepoškvrneným počatím“.

Kritici katolíckeho učenia o Máriinej bezhriešnosti niekedy citujú svätého Pavla: „Veď všetci zhrešili a chyba im Božia sláva“ (*Rim* 3, 23). Tento dôkazový

Pozri M. J. Scheeben, *Mariology: Volume III* (St. Louis: B. Herder Book Co., 1947); s. 57-139; Joseph kardinál Ratzinger, *Daughter Zion: Meditations on the Church's Marian Belief* (San Francisco: Ignatius Press, 1983), s. 62-71; Fr. H. M. Manteu - Bonamy OP, *Immaculate Conception and the Holy Spirit: The Marian Teachings of St. Maximilian Kolbe* (Libertyville, IL: Marytown Press, 2001).

text však nič nedokazuje. V slovenčine používame slovo „všetci“ rôzne. Môže predstavovať všeobecný kolektív (vo význame „všetky druhy“). Môže predstavovať obmedzenejší kolektív (vo význame „všetci istého druhu“). Alebo môže byť rozdeľujúci (vo význame „niektorí všetkých druhov“).

Pavol v *Rim* 3, 23 argumentuje proti tým, ktorí chceli všetkých obrátiť na židovskú vieru. Ukazuje im niekoľko starozákonných úryvkov, ktoré hovoria, že nezhršli len pohanovia, ale aj mnohí Židia. Grécke slovo, ktoré sa prekladá ako „všetci“ (*pas*) sa používa v rozdeľujúcom význame, čiže veľa pohanov a veľa Židov. Neznamená „každý bez výnimky“. Nemôže znamenať všeobecný kolektív - lebo sa to nemôže týkať Ježiša, ktorý bol bezhriešny. Ani sa to nemôže týkať bábätiok, ktoré zomreli v detskom veku a nikdy nemali príležitosť spáchať osobný hriech.

Svätý Pavol oveľa ďalej v tom istom *Liste Rimanom* používa tvar *pas*, keď píše, že rímski kresťania sú „naplnení každým [*pases*] poznaním“. Určite tým nemal na mysli, že sú vševediaci, lebo len Boh má „všetko poznanie“. Mal na mysli to, že majú múdrosť každého druhu.

V prípade hriešnosti ľudí môžeme povedať, že význam „všetci“ v *Rim* 3, 23 je naozaj veľmi silný, hoci nie je všeobecný. Sám Ježiš by bol nevyhnutnou výnimkou. Kresťania vždy verili, že druhou výnimkou je Mária. Svätý Augustín v roku 415 po Kristovi povedal: „S výnimkou svätej Panny Márie, pri ktorej z úcty k Pánovi nepredkladám otázku na tému hriechu... s výnimkou tejto Panny, ak by sme mohli priviesť na jedno miesto všetkých týchto svätých ľudí, keď ešte žili tu, a spýtali by sme sa ich, či boli bez hriechu, akú odpoveď by sme očakávali?“⁸¹

Iní kritici namietajú, že Máriina bezhriešnosť znamená, že nepotrebovala Spasiteľa. Nie je to však nevyhnutný záver. V *Lukášovom evanjeliu* Mária nazýva Boha svojím Spasiteľom (1, 47). Človek sa môže uchrániť pred nebezpečenstvom dvojako - intervenciou a prevenciou. Niektorí ľudia sú zachránení po rokoch drogovej závislosti intervenciou a rehabilitáciou. Mnohí iní sú však uchránení od závislosti, pretože nemali pokušenie: vyrastali v dobrej rodine a chránili sa zlých ciest, ktoré by im mohli uškodiť. Mária bola uchránená od každého hriechu jedinečne, lebo ju uchránil Boh.

Jemu nech je sláva - vždy, keď oslavujeme matku, ktorú si stvoril pre seba.

Svätá omša ako dôkaz

O eucharistii
a očisťujúcom ohni obety

Svätá omša *zaberá* v živote katolíkov ústredné miesto. Je to „lámanie chleba“, ktoré nachádzame v *Skutkoch apoštolov* ako rozlišujúce znamenie kresťanského života (2, 42). Je to všadeprítomná „čistá obeta“, ktorú predpovedal prorok Malachiáš (1, 11). Je to naplnenie Ježišovho priameho príkazu pri Poslednej večeri (*Lk* 22, 19).

Katolíci sú často zarazení, keď kritici hovoria, že svätá omša je „výmyslom zo štvrtého storočia“ (ako som sa s tým stretol v istom diele) alebo je „nebiblická“. Tieto obvinenia sú také absurdné, že nepripravený katolík ani nevie, ako reagovať.

Je viac možností, ako odpovedať, ale všetky odpovede patria do dvoch kategórií, ktoré si môžeme ľahko zapamätať:

1. Svätá omša je presiaknutá Bibliou.
2. Biblia je presiaknutá svätou omšou.

Táto téma je taká široká, že by sme mohli napísať niekoľko kníh a ešte stále by sme sa dotkli len povrchu.⁸² Ale uvažujme o biblickom charakteze svätej omše. Tieto dve kategórie budú našimi sprievodcami.

Biblia vo svätej omši

Lahko pochopíme, prečo katolíci odpovedajú s nedôverou, keď ľudia hovoria, že svätá omša je nebiblická. Ich skúsenosť so svätou omšou odporuje tomuto obvineniu. *Realita* protirečí obvineniu.⁸³

V každej svätej omši sú aspoň tri biblické čítania zo Starého i Nového zákona. Cirkve predpisuje konkrétne čítania na každý deň trojročného cyklu. Katolíci, ktorí sa každý deň zúčastňujú na svätej omši počas tohto trojročného obdobia, si vypočujú veľkú časť biblických kníh. Katolíci, ktorí chodia na svätú omšu v nedeľu a prikázané sviatky (napríklad Vianoce, Nanebovstúpenie Pána a tak ďalej), si vypočujú kľúčové úryvky Biblie, ktoré sa opakovane čítajú.⁸⁴

Pozri *The Lamb's Supper: The Mass as Heaven on Earth* (New York: Doubleday, 1999), v slovenskom preklade *Baránkova večera* (Bratislava, Redemptoristi - Slovo medzi nami, 2005); *Letter and Spirit: From Written Text to Living Word in the Liturgy* (New York: Doubleday, 2005); tamtiež „Worship in the Word: Toward a Liturgical Hermeneutic,” in Scott Hahn, *Letter and Spirit: Word, Worship, and the Mysteries* (Steubenville, OH: St. Paul Center for Biblical Theology, 2005), s. 101 - 136.

Pozri Edward P. Sri, „A Walk Through the Mass,” in *Catholic for a Reason III: Scripture and the Mystery of the Man*, ed. Scott Hahn a Regis J. Falherty (Steubenville, OH: Emmaus Road Publishing, 2004), s. 1-18.

Pozri Normand Bonneau, *The Sunday Lectionary: Ritual Word, Paschal Shape* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 1998).

Prvé čítanie pri bežnej svätej omši je zo Starého zákona alebo z niektorej novozákonnej knihy okrem evanjelií - čiže zo *Skutkov apoštolov*, apoštolských listov alebo z *Knihy zjavenia*. Po prvom čítaní zhromaždený ľud recituje alebo spieva jeden zo žalmov. Potom kňaz alebo diakon číta úryvok z evanjelií. V určité sviatky, napríklad na Kvetnú nedeľu a Veľkonočnú vigíliu, zhromaždený ľud číta ešte dlhšie úryvky z viacerých kníh Biblie.

Ako človek, ktorý prežil prvých tridsať rokov života v protestantských kostoloch - a pôsobil ako presbyteriánsky kazateľ -, môžem dosvedčiť, že Katolícka cirkev číta Písmo oveľa viac a omnoho dôslednejšie než ktorákoľvek iná kresťanská cirkev, ktorú poznám. Keď Katolícka cirkev určuje čítania na každú nedeľu - a na každý deň týždňa - žiada od svojich kňazov, aby svojim farníkom predstavili celý biblický príbeh. Ja ako protestantský kazateľ som nikdy nekázal o *Knihе proroka Sofoniáša*. Niežeby som mal niečo proti Sofoniášovi, ale moja denominácia mala pri bohoslužbe len jedno biblické čítanie a vždy som našiel dôležitejšie a zaujímavejšie úryvky než z *Knihy proroka Sofoniáša*. Ale aj tá je Božím slovom, ktoré je inšpirované a neomylné a malo by sa ohlasovať. Ako protestant som s týmto tvrdením mohol súhlasiť, ale nenašiel som si vhodnú príležitosť, aby som o tejto knihe kázal. Na druhej strane Katolícka cirkev dbá o to, aby sa reprezentatívna vzorka celej Biblie dostala medzi ľudí a vždy v tom správnom čase.

V každej svätej omši je ešte viac biblických úryvkov. Mnohé štandardné modlitby sú doslova prevzaté zo stránok Písma. Uvažujte o týchto príkladoch.

Úvodné požehnanie	<i>Mt 28, 19</i>
Apoštolský pozdrav	<i>2 Kor 13, 14</i>
Amen	<i>1 Km 16, 36b</i>
Pán s vami	<i>Lk 1, 28; 2 Sol 3, 16; Rút 2, 4</i>

Pane, zmiluj sa	<i>Mt</i> 17, 15; 20, 31; Ž 123, 3
Sláva Bohu...	<i>Lk</i> 2, 14 a mnohé texty v <i>Knihe zjavenia</i>
Aleluja	<i>Zjv</i> 19, 1 - 6; <i>Tob</i> 13, 18
Hore srdcia	<i>Nár</i> 3, 41
Svätý, svätý, svätý...	<i>Zjv</i> 4, 8; <i>Iz</i> 6, 3; <i>M</i> : 11, 9 - 10; Ž 118, 26
Eucharistická modlitba	<i>1 Kor</i> 11, 23 - 26; <i>Mt</i> 26, 26 - 28; <i>M</i> ; 14, 22 - 24, <i>Lk</i> 22, 17 - 20
Veľké amen	<i>Zjv</i> 5, 14
Modlitba Pána	<i>Mt</i> 6, 9 - 13
Pokoj Pánov nech je vždy s vami	<i>Jn</i> 14, 27; 20, 19
Baránok Boží	<i>Jn</i> 1, 29; <i>Zjv</i> 5, 6 a inde
Hľa, Baránok Boží...	<i>Zjv</i> 19, 9
Pane, nie som hoden...	<i>Mt</i> 8, 8
Idte v mene Božom	<i>Lk</i> 7, 50; <i>2 Krn</i> 35, 3
Bohu vďaka	<i>2 Kor</i> 9, 15

A pridajte k tomu piesne. Ich texty sú obyčajne biblické. Zistíte, že svätá omša by nemohla byť biblickejšia. Nie je to len pre čítanie Biblie počas nej.

Ale je to tak! Aj gestá pri svätej omši sú biblické a biblické sú aj zariadenia a rúcha. Katolícka bohoslužba sa veľmi podobá na nebeskú bohoslužbu, ktorá sa opisuje v *Knihe zjavenia*. Keď kňaz robí znamenie kríža, robí znak, ktorý sa opisuje v *Zjv* 7, 3 a 14, 1 a predobrazom je *Ez* 9, 4. Keď rozpína ruky, napodobňuje Mojžiša počas boja s Amalekitmi (*Ex* 17, 12) a Ježiša na kríži. Na konci svätej omše, keď kňaz rozpína ruky, robí to, čo robili kňazi už počas putovania Izraelitov po púšti: „Potom Áron roztiahol ruky nad ľudom a požehnal ho" (*Lv* 9, 22).

Prví kresťania, napríklad Ignác Antiochijský a Tertulíán, uznávali, že Cirkev stavala svoje oltáre na zemi, aby napodobnila nebeský oltár (pozri *Zjv* 8, 3). Kňazi Cirkvi nosili rúcha, aby napodobnili rúcha kňazov, ktorí konajú bohoslužbu v nebi (pozri *Zjv* 4, 4). A Cirkev aj v dobe elektrického osvetlenia používa sviece, aby sa tak napodobnili svietniky, ktoré sa opisujú v biblických živých nebeských videniach (*Zjv* 1, 12). To isté platí o používaní kadidla (pozri *Zjv* 5, 8), kalichov (*Zjv* 16) a iných nádob pri bohoslužbe.

Kľačanie veriacich, ktoré sa praktizuje v západnej Cirkvi, je ďalší zvyk z evanjelií. V Novom zákone je kľačanie modlitbovým postojom matiek, vládcov, malomocných a samého Ježiša (*Mt* 8, 2; 9, 18; 15, 25; *Lk* 22, 41). Keď má tento postoj takýto pôvod, je ťažké voči nemu niečo namietat'.

Niektorí ľudia však namietat' budú. Povedia, že tieto zvyky sú dodržaním litery, ale nie ducha Nového zákona. Nie sú dôkazom náboženstva, ale ritualizmu a ceremonializmu. Takéto obvinenia sú však falošné. Kresťanská bohoslužba obsahuje obrady a ceremónie, ale evanjelium obrady a ceremónie nezakazuje. Nový zákon dokonca predpisuje niekoľko dôležitých obradov a *prikazuje* kresťanom, aby ich vykonávali: krst (*Mt* 28, 19), Eucharistia (*Lk* 22, 19), pomazanie chorých (*Jak* 5, 14), vyznanie hriechov (*Jak* 5, 16) a posvätenie kňazstva (*1 Tim* 4, 14). Katolícka cirkev je verná Božiemu slovu a vykonáva všedcy tieto obrady.⁸⁵

Nie je to ani ritualizmus ani ceremonializmus. Určitá činnosť sa stáva -izmom až vtedy, keď si z nej ľudia urobia cieľ. Tieto obrady však nie sú cieľom samým osebe. Sám Boh ich ustanovil pre naše dobro. Majú byť na jeho oslavu.

Pozri Jean Danielou, *The Bible and the Liturgy* (Notre Dame, in: University of Notre Dame Press, 1956).

Svätá omša v Biblii

Nemýľte sa: svätá omša je naplnením výslovného príkazu Ježiša Krista. Cirkev ho plní. Je to dôležitý príkaz, ktorý Ježiš Kristus vydal v kľúčovom okamihu svojej služby. Je zaznamenaný v evanjeliu a v jednom liste svätého Pavla. Toto je jeho prvá úplná zaznamenaná forma:

„Veď ja som od Pána prijal, čo som vám aj odovzdal, že Pán Ježiš v tú noc, keď bol zradený, vzal chlieb, vzdával vďaky, lámal ho a povedal: ‚Toto je moje telo, ktoré je pre vás; toto robte na moju pamiatku.‘ Podobne po večeri vzal kalich a hovoril: ‚Tento kalich je nová zmluva v mojej krvi. Toto robte, kedykoľvek ho budete piť, na moju pamiatku.‘”
(1 Kor 11, 23-25)

Nijaký iný príkaz nemôže byť jednoduchší a priamejší: Toto robte!

A prví kresťania to *robili* všade, kam šli. Spomenul som úryvok zo *Skutkov apoštolov* (2, 42. 46), kde Lukáš uvádza „lámanie chleba“ ako jednu z charakteristík Cirkvi. Ostatné kapitoly *Skutkov apoštolov* to potvrdzujú. Vidíme, že spoločenstvo veriacich „to robí“ na Ježišovu pamiatku (pozri napríklad *Sk* 20, 7 a 27, 35). V *Sk* 13, 2 sa verejná bohoslužba Cirkvi opisuje slovom, ktoré katolíci veľmi dobre poznajú. Tým slovom je „liturgia“ (z gréckeho koreňa *leitourgia*). V tomto úryvku vidíme, že apoštoli, podobne ako súčasní katolíci, sa pred slávením svätej omše postili.

Katolíci dnes robia to, čo robil Ježiš a čo prikázal robiť svojim apoštolom.

Tento príkaz bol predpovedaný a mal predobrazy už v Starom zákone, tak ako mnohé iné podrobnosti

z Ježišovho života. Eucharistické modlitby Cirkvi to zdôrazňujú, keď spomínajú obety Ábela a Abraháma, a chlieb a víno, ktoré obetoval Melchizedech. Videli sme, že cirkevní otcovia považovali univerzalitu svätej omše za naplnenie „čistej obety" od východu slnka až po západ v *Knihe proroka Malachiáša* (1, 11). Otcovia si tiež vážili svätú omšu ako naplnenie „hostiny Múdrosti" chleba a vína (*Pris* 9, 1 - 6) a ako pravý chlieb pútnika. Keď anjel živil proroka Eliáša, bolo to znamenie tohto chleba (*1 Kr* 19, 5-7). Ako si Izraeliti ctili predlžadné chleby (*Ex* 25, 23-30) a čerpali z nich svätosť (*Lv* 24, 9), tak sa Cirkev klania reálnej prítomnosti v Eucharistii a považuje ju za zdroj milosti.

Ježiš učil, že manna bola predobrazom Eucharistie. Boh dával túto mannu, keď Izraeliti vyšli z Egypta (pozri *Jn* 6, 49-51). Sám Ježiš už dávno pred Poslednou večerou vytvoril predobraz Eucharistie, keď rozmnožil chleby, aby nakrmil zástupy. Vo svojom kázaní opakovane pripomínal scény hostiny. Rozhodol sa narodiť sa v meste Betleheme (hebrejské slovo pre Dom chleba). V otvorenej predpovedi uviedol podrobnosti teológie o svojej prítomnosti v Eucharistii. Bola to jeho slávna reč o „chlebe života" (*Jn* 6, 26-58). „Ja som živý chlieb, ktorý zostúpil z neba. Kto bude jesť z tohto chleba, bude žiť naveky. A chlieb, ktorý ja dám, je moje telo za život sveta" (*Jn* 6, 51). Jeho telo je chlebom. Jeho krv je nápojom. To priamo súvisí s jeho slovami nad chlebom a vínom pri Poslednej večeri: „Toto je moje telo... Toto je kalich mojej krvi" - presne toto prikázal svojim apoštolom opakovať.

Je zaujímavé, že tí, ktorí obyčajne trvajú na doslovnom čítaní Biblie, budú rovnako trvať na tom, aby sa tieto úryvky vykladali len ako metafora. (Aj ja som na tom pred mnohými rokmi trval.) Ježiš však nepovažoval „chlieb" a „krv" a „telo" za metafory. Pri rozprávaní

o chlebe života jeho reč poslucháčov šokovala. V gréčtine sú tieto slovesá ešte ostrejšie. Hovorí ľudom, že musia „žuvať“ alebo „hrýzť“ jeho telo. Čím viac to ľudia znechucovalo, tým ostrejší a realistickejší bol Ježišov jazyk.

„Keď to počuli jeho učeníci, mnohí z nich povedali: ‚Tvrďa je to reč! Kto to môže počúvať?!‘“ (Jn 6, 60). To platí nielen o ľuďoch, ktorí sa zhromaždili v ten deň v Kafarnaume okolo Ježiša, ale tiež o mnohých kresťanoch v dejinách. Zdá sa čudné a nepravdepodobné, aby Boh prikázal veriacim jesť svoje telo a piť svoju krv. Prí najmenšom je čudné, aby predpisoval, že chlieb bude predmetom bohoslužby. Ale on to urobil. Kresťanov v ďalších pokoleniach rímski prenasledovatelia nespravodlivo obviňovali z kanibalizmu, ale kresťania nepopreli Ježišovu telesnú prítomnosť v Eucharistii. Katolíkov aj dnes obviňujú iní kresťania, ale stojíme za jednoznačnými slovami Nového zákona.⁸⁶

„Ježiš vedel sám od seba, že jeho učeníci na to šomrú, a opýtal sa ich: ‚Toto vás pohoršuje?!‘“ (Jn 6, 61). Potom hovoril, že „telo nič neosoží“, ale ani to nezmäkčuje jeho realistický jazyk, pretože tu nehovoril o svojom tele - jeho telo nám určite osožilo pre spásu!

Ježiš nám nenechal zadné dvierka. Katolíci musia so svätým Petrom odpovedať: „Pane, a ku komu by sme išli? Ty máš slová večného života“ (Jn 6, 68). Počujeme tie „slová života“ - a sú stelesnené ako chlieb života - pri každej svätej omši, na ktorej sa zúčastňujeme.

Svätá omša je totiž pozemským podielom na večnom živote - pozemskou účasťou na nebeskej bohoslužbe. Prví kresťania, podobne ako dnešní katolíci, opierali svoje presvedčenie o novozákonný *List Hebrejom*

Pozri James T. O'Connor, *Hidden Manna: A Theology of the Eucharist* (San Francisco: Ignatius Press, 2005).

a *Knihu zjavenia*.⁸⁸⁷ Tieto knihy obsahujú veľmi veľa obrazov rituálnej bohoslužby. Volajú nás k „mestu živého Boha, k nebeskému Jeruzalemu, k myriadám anjelov, k slávnostnému zhromaždeniu a k spoločenstvu prvorodených, ktorí sú zapísaní v nebi... k Ježišovi, prostredníkovi novej zmluvy, a k pokropeniu krvou, ktorá volá hlasnejšie ako Ábelova" (*Hebr* 12, 22-24). To je starobylé a trvalé katolícke chápanie svätej omše.⁸⁸⁷

Kniha zjavenia opisuje toto zhromaždenie ako „Baránkovu svadobnú hostinu" (*Zjv* 19, 9). Hostina sa koná pri nebeskom oltári (*Zjv* 8, 3), kde sa vylievajú kalichy (*Zjv* 14, 10). V *Knihe zjavenia* a v Pavlovom *Prvom liste Korint'anom* vidíme, že eucharistické kalichy sú kalichmi požehnania pre veriacich, ale kalichmi záhuby pre hriešnikov (pozri *1Kor* 11, 28-30).

Pozri poznámky A. G. Martimorta in *The Church at Prayer II* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 1992), s. 247-248; a *Spirit*, s. 145: „To, čo bol model svätostánku na vrchu (*Ex* 25, 9) pre Mojžiša, to je *List Hebrejom* a *Apokalypsa* pre Cirkev." Opäť: „Duch *Listu Hebrejom* a *Apokalypsy* oživuje prvé eucharistické modlitby všetkých kresťanských obradov a preniká tento ceremoniál." Pozri aj Hahn, *Letter and Spirit*, s. 144-146; M. M. Schafer, „Heavenly and Earthly Liturgies: Patristic Prototypes, Medieval Perspectives, and a Contemporary Application", in: *Worship* 70 (1996), s. 482-505; Michael Barber, „The Mass and the Apocalypse," in *Catholic For a Reason III: Scripture and the Mystery of the Mass*, s. 109-121; Leonard L. Thompson, *The Book of Revelation: Apocalypse and Empire* (New York: Oxford University Press, 1990); David Aune, *The Cultic Setting of Realized Eschatology in Early Christianity* (Leiden, Holandsko: Brill, 1972); John Koenig, *The Feast of the World's Redemption: Eucharistic Origins and Christian Mission* (Harrisburg, PA: Trinity Press International, 2000), s. 167-168; Gregory Dix, *The Shape of the Liturgy* (London: Dacre Press, 1945), s. 28. Pozri tieto paragrafy *Katechizmu*: 1090, 1111, 1136-1139, 1187, 1244, 1326, 1329, 1402-1405, 1419, 1589, 2642, 2770-2771, 2776, 2816, 2837. Pozri Mike Aquilina, *The Mass of the Early Christians* (Huntington, in: Our Sunday Visitor, 2001).

Keď katolíci idú na svätú omšu, pijú z „kalicha dobrorečenia... účasťou na Kristovej krvi" (*1 Kor* 10, 16). Idú do neba, ako šiel do neba Ján, keď bol vo vytržení v deň Pána, a ako šli korintskí kresťania, keď sa „schádzajú v cirkvi" (*1 Kor* 11, 18). Prví kresťania boli „spoločenstvom prvorodených, ktorí sú zapísaní v nebi".⁸⁹ A aj my!

Svätá omša ako obeta

Vieme však, že si nebo ešte nezaslúžime. Preto sme závislí na kalichu, ktorý prijímame pri svätej omši, na Ježišovej krvi. Na „pokropení krvou, ktorá volá hlasnejšie ako Ábelova". Kristova krv - kalich jeho krvi - očisťuje hriešnikov, ktorí konajú pokánie. Je pre nich kalichom dobrorečenia a odpustenia.⁹⁰

Katolícka cirkev učí, že sväté prijímanie odstraňuje z duše hriešnika všetky všedné hriechy. Skrze naše spojenie s Ježišom sa milosťou stávame tým, čím je Ježiš svojou prirodzenosťou. Máme účasť na jeho prirodzenosti. Je prečistý, presvätý a jeho dotyk nás očisťuje. To, čo povedal malomocnému, platí aj pre nás: „Chcem, buď čistý" (*Mt* 8, 3).

V Starom zákone Izraeliti obetovali obety ako uzmiernenie za hriechy. Kristus sa však stal dostatočnou obetou. Svojou smrťou vykonal to, čo všetky milióny

⁸⁹ Pozri Joseph Ratzinger, *A New Song for the Lord* (New York: Crossroad, 1997), s. 129; Joseph kardinál Ratzinger, *The Spirit of the Liturgy* (San Francisco: Ignatius Press, 2000), s. 185-186, v slovenskom preklade *Duch liturgie* (Trnava, Dobrá kniha, 2005).

⁹⁰ Pozri Maurice de la Taille SJ, *The Mystery of Faith, Book I: The Sacrifice of our Lord* (New York: Sheed and Ward, 1940); Thomas J. Nash, „He Died Once, But His Sacrifice Lives On: The Mass as Sacrifice," in *Catholicism for a Reason III: Scripture and the Mystery of the Mass*, s. 49-63.

obiet v starovekom svete nikdy nemohli vykonať. Vypočujte si *List Hebrejom*: „Lebo ak už krv capov a býkov a popol z jalovice pokropením poškvŕnených posväcuje, aby boli telesne čistí, o čo viac krv Krista, ktorý skrze večného Ducha sám seba priniesol Bohu na obeť bez poškvŕny, očistí nám svedomie od mŕtvych skutkov, aby sme mohli slúžiť živému Bohu" (9, 13-14). Kristova smrť a vzkriesenie označujú obeť „raz a navždy": „Sme posvätení obetou tela Krista Ježiša raz navždy" (*Hebr* 10, 10).

Ježišova smrť a vzkriesenie sa stali v dejinách len raz. Ale chcel, aby sa všetci ľudia vo všetkých dobách zúčastňovali na tejto obete. Tento spôsob, ktorý si želal Boh, je svätá omša, ktorá je sama osebe obetou Ježiša Krista. „Nezabíja sa stále znova," ako tvrdia niektorí kritici. Obetuje sa neustále ako čistá obeť od východu slnka až po jeho západ.

Kristova obeť neruší našu obeť, ale umožňuje ju. Ježiš prikázal svojim kňazom, aby sa zúčastňovali na jeho obete. Povedal: „Toto robte na moju pamiatku." Jeho apoštoli a všetci katolícki kňazi neboli *náhradou* za Ježiša, ale skôr ho *reprezentovali* a *zúčastňovali* sa na jeho kňazstve.

Prví kresťania žili vo svete, kde bola obeť bežnou súčasťou náboženstva. Ale sa obrátili zo židovstva, poznali obety jeruzalemského chrámu. Ak sa obrátili z pohanstva, poznali obety pohanským božstvám. Teraz však všetky tieto obety ustúpili obradu, ktorý obvykle nazývali „obeť". *List Hebrejom* cituje Z 50, 23 ako povzbudenie pre ustavičnú „obetu chvály" (*Hebr* 13, 15) v Cirkvi. Pavol bežne používa jazyk obetnej bohoslužby - napríklad slová *leitourgia* (liturgia, napríklad *Flp* 2, 17), *eucharistia* (vdakyvzdávanie, eucharistia, napríklad *2 Kor* 9, 11), *thusia* (obeť, napríklad *Flp* 4, 18), *hierourgein* (kňazská služba, napríklad *Rim* 15, 16) a *prosforon* (obetovanie,

napríklad *Rim* 15, 16). Peter hovorí o celej Cirkvi ako o kňazoch, ktorí sú povolani „prinášať duchovné obety, príjemné Bohu skrze Ježiša Krista“ (*1 Pt*, 5).

Tento obetný jazyk sa vyskytuje aj v spisoch kresťanov, ktorí boli učeníkmi apoštolov. Starobylá kniha *Didaché* opakovane používa slovo „obeta“ v súvislosti s eucharistiou: „Keď sa v Pánov deň zhromaždíte, lámate chlieb a vzdávajte vďaky, vopred vyznajúc svoje priestupky, aby vaša obeta bola čistá.“⁹¹ Svätý Ignác Antiochijský, ktorý písal len pár rokov po smrti apoštolov, obyčajne hovoril o Cirkvi ako „mieste obety“.⁹²

V Starom zákone obety iniciovali alebo obnovovali spoločenstvo medzi Bohom a človekom. V Novom zákone má túto funkciu obeta svätej omše, ale je ešte dokonalejšia. Podľa svätého Ignáca a jeho súčasníkov v roku 105 po Kristovi eucharistia spájala Cirkev do spoločenstva. To sa naučili od svätého Pavla, ktorý povedal: „Keďže je jeden chlieb, my mnohí sme jedno telo, lebo všetci máme podiel na jednom chlebe“ (/ *Kor* 10, 17). Ignác vysvetľoval toto učenie každému, kto pochyboval: „Dbajte teda o to, aby ste mali len jednu eucharistiu. Je len jedno telo nášho Pána Ježiša Krista a jeden kalich, ktorý je znakom jednoty jeho krvi, jeden oltár a jeden biskup spolu s kňazmi a diakonmi, mojimi spoluslužobníkmi.“⁹³ Ignác definoval bludárov ako ľudí, ktorí „sa nezúčastňujú na eucharistii a na modlitbách, pretože nevyznávajú, že Eucharistia je telom nášho Spasiteľa Ježiša Krista, ktorý trpel za naše hriechy a ktorého Otec vo svojej добрote vzkriesil“.⁹⁴

Keďže sme nevyrastali v prostredí obetných kultov ako prví kresťania, nemusíme si uvedomiť, že Ignác

⁹¹ *Didaché* 14, 1, pozri tiež 14, 2-3.

⁹² *List Efezanom* 5, 2; *List Tralliančanom* 7, 2; *List Filadelfčanom* 4.

⁹³ *List Filadelfčanom* 4.

⁹⁴ *List Smyrňanom* 6, 2.

všade používa jazyk obety - keď hovorí o oltári a obetovaní tela. V inom svojom liste dokonca prirovnáva sám seba k obete pšenice a chleba.⁹⁵ Každý obetný kult - či už v Izraeli, Grécku alebo Ríme - si vyžadoval kňazov. Kňaz je podľa definície človek, ktorý prináša obeť (pozri *Hebr* 8, 3).⁹⁶ Ignác uznáva, že všetci veriaci sú kňazmi a uznáva to aj svätý Peter, ale spolu so svätým Pavlom zároveň uznáva, že istí muži sú oddelení, aby predsedali obradom Cirkvi. Ignác napísal Smyrňanom: „Nech sa poldadá za platnú len tá eucharistia, ktorá sa koná pod predsedníctvom biskupa alebo toho, koho on poveril.“⁹⁷

V *Knihe zjavenia*, v novozákonnej knihe, ktorú katolíci nazývajú „ikonou liturgie“, Kristus je obetným baránkom (*Zjv* 5, 6). Krv tohto Baránka, ktorý sa obetuje, „sníma hriechy sveta“ (*Jn* 1, 29).

Obeta je v nebi práve tam, kde ju Ján videl. Ale nebo sa pri svätej omši dotýka zeme. Cirkevní otcovia radi citovali proroka Izaiáša, keď hovoril o eucharistickej obete a jej moci snímať hriechy: „I príletel ku mne jeden zo Serafinov, v ruke mal žeravý uhlík, čo kliešťami vzal z oltára, dotkol sa mi úst a povedal: ‚Hľa, toto sa dotklo tvojich perí, zmizla tvoja vina a tvoj hriech je odstránený!‘“ (*Iz* 6, 6-7). Pre prvých kresťanov ten „žeravý uhlík“ bol predobrazom Najsvätejšej sviatosti. Bol predobrazom chleba, ktorý zostúpil z nebeského oltára, aby očistil Cirkev, ktorá sa modlí.

List Rimanom 1.

Pozri Louis A. Ruprecht, *Was Greek Thought Religious: On the Use and Abuse of Hellenism, from Rome to Romanticism* (New York: Palgrave, 2002); Fustel de Coulanges, *The Ancient City: A Classic Study of the Religious and Civil Institutions of Ancient Greece and Rome* (Garden City, NY: Doubleday Anchor Books, 1956).

List Smyrňanom 8, 1.

Sväté omše za mŕtvych

Na otázku našich nekatolíckych priateľov, prečo obetujeme votívne sväté omše za mŕtvych, odpovedáme, že tu chápeme svätú omšu ako očisťujúcu obeť. S touto otázkou súvisí veľa iných.

Prvá otázka znie, či všetko, čo robíme - akýkoľvek náš čin -, môže byť pre iného človeka spásonosné. Podľa svätého Pavla je odpoveď kladná. „Lebo sme Božími spolupracovníkmi“ (*1 Kor 3, 9*). Boh si prial, aby sme spolupracovali na jeho diele spásy. Svätý Pavol ďalej hovoril: „Na vlastnom tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev“ (*Kol 1, 24*). Boh si prial, aby sme nielen pracovali na svojej spásy (pozri *Flp 2, 12*), ale aj „niesli si vzájomne bremená“ (*Gal 6, 2*), keď máme podiel na Kristovej spásonosnej obete. Môžeme a mali by sme prosieť jeden za druhého za odpustenie hriechov. „Keď niekto vidí, že jeho brat pácha hriech, ktorý nevedie k smrti, nech prosí a Boh mu dá život, totiž tým, čo páchajú hriech, ktorý nevedie k smrti“ (*1 Jn 5, 16*).

Ďalšia otázka znie, či môžeme niečo urobiť pre človeka, ktorý je už mŕtvy. Veľa protestantov povie nie, pretože pri smrti máme len dve možnosti: nebo alebo peklo. Ak človek ide do neba, potom je po zápase a to je všetko. Pre tých, ktorí idú do pekla, nemôžeme urobiť nič. Ich život bol skúšobným obdobím a je po ňom.

Tradičný kresťanský názor naozaj pozná dve cesty. Pri smrti naše duše smerujú do neba alebo do pekla. Ale keďže „nič poškvrené... nevojde do neba“ (pozri *Zjv 21, 27*), najprv sa musíme očistiť. Cirkev na základe Písma vždy učila, že existuje prechodný stav pre tých, ktorí smerujú do neba. Je to stav očisťovania a tradícia ho nazýva očistcom.

Kde to nájdeme v Biblii? Naznačuje sa na mnohých miestach. Ježiš predpokladá toto učenie, keď hovorí: „Ak niekto povie niečo proti Synovi človeka, odpustí sa mu to. Kto by však povedal niečo proti Duchu Svätému, tomu sa neodpustí ani v tomto veku, ani v budúcom" (*Mt* 12, 32). Musí teda existovať stav, kde sa odpúšťa „v budúcom veku". Tradícia nazýva tento stav očistcom.

Ježiš na inom mieste hovorí o Božom súde. Hovorí: „Pokonaj sa včas so svojím protivníkom, kým si s ním na ceste, aby ťa protivník nevydal sudcovi a sudca strážnikovi a aby ťa neuvrhli do väzenia. Veru hovorím ti: Nevyjdeš odtiaľ, kým nezaplatíš do ostatného haliera" (*Mt* 5, 25-26).

Opäť to poukazuje na určitý stav v posmrtnom živote, v ktorom ľudia „platia" svoj kajúci dlh Bohu - čiže očisťujú sa. A kresťanská tradícia nazýva tento stav očistcom.

Aj v Starom zákone proroci takto hovorili o súde. Malachiáš použil obraz, ktorý sa objavuje aj v Novom zákone. Hovorí, že posledné očisťovanie veriacich je ako roztápajúci oheň. „Kto však znesie deň jeho príchodu a kto obstojí, keď sa zjaví? Veď on je ako oheň, ktorý roztápa, a ako lúh práčov. Sadne si a bude vytápať a čistiť striebro; očistí synov Léviho a zošľachtí ich ako zlato a striebro" (*Mal* 3, 2-3).

Aj svätý Pavol hovorí o tomto očisťujúcom ohni. Je to oheň pre tých, ktorí sú spasení, nie zatratení. Pavol hovorí, že sám oheň je ich spásou, lebo ich zbavuje hriechov, s ktorými nemôžu vojsť do neba. Pavlovo vysvetlenie sa oplatí citovať celé:

„Dielo každého vyjde najavo. Ten deň to ukáže, lebo sa zjaví v ohni a oheň preskúša dielo každého, aké je. Čie dielo, ktoré naň postavil, zostane,

ten dostane odmenu. Čie dielo zhorí, ten utrpí škodu, on sa však zachráni, ale tak ako cez oheň."

(1Kor3, 13-15)

Ten zachraňujúci oheň katolíci nazývajú očistec.⁹⁸

Kniha zjavenia rozlišuje medzi mučeníkmi, ktorí sú hneď vzkriesení, a „ostatnými mŕtvymi", ktorí „neožili, kým sa nedovŕšilo tisíc rokov" (*Zjv* 20, 5). Vidíme, že niektorí sú hodní neba, ale iní ešte nie sú pripravení pre nevyhnutné vzkriesenie k sláve. Ich stav očisťovania je očistec.

Existuje prechodný stav medzi zemou a nebom. Izraeliti ho nazývali *šeol*, príbytok mŕtvych. A Židia v Ježišovej dobe pevne verili, že duše Božích verných sa môžu vyslobodiť „z najhlbšej priepasti" (*Ž* 86, 13). *Zbožní* Židia v tej dobe i teraz považujú za povinnosť modliť sa (*Kaddis*) za zosnulých členov rodiny. Mohli dokonca obetovať obetu za verných zosnulých. Uvažujte o nasledujúcom príbehu. Odohráva sa po bitke asi 150 rokov pred Ježišovým narodením.

„Na druhý deň šli Júdovi ľudia, lebo už bol najvyšší čas, pozbierať telá padlých, a pochovať ich k rodičom v otcovských hrobách. Pod odevom všetkých zabitých však našli predmety zasvätené modlám z Jamnie, čo zákon Židom zakazuje. Všetkým bolo teda jasné, že pre toto padli. A tak všetci velebili Pána, spravodlivého sudcu, ktorý odhaľuje skryté veci, a potom sa modlili

Pre užitočné vysvetlenie tohto učenia pozri Michael J. Taylor, *Purgatory* (Huntington, in: *Our Sunday Visitor*, 1998); Curtis A. Martin, „The Burning Truth about Purgatory," in *Catholic for a Reason: Scripture and the Mystery of the Family of God*, ed. Scott Hahn a Leon J. Suprenantjr. (Steubenville, OH: Emmaus Road Publishing, 1998), s. 291-310.

a prosili, aby sa úplne zabudlo na spáchaný hriech. A udatný Júda povzbudzoval ľud, aby sa chránili hriechu, keďže na vlastné oči videli, čo sa stalo pre hriech tých, ktorí padli. Potom urobil po mužoch zbierku a poslal do Jeruzalema okolo dvetisíc drachiem striebra, aby priniesli obeť za hriechy, lebo veľmi dobre a šľachetne zmýšľal o vzkriesení. Veď keby nebol dúfal, že tí, čo padli, vstanú z mŕtvych, bolo by bývalo zbytočné a márne modliť sa za mŕtvych. A okrem toho bol presvedčený, že tí, čo nábožne zomreli, majú uložený vynikajúci dar milosti: svätá a nábožná myšlienka! Preto vykonal zmiernu obeť za mŕtvych, aby boli oslobodení od hriechu."

(2Mach 12, 39-45)

Vojaci priniesli obeť za svojich zosnulých kamarátov. Obetovali „obetu za hriechy", aby odčinili hriechy mŕtvych - hriechy, ktoré tí, čo prežili, nespáchali. A keď to urobili, konali sväto, zbožne a šľachetné.

Protestanti nepovažujú príbeh o vzbure Machabejcov za súčasť kanonického Písma. Katolíci áno. Ale tí, ktorí ho neprijímajú ako súčasť Biblie, budú ho považovať za cenné historické svedectvo - pohľad na vieru Židov v Ježišovej dobe. Ježišove slová o prechodnom stave v posmrtnom živote naznačujú to isté presvedčenie. Je to „väzenie" duchov, kam podľa svätého Petra šiel Ježiš najprv hlásať radostnú zvesť (1 Pt 3, 19-20). Židia ho nazývali *šeol*. Grécky Nový zákon ho nazýva *hádes* (odlišuje sa od *gehenny*, čo je miesto pekelného ohňa). Katolíci ho nazývajú očistec.

Prví kresťania vedeli, že ak starozákonné obety boli účinné pre zosnulých, Ježišova obeť bude oveľa účinnejšia. Bežne teda obetovali sväté omše pri hrobách na tretí deň po kresťanskom pohrebe - na tretí deň ako

znamenie veľkonočnej nádeje. Niektoré cirkvi obetovali sväté omše pri hroboch na siedmy, na deviaty, tridsiaty a štyridsiaty deň. Svätý Augustín vo svojej autobiografii *Vyznania* (napísal ju vo štvrtom storočí) spomínal na to, že zomierajúca matka ho žiadala, aby si sa ňu spomenul, keď bude obetovať svätú omšu.

Katolíci vedia, koľko Božieho milosrdenstva vyžaruje z tohto učenia. Naše sväté omše za mŕtvych uzdravujú nielen mŕtvych, ale aj živých, ktorí musia žiť ďalej v žiali. Keď sa lúčime s milovaným človekom, často si želáme, aby sme preňho mohli urobiť viac. Radostná zvesť - evanjeliová pravda - hovorí, že to môžeme urobiť. Môžeme im dať všetko, čo máme, a síce všetko, čo má Ježiš (vďaka Bohu). Môžeme im dať obeť svätej omše raz a navždy.

Pokoj skaly

O pápežskom úrade a dokumentácia o ňom

Ako som sa už zmienil, v mojom živote bolo obdobie, keď som po mnohých zápasoch musel prijať, že katolícke učenie o úcte k svätým v nebi má biblický základ.

Ale pri úvahách o posmrtnom živote som urobil deliacu čiaru. Uvažoval som, že svätí v nebi sú „bezpečne mŕtvi“. Môžeme ich uctievať bez strachu, že tieto výsady zneužijú. Zarazila ma však predstava, že by som mal prejavovať úctu živému človeku, ktorý má moc. A nikto na zemi nestelesňoval takúto moc väčšmi než pápež.

Pre katolíkov je najvyšší pontifik, zástupca Krista, biskup Ríma, Svätý Otec. Pápež sa považuje za sluhu sluhov Božích.

Ale pre mňa a pre mnohých protestantov predstavoval úrad, ktorý sme odmietali. Mohli sme mať rôzne názory na krst detí alebo krst dospelých, na slobodu ľudskej vôle, na spôsob Kristovej prítomnosti pri Pánovej večeri a na predurčenie. Ale zhodli sme sa v jednom: nesúhlasili sme s pápežstvom.

Poslúchať pápeža, vážiť si jeho úrad, bozkávať mu prsteň, prijímať jeho požehnanie, zavesiť si na stenu jeho fotografiu, veriť, že má dar neomylnosti od Boha - tieto praktiky a vieroučné články sa nebezpečne blížili modloslužbe. Pýtal som sa: Kde je biblické opodstatnenie takéhoto postoja a takejto viery?

Keďže pápežstvo bolo pre mňa kameňom úrazu - a je trvalým bleskozvodom pre kritiku zo strany nekatolíkov -, chcem tejto téme venovať krátku kapitolu. Odpoviem na niektoré bežné námietky proti katolíckemu učeniu o pápežstve." Neskôr, keď budeme hovoriť o Božom kráľovstve a Cirkvi, k tejto téme sa ešte vrátim obsiahnejšie (a pozitívnejšie) z biblického hľadiska.

Rýchle otázky a odpovede

Keď hovoríme o pápežstve, hneď sa objavia bežné námietky, ktoré si vyžadujú len krátke odpovede. Lebo tie námietky nie sú pravdivé. Vo väčšine prípadov ide o nedorozumenie a v iných prípadoch sú to len „krčmové“ reči.¹⁰⁰

Katolíci si myslia, že pápež je bezhriechy.

Nie, nemyslíme si to. Súčasný pápež chodí na spoveď aspoň raz týždenne a na spoveď chodili aj všetci pápeži, na ktorých si pamätáme. Predpokladáme, že vyznávajú svoje hriechy, pretože inak by sviatosť nebola platná. Nemá zmysel vyznávať svoje čnosti alebo hriechy niekoho iného. V Novom zákone sám Peter sa prejavil ako hriešnik. To však nič neuberá na jeho moci.

Veľmi užitočné sú aj tieto knihy : Scott Butler, Norman Dahlgren, and David Hess, *Jesus, Peter, and the Keys: A Scriptural Handbook on the Papacy* (Santa Barbara, CA: Queenship Publishing, 1997); Stephen K. Ray, *Upon This Rock: St. Peter and the Primacy of Rome in Scripture and the Early Church* (San Francisco: Ignatius Press, 1999); Vladimir Soloviev, *The Russian Church and the Papacy* (San Diego: Catholic Answers, 2002).

Pre otázky, ktoré tu neriešim, pozri Patrick Madrid, *Pope Fiction: Answers to 30 Myths and Misconceptions about the Papacy* (Rancho Santa Fe, CA: Basilica Press, 2000).

Katolíci si myslia, že pápež nerobí chyby.

Nie, nemyslíme si to. Pápeži, podobne ako všetci ľudia, majú nedokonalé poznanie a iné ľudské obmedzenia. Pápeži vo svojom každodennom živote robia chyby tak ako my. Niektoré chyby sú malé, napríklad nesprávny krok na schodisku. Iné chyby majú závažné dôsledky, napríklad nesprávne posúdenie problému v medzinárodnej diplomacii. Dar neomylnosti pápeža sa týka len záležitostí kresťanskej viery a morálky.

Katolíci si neomylnosť vymysleli v 19. storočí.

Toto učenie sa formulovalo naozaj v tomto období, ale v Cirkvi bolo už od počiatku - už v prvom storočí, keď svätý Klement Rímsky, učeník Petra a Pavla, povedal, že Duch Svätý hovorí skrze neho. Aj protestanti veria, že Boh dal určitým ľuďom neomylnosť, keď (napríklad) inšpiroval posvätných autorov, aby napísali Písmo. Apoštoli a evanjelisti písali s darom neomylnosti diela, ktoré boli bez omylu ohľadom viery a mravov. Na tom sa všetci zhodneme. Katolíci a protestanti sa nezhodnú len v tom, či charizmu neomylnosti dostali aj ďalšie generácie po prvej generácii kresťanov.

Správanie zlých pápežov zdiskreditovalo a poškodilo pápežskú moc.

Nie, nebolo to tak. Ježiš videl skorumpovaných náboženských vodcov vo svojej dobe, ale vždy potvrdzoval, že majú od Boha moc v záležitostiach učenia a praxe: „Zákonníci a farizeji zasadli na Mojžišov stolec. Preto robte a zachovávajúte všetko, čo vám povedia, ale podľa ich skutkov nerobte: lebo hovoria, a nekonajú" (Mt 23, 2-3). Aj Kajfáš, zlý veľkňaz, musel vysloviť neomylné proroctvo, keď plánoval Ježišovu vraždu (pozri Jn 11, 49-51). Uisťujem vás, že počas dvetisíc rokov len veľmi málo pápežov zneužilo svoju moc - z 265 mužov

bolo len zopár lotrov - a Boh nikdy ani lotrom nedovoľil, aby učili bludy v záležitostiach viery a morálky.

Keby pápežstvo bolo naozaj to, čo katolíci hovoria, neboli by nijakí zlí pápeži.

Nie je to pravda. Ježiš dal apoštolom milosť moci. Sám si vybral dvanástich. Vedel však, že jeden z nich ho zradí. Keby apoštolská služba bola naozaj taká, ako o nej hovoril Ježiš, ako by medzi nimi bol zlý apoštol? Ježiš necháva každému slobodu, aby si vybral dobro alebo zlo - dáva slobodu aj tým, ktorých volá do posvätného úradu.

Peter ako hlava

Kde je teda biblické zdôvodnenie pápežstva? Tradičia sa opiera o niekoľko textov, ale jeden je najcharakteristickejší. Ježiš sa v *Matúšovom evanjeliu* spýtal svojich apoštolov, za koho ho ľudia pokladajú. Dostal zhrnutie dohadov, ktoré o ňom kolovali. Ježiš sa potom spýtal všetkých, za koho ho pokladajú oni. A Šimon odpovedal za celú skupinu:

„Odpovedal Šimon Peter: ‚Ty si Mesiáš, Syn živého Boha.‘ Ježiš mu povedal: ‚Blahoslavený si, Šimon, syn Jonášov, lebo ti to nezjavilo telo a krv, ale môj Otec, ktorý je na nebesiach. A ja ti hovorím: Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu. Tebe dám kľúče od nebeského kráľovstva: čo zviažeš na zemi, bude zviazané v nebi, a čo rozviažeš na zemi, bude rozviazané v nebi.‘”

(Mt 16, 16-19)

Neskôr budem skúmať, čo znamenajú „kľúče“ v židovskej kultúre Ježišovej doby a miesta. Zatiaľ si podrobnejšie všimnime viaceré momenty.

Ako prvé - Šimon vystupoval ako hovorca skupiny. Vyslovil hlboké učenie: dogmu o vteleení (pozri tiež *Jn* 6, 68-69). Ježiš Šimonovi vysvetlil, že takúto pravdu nemohol získať prirodzenou cestou. Šimon dostal zvláštne zjavenie od Boha. A s Božou pomocou hovoril neomylné.

Ježiš dal potom Šimonovi nové meno, Peter - doslova Skala. Toto meno sa v historických záznamoch nevyskytuje predtým nikde inde. Ježiš sľúbil, že na tejto skale postaví božskú budovu. Túto budovu nazval „svojou Cirkvou“, lebo to nebude len ľudská inštitúcia. Bude v istom zmysle aj dokonalá: „Pekelné brány ju nepremôžu.“ Vidíme teda, že sám Boh zaručuje, že bude chrániť Petrovu moc.

Niektorí kritici argumentujú, že keď Ježiš hovoril o „skale“, na ktorej vybuduje svoju Cirkev, hovoril o sebe. Poukazujú na to, že slovo pre „skalú“ je v gréčtine *petra* - čo znamená veľkú skalú -, pričom meno, ktoré dal Šimonovi, bolo grécke *petros*, čo znamená malú skalú. Kritici hovoria, že Ježiš v podstate mal na mysli to, že Peter bol malým kamienkom a Ježiš bol balvanom, z ktorého vznikne Cirkev.

Avšak pri tomto výklade narazíme na niekoľko problémov. Ježiš pravdepodobne pri tomto rozhovore nehovoril po grécky a je veľmi pravdepodobné, že hovoril po aramejsky. Keď sa písali evanjeliá, jeho slová sa preložili do gréčtiny. V aramejčine je len jedno slovo pre pojem „skala“: *kefas*. V aramejčine sa teda nerozlišuje medzi Petrovým menom a základom Cirkvi.

Kritici však môžu trvať na svojom. Hovoria, že Duch Svätý inšpiroval Matúša, aby vo svojom evanjeliu použil dve odlišné grécke slová. Ale Matúš nemal príliš na

výber. Ježiš hovoril o základnom kameni, takže slovo *petra* by bolo správne, lenže slovo *petra* je podstatné meno ženského rodu, takže by sa nemohlo použiť ako nové meno pre Šimona. Muž nemohol prijať ženské meno. Toto meno sa muselo prispôbiť a dostať mužský tvar. Matúš pod vedením Ducha Svätého teda urobil niečo, čo bolo zrejmé a prakticky nevyhnutné: použil mužský tvar *Petros* ako preklad Petrovho mena *Kefas*.

Dal Ježiš Petrovi v Cirkvi jedinečnú úlohu? Odpoveď je zrejmä z ostatných strán Nového zákona. Ako som spomenul v šiestej kapitole, Peter všade vystupuje ako hlavný hovorca, kazateľ, učiteľ, uzdravovateľ, sudca a správca novozrodenej Cirkvi.

Bol Peter neomylný, keď učil? Naši kritici by mohli poukázať na to, že Peter padol takmer hneď, keď ho Ježiš poveril touto úlohou. Protirečil Ježišovi a hovoril mu, že nesmie trpieť. Ježiš potom napomenul Petra tými najsilnejšími slovami. Nazval ho „satanom“! Naši kritici by tiež mohli povedať, že oveľa neskôr mal Peter spor s Pavlom v súvislosti s pohanmi v Cirkvi. A Pavol verejne napomenul Petra! Ako by mohol Ježiš i Pavol verejne napomenúť človeka obdareného darom neomylnosti?

Mali by sme hneď povedať, že Ježiš i Pavol nenapomínali Petra za jeho *učenie*, ale za jeho *slabú vôľu*. Napomínali ho za to, že nežil podľa učenia. Peter v Matúšovom úryvku po vyznaní Ježišovho božstva odmietol Ježišovu vôľu. A pri spore s Pavlom, keď bol Peter sám, jedol s pohanmi, ale potom iným židovským kresťanom zakazoval robiť to isté. Pavol i Ježiš len povzbudili Petra, aby konal podľa toho, čo neomylnne hlásal.

Môžeme biblicky zdôvodniť, že Peter je „zástupcom Krista“? Nedávame Petra na miesto, ktoré patrí len Bohu? Nie, pretože sám Ježiš povedal apoštolom: „Kto vás počúva, mňa počúva, a kto vami pohŕda, mnou

pohľda. Kto však pohľda mnou, pohľda tým, ktorý ma poslal" (*Lk* 10, 16). Ježiš ustanovil dvanástich apoštolov za svojich zástupcov. Hovoril im, že bude konať skrze nich zástupne. A to, čo Ježiš povedal o všetkých apoštoloch, platí v oveľa väčšej miere o kniežati apoštolov, Petrovi. On a jeho nástupcovia budú zástupcami Krista na zemi. Budú konať s mocou, ktorá je delegovaná, ale rovnako pochádza od Boha.

Vidíme, že táto zásada fungovala v *Skutkoch apoštolov*. Keď Ananiáš pri vyšetrovaní zatajuje informácie, neobvinili ho, že lžal Petrovi (a naozaj lžal Petrovi), ale obvinili ho, že „lžal Duchu Svätému" (*Sk* 5, 3). „Nelžal si ľuďom, ale Bohu" (*Sk* 5, 4). Peter ako sudca konal ako Kristov zástupca. Klamať Petrovi znamená klamať samému Bohu. Pre Ananiáša tento hriech bol smrteľný v každom význame slova. Hneď padol a zomrel.

Rozhodnutie a skala

Petrova moc bola v mnohom podobná moci iných apoštolov. Zdieľal s nimi moc, radil sa s nimi, prijímal od nich napomenutia. Ale rozhodnutie bolo vždy na ňom. Peter v 1. kapitole *Skutkov apoštolov* povedal apoštolom, ako majú postupovať pri kríze po Judášovej smrti. V 11. kapitole *Skutkov apoštolov*, keď Petra obvinila strana, ktorá obhajovala obriezku, jednoducho im vysvetlil, čo mu Boh zjavil. Ich nevraživosť sa hneď skončila bez nespokojnosti, diskusie alebo ďalších otázok. „Keď to počuli, uspokojili sa" (*Sk* 11, 18). Na jeruzalemskom koncile (*Sk* 15) Peter ukončil debatu (*Sk* 15, 7-12). Definoval učenie, ktoré Jakub potvrdil a ďalej prispôbil (*Sk* 15, 14-18).

Ak neprijmeme náznaky pápežstva v novozákonných textoch, vytvárame veľa iných problémov.

Môžeme sa spýtať, prečo Ježiš vymenoval Petra za hlavu svojich apoštolov, keby nechcel, aby tento úrad naďalej v Cirkvi existoval? Nie je to tak, že by ďalšie generácie nepotrebovali vedenie tak, ako prvá generácia. Môžeme povedať, že dnes vedenie potrebujeme ešte viac! Ježiš to urobil pre nás a musel to byť určitý príklad alebo základ.

Prečo by Ježiš nazval Šimona „skalou“, keby preňho neplánoval jedinečnú a autoritatívnu úlohu? Šimon si určite nevyslúžil nové meno svojím skalopevným charakterom. Bol veľmi impulzívny. Kolísal a váhal. Stabilita a spoľahlivosť neboli jeho silnými stránkami. Ján bol pokojnejší a spoľahlivejší. Ježiš preto nazval Jána „milovaným učeníkom“. Ale Petra nazval skalou, na ktorej vybuduje svoju Cirkev.

Chcel Ježiš, aby túto úlohu skaly mal len Peter, alebo aj jeho nástupcovia? Už sme spomenuli problém, ktorý mala Cirkev po Judášovej smrti. V Božom slove našli radu: „Jeho úrad nech prevezme iný“ (*Sk 1, 20*). Môžeme si naozaj nahovoriť, že toto právo postupnosti sa týkalo len Judáša, ale nie Petra? Nemyslím si to.

Je jasné, že prví kresťania prijali pápežskú moc ako Petrovu a Kristovu moc. Už som spomínal Klementovo povzbudenie, aby Korinťania „poslúchali to, čo je pre nás napísané skrze Ducha Svätého“. Spomínali sme úctu, ktorú Ignác a Irenej preukazovali Rímu a Petrovmu úradu. A v každej generácii sú ďalší svedkovia. Tertullián zo severnej Afriky povedal: „Nemá Petrovo dedičstvo ten, kto nemá Petrov stolec.“¹⁰¹ Na začiatku tretieho storočia v ďalšej generácii svätý Cyprián povedal, že „Peter dostal primát“ a „Ten, kto zanechá Petrov stolec, na ktorom je postavená Cirkev, si stále myslí, že je

v Cirkvi?"¹⁰² Neskorší otcovia svedčili o pápežskej moci, keď žiadali o spravodlivosť a objasnenie - napríklad svätý Bazil Veľký (4. storočie), svätý Ján Zlatoústý (začiatok 5. storočia) a svätý Cyril Alexandrijský (polovica 5. storočia).

Svätý Hieronym, najväčší odborník na Bibliu v staroveku, ktorý preložil celé Sväté písmo do latinčiny, pozdravil pápeža týmito slovami: „Hovorím s nástupcom rybára a učeníkom kríža. Nenasledujem nikoho okrem Krista, som zjednotený v spoločenstve s vašou blaženosťou - čiže s Petrovým stolcom. Viem, že na tejto skale je postavená Cirkev. Ten, kto je baránka mimo tohto domu, je svetský. Ten, kto nie je v Noemovej arche, zahynie, keď príde potopa.“¹⁰³

Hovoril o pápežstve z biblického hľadiska - čo bolo jeho zvykom. Aj my by sme tak mali robiť, keď máme podať svoje dôvody pre vieru. V ďalších kapitolách sa vrátíme k ďalším dôvodom v prospech pápežstva.

¹⁰² *Ojednote Cirkvi* 4.

¹⁰³ *List* 15.

Dôvody kráľovstva

O odpovedaní svojím životom

Keď sa nás ľudia pýtajú, kritizujú alebo požadujú dôvody pre nádej, ktorá je v nás, mali by sme mať poruke odpoveď. Nemusí to byť nutne múdra alebo duchaplná. Niekedy bude znieť krátko: „Neviem.“ Nie je hanba pokorne si priznať svoju neznalosť. Veľmi slabo by sme bránili vieru, keby sme hneď začali rozprávať tak, že fakty podáme nesprávne či už pre slabé znalosti problému alebo pre zlý postoj. Pamätajte na napomenutie svätého Petra: „Buďte stále pripravení obhájiť sa pred každým, kto vás vyzýva zdôvodniť nádej, ktorá je vo vás. *Robte to však skromne, s bážňou*“ (1 Pt 3, 15 - 16).

Musíme sa držať dobrého učenia. Musíme študovať tie najlepšie apologetické argumenty. Ale len apologetika nestačí. Naša viera je ako pevnosť. Jej sila nezávisí len od hrúbky stien alebo šírky vodnej priekopy, ale predovšetkým od zdravia a odhodlanosti pána pevnosti. Apologetika sa zaoberá predovšetkým našimi kontaktmi s vonkajším svetom. Veľmi však závisí od našej vnútornej sily. Náš obranný systém stojí pevne na pôde usporiadaného modlitbového života a teologického chápania Biblie.

Nikdy to neprestanem zdôrazňovať: Viem, že teológia mnohým naháňa strach. Niekedy to znamená, že musíme potrápiť svoju myseľ, aby sme sa naučili nové slová a nové metódy. Znamená to spracovať náročný

materiál, ktorý nie vždy je napísaný prístupnou formou. Vyžaduje si úsilie a je to dlhodobý projekt.

Na druhej strane sa často a ľahko oháňame apologetikou. Keď nás niekto kritizuje alebo uráža, adrenalín nám dodáva energiu. Keď nám niekto položí otázku, poháňa nás zvedavosť. Keď nám niekto povie, že viera, ktoré je pre nás taká vzácna, je podvodom diabla, sme šokovaní alebo vystrašení a rýchlo reagujeme. Keď študujeme apologetické knihy, obvyčajne máme veľkú motiváciu a vyhľadávame informácie, pre ktoré môžeme nájsť bezprostredné praktické využitie. Aspoň niekedy nás to uspokojí. A to je dobre.

Výšky a hĺbky

Myslím si však, že systém ad hoc či postupný systém nie sú tie najlepšie obranné systémy katolíckej viery. Katolícka cirkev určite ponúka najpresvedčivejšie prirodzené argumenty a najdôslednejšie biblické argumenty. Príťažlivá sila katolíckej viery spočíva v tom, že všetko vytvára jednotný celok: to prirodzené, biblické i teologické. Je to spojené práve tak, ako všetko, čo pochádza od Boha, a môžeme to rozpoznať ako Božie dielo. Katolícka viera je taká pevná ako evanjelium - je taká pevná ako skala, na ktorej Ježiš sľúbil postaviť svoju Cirkev.

Naše najlepšie argumenty nepochádzajú z príručky, ktorú sa naučíme naspamäť, ale z viery, ktorá je hlboká a veľká. Celý život môžeme skúmať jednotlivé stromy - toto učenie alebo konkrétne biblické verše - bez toho, aby sme videli šťavnatú trávu a zelený les evanjelia. Apologetika je dobrý začiatok, aby sme sa dostali do hlbšieho a teologického vzťah k Bohu. Apologetika je aj dobrý cieľ - je nevyhnutným, evanjeliovým zdieľaním

toho, čo sme prijali v modlitbe a pri štúdiu. Ale apologetika by nikdy nemala byť znakom výšky alebo hĺbky nášho poznania Boha alebo našej viery v jeho Cirkvi.

Toto je vlastnosť, ktorú nájdete vo všetkých veľkých apologetických dielach vrátane mnohých autorov, ktorých som spomenul v 1. kapitole tejto knihy. Vychádzajú z dobrej teológie a opäť nás vedú na prah teológie.

Zavše počúvam sťažnosti mladých apologetov, že apologetické knihy sú „rovnaké“. Sú unavení, keď stále znova čítajú dobre známe argumenty s rovnakým zoznamom biblických veršov, čo si majú zapamätať. V tom najhoršom prípade majú pocit, že sa už dozvedeli všetko, čo sa môžu dozvedieť!

Vždy, keď máme takýto pocit, môžeme ho vysvetliť ako jasné znamenie, že sa opäť musíme sústrediť na svoj modlitbový život a teologické štúdium aj vtedy, keď naďalej zušľachťujeme svoje apologetické zručnosti. Hoci by sme celý život venovali modlitbe a štúdiu teológie, dotýkali by sme sa len povrchu. Svätý Tomáš Akvinský, najväčší teológ v dejinách Cirkvi, prišiel k tomu istému záveru, keď si uvedomil, že jeho objemné a úžasné diela sú len „malou slamkou“.

Svoj doktorský titul som získal pred desiatimi rokmi a bol som na prestížnych postoch na rôznych univerzitách, ale v tejto oblasti sa stále cítim ako začiatovník. Každá iná činnosť je aspoň teoreticky vyčerpateľná. Len teológia má svoju podstatnú látku nekonečnú, transcendentnú a večnú. Táto téma môže vyčerpať naše vnútorné prostriedky, ale my nikdy nemôžeme vyčerpať jej vnútorné bohatstvo.

V tejto knihe sme najprv skúmali prirodzené dôvody pre katolícku vieru a potom sme skúmali dôvody biblické. Teraz prejdeme na vyššiu cestu, na kráľovskú cestu dôvodov, ktoré sú teologické - hoci obsahujú aj prirodzené a biblické dôvody. Opäť budeme hovoriť

o argumentoch, s ktorými sme sa stretli v prechádzajúcich kapitolách, ale budeme sa na ne pozerat' zhora.

Naším prístupom bude prístup biblickej teológie.

Zákon domácnosti

Biblická teológia sa podstatne odlišuje od toho, čo nazývame systematická teológia. Dôležitý rozdiel pre nás je tento: riadiacou zásadou pri *systematickej* teológii je logický vývoj doktrín, pričom riadiacou zásadou pri biblickej teológii je Božia ekonómia.¹⁰⁴

Co je Božia ekonómia? Slovo ekonómia pochádza z gréckeho *oikonomia*, čo znamená „zákon domácnosti“. Božia ekonómia je teda zákonom Božej domácnosti. Niekedy sa toto slovo prekladá ako plán. Napríklad svätý Pavol hovorí o „pláne [*oikonomia*] tajomstva od vekov skrytého v Bohu, ktorý všetko stvoril“ (Ef3, 9). *Katechizmus Katolíckej cirkvi* definuje Božiu ekonómiu ako „všetky Božie diela, ktorými sa Boh zjavuje a dáva svoj život“ (236). Pre nás by takéto diela mali znamenať celé zjavenie a celé stvorenstvo - naše prirodzené dôvody a naše biblické dôvody -, pretože Boh je principiálny autor knihy prírody a knihy Písma (KKC 117, 304).

Keďže Boh je principiálny autor Biblie, môžeme celý kánon čítať ako jednu knihu s určitou rozprávačskou jednotou a zápletkou. Môžeme použiť *Knihu Exodus*, *Žalmy* a *Pieseň piesní* na objasnenie *Jánovho evanjelia*. Môžeme nájsť rozprávačskú niť, ktorá sa tiahne od prvéh strán *Knihy Genezis* po posledné strany *Knihy zjave-*

¹⁰⁴ Pozri Scott Hahn, *Letter and Spirit*, s. 16-19. Pozri tiež moju kapitolu pod názvom „Skúmajte Písmo: Čítanie Starého zákona s Ježišom, Jánom a Tomášom Akvinským“ in *Scripture Matters: Essays on Reading the Bible from the Heart of the Church* (Steubenville, OH: Emmaus Road Publishing, 2003), s. 49-63.

nia - a potom pokračuje v našom živote -, pretože ten istý Boh, ktorý je autorom Biblie, je zároveň autorom sveta a jeho dejín.

Odporúčam pozeráť sa na celú Bibliu - a aj na celé stvorenstvo - jedným objektívom. Odporúčam sledovať biblický príbeh pomocou pojmu, ktorý použil sám Ježiš, keď opisoval dramatické vyvrcholenie príbehu. Odporúčam pozeráť sa na dejiny spásy ako na príbeh o *kráľovstve*.

Príchod kráľovstva bol vlastne témou, ktorú sám Ježiš vložil do jadra evanjelia. Od začiatku svojej verejnej služby ohlasoval: „Naplnil sa čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo“ (*Mk* 1, 15); „Prišlo k vám Božie kráľovstvo“ (*Mt* 12, 28). Pre prvých kresťanov bolo kráľovstvo prítomnou realitou, ktorú Ježiš priniesol (pozri napríklad *Kol* 1, 13; *I Sol* 2, 12; *Zjv* 1, 6. 9 a 5, 10).

Ježiš ohlasoval kráľovstvo, ale ono bolo už dávno pripravené a očakávané. V ďalších kapitolách uvidíme, ako sa toto kráľovstvo založilo, potom stratilo a potom sa postupne a čiastočne obnovilo - ale potom sa opäť stratilo! - pred svojim definitívnym naplnením v Ježišovi. Ak chceme pochopiť jadro evanjelia, musíme pochopiť, čo Boh prisľúbil v kráľovstve, čo pripravil a naznačil, a čo Ježiš naplnil.

III.

Kráľovské dôvody

Stvorenie pre kráľovstvo

V srdciach učeníkov vrela pred Ježišovým vystúpením do neba len jedna otázka: „Pane, už v tomto čase obnovíš kráľovstvo Izraela?“ (*Sk* 1, 6).

V jadre biblického príbehu - a aj v srdciach Božieho ľudu - je vedomie straty a zisku, pádu a vykúpenia. Boh udelil svojmu ľudu kráľovstvo. Toto kráľovstvo zavrhli. Túžobne očakávali jeho obnovenie. A Ježiš ohlásil, že kráľovstvo bude obnovené.

Tento príbeh sa začína v *Knihe Genezis*, keď Boh dáva Adamovi „vládu“ nad „celou zemou“ a všetkými stvoreniami od rýb a vtákov po dobytok a divú zver (*Gn* 1, 26). Adam je stvorený na Boží obraz a podobu, čo naznačuje vzťah otca k synovi a udelenie kráľovských úloh. Muž a žena sú stvorení, aby slúžili ako prvorodení Boží správcovia. Keď sa žalmista vracia k tejto téme, hovorí o vláde ako o kráľovstve, ktoré Boh ochotne zdieľal s prvým človekom:

„Čože je človek, že naň pamätáš, a syn človeka, že sa ho ujímaš? Stvoril si ho len o niečo menšieho od anjelov, slávou a cťou si ho ovenčil a ustanovil si ho za vládcu nad dielami tvojich rúk. Všetko si mu položil pod nohy.“
(*Ž* 8, 4-6)

Boh „ovenčil“ celé ľudstvo v Adamovi a dal prvému manželskému páru a ich potomkom vládu a moc.

Starovekí ľudia by v príbehu *Genesis* spoznali bežné správanie kráľov, ktorí zhromažďovali pozemky, aby ich odovzdali svojim synom a dedičom.

Ale Adam bol viac než len kráľ. Bol kňazský kráľ. *Genesis* hovorí, že Boh mu dal konkrétne povinnosti. Naznačujú ich hebrejské slovesá *abodah* a *šamar* (obyčajne sa prekladajú ako starať sa a udržiavať). Na iných miestach v Pentateuchu tieto slovesá sa vyskytujú spoločne pri rituálnej bohoslužbe kňazov a levitov vo svätyni (pozri *Nm* 3, 7-8; 8, 26; 18, 5-6). Keď opisujú kňazskú službu, mohli by sme ich preložiť ako slúžiť a strážiť. Kňazi mali prinášať obety Bohu a mali chrániť jeho svätyniu pred poškvrením. Tieto literárne nápovede naznačujú úmysel biblických autorov, keď celé stvorenstvo opísali ako kráľovský chrám, ktorý vybudoval nebeský kráľ. Adam sa úmyselne zobrazuje ako kráľovský prvorodený a veľkňaz.¹⁰⁵ Je kňaz a kráľ, ktorý má vládnuť ako správca nad chrámom a kráľovstvom stvorenstva.

Boh to zvláštne spečatil. Vzťah človeka k Bohu upravuje zmluva o sobote, ktorá bola ustanovená na siedmy deň. Hebrejské slovo pre zmluvnú prisahu je **seba**, čo znamená sedem. Prisahať potom znamená „rozsedmiť sa (rozsekať na sedem)". Zmluva teda vedie k Božiemu odpočinku v sobotu. Nejde o to, aby si oddýchol Boh, lebo Všemohúci sa neunaví. Nie, Boh tu vytvára zmluvný vzťah - čiže rodinný vzťah - s vesmírom. Keď vdýchol život do Adama, dal človeku svojho Ducha synovstva. Adam mal vládnuť nad svetom ako *Boží syn*. Tento názor potvrdzuje nielen

Pozri moju knihu *Father, Who Keeps His Promises: God's Covenant Love in Scripture* (Cincinnati: Servant Books, 1998), v slovenskom preklade: *Otec, čo plní sľuby* (Bratislava, Redemptoristi - Slovo medzi nami, 2008), s. 39-60.

učenie Katolíckej cirkvi¹⁰⁶, ale potvrdzujú ho aj spisy starovekých rabínov¹⁰⁷. Aj moderní bádatelia hovoria o požehnaní Božieho siedmeho dňa ako o „kozmickej zmluve“.¹⁰⁸

V príbehu o stvorení vidíme, že Boh vytvára svet a potom ľudí ustanovuje ako svoju kráľovskú rodinu na zemi. Slávnostne spečatil svoj výrok tak, že uzavrel večnú zmluvu.

Táto zmluva je kľúčom pre pochopenie *Knihy Genezis* a celej Biblie, ktorá sa delí na Starú zmluvu a Novú zmluvu. (Hebrejské slovo *berit* a grécke slovo *diatheke* sa obyčajne prekladá ako zmluva.) Keď chápeme *Genezis* v termínoch zmluvy, je zrozumiteľná. Keď však chceme do textu vložiť svoje pojmy, text sa nám pred očami rozpadáva.

Niektorí ľudia napríklad čítajú *Genezis* ako starovekú vedeckú učebnicu a nachádzajú v nej nedostatky. Avšak táto kniha nebola napísaná ako vedecká učebnica. Je to predovšetkým listina o kráľovstve - o Adamovom kráľovstve. Jeho meno znamená „človek“ a „ľudstvo“. Jedna z podmienok Božej zmluvy s ľudstvom bola vláda: Adam a Eva mali naplniť zem a podmaniť si ju. Boh teda stvoril vesmír pre ich dobro a potešenie. Stvoril vesmír tak, aby ho spoznávali. Iné živočíchy nemôžu spoznávať vesmír. Naše poznanie stvorenstva sa odlišuje od ich poznania nielen stupňom, ale aj druhom. Ľudská myseľ bola prispôbená stvorenstvu a stvorenstvo

Pozri pápež Ján Pavol II, *Dies Domini*, apoštolský list *O svätení Pánovho dňa* (5. júla 1998), č. 8 (Bratislava, Don Bosco, 1998); pozri aj *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, č. 288.

Pozri napríklad *Sifre Deuteronomy; the Book of Jubilees* (36, 7); and *I Enoch* (69, 15-27). Český preklad *Knihy Jubileí* od J. Hellera je v *Knihy tajemství moudrosti II* (Vyšehrad, Praha, 1998), s. 19-152

Pozri napríklad Robert Murray, *The Cosmic Covenant* (Londýn: Sheed and Ward, 1992).

bolo stvorené pre ľudskú myseľ. To je kozmický antropický (pozn. red.: zameraný, zameriavajúci sa, orientovaný na človeka, uprednostňujúci ho, zdôrazňujúci ľudskú dimenziu) princíp v jeho záldadnej forme.

Táto podmienka zmluvy, táto listina o vláde a kráľovstve spolu s nevyhnutnou racionalitou stvorenia umožnila existenciu prírodných vied a technológií.

Keď Boh dal Adamovi svet, ľuďom dal kráľovstvo, ktorému majú vládnuť ako jeho zástupcovia. Adam a Eva však svojou pýchou a neposlušnosťou stratili svoje výsadné postavenie. Keď ich pokúšal had, zriekli sa svojho úradu, ktorý im dal Boh. Adam neochránil svätyňu záhrady pred smrtiacim votrelcom. Keď spolu s Evou jedol zakázané ovocie, odmietol obetovať svoju túžbu po pozemských dobrách. Odmietli aj vládu nad zvieraťom, s ktorým sa rozprávali. Adam teda vo svojej kráľovskej a kňazskej úlohe zlyhal. Zriekol sa kráľovstva, ktoré s ním zdieľal Boh, a takto zanechal dedičstvo svojho zlyhania všetkým generáciám.

Toto - prvotný hriech - je katastrofa kozmických rozmerov.¹⁰⁹ Starovekí kresťania a ich súčasní potomkovia však môžu spievať o strate milosti ako o „šťastnej vine“¹¹⁰, pretože tým sa vytvorila potreba Spasiteľa, príležitosť pre vtelenie večného Božieho Slova. Boh z trosiek pádu mohol pre ľudstvo urobiť oveľa väčšie dielo. Pre Adamovo sebazničenie svet očakával obnovu.

Pre moje myšlienky o páde pozri *First Comes Love: Finding Your Family in the Church and the Trinity* (New York: Doubleday, 2002), s. 62-79; *Otec, čoplnísluby*, s. 61-82. Jedno z najlepších vyjadrení teológie o stvorení a prvotnom hriechu (ak nie najlepšie) sa nachádza v Scheebenovej knihe *The Mysteries of Christianity*, s. 201-310.

Pozri Exultet, úvodná pieseň liturgie Veľkonočnej vigílie.

Spása však bola ešte ďaleko. V ďalších kapitolách *Genezis* je ľudská rodina ešte vzdorovitejšia. Začína to Kainovou bratovraždou Ábela a pokračuje to celosvetovým úpadkom za dôb Noema. Boh čiastočne obnovil kozmický poriadok, keď zachránil Noemovu rodinu, ale hriech sa opäť objavuje. Keď ľudská rodina bezočivo uctievala samu seba pri stavbe babylonskej veže, ľudia sa znovu rozdelili, dostali sa do vyhnanstva ďaleko od Boha a boli vzdialení aj jeden od druhého. Tieto zlé generácie ďaleko zabľúdili od pôvodného kráľovského povolania ľudstva.

Potom však prichádza Abrahám, muž viery, ktorému Boh prisľúbil, že v budúcnosti obnoví kozmickú zmluvu. Boh Abrahámovi a jeho potomkom prisľúbil požehnanie pre všetky rodiny zeme (*Gn* 12, 3), úrodnú zem (12, 1) a kráľov (17, 6). Boh každé prisľúbenie spečatil zmluvou (pozri *Gn* 15; 17, 4-8 a 22, 15-18). Takto opäť uzavrel vzťah medzi sebou a ľudskou rodinou. Skrze Abraháma tiež vidíme kráľa a kňaza Melchizedecha, kráľa Salemu (*Gn* 14, 18), ktorý požehnal Abraháma, keď obetoval chlieb a víno Bohu. (Salem bol neskôr premenovaný na Jeru-salem a stotožnil sa s vrchom Sion, pozri *Z* 76, 2.) Božia zmluva s Abrahámom je čiastočnou obnovou, čiastočným naplnením toho, čo jedného dňa bude úplné, univerzálne, kozmické - katolícke.

Ale to až po niekoľkých pádoch. Božia rodina bude totiž ťažko hrešiť. Tentoraz dostane trest otroctva v cudzej krajine. Ale aj to bude „šťastnou vinou“, keďže otroctvo v Egypte je príležitosťou pre Božie veľké spásenosné dielo v *Knihe Exodus*. Biblický príbeh, ktorý opisuje vyslobodenie Izraela, je ozvenou príbehu o stvorení v *Knihe Genezis*. Izrael je vyslobodený skrze vodu

ako nové stvorenie. Oblak Božej prítomnosti zakrýva vrch Sinaj šesť dní a potom Boh na siedmy deň volá Mojžiša, aby vstúpil do oblaku a prijal plán Božieho príbytku (*Ex* 24). Božie pokyny sú spojené s číslou sedem podobne ako jeho dielo stvorenia. Jeho sedem príkazov sa končí pokynmi pre zachovávanie siedmeho dňa, soboty. Zhotovenie kňazských rúch a vybudovanie svätostánku pripomína príbeh o stvorení. V obidvoch príbehoch má práca sedem etáp (v *Knihe Exodus* sa každá etapa končí slovami „ako Pán prikázal Mojžišovi“). Mojžiš sa pozerá na dielo svojich rúk, ako sa Boh pozerá na svoje dielo v *Knihe Genezis*, a požehnal ho (*Ex* 39, 43). Ako Boh „dokončil svoje dielo“, tak aj Mojžiš „dokončil dielo“ (*Gn* 2, 1 - 2; *Ex* 40, 34). A ako Boh odpočíval na siedmy deň, požehnal a posvätil ho, tak aj vtedy, keď Mojžiš dokončil svoje dielo, Božia prítomnosť naplnila svätostánok (*Ex* 40, 34).

Boh v *Knihe Exodus* obnovil kráľovské kňazstvo, kňazské kráľovstvo. Vyhlásil, že Izrael je jeho „vlastníctvom spomedzi všetkých národov... kráľovstvo kňazov a svätý národ“ (*Ex* 19, 5-6). Dal im miesto Adama, kňaza a kráľa. To, čím mal byť Adam pre každého človeka, to mal byť Izrael pre každý národ - kráľovským kňazom, „prvorodeným z mnohých bratov“ (pozri *Rim* 8, 29). Ako Adam bol stvorený na Boží obraz a podobu, tak Boh oslovil Izrael titulmi, ktoré naznačujú kráľovské a kňazské prvorodenstvo. Izrael bol pre Boha „mojím synom, mojím prvorodeným“ (*Ex* 4, 22-23; 19, 6).^m

Ale ako Izraeliti Adamovu úlohu prijali, tak milosť ako Adam stratili. A tak ako prvotný pád viedol

Pozri John A. Davies, *A Royal Priesthood: Literary and Intertextual Perspectives on an Image of Israel in Exodus 19, 6* (New York: T and T Clark, 2004).

k vyhnanstvu a znesväteniu kráľa a kňaza, tak aj mod' loslužobné klaňanie sa zlatému teťaťu v Izraeli viedlo k znesväteniu.¹¹² Boh vydedil svoj ľud. Otvorene povedal Mojžišovi, že sú „tvojím ľudom, čo si vyviedol z egyptskej krajiny“ (*Ex* 32, 7). Keď sa Izrael poškrvnil rituálnou vzburou, podobne ako Adam nebol vhodný pre božskú úlohu. A Starý zákon už nikdy viac nepoužíva kráľovsko-kňazský titul z *Ex* 19, 6 pre izraelský národ.

Boh však pre silu svojej zmluvy s ich otcom Abrahámom (pozri *Ex* 32, 13) ušetril Izrael a dovolil izraelským kmeňom vstúpiť do zasľúbenej krajiny. Boží ľud teda zažil čiastočnú obnovu.

Izrael v zasľúbenej krajine ostával oddeleným národom. Bol to národ, ktorý sa nepodobal nijakému inému národu. Neriadili sa ľudskými zákonmi, ale riadil ich sám Boh svojimi prorokmi. Neúprosne sa však dostali do pascí kráľovstva, ktoré videli v susedných pohanských krajinách. Chceli moc, prestíž, korisť a víťazstvo. Inými slovami, už nechceli byť národom, ktorý je oddelený. Túžili byť niekým iným. Požadovali, aby im prorok Samuel pomazal kráľa (pozri *1 Sam* 8). Podobne ako Adamov hriech v Edene a hriech Izraelitov na Sinaji aj táto žiadosť bola vzburou voči Božej vláde. Mojžiš predpovedal tento deň, a preto v *Knihe Deuteronomium* zdráhavo poskytol zákony, ktorými sa majú riadiť králi Izraela.

Samuel povedal ľudu, čo môžu očakávať od kráľa: dane, odvod vojakov a útlak. Ale ľud trval na svojom a Boh im dovolil mať kráľa. Samuel pomazaním obradne ustanovil Saula do kráľovského úradu. Pomazanie sa používalo len pri vysvätení kňazov. Len čo bol Saul po-

Scott W. Hahn, „Canon, Cult and Covenant,” in C. Bartholomew, S. W. Hahn, *Canon and Biblical Interpretation* (Grand Rapids: Zondervan, 2006), s. 214-217.

mazaný, začal prorokovať. Boh takto ukázal svojmu ľudu, že hoci odmietli jeho vládu, bude nad nimi vládnuť skrze ich kráľa. Nie oni si vybrali Saula za svojho kráľa; vybral im ho Boh. Hoci Saul bol pyšný a arogantný človek, ako kráľ bol „pomazaný“, čo je v hebrejčine *mašiah* a v gréčtine *christos* a odtiaľ máme slovo Kristus. Hoci Saulove zlé činy ho napokon pripravili o kráľovskú korunu a spolu s ním aj celú jeho dynastiu, nemohli zrušiť právoplatnosť kráľovstva, ktoré Boh založil.

Boh napokon zmenil žiadosť Izraelitov, aby mali kráľa - a zmenil ju podobne ako všetky predchádzajúce vzbury ľudí -, na príležitosť pre ešte väčšie Božie dielo. Z ruín Saulovho kráľovstva vznikol ešte väčší kráľovský dom - ešte väčší mesiáš - kráľ. Bolo to požehnanie pre Izrael a skrze Izrael aj pre všetky národy.

Napriek tomu, že ľudstvo opakovane neplnilo svoje kráľovské a kňazské úlohy, obnova kozmickej zmluvy v dejinách postupovala podľa Božej prozreteľnosti. Boh najprv zhromaždil do jedného kráľovstva všetkých Abrahámových synov, aby potom mohol zhromaždiť všetkých Adamových synov.

Dočasné a budúce kráľovstvo

V čom bol Dávid iný

Kráľ Dávid ako žalmista, vladár a predok Ježiša Krista aj ako človek podľa Božieho srdca (/ *Sam* 13, 14) je oveľa významnejší, než by sme tušili z populárnej homiletiky. (Pozn. red.: Homiletika je náuka o kázaní kňazov pri liturgii.) Pre správne pochopenie: Nehovorím, že nikto nekáže alebo nepíše o Dávidovi. Takéto obvinenie by bolo absurdné. Dávid hrá hlavnú úlohu v príznačnom biblickom príbehu o pokání po svojom flirte s Betsabe. Je obľúbenou postavou v kázňach každej denominácie.

Dávid je však oveľa viac. V Biblii je človekom, ktorý definuje kráľovský úrad - tento kráľovský úrad sa v príbehoch o stvorení a exode len naznačil. Zakladá jediný trvalý kráľovský dom v Starom zákone a najdlhšie vládnu dynastiu v starovekom svete.¹¹³

¹¹³ O zmluvných tradíciách dávidovského kráľovstva v Starom i Novom zákone pozri Y. S. Chae, *Jesus as the Eschatological Davidic Shepherd: Studies in the Old Testament, Second Temple Judaism, and in the Gospel of Matthew* (Tubingen: Mohr Siebeck, 2006); Antti Laato, *A Star Is Rising: The Historical Development of the Old Testament Royal Ideology and the Rise of the Jewish Messianic Expectation* (Adanta: Scholars Press, 1997); C. Meyers, „The Israelite Empire: In Defense of King Solomon,” in P. O'Connor a D. N. Freedman, *Backgrounds for the Bible* (Winona Lake, in: Eisenbraus, 1987), s. 181-197; Brian M. Nolan, *The Royal Son of God* (Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht, 1979); Tomoo Ishida, *The Royal Dynasties in Ancient Israel: A Study on the Formation and Development of Royal-Dynastic Ideology* (New York: Walter de Gruyter, 1977); A. G. Hebert, *The Throne of David: A Study of the Fulfillment of the Old Testament in Jesus Christ and His Church* (London: Faber and Faber, 1956).

Odborníci a kazatelia obyčajne uznávajú, že Dávid je dominantná postava v *Knihe Žalmov*. Pripisuje sa mu vyše sedemdesiat žalmov. Avšak nie všetci uznávajú jeho dôležitosť v Starom zákone. Živá spomienka na Dávida a jeho kráľovstvo je nepochybne veľmi dôležitá pre evanjelium Ježiša Krista, ale je ešte dôležitejšia pre smerovanie a význam Starého zákona.

Prečo sa Dávid relatívne zanedbáva? Ťažko povedať. Jeden dôvod spočíva v tom, že bádatelia sa sústreďujú väčšmi na dôležitosť a vplyv Mojžiša a zmluvy na Sinaji.

Mojžiš je naozaj gigantická a vplyvná postava v Starom i Novom zákone. Ale je Dávid menej dôležitý? Uvažujte o niekoľkých momentoch. Meno *Mojžiš* sa v Starom zákone vyskytuje viac než 720-krát, *Dávid* sa spomína takmer 1 020-krát. O Dávidovej kariére sa hovorí v 42 kapitolách alebo takmer v 30 percentách toho, čo starovekí rabíni nazvali Skorší proroci (od *Knihy Jozue* po 2. *knihu Kráľov*). V i. a 2. *knihe Kroník*, ktoré sú zhrnutím izraelských dejín z kňazského hľadiska, je toto percento ešte vyššie.

Dávid sa v prorockých knihách spomína 37-krát, Mojžiš len sedemkrát. Nádeje židovského národa sa obyčajne upierajú väčšmi na vrch Sion, miesto Dávidovho kráľovského paláca, než na vrch Sinaj, kde Mojžiš dostal Zákon. Aj dnes židovské hnutie pre obnovu starobylej domoviny je známe ako sionizmus a jeho symbol nepatrí Zákonodarcovi, ale Kráľovi: je to Dávidova hviezda.

Keď starovekí Izraeliti a neskôr Židia hovorili o „kráľovstve“, z historického hľadiska mohli hovoriť len o Dávidovom kráľovstve. Ak príbehy o Adamovi, Abrahámovi a Mojžišovi predpovedali kráľovstvo kňazského kráľa, tým kňazským kráľom bol Dávid, jeho dom, jeho rod, jeho „syn“.

Dom vychádzajúceho slnka

Písmo hovorí, že Dávid bol muž podľa Božieho srdca (1 Sam 13, 14). Bol *úplne iný* než Saul. Kým Saul vyzeral ako princ, Dávid bol len mladík a bol nižšej postavy (1 Sam 16, 7). Ale keď „Samuel vzal roh s olejom a pomazal ho uprostred jeho bratov..., od toho dňa pôsobil na Dávída Pánov duch" (1 Sam 16, 13).

Pán zároveň odňal svojho Ducha Saulovi. Vtedy ho trápili zlí duchovia, ktorí poľavili len vtedy, keď Dávid hral na citare. (Podobne zlí duchovia jedného dňa utečú od Ježiša a budú vyznávať, že je pomazaný, Kristus. Pozri Lk 4, 41nn.)

Saul zavinil svoj pád, keď sa protivil Božej vôli a chcel zabiť Dávída. Keď Dávid nastúpil na trón, začal kraľovať úplne inak než Saul. Aby zjednotil kmene, presunul hlavné mesto do Jeruzalema. Keď upevnil svoje postavenie v Jeruzaleme, rozhodol sa tam priniesť archu zmluvy - svätostánok, ktorý obsahoval Zákon, čo Boh dal Izraelu, spolu s ostatnými relikviami, napríklad s Áronovou kňazskou palicou a mannou z neba. Prítomnosť archy urobí z Jeruzalema nielen politické, ale aj náboženské centrum Izraela. Sám Dávid viedol sprievod, v ktorom prenášali archu na jej miesto. Kráľ nebol oblečený do kráľovského, ale do kňazského rúcha: do ľanového efódu. Pred archou od radosti tancoval „z celej svojej sily". A keď sprievod prišiel do nového príbytku archy, sám Dávid obetoval obety.

Prečo bolo správne, aby Dávid pôsobil ako kňaz? Veď nebol príslušník Léviho kmeňa. Keď chcel priniesť obety Saul, bol kruto potrestaný. Ale medzi Dávidom a Saulom bol veľký rozdiel. Saulove obety boli len obchodná transakcia s Bohom. Ale Dávid tancoval a vykonával obety z lásky a radosti - a nie preto, že od Boha niečo chcel.

Dávid bol kráľovský kňaz. Boh chcel, aby taký kňaz bol aj Adam. Vlastnil kráľovské kňazstvo. Boh chcel, aby takéto kňazstvo mal aj Izrael - Dávid a jeho syn Šalamún mali byť ako Melchizedech. Boli kňazmi a kráľmi, ktorí kraľovali a obetovali obety v (Jeru)Saleme (pozri Z 110, 1 - 4).

Dávid však nebol spokojný. Túžil ešte po niečom: chcel v Jeruzaleme vybudovať chrám pre Boha. Poradil sa s prorokom Nátanom: „Pozri, ja bývam v dome z cédrov, a Božia archa stojí pod stanmi" (2 Sam 7, 2). Boh však nechcel, aby Dávid vybudoval chrám. Mal pre tohto kráľa pripravené niečo dôležitejšie. Nátan povedal Dávidovi Božie slovo:

„Pán ti oznamuje, že ti sám vybuduje dom... upevním jeho kráľovský trón naveky. Ja mu budem otcom a on mi bude synom. Ak bude robiť zlo, budem ho trestať palicou muža a údermi synov človeka. Ale svoju milosť mu neodnímam, ako som ju odňal Saulovi, ktorého som odstránil pred teba. Tvoj dom a tvoje kráľovstvo budú trvať pred mnou naveky; tvoj trón bude upevnený navždy!" (2 Sam 7, 11 - 16)

Boh tu obnovil svoju zmluvu s Izraelom skrze Dávidov dom. Opäť vytvoril rodinný vzťah k svojmu ľudu. Použil slová blízkeho vzťahu. Ako Adam a potom Izrael bol Božím „prvorodeným", tak aj Dávidov dedič bude mať synovský vzťah k Všemohúcemu. Teraz však tento vzťah mal večnú záruku.

Podmienky zmluvy sú pozoruhodné:

- *Pán ti postaví dom:* Dávid nebude kráľom len na jeden deň alebo po celý život, ale bude zakladateľom kráľovskej dynastie.

- *Upevním jeho kráľovský trón:* Dávidov syn bude vládcom nad veľkým kráľovstvom, do ktorého patrí Izrael, ale aj celý svet, „národy" (pozri Ž2, 8; 72,11. 16). *Knihy Kroník* idú ešte ďalej a nazývajú ho kráľovstvom Jahveho (pozri 1 Km 28, 5; 2 Km 13, 8).
- *Postaví dom môjmu menu:* Dávidov syn vybuduje chrám ako trvalý domov pre archu zmluvy.
- *Ja mu budem otcom a on mi bude synom:* Dávidov syn bude adoptovaný Boží syn. Tu sa po prvýkrát Božie synovstvo otvorene aplikuje na jednotlivca. Predtým sa celý izraelský národ nazýval Božím prvorodeným synom (Ex 4, 22), ale jednotlivec nebol nikdy „Božím synom".
- *Budem ho trestať, ale svoju milosť mu neodnímam:* Boh nikdy nevydedí Dávidov dom tak, ako vydedil Saulov dom, bez ohľadu na to, ako budú hrešiť jeho potomkovia. Zmluva bude večná. Boh ako milujúci Otec bude trestať svojho syna, ale len pre jeho dobro.
- *Tvoj trón bude upevnený navždy:* Dávidova dynastia sa nikdy neskončí. Dynastie vznikajú a zanikajú vo všetkých pozemských kráľovstvách, ale na Dávidovom tróne bude vždy potomok Dávida.

Dávidove kľúče

Keďže Dávidovo kráľovstvo bude večné, definuje „kráľovstvo" pre všetky nasledujúce generácie, ktoré sú vychované na Božom slove. Nebol to len teoretický koncept alebo teologická metafora. Malo určitú historickú formu. Izraelskí historici, proroci a básnici ju živo

a konkrétne zaznamenali. A vlastnosti, ktoré zaznamenali, sa priamo týkajú podmienok zmluvy, ktoré objasnil prorok Nátan.

Ako vyzeralo Dávidovo kráľovstvo? Je dôležité, aby sme to vedeli, pretože ako objasnil už Ježiš, kontúry „kráľovstva“ dávajú tvar našej spáse. Jadrom Ježišovej služby na tejto zemi bolo ohlasovanie kráľovstva. Keď používal toto slovo, pre jeho poslucháčov to mohlo znamenať len jedno. Pochopili, že má na mysli obnovu Dávidovho kráľovstva a on neprotirečil ich očakávaniam. Potvrdzoval to a objasňoval to. Nikdy nezmenšoval dávidovský charakter kráľovstva.

V historických prameňoch môžeme nájsť určité prvky, ktoré boli dôležité, kým Dávidov dom kraľoval z Jeruzalema. Tu by som chcel identifikovať sedem prvotných znakov Božej zmluvy s Dávidovým domom a tri druhotné. Sústredím sa na týchto desať znakov, pretože sú súčasťou dynastickej drámy, o ktorej čítame v ďalších knihách Starého zákona. Objavujú sa aj ako kľúče pre dávidovskú identitu Ježiša Krista a Cirkvi, ktorú založil na tejto zemi.

1. *Dávidovské kráľovstvo bolo založené na Božej zmluve.* Je to jediné ľudské kráľovstvo v Starom zákone, ktoré malo takéto privilégium (pozri 2 Sam 8, 11 - 16).

2. *Dávidovský kráľ bol Božím synom.*¹¹⁴ Rodinný vzťah kráľa k Bohu je vyjadrený v Nátanovom prorockve, ale

John J. Collins, *The Scepter and the Star: The Messiahs of the Dead Sea Scrolls and Other Ancient Literature* (New York: Doubleday, 1995), s. 163: „Jednotlivec, ktorý sa v hebrejskej Biblii najčastejšie označuje ako Boží syn, je nepochybne Dávidov kráľ alebo jeho eschatologický náprotivok.“ Pozri aj Joseph A. Fitzmyer, *The One Who Is to Come* (Grand Rapids: Eerdmans, 2007), s. 33-55.

aj na iných miestach (pozri Ž 2, 7). Dávidov syn prijal milosť Božieho synovstva pri svojom pomazaní.

3. *Dávidov syn bol „Kristus“, čiže „Mesiáš“, keďže mašiach* v hebrejčine doslova znamená pomazaný (pozri *1Sam* 16, 13; *1 Kr* 1, 43-48; *2Kr* 11, 12; Ž 89, 20-39). Keď ho pomazali olejom, stal sa kňazom a kráľom, „kňazom podľa rádu Melchizedechovho naveky“ (Ž 110, 4). Melchizedech bol kňazom a kráľom v Jeruzaleme v Abrahámovej dobe (*Gn* 14, 18; Ž 76, 2).

4. *Dávidov dom bol nerozlučne spätý s Jeruzalemom, najmä s vrchom Sion* (2 *Sam* 5, 9).¹¹⁵ Jeruzalem nebol len hlavné mesto pre monarchiu, ale aj duchovné centrum Božieho ľudu a miesto púte pre Izrael a všetky národy (*Iz* 2, 1-3).

5. *Chrám bol viditeľným znamením dávidovskej zmluvy a Božieho kráľovstva*. Dôležitou podmienkou zmluvy bolo vybudovanie chrámu a to isté hebrejské slovo pre dom sa používalo nielen pre Dávidovu dynastiu, ale aj pre Boží príbytok, ktorý mal slúžiť ako „dom modlitby pre všetky národy“ (*Iz* 56, 7; *Mt* 21, 12 - 15).

6. *Dávidovský kráľ mal vládnuť nad dvanástimi kmeňmi Izraela, ale aj nad všetkými národmi*. Až za vlády Dávida a Šalamúna sa Júda a všetky severné kmene zjednotili do jedného kráľovstva a oslobodili sa spod útlaku cudzích národov (pozri 2 *Sam* 5, 1-5; *1 Kr* 4, 1-19). Pán tiež vyhlásil, že dávidovský kráľ bude vládnuť nad všetkými národmi (Ž 2, 8; 72, 1-17) a privíta pohanských

¹¹⁵ Pozri Theodore Maccarenhas, *The Missionary Function of Israel* (New York: University Press of America, 2005); Norbert Lohfink a Erich Zenger, *The God of Israel and the Nations: Studies in Isaiah and the Psalms* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 2000).

pútnikov z celého sveta v Jeruzaleme (*1 Kr* 8, 41-43; 10, 1-24). Dávidovské kráľovstvo na *Sione* tak označuje prvé obdobie v dejinách Izraela, keď Izrael bol pohanov privítať, čo bola integrálna súčasť ich zmluvy s Bohom.¹¹⁶

7. *Monarchia mala byť večná.* Žalmy i dejepisci zdôrazňujú, že Dávidova dynastia bude večná (pozri *2 Sam* 7, 16). Nielen dynastia, ale aj dĺžka života vládnuceho monarchu sa opisuje ako večná (pozri *Z* 21, 4).

Okrem týchto siedmich prvotných znakov by sme si mali všimnúť tri druhotné. Hoci sa v Nátanovom pro-roctve nespomínajú otvorene, nachádzajú sa v kronikách a hymnoch o Dávidovom dome. Budú ešte dôležitejšie v Novej zmluve Ježiša Krista.

1. *Kráľovná matka* sa stala dôležitou súčasťou kráľovskej vlády.¹¹⁷ Začína sa to u kráľa Šalamúna v *1 Krl*, 19:

Mojžišova zmluva na Sinaji bola prísne národná a výlučná, pričom dávidovská zmluva na Sione bola medzinárodná a všeobecná. Žalmy oslavujú a z teologického hľadiska zdôvodňujú tento stav vecí práve tak, ako proroci predpovedajú jej obnovenie. Práve tak ako Mojžišova zmluva je stelesnená v Pentateuchu, tak aj literárne vyjadrenie dávidovskej zmluvy môžeme nájsť v múdroslovnej literatúre (napríklad *Kniha Prísloví, Jób, Kazateľ*). Sú to biblické knihy s univerzálnym dosahom. Odvolávajú sa nielen na Mojžišove zákony izraelskej politiky, ale aj na stvorenie, prirodzený zákon a rodinné hodnoty a vzťahy. To všetko vyjadruje všeobecné poslanstvo pre všetkých ľudí. Pozri K. I. Parker, *Wisdom and Law in the Reign of Solomon* (Lewiston, NY: Mellen Biblical Press, 1992).

Pozri Edward Sri, *Queen Mother: A Biblical Theology of Mary's Queenship* (Steubenville, OH: Emmaus Road Publishing, 2005); George Montague, *Our Father, Our Mother: Mary and the Faces of God* (Steubenville, OH: Franciscan University Press, 1990), s. 89-101; Niels-Erik A. Andreasen, „The Role of the Queen

„Potom Betsabe vošla ku kráľovi Šalamúnovi prihovoriť sa u neho za Adoniáša. Kráľ jej vstal v ústrety, uklonil sa jej a sadol si na trón. Pre kráľovu matku postavili trón, posadila sa mu po pravici.“

Tu si všimnite, že každý sa uklonil pred kráľom, ale sám Šalamún sa uklonil pred svojou matkou. Kráľovná matka sa od tejto chvíle stala v kráľovstve trvalou postavou, symbolom kontinuity Dávidovho kráľovského rodu. Patrila aj medzi najdôležitejších poradcov kráľa. 31. kapitola *Prísloví* sa uvádza ako rada kráľovnej matky pre kráľa Lamuela: „Naučenia Lamuela, kráľa Masy, ktorým ho naučila jeho matka.“ Keď prorok Jeremiáš oslovuje kráľa, oslovuje aj jeho matku. Takú mala autoritu: „Povedz kráľovi a kráľovnej...” (*Jer* 13, 18; pozri aj *2 Kr* 24, 15).

2. Dôležitý úrad v kráľovskej vláde bol „premiér“ alebo hlavný správca. Kráľ mal veľa správcov (v *1 Kr* 4,7 je ich dvanásť), ale jeden z nich bol hlavný a stál medzi kráľom a jeho ostatnými ministrami.¹¹⁸ Izaiáš takmer dve storočia po Dávidovi prorokoval o zmene

Mother in Israelite Society," *Catholic Biblical Quarterly* 45 (1982): 174-194; Carol Smith, „Queenship in Israel: The Cases of Bathsheba, Jezebel and Athaliah," in John Day, *King and Messiah in Israel and the Ancient Near East* (Sheffield: Sheffield Academic Press, 1998), s. 142-162; K. Spanier, „The Queen Mother in the Judean Royal Court," in Athalya Brenner, éd., *A Feminist Companion to Samuel and Kings* (Sheffield: Sheffield Academic Press, 1994), s. 186-195; Susan Ackerman, „The Queen Mother and the Cult of Ancient Israel," *Journal of Biblical Literature* 112 (1993): 385-401; Zafria Ben-Barak, „The Status and Right of the Gebira," *Journal of Biblical Literature* 110 (1991): 23-34. Pozri T. N. D. Mettinger, *Solomonic State Officials: A Study of the Civil Officials of the Israelite Monarchy* (Lund: Gleerup, 1971).

v kráľovskej vláde, v ktorej jedného správcu nahradí iný (pozri Iz 22, 15-25). Z tohto proroctva môžeme povedať, že každý človek v kráľovstve mohol identifikovať hlavného správcu: „Bude otcom pre obyvateľov Jeruzalema a pre Júdov dom.“ Znamením úradu premiéra boli kľúče od kráľovstva. „Dám mu na plece kľúč Dávidovho domu, keď otvorí, nikto nezavrie, a keď zavrie, nikto neotvorí.“

3. *Ďakovná obeta* alebo „obeta vďakvyzdávania“ sa stala najdôležitejšou liturgiou, ktorá sa slávila v chráme. Obetovala sa častejšie než obeta za hriechy (pozri Ž 50, 13 - 14; 116, 17 - 19). Ďakovná obeta (Lv 7, 12 - 15) sa skladala z nekvaseného chleba a vína, ktoré sa dobrovoľne obetovali Bohu ako poďakovanie za vyslobodenie. Starovekí židovskí učitelia predpovedali, že keď príde Mesiáš, nebude sa obetovať nijaká iná obeta. Bude sa prinášať len ďakovná obeta. Slovo pre ďakovnú obetu je v hebrejčine *todah*^m, ale prekladá sa ako *eucharistia* v mnohých gréckych prekladoch Písma a v spisoch starovekých Židov, napríklad Filóna a Akvilu.

Bez trónu

Kráľovstvo za vlády Dávida a jeho syna Šalamúna prekvitalo. Boh dodržal svoj sľub pokoja, stability a rodinného vzťahu medzi ním a jeho ľudom. Zdalo sa, že požehnanie zmluvy sú všade viditeľné. Cudzie národy chceli z týchto požehnaní aspoň čosi. Chceli uzavrieť

Presný citát („V budúcej [mesiášskej] dobe všetky obety prestanú okrem obety todah. Táto nikdy vo večnosti neprestane“) je prevzatý z *Peúqta* I; citované v Hartmut Gese, *Essays in Biblical Theology* (Minneapolis: Augsburg, 1981), s. 133. Pozri Jean LaPorte, *Eucharistia in Philo* (New York: Edwin Meñien, 1983), s. 31-34.

zmluvy so Šalamúnom. Poslali do Jeruzalema delegácie, aby vzdali úctu Šalamúnovmu Bohu. Šalamún určil chrám ako miesto bohoslužby pre pohanov, ako „miesto modlitby pre všetky národy" (*Iz 56, 7*). Prestíž a prosperita Izraela boli také veľké, že pamiatka na Dávidovu a Šalamúnovu generáciu bude nezmazateľná po celé tisícročia najmä pre Júdov kmeň.

Historická realita kráľovstva sa však veľmi rýchlo rozpadla.

Šalamún ťažko zhrešil - ako Adam pred ním, ako Izrael pred ním - a potom sa dostal do špirály hriechu. Porušil Mojžišove zákony, ktoré boli smernicami pre jeho kráľovstvo. Príliš zdaňoval kmene a mal priveľa manželiek (sedemsto!) a konkubín (tristo!). Tieto hriechy viedli k ešte vážnejším smrteľným hriechom. Písmo hovorí, že „zvieďli mu jeho ženy srdce za cudzími bohmi" (*1 Kr 11, 1-3*). Šalamún kedysi stelesňoval archetyp múdreho muža, a teraz sa stal z neho modloslužobník.

Keď Šalamún zomrel, jeho syn Roboam odmietol rokovať o daňovej politike v kráľovstve a kmene sa vzbúrili. Desať z dvanástich kmeňov sa oddelilo a založili Severné kráľovstvo - oddelili sa nielen od Dávidovho kráľovstva, ale aj od bohoslužby v chráme. Z Dávidovho domu ostali len dva malé kmene Júdu a Benjamína.

V tomto období úpadku veľkí proroci ohlasovali obnovenie Dávidovho domu. Izaiáš prorokoval, že spása príde s narodením dediča Dávidovho trónu. Kráľovstvo nového kráľa bude veľké a bude trvať „teraz i naveky" (pozri *Iz 9, 5-6*). Izaiáš na inom mieste (pozri *Iz 40, 1-5*) predpovedal, že z koreňa Jesseho vyrastie nový výhonok. Jesse bol Dávidov otec. Proroci opakovane zobrazovali obnovu ako zhrnutie Božích zmlúv z minulosti. Bude to nové stvorenie, nový exodus a nové kráľovstvo.

Proroci však nemohli zastaviť úpadok Izraela. Rozdelené kráľovstvo bolo veľmi oslabené, a tak bolo

ľahkou korisťou pre susedov - pre krajiny, ktoré chceli kedysi získať priazeň jeruzalemského kráľa. Severné kráľovstvo porazili a zničili v roku 722 pred Kristom Asýřania. V roku 587 Babylon napadol Jeruzalem, otriasol Južným kráľovstvom a jeho elitu poslal do vyhnanstva. Dobyvačný kráľ zhromaždil potomkov kráľa Dávida a nemilosrdne ich povraždil.

„Večné kráľovstvo“ zaniklo jednu generáciu po Dávidovej smrti. A po päťsto rokoch bola zničená aj kráľovská línia.

Tak veľa sa toho zdalo byť na dosah ruky: naplnenie Božieho prisľúbenia pre Abraháma, že skrze jeho semeno požehná všetky národy; obnova Izraela ako kňazského národa skrze obetu v chráme; a tiež obnova Božej kozmickej zmluvy so všetkými Adamovými deťmi.

Nádej je večná

Slová prorokov potvrdzovali toto prisľúbenie a historici zaznamenali Božie proroctvo skrze Nátana ako nespochybniteľnú istotu.

V druhej polovici 6. storočia pred Kristom, keď Babylon dobyli Peržania, niektorí Izraeliti sa vrátili do Jeruzalema a opäť začali budovať chrám. Druhý chrám bol len tieňom Šalamúnovho. Bol ponížujúcou pripomienkou, že krajina i ľud sa veľmi odvrátili od Boha a upadli do núdze.

Mimobiblická literatúra zaznamenáva torzo nádeje, že Dávidov dom sa obnoví: „Ustanoví im ich kráľa, syna Dávida... aby vládol nad Izraelom, tvojím služobníkom... lebo všetci budú svätí a ich kráľ bude pomazaný (Mesiáš, Kristus) Pánov!“ Zvitky od Mŕtveho mora svedčia o tej istej nádeji: „On je ratolesťou Dávida, ktorý povstane... na Sione na konci čias. Ako je napísané:

„Pozdvihnem stan Dávida, ktorý padol.“¹²⁰ To znamená, že padnutý stan Dávida spasí Izrael.

Nádej vydržala napriek tomu, že nebolo možné naplniť prisľúbenie. Stan Dávida napokon padol. Strom Jesseho bol zrezaný. Ale Boh uzavrel zmluvu s Dávidovým domom a Boh vyslovil prisľúbenia. Je všemohúci, takže keby chcel, môže z kameňov urobiť Abrahámove deti. Mohol vytvoriť Dávidovu ratolesť zo zvyšku rodokmeňa.

Ten, ktorý uzavrel zmluvu, stvoril aj zem a môže zhromaždiť Adamove deti z končín zeme, aby dostali požehnanie od Dávidovho syna, od syna Abrahámovho.

Myšlienka katolíckej viery, všeobecnej viery, ktorú Boh chcel pri stvorení, prisľúbil ju Abrahámovi, sprostredkoval ju Izrael a zazrel ju Dávid, ostala ako osobitý majetok izraelského zvyšku. Pohanské národy boli spokojné so svojimi miestnymi bohmi. Ale Boží ľud očakával deň veľkého kráľa celého Izraela a všetkých národov. „Ustanovím nad nimi jedného pastiera, ktorý ich bude pásť: svojho služobníka Dávida; on ich bude pásť a on bude ich pastierom... Môj služobník Dávid bude ich kráľom a všetci budú mať jedného pastiera. Budú kráčať podľa mojich ustanovení, budú zachovávať a uskutočňovať moje nariadenia“ (Ěz 34, 23; 37, 24).

¹²⁰ Pss. Sol. 17, 4; 4QFlorilegium (4QJ74) 11, 7-13; por. 4Q252 V, 1-5; por. Sir 45, 25; 47, 11; 4Q504 (4QpibHam) 1-2 IV, 6-8; T.Jud. 22, 3, v českom preklade *Rukopisy od Mrtvého more* (Praha, OIKOYMENH, 2007). Pozri William Horbury, *Jewish Messianism and the Cult of Christ* (London: SCM Press, 1998), s. 36-63; *Messianism among Jews and Christians* (New York: T and T Clark, 2003), s. 35-64.

Kráľovstvo prišlo

O Kristovi Kráľovi, Dávidovom synovi

Je veľa dôkazov, že sto rokov pred Kristovým narodením Boží ľud vnímal a dúfal, že sa priblížil čas. Prišiel ten správny čas.

Grécky preklad Starého zákona Septuaginta bol veľmi obľúbený medzi Židmi, ktorí boli roztrúsení v pohanských krajinách. Niekedy pridávali kráľovské tituly tam, kde v hebrejskej verzii Písma neexistovali. Napríklad v Gn 49, 10 Septuaginta pridáva, že „vládca“, ktorý prichádza, bude „kráľom“.

V apokryfnej *Druhej knihe Ezdrášovej* Božie pro-roctvo predpovedá príchod „môjho syna Mesiáša“ (2 Ezd 7, 28-29), ktorý bude vládnuť nad „všetkými ľuďmi“ z „vrcholu hory Sion“ (13, 36-37). Podobný jazyk sa vyskytuje v literatúre, ktorá sa pripisuje Henochovej tradícii a vyskytuje sa vo zvitkoch od Mŕtveho mora. Ich autori očakávali blízky príchod nie jedného mesiáša, ale dvoch: kráľovského bojovníka a kňazského proroka. Zvitky hovoria o budúcom kráľovi ako o „mesiášovi“ a „Dávidovej ratolesti“. Duch tej doby sa uchoval v análoch židovského historika Jozefa Flaviana, ktorý zaznamenal účinkovanie a pád niekoľkých mesiášov. Sám predložil nepravdepodobného kandidáta na tento titul: svojho patróna, rímskeho cisára Vespasiána.

Tí, ktorí mali vieru, žili v nádeji. Muselo to byť ťažké. Vtedajšia situácia Božieho ľudu bola určite ponižujúca.

Pohania sa často posmievali Židom za ostrý kontrast medzi ich elitárstvom - tvrdili, že sú Boží „vyvolený národ“, a ich súčasným stavom vazalského štátu dekadentných pohanských ríš.

Boh jasne vyslovil svoje prisľúbenia v zmluve s Dávidom. Dávidov rod bude večný. Zdalo sa však, že je vyhubený. Dávidov syn bude vládnuť nad všetkými národmi. Teraz však národy vládli Izraelu! Židovské Písmo hovorilo o trvalosti a majestáte Dávidovho domu, ale tento majestáť už neexistoval. Dávidov dom neexistoval.

Situácia vyvolávala posmech. Všade boli dôkazy, že všetko stroskotalo. Izrael alebo aspoň to, čo ostalo z Izraela, ovládali cudzie mocnosti - okrem krátkého obdobia Machabejcov.

Falošné začiatky

Po období Machabejcov prišlo zvláštne medziobdobie, keď prichádzali králi, ktorí chceli obnoviť blahobyť Izraela - *podľa podmienok Božej zmluvy s Dávidom*. Opäť dobyli takmer celé územie, ktoré kedysi patrilo Izraelu, a prinútili mužských obyvateľov, aby podstúpili obriezku.

V tej dobe prišiel na scénu kráľ Herodes. Historici ho označujú ako Herodesa Veľkého. Veľmi chcel vyzebrať ako „Dávidov syn“. Jeruzalemský chrám vo veľkom štýle prebudoval, takže prekonal aj Šalamúnov chrám, a získal veľa žien, tak ako Šalamún. A ľud prosperoval. Herodesovi rímski patróni priniesli do regiónu určitý pokoj, stabilitu a bezpečnosť.

Herodes však nebol Žid. Hoci dodržiaval obradnú čisťotu (kóšer) a vykonával určité náboženské úkony, narodil sa ako Edomčan a pohan. Bol navyše pomätený. Brutálne zavraždil svojich troch synov, pretože sa obával, že

sa sprisahajú, aby ho zvrhli. Táto zaujímavá kombinácia vonkajšej nábožnosti a extrémnej krutosti viedla cisára Augusta k výroku, že by bol radšej Herodesovým prasaťom než jeho synom. Herodesove paranoidné stavy sa často končili vražednými čistkami jeho poddaných. Raz nechal ukrižovať pri rušnej ceste stovky údajných konšpiátorov a ich telá nechal hniť na krížoch celé týždne.

Herodesove úspechy však boli neodškriepiteľné - obnovil krajinu, obnovil kmene, ktoré sa už dávno pomiešali s pohanmi, a zrekonštruoval chrám. Niektorí sa pýtali, či by naozaj nemohol byť Dávidovým synom. Veď aj Šalamún mal svoje nedostatky...

Herodes to pravdepodobne vedel lepšie, ale jeho život spočíval na úskokoch. Je dosť možné, že aj on očakával, že pravý „Dávidov syn“ príde v ktorejkoľvek chvíli. A kde bude Herodes?

Takáto bola spoločenská, politická, náboženská a zmluvná situácia, keď sa Slovo stalo telom, keď si urobilo prýbytok vo svojom národe.

Narodil sa kráľ

„I prehovoril Pán kjeremiášovi toto slovo: „Toto hovorí Pán: Keď zrušíte moju zmluvu s dňom a moju zmluvu s nocou, že nebude deň a noc vo svojom čase, vtedy sa zruší aj moja zmluva s Dávidom, mojím sluhom“ (Jer 33, 19-21). Toto povedal Pán skrze proroka Jeremiáša, keď už kráľovstvo Dávidových potomkov bolo v troskách.

Tí, ktorí mali vieru, mali naďalej nádej. Boh dal kráľovi Dávidovi veľmi konkrétne prisľúbenia. Nemohli byť jasnejšie, hoci okolnosti spôsobili, že tieto prisľúbenia vyzerali absurdne. Modlitba Božieho ľudu v Starom zákone sa naďalej dvíhala do neba počas panovania Herodesa: „Ako dlho ešte, Pane?“

Odpoveď na túto otázku - a odpoveď na modlitby - vidíme v prvých slovách Nového zákona: „Rodokmeň Ježiša Krista, syna Dávidovho, syna Abrahámovho" (*Mt* 1, 1). Matúš písal pre židovských čitateľov a označil Ježiša za „Krista", pomazaného, očakávaného Mesiáša. Dodáva, že podľa očakávania sa Mesiáš narodí v Dávidovom dome a z pokolenia Abrahámovho. Keď Matúš pripomínal tieto dve mená, pripomínal zmluvy. Už na začiatku jeho evanjelia je zrejmé, že ohlasuje príchod *kráľovstva*. Toto je podstata jeho „radostnej zvesti" (čo je doslovný význam slova evanjelium). Zmluvy sa naplnili. Prisľúbené kráľovstvo prišlo a bolo naozaj univerzálnym kráľovstvom, do ktorého patrili Izrael aj pohania. „Králi z teba vzídu... Veď z Abraháma sa má stať veľký a mocný národ a v ňom majú byť požehnané všetky národy zeme" (*Gn* 17, 6; 18, 18). „Upevním jeho kráľovský trón naveky" (*2 Sam* 7, 13 - 14).

Dlho očakávaný kráľ prišiel, syn Dávida, syn Boží, Kristus - pomazaný. A mal kráľovský rodokmeň, ktorý to potvrdzoval.

Matúšov rodokmeň sa začína Abrahámom, ale sústreďuje sa na Dávidovo kráľovstvo. Štyri pevné body sú Abrahámov život, Dávidovo kraľovanie, pád Dávidovho domu pri babylonskom vyhnanstve a príchod Ježiša. Matúš stlačil generácie, aby vytvoril tri skupiny po štrnástich - táto číslovka v hebrejčine vytvára meno Dávid (DVD). V hebrejčine ako aj v latinčine sú písmená symbolom číslíc. Rodokmeň Dávidovho syna teda opakovane potvrdzuje, že patrili do kráľovskej rodiny.

Matúš vo svojom evanjeliu poukazuje na to, že o kráľovstvo sa uchádzali dvaja: Herodes a Ježiš. Ježiš sa narodil v Betleheme, Dávidovom meste. Prorok ho označil za rodisko Mesiáša a kráľa (*Mt* 2, 6; *Mich* 5, 2). Narodil sa z Panny, čím naplnil Izaiášovo proroctvo o dávidovskom kráľovi: „Hľa, panna počne a porodí syna" (*Mt* 1, 23; *Iz* 7, 14).

Keď sa Ježiš narodil, pohania, ktorých zastupovali mudrci, prišli vzdať úctu novonarodenému kráľovi práve tak, ako ju vzdávali pôvodnému synovi Dávida, kráľovi Šalamúnovi (Ž 72, 10-11). Mudrci našli Ježiša s Máriou - kráľ bol s kráľovnou matkou tak, ako dávno predtým boli spolu Šalamún s Betsabe na kráľovskom dvore v Jeruzaleme (pozri 1 Kr2, 19).

Príchod mudrcov vyvolal vražednú zúrivosť Herodesa. Nariadil masaker nevinných. Svätá rodina musela utiecť z krajiny takisto, ako právoplatne pomazaný Dávid musel utiecť pred závistlivým hnevom Saula, ktorého Boh zosadil z trónu.

Kráľovo sebaodhalenie

Nielen evanjelisti označujú Ježiša za kráľa a kráľovstvo ako dávidovské. Nejde len o aplikáciu prorociet na dejinné udalosti. Ježišovi dávajú tento titul aj prizerajúci sa a dokonca aj nepriatelia. Spomeňte si na slepého muža, ktorý zvolal: „Syn Dávidov, zmiluj sa nad nami!“ (Mt 9, 27; 20, 30), alebo na kanaánsku ženu, ktorá prosila o uzdravenie pre svoju dcéru (Mt 15, 22). Zástup, ktorý vítal Ježiša v Dávidovom hlavnom meste Jeruzaleme, ho pozdravoval volaním: „Hosana synovi Dávidovmu“ (Mt 21, 9). Nepriateľskí farizeji označili „Krista“ za „Dávidovho syna“ (Mt 22, 42). Aj Pilát a rímski vojaci sa posmievali Ježišovi dávidovskými titulmi (Mt 27, 11. 29. 37) a zástupy posmešne potvrdzujú, že Dávidov syn by mal byť aj Božím synom (Mt 27, 40).

Ježiš neodmietal ani nepopieral dávidovské tituly, ale potvrdzoval ich svojimi výrokmi. Jedna kapitola sa začína príbehom, keď Ježiš a jeho učeníci v sobotu trhali klasy. Ježiš túto činnosť obhajuje, keď prirovnáva seba a svojich mužov k Dávidovi a jeho skupine: „Nečítali ste, čo

urobil Dávid, keď bol hladný...?" (*Mt* 12, 3). Neskôr sa ľudia pýtali: „Nie je toto syn Dávidov?" (*Mt* 12, 23). Ježiš im odpovedá: „Ale ak ja Božím Duchom vyhánam zlých duchov, potom k vám prišlo Božie kráľovstvo" (12, 28).

Evanjeliá jednoznačne označujú Ježiša za „Božieho syna" a „Dávidovho syna", za kráľa a pomazaného. Jeho kráľovstvo je Božím kráľovstvom, ale aj Dávidovým kráľovstvom. Toto potvrdzujú malé detaily. Ježišovo kráľovstvo, ako ho nachádzame v evanجليách, má znaky dávidovskej monarchie. Pripomeňme si týchto sedem prvotných a tri druhotné znaky Božej zmluvy s Dávidom a pozrime sa, ako ich Ježiš napĺňa.

1. *Dávidovská monarchia bola založená na Božej zmluve.* Božia zmluva s Dávidom podľa Nátanovho prorocstva (2 *Sam* 7, 9 - 16) sa obsahom podobá na anjelov opis Ježiša v *Lk* 1, 32 - 33. Neskôr Ježiš spája svoje kráľovstvo s „novou zmluvou" (*Lk* 22, 20) a hovorí, že Otec mu zveril kráľovstvo (doslova „zazmluvnil").

2. *Dávidovským vládcom bol Boží Syn.* Ježiš je prirodzený a nie len adoptovaný Boží Syn (*Lk* 1, 35). Tento titul sa preňho používa v celom Novom zákone.

3. *Dávidov Syn bol „Kristus".* „Kristus" je naozaj uprednostňovaný titul pre Ježiša už od prvých veršov Nového zákona. Je naozaj „Pánovým pomazaným (Kristom)" (*Lk* 2, 26). Tento titul sa používal len pre kráľov v Starom zákone (pozri 1 *Sam* 16, 6).

4. *Dávidov dom bol nerozlučne spätý s Jeruzalemom.* Vrcholné udalosti Ježišovej služby sa udiali v Jeruzaleme - jeho súd, utrpenie a smrť. Evanjelium hovorí, že Božie slovo má vyjsť „z Jeruzalema" do končín zeme (*Lk* 24, 47).

5. *Monarchia je spätá aj s chrámom.* Lukášovo evanjelium sa začína v chráme. Ježišovo detstvo sa tam začína. Ježiš očistil chrám a pokarhal peňazomencov. Takmer v celom evanjeliu tam putuje (9, 51 — 19, 27)^m a vrchol nastal vtedy, keď Ježiš prišiel do Jeruzalema, kde očistil chrám a vyučoval v ňom (Lk 19, 45 — 21, 38).

6. *Dávidovský kráľ má vládnuť nad všetkými dvanástimi kmeňmi Izraela, ale aj nad pohanmi.* Evanjeliá mnohými znameniami ukazujú, že Ježiš chce obnoviť jednotu dvanástich kmeňov. Ustanovil dvanástich apoštolov a sľúbil, že budú súdiť „dvanásť kmeňov Izraela“ (Lk 22, 30). Kľúčové postavy, napríklad prorokyňa Anna z Aserovho kmeňa, predstavujú verný zvyšok „stratených“ severných kmeňov (Lk 2, 36). Ježiš získal „veľa“ (Lk 19, 37) nasledovníkov z bývalých krajín zjednoteného Izraela, keď vyučoval v Galilei, Samárii a Judei. Keď vstúpil do Jeruzalema, vytvoril znovuzjednotené kráľovstvo. Do Ježišovho kráľovstva však patria všetky národy. Simeon ohlasuje, že bude „svetlom na osvetenie pohanov“ (Lk 2, 32). Lukáš uvádza rodokmeň až po Adama, a nie len po Abraháma. Ježiš uzdravuje pohanov i Židov (napríklad Lk 1, 1-10). Predpovedá, že „prídu od východu i západu, od severu i od juhu a budú stolovať v Božom kráľovstve“ (Lk 13, 29). Prikazuje, že „v jeho mene sa bude všetkým národom, počnúc od Jeruzalema, hlásať pokánie na odpustenie hriechov“ (Lk 24, 47).

¹ Pre širšie pojednanie o ekleziologickom význame chrámu pozri G. K. Beale, *The Temple and the Church's Mission: A Biblical Theology of the Dwelling Place of God* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004); pozri aj Stephen T. Um, *The Theme of Temple Christology in John's Gospel* (New York: T and T Clark, 2006); Alan R. Kerr, *The Temple of Jesus' Body: The Temple Theme in the Gospel of John* (New York: T and T Clark 2002).

7. *Dávidovo kráľovstvo malo byť večné.* Anjel Gabriel sľubuje Márii, že Ježiš „naveky bude kraľovať nad Jakubovým rodom a jeho kráľovstvu nebude konca" (*Lk* 1, 33).

Aj tri druhotné znaky sa naplňajú v evanjeliu.

1. Mária vystupuje ako *Kráľovná matka*, keď radí svojmu kráľovskému synovi (*Jn* 2, 3), keď prosí v mene jeho poddaných, keď prijíma cudzích hodnostárov spolu s ním (*Mt* 2, 11) a keď stojí na jeho dvore s dvanástimi kráľovskými správcami, apoštolmi (*Jn* 19, 25; *Sk* 2, 14).

2. Ježiš vymenoval Petra za premiéra a použil tie isté slová, ktoré sa používajú pri vymenovaní „správcu", ktorý riadi „Dávidov dom" ako hlavný správca (pozri *Mt* 16, 19; *Iz* 22, 15-25). Kráľ symbolicky udeľuje moc „kľúčmi".¹²² (K tomu sa ešte vrátíme.)

Pozri poznámky nedávnych protestantských biblických odborníkov k 16. kapitole *Matúšovho evanjelia* a *Iz* 22: W. F. Albright a C. S. Mann, *Matëw* (New York: Doubleday, 1971), s. 196 - 197; *Iz* 22, 15nn je nepochybne jadrom tohto výroku. Kľúče sú symbolom moci... tej istej moci, ktorú má vezír, správca kráľovského domu v starovekom Izraeli. Eliakim má tú istú moc v *Iz* 22... Je dôležité, že v iných kontextoch, keď sa diskutuje o disciplinárnych záležitostiach komunity (*Mt* 18, 18), symbol kľúčov chýba, keďže tieto výroky sa v týchto prípadoch týkajú širšieho okruhu ľudí." Pozri tiež Bruce Chilton, „Shebna, Eliakim, and the Promise to Peter," in J. Neusner et al., *The Social World of Formative Judaism* (Philadelphia: Fortress, 1988), s. 322; Tord Fomberg, „Peter: The High Priest of the New Covenant," *Southeast Asia Journal of Theology* 4 (1986), s. 113: „Peter sa predstavuje ako určitý nástupca veľkňaza... Peter je ako hlavný rabin, ktorý zväzuje a rozväzuje v tom zmysle, že vyhlasuje niečo za zakázané alebo povolené." Pozri encykliku pápeža Leva XIII. *Satis Cognitum* (*Ojedenote Cirkvi*; 29. jún 1896): „Cirkev sa zobrazuje nielen ako budova, ale aj ako kráľovstvo a každý vie, že kľúče sú zvyčajným znamením vládnucej moci. Keď Kristus sľúbil, že dá Petrovi kľúče od nebeského kráľovstva, sľúbil, že mu dá moc a autoritu nad Cirkvou" (*Papal Teachings: The Church* [Boston: St. Paul, 1961], s. 322).

3. Ježiš obnovil obeť vďakyvzdávania, *today*, keď sám obetoval chlieb a víno, *eucharistiú*. Vždy, keď vidíme Ježiša pri lámaní chleba, vidíme, že „vzdáva vďaky“ (napríklad Lk 24, 30-35; Jn 6, 11).¹²³

Nikto, kto verí evanjeliu, nemôže popierať, že Ježišovi súčasníci očakávali Mesiáša a kráľa z Dávidovho domu. Nikto, kto verí evanjeliu, nemôže popierať, že Ježiš sa predstavil ako očakávaný dávidovský kráľ.

Ak je Ježiš dávidovský kráľ, jeho kráľovstvo musí byť dávidovské kráľovstvo. Ježišovo „Božie kráľovstvo“ nenahradilo alebo nepotlačilo večné kráľovstvo, ktoré založila zmluva s Dávidom. Ježišovo kráľovstvo bolo Dávidovým kráľovstvom a je naplnením tohto kráľovstva.

Len Dávidovo kráľovstvo sa nazýva „Pánovým kráľovstvom“ (1 Km 28, 5). Starozákonní autori pochopili, že kráľovstvo Dávidovho domu bolo založené na Božej zmluve, v ktorej Dávidov syn bol vyhlásený aj za Božieho Syna (2 Sam 7, 14; Ž 2, 7). Dávidovo kráľovstvo bolo teda prejavom Božej vlády nad zemou, čiže Božím večným kráľovstvom pre Izrael a národy.

Ale kde je to kráľovstvo dnes? Kde bolo celé tie roky po Ježišovom vystúpení do neba? Pre kresťanského starovekého i súčasného apologétu asi neexistuje dôležitejšia otázka.

O význame *today* v Novom zákone pozri Joseph Ratzinger, *Feast of Faith* (San Francisco: Ignatius Press, 1986), s. 51-60; James Swetnam, „Zebach Toda in Tradition: A Study of «Sacrifice of Praise,»“ *Filológia Neotestamentaria* 15 (2002): 65-86; tamtiež, „A Liturgical Approach to Hebrews 13,“ in Scott Hahn, *Letter and Spirit: The Word of God and the People of God* (Steubenville, OH: St. Paul Center for Biblical Theology, 2006), s. 159-173; Tim Gray, „From Jewish Passover to Christian Eucharist: The Today Sacrifice as Backdrop for the Last Supper,“ in *Catholicism for a Reason III: Scripture and the Mystery of the Mass*, 67-76.

Ked' zavládne

Cirkev je kráľovstvo

Modernistický biblista Alfred Loisy predpovedal stratu svojej viery, keď cynicky povedal: „Ježiš ohlasoval kráľovstvo; a prišla Cirkev.“

Ale Loisy nehovoril len za seba. Toto prirovnanie Cirkvi a kráľovstva bolo na konci 19. storočia v istých vedeckých kruhoch bežné.

Keď ide o Božie kráľovstvo, medzi očakávaniami veriacich a Pánovým naplnením je často naozaj priepasť. Aj ľudí s väčšími schopnosťami než mal Alfred Loisy trápil tento problém. Spomeňte si na hlboké sklamanie učeníkov po Ježišovej smrti: „A my sme dúfali, že vykúpí Izrael“ (Lk 24,21).

Očakávali, že vykúpenie sa uskutoční vojenským oslobodením alebo zázračným zásahom z neba. Neočakávali, že vykúpenie súvisí s utrpením, smrťou a zdanlivou prehrou. Keď sa modlili za kráľovstvo, určite neočakávali Cirkev. Ale toto dostali.

Židia celé stáročia citovali Ježišovu „prehru“ pri pokuse nastoliť očakávané kráľovstvo ako jasný dôkaz proti tvrdeniam kresťanstva. Pohanskí oponenti kresťanstva (Celzus v druhom storočí, Julián vo štvrtom storočí) používali ten istý argument. V 19. a 20. storočí však do tohto nezvyčajného zboru pridali svoj hlas aj niektorí kresťania. Bol medzi nimi Alfred Loisy, no neostal sám. Ďalší bol Nemec F. C. Baur, ktorý tvrdil, že

Pavol vynašiel kresťanstvo v takej forme, ako ho poznáme dnes, aby vysvetlil, prečo sa kráľovstvo neobjavilo.

Na opačnej strane teologického spektra bol americký dispenzacionalista C. I. Scofield. (Pozn. red.: Dispenzacionalizmus je smer, ktorý tvrdí, že existujú dve Božie kráľovstvá - nebeské a pozemské.) Jeho slávne dielo *Scofield Reference Bible* používali celé generácie amerických fundamentalistov. Usiloval sa odpovedať liberálnym kritikom, ale prijal ich tvrdenie, že medzi očakávaním a naplnením kráľovstva je priepasť. Scofieldova verzia bola takáto: Ježiš ponúkol kráľovstvo Židom, ale oni ho odmietli. Preto namiesto kráľovstva založil Cirkev ako „veľkú zátvorku“ medzi Ježišovou službou a príchodom pravého kráľovstva, ktoré príde až po „vytrhnutí“.

Hneď po vzkriesení sa ktorýsi učeník spýtal: „Pane, teraz obnovíš kráľovstvo Izraela?“ (*Sk* 1, 6). A táto mučivá otázka sa ozýva po celé tisícročia. Je jasné, že niektorí učenci po všetkých tých rokoch videli neznesiteľný nesúlad medzi tým, čo Boh prisľúbil, a tým, čo kresťania dostali.

Musíme sa však pýtať, či je problém u Boha, alebo v očakávaniach ľudí. Zahĺbme sa na chvíľu do Písma, kde Ježiš ohlasoval svoje kráľovstvo tými najjasnejšími a najintímnejšími slovami - pri Poslednej večeri. Keďže najviac podrobností o kráľovstve podáva *Lukášovo evanjelium*, pozrieme sa naň bližšie.¹²⁴

Pre podrobnejšie pojednanie o týchto témach pozri Michael E. Fuller, *The Restoration of Israel: Israel's Regathering and the Fate of the Nations* (Berlin: Walter de Gruyter, 2006); Scott Hahn, „Kingdom and Church in Luke - Acts: From Davidic Christology to Kingdom Ecclesiology,“ in Craig Bartholomew, Josef Green, Anthony Thiselton, *Reading Luke: Interpretation, Reflections, Formation* (Grand Rapids, MI: Zondervan, 2005), s. 294-326.

Hostina hodná kráľa

Lukášovo rozprávanie o Poslednej večeri je kľúčovým textom pre spojitosť medzi Ježišom ako kráľovským „Dávidovým synom“ a Cirkvou ako dávidovským „Božím kráľovstvom“. Ježiš pri stole menoval apoštolov za svojich správco. Odteraz budú používať moc v jeho mene. V *Skutkoch apoštolov* - Lukáš túto knihu napísal ako pokračovanie *Evanjelia* - vidíme, že apoštolí používali moc, ktorú im dal Ježiš, keď vládli nad Cirkvou.

Lukáš viac než ktorýkoľvek iný evanjelista spája obraz *kráľovstva* so *spoločenstvom pri stole*. Odborníci nachádzajú v Lukášovom evanjeliu desať rôznych hostín. Všetky môžeme považovať za predzvesť mesiášskej hostiny, o ktorej prorokovali starozákonní proroci (pozri *Iz* 25, 6-8; *Zach* 8, 7-8. 19-23). To je osobitne zrejmé na hostinách, ktoré usporiadal sám Mesiáš: nasýtenie piatich tisícov (9, 10 - 17), Posledná večera (22, 7-38) a večera v Emauzoch (24, 13 - 35). Pri týchto troch hostinách v *Lukášovom evanjeliu* - a len tam - sa hovorí, že chlieb sa „láme“. Ten istý výraz je použitý v *Sk* 2,42. 46; 20, 7; 11,27-35.

Tieto tri hostiny odlišujú motívy kráľovstva:

- všetkých päťtisíc ľudí sa „nasýtilo“ a ostalo dvanásť košov odrobín (*Lk* 9, 17). To hovorí o plnosti dvanástich kmeňov Izraela za vlády Dávidovho syna (pozri 1 Kr 4, 20; 8, 65-66);
- Posledná večera je úzko spätá s príchodom kráľovstva (pozri *Lk* 22, 16. 18. 29-30);
- a príbeh v Emauzoch sa začína poznámkou učeníkov: „Dúfali sme, že on vykúpi Izrael,“ čiže obnoví Dávidovo kráľovstvo (pozri *Lk* 1, 68-69).

Keď Ježiš s nimi stoluje, pôsobí ako jeho kráľovský predchodca. Dávid spoločenstvom pri stole rozšíril zmluvnú lojalnosť (2 Sam 9, 7. 10. 13; 1 Kr2, 7). Dávidove žalmy používajú obrazy jedenia a pitia na oslavu Božej starostlivosti a proroci opisujú obnovu Dávidovho mesta (Iz 25, 6 - 8; Jer 31, 12 - 14) a Dávidovej zmluvy (Iz 55, 1 - 5) obrazmi hostiny. U Ezechiela prvoradá úloha dávidovského „pastiera“ spočíva v tom, že „sýti“ Izrael (Ez 34, 23).

Ježiš skutočne ako kráľ hovorí svojim apoštolom: „Veľmi som túžil jesť s vami tohto veľkonočného baránka skôr, ako budem trpieť. Lebo hovorím vám: Už ho nebudem jesť, kým sa nenaplní v Božom kráľovstve.“ Vzal kalich, vzdával vďaky a povedal: „Vezmite ho a rozdeľte si ho medzi sebou. Lebo hovorím vám: Odteraz už nebudem piť z plodu viniča, kým nepríde Božie kráľovstvo“ (Lk 22, 15 - 18).

Ježiš tu zdôrazňuje, že Posledná večera súvisí s kráľovstvom a jeho príchodom. Kráľovstvo teraz naozaj prichádza. Ježiš dáva kráľovstvo do súvislosti s jedným a pitím, keď uisťuje svojich učeníkov, že budú „jesť a piť... v mojom kráľovstve“ (Lk 22, 30). Tieto dva výroky sú rámcom pre príbeh o Poslednej večeri. Vyjadrujú prisľúbenie: jedenie a pitie s Ježišom bude dôležitým prejavom prítomnosti kráľovstva. O pár dní, keď vzkriesený Kristus jedol s učeníkmi, tieto chvíle dali záruku, že kráľovstvo je naozaj tu.

Najnovšie správy (lámanie chleba)

Ak rámcom pre tento príbeh je Ježišovo prisľúbenie, jadrom je takzvaný „príbeh o ustanovení“. Slová ustanovenia sú určite zvláštne, hoci kresťania si na ne po dvoch tisícročiach zvykli. Ježiš, kráľ a pomazaný, sa stotožňuje s lámaným chlebom a vínom: „Toto je

moje telo... tento kalich... je nová zmluva v mojej krvi" (*Lk* 22, 19-20). V Lukášovom a Pavlovom vyrozprávaní tohto príbehu čítame, že Ježiš prikazuje, aby sa táto hostina opakovala na jeho „pamiatku". Práve tento príkaz robí z tohto úryvku *príbeh o ustanovení*. Bez tohto príkazu by nič nebolo *ustanovené*. Bol by to len príbeh o poslednej Ježišovej hostine pred smrťou. Ale Ježiš prikazuje apoštolom, aby túto hostinu opakovali, keď už nebude viditeľne prítomný. Príbeh o Poslednej večeri sa stáva základným príbehom pre pôsobenie Cirkvi, ako to vidíme v *Skutkoch apoštolov* (2, 42; 20, 7; 11; 27, 35).

Niektorí hovoria, že Ježiš použil chlieb a víno ako metafory, aby vysvetlil svoju obeť. Ale keby to tak bolo, tieto metafory by boli zbytočné. Nepôsobia ako metafory, pretože vysvetlenie nepotrebuje jeho smrť, ale chlieb a víno! Ježišove slová nie sú vysvetlením alebo vyučovaním. Sú skôr vyhlásením, ktoré uskutočňuje to, čo vyjadruje - napríklad: „Nech je svetlo" alebo akékoľvek Božie zmluvné prisľúbenie. Ježišova reč neprichádza po udalosti. Uskutočňuje udalosť.

To, čo je pri Poslednej večeri naznačené, to je v príbehu o Emauzoch veľmi zreteľné. Pri rozdávaní chleba sa viditeľná prítomnosť Pána stráca (24, 31). Prečo sa to stalo? Vo svetle *Lk* 22, 19 jeho prítomnosť sa teraz stotožňuje s chlebom. Teda mesiášsky kráľ sa „dal spoznať" učeníkom „pri lámaní chleba" (24, 35). Lukáš neskôr dáva do súvislosti svoju vlastnú liturgickú skúsenosť s Ježišovou Poslednou večerou. On sám je medzi tými, ktorí sa zhromažďujú v prvý deň týždňa na „lámanie chleba" (*Sk* 20, 7).

Kresťania sa pri Poslednej večeri a v príbehu o Emauzoch vždy učili, že vzkriesený Kristus je naozaj prítomný v chlebe, ktorý spoločne lámu.

Kde je eucharistia, tam je kráľ. A kde je kráľ, tam je kráľovstvo.

Nová a vylepšená

Ježiš v *Lukášovom evanjeliu* hovorí o eucharistickom kalichu ako o „novej zmluve v mojej krvi“ (22, 20). Určite pripomína Mojžišove slová v *Ex* 24, 6-8: „Hľa, krv zmluvy,“ ale spája ich s Jeremiášovým oveľa neskorším proroctvom o Božom prisľúbení: „Hľa, prichádzajú dni, hovorí Pán, keď uzavriem s domom Izraela a s domom Júdu novú zmluvu!“ (*Jer* 31, 31). „Nová zmluva“ Jeremiáša mala byť iná než porušená zmluva zo Sinaja (*Jer* 31, 32). Prorok povedal jasne (v *Jer* 30 - 33), že „nová zmluva“ bude znamenať novú úroveň blízkosti s Bohom (31, 33-34), zjednotenie rozdeleného kráľovstva (31, 31) a *obnovenie Dávidovho domu* (30, 9; 33, 14-26) a *Dávidovej zmluvy* (33, 19-21). To je veľká správa. To je radostná zvesť. To všetko je obsahnuté v Ježišových slovách ustanovenia.

Ježiš týmito zmluvnými súvislosťami označuje túto hostinu za hostinu zmluvy a obnovy práve tak, ako Pascha bola hostinou zmluvy a obnovy Božej zmluvy s Mojžišom. Keď kresťania prijímajú eucharistický kalich, opäť potvrdzujú svoje miesto v zmluve - obnovennej a premenenej dávidovskej zmluve.

Ježiš v tomto obnovenom kráľovstve bude dávať svoju moc, ale nie skôr, ako napraviť nesprávne chápanie učeníkov o kráľovstve a moci (*Lk* 22, 28-30). Hovorí im: „Ja vám dávam kráľovstvo, ako ho môj Otec dal mne“ (*Lk* 22, 29). Sloveso, ktoré sa prekladá ako dávať, nevystihuje zmysel gréckeho slova. Pôvodné slovo *diatithemai* znamená doslova „urobiť zmluvu“. Presnejší preklad tejto vety by bol: „Ja vám zmluvne dávam kráľovstvo, ako ho Otec dal zmluvne mne, aby ste jedli a pili pri mojom stole v mojom kráľovstve, sedeli na trónoch a súdili dvanásť kmeňov Izraela“ (*Lk* 22, 29-30).

Objasnenie významu tohto slovesa sa môže zdať málo dôležité, ale skutočne pridáva zaujímavý prvok do pozo-

náhodného zoznamu dávidovských privilégií, ktoré Ježiš odovzdáva svojim apoštolom: tróny, kmene, vzťah otca k synovi, hostina pri kráľovom stole - a teraz aj zmluva.

Písmo hovorí len o jednom kráľovstve, ktoré bolo založené na zmluve: o Dávidovom kráľovstve (pozri Ž 89, 3-4. 28-37). Len Dávidovo kráľovstvo malo rodinný vzťah k Bohu. Ale Ježiš túto zmluvu rozširuje, keď ju obnovuje.

Význam *Lk 22,29* je jasný: keďže Ježiš je Dávidovým synom, je právoplatným dedičom Dávidovej zmluvy a trónu. Boh mu „zmluvne“ dáva kráľovstvo. Ježiš skrze „novú zmluvu vo svojej krvi“ „zmluvne“ dáva učeníkom to isté kráľovstvo. To nie je *prisľúbenie* udelenia kráľovstva (budúci čas), ale *vyhlásenie* o udelení kráľovstva (prítomný čas).

Ježiš sa však svojho kráľovstva nevzdáva. Naďalej o ňom hovorí ako o „svojom kráľovstve“. Apoštoli ho v nijakom prípade nenahradili. Ale teraz majú podiel na jeho kraľovaní i na jeho kňazstve. Ježiš hovorí, že zmyslom novej zmluvy je umožniť učeníkom, aby „jedli a pili pri mojom stole v mojom kráľovstve“. Zdieľa moc vo svojom kráľovstve s tými, ktorí majú podiel na jeho tele, jeho zmluve a jeho živote. Charakteristickou črtou tejto moci je služba. Sám Ježiš nesedí na tróne, ale skôr slúži iným.

Znamením kráľovstva bude jedenie a pitie pri kráľovom stole. Ale všimnite si, že učeníci - pri Poslednej večeri - už jedia a pijú pri Pánovom stole. Neodlďadá to do budúcnosti. Znamenie kráľovstva je tu, v hornej sieni.

Čo to môže znamenať? Znamená to, že *kráľovstvo je už prítomné v eucharistickom jedení a pití*. Prítomnosť kráľovstva pokračuje, keď apoštoli lámu chlieb na Ježišovu pamiatku. Slávenie eucharistie je prejavom kráľovstva. Kráľovstvo a eucharistia sú úzko spojené: Božie kráľovstvo je eucharistické kráľovstvo.

Ježiš je dedičom zmluvy s Dávidom. Je večným kráľom nad Izraelom a národmi (*Lk* 1, 32-33). Teraz však ustanovuje novú zmluvu medzi sebou a učeníkmi. Privilegiá Božej zmluvy už neplatia len pre Dávidov dom, ale pre všetkých apoštolov. Apoštoli, podobne ako Kristus, sú teraz dedičmi Dávidovho kráľovstva. Keďže sú dedičmi, majú výsady Božích detí. Jedia pri kráľovom stole a sedia na trónoch kráľovského domu a súdia dvanásť kmeňov.

To všetko je o Dávidovom kráľovstve. To všetko je o Božom kráľovstve. To všetko je o Cirkvi. A to všetko je o tebe a o mne.

Kristus jasne povedal: Božie kráľovstvo je Cirkev a patrí Božím deťom. Lebo „deti majú podiel na tele a krvi“ (*Hebr* 2, 14) veľkého kráľa.

Konaj!

Co to znamená pre Cirkev? Odpoveď sa nachádza na viacerých miestach v *Skutkoch apoštolov*.

Ježišovo prisľúbenie o dedičstve a vláde sa naplnilo vtedy, keď apoštoli prijali moc v Cirkvi. Prisľúbenie o spoločenstve pri stole sa najprv naplnilo pri hostine s Ježišom po vzkriesení a potom pri slávení eucharistie v Cirkvi.

Už v prvých veršoch *Skutkov apoštolov* (1, 3. 6) sa dozvedáme, že Ježišovou témou rozhovorov s apoštolmi počas štyridsiatich dní bolo Božie kráľovstvo. „Kráľovstvo“ ostane ústrednou témou tejto knihy, ktorá sa končí Pavlovým ohlasovaním Božieho kráľovstva v Ríme (28, 31). *Sk* 1, 4 vytvára dobre známu súvislosť medzi kráľovstvom a jedením a pitím - mesiášskou hostinou -, keď hovorí, že Ježiš ich štyridsať dní vyučoval, „keď s nimi stoloval“ - čiže, keď spoločne jedli pri stole.

Keď sa učeníci pýtali Ježiša: „Pane, už v tomto čase obnovíš kráľovstvo Izraela?“ (1, 6), mohli narážať na

Ježišovo prisľúbenie v *Lk 22, 30*, že „budú sedieť na trónoch“. Keby to tak bolo, potom sa vlastne apoštoli pýtali: „Kedy dostaneme moc, ktorú si nám prisľúbil?“ Hoci Ježiš odmieta dohady o čase (*Sk 1, 7*), opisuje, ako sa kráľovstvo obnoví. Obnoví sa tak, že apoštoli inšpirovaní Duchom budú svedčiť o kráľovstve po celej zemi (*Sk 1, 8*). Ježišov geografický opis ich misie – „v Jeruzaleme a celej Judei a Samárii až do končín zeme“ je na jednej strane programový náčrt obsahu *Skutkov apoštolov*, ktorý nám pomáha uvedomiť si, že celá kniha sa zaoberá šírením kráľovstva (porov. *Sk 28, 31*). Na druhej strane je to však *dávidovská mapa*, ktorá odráža *teologickú geografiu* Božieho zmluvného prisľúbenia, týkajúceho sa rozsahu Dávidovej ríše. Jeruzalem bol Dávidovým mestom (*2 Sam 5, 6-10*), Judea bola územím jeho kmeňa (*2 Sam 5, 5*; / *Kr 12, 21*); Samária predstavovala severný Izrael, Dávidov národ (*1 Kr 12, 16*) a „končiny zeme“ znamenajú pohanov (porov. *Iz 49, 6*), Dávidových vazalov (*Ž 2, 7-8*; *72, 8-12*; *89, 25-27*).

Apoštoli však ešte nepochopili, čo Ježiš hovorí. Nevedeli, že premení ich *očakávanie* národného, pozemského kráľovstva a *uskutoční* kráľovstvo, ktoré je medzi národné, všeobecné, katolícke – kráľovstvo, ktoré sa prejavuje na zemi, ale v podstate nebesky. Na apoštolov sa musí vyliť Duch, aby vnímali premenené kráľovstvo. Až keď učeníci dostali silu Ducha Svätého, stali sa pravými svedkami (*Sk 1, 8*).

Lukáš medzi prisľúbením Ducha (*Sk 1, 8*) a Turícami (*2, 1-4*) zaznamenáva obnovu kruhu Dvanástich tak, že Judáša nahradili Matejom. Keď bolo apoštolov opäť dvanásť, udalosť Turíc (*Sk 2, 1-42*) označuje obnovu Izraela ako kráľovstva pod vládou Dávidovho syna a je to začiatok vlády apoštolov nad týmto kráľovstvom.

Lukáš podrobne ukazuje prisľúbenú obnovu kráľovstva. Nielenže je všetkých dvanásť apoštolov (a pravdepodobne

aj stodvadsať učeníkov) „spolu na jednom mieste" (2, 1) - čím predstavujú jadro obnoveného Izraela -, ale adresujú svoje poslanstvo „Židom, zbožným mužom z každého národa pod nebom" (*Sk* 2, 5). Lukáš vymenúva tieto národy (*Sk* 2, 9 - 11). Pôsobenie apoštolov v jednom momente úplne odstraňuje dôsledky vyhnanstva a roztrúsenia kmeňov.

Naplnili sa prorocká Joela (*Joel* 2, 28-32) a iných. Izrael sa obnovil podstatne, hoci nie definitívne - keďže Cirkev ešte musí rásť. Boh zhromaždil roztratené deti Izraela. A pre vyvolených ľudí toto zhromaždenie bolo skutočnou definíciou spásy.

V *Skutkoch apoštolov* vidíme, že obnovený Izrael mal určitú formu a štruktúru. Nebola to ako kedysi konfederácia kmeňov na Sinaji, ale bolo to dvanásť kmeňov v *Dávidovom kráľovstve*. Petrova kázeň zdôrazňuje dávidovské kráľovanie Ježiša Krista (*Sk* 2, 36). Káže zhromaždeným vyhnancom Izraela, že Ježiš je naplnením Dávidovej zmluvy (*Sk* 2, 30) a naplnením Dávidových prorocietv (*Sk* 2, 25-28. 34-35). Na Ježiša aplikuje žalm o intronizácii kráľa (Z 110). Tvrdí, že Ježiš teraz sedí na nebeskom tróne (»vyvýšený po Božej pravici») a vylial na apoštolov Ducha, ako o tom svedčil zástup ľudí (*Sk* 2, 33). Ježiš teraz vládne v nebi a výsledky jeho vlády sa prejavujú v udalostiach, ktoré ľudia môžu „vidieť a počuť" (*Sk* 2, 33).

Peter a apoštoli naplnení Duchom sa stali svedkami. Teraz chápu podstatu Ježišovho kráľovstva a jeho prítomnú realizáciu. Keď Petrovi poslucháči prijali skutočnosť, že Ježiš je dávidovským kráľom a uznali jeho oprávnenú vládu nad nimi, skrze krst vstúpili do Cirkvi (2, 41-42; pozri tiež 4, 32-5, 11, najmä 5, 11).

Je však dôležité poznamenať, že dávidovské kráľovstvo sa nielen obnovilo, ale aj premenilo. Syn Dávidov neseďí na tróne v pozemskom Jeruzaleme, ale v nebeskom. „Je vyvýšený po Božej pravici." Kráľovstvo sa prenieslo zo

zeme do neba, hoci sa naďalej prejavuje na zemi ako Cirkev. Kráľovstvo - Cirkev - existuje zároveň v nebi i na zemi. Kráľ sedí na tróne v nebi, ale jeho služobníci (apoštoli) pôsobia na zemi. Nebeský kráľ je spojený so svojimi pozemskými dôstojníkmi a poddanými skrze Ducha Svätého a sviatosti, najmä krst a Eucharistiu (Sk 2, 38-42).

Dávidovské kráľovstvo nachádza historické naplnenie v Katolíckej cirkvi.¹²⁵ Tiež sa presúva z pozemskej do nebeskej sféry. Pozemský Jeruzalem a jeho chrám napriek tomu, že si ich Lukáš veľmi váži, nemôžu byť konečným naplnením kráľovstva (pozri Sk 7, 48-50; Lk 21, 6). Peter jasne hovorí, že Kristus teraz nevládne z pozemského, ale z nebeského Jeruzalema (Sk 2, 33). Jeho kraľovanie sa však prejavuje v pozemskom kráľovstve tým, čo „vidíme a počujeme“ (Sk 2, 33). Obnovené Dávidovo kráľovstvo, ktorého viditeľným prejavom je

¹²⁵ Táto téza o identite dávidovského kráľovstva a Cirkvi sa potvrdzuje v iných úryvkoch *Skutkov apoštolov*, ale stačí sa sústrediť na Jakubov záverečný výrok na Jeruzalemskom koncile (Sk 15). Jakub potvrdzuje rozhodnutie koncilu prijať pohanských konvertitov a cituje Am 9, 11-12: „V ten deň postavím spadnutý stan Dávida... aby ovládol zvyšky Edomu a všetky národy, nad ktorými sa vzývalo moje meno, hovorí Pán“ (Sk 15, 13-18). „Stan“ Dávida, o ktorom hovorí Amos (Am 9, 11) je dávidovské kráľovstvo, ktoré na svojom vrchole zaberalo aj Edom (porov. Am 9, 12a) a iné pohanské národy (Amon, Moab, Aram, atď.), ktoré môžu byť „národmi, nad ktorými sa vzývalo moje meno“ (Am 9, 12b). Inými slovami, Jakub hovorí, že dávidovské kráľovstvo bolo ríšou, do ktorej patrili pohanské národy, a Amos prorokoval, že táto situácia sa v posledných dňoch obnoví. Vidí naplnenie Amosovho proroctva, čiže obnovenie dávidovskej ríše, keď sa pohania začlenia do Cirkvi. Hovoril o tom už Simeon dávno pred koncilom. Pozri David W. Pao, *Acts and the Isaianic New Exodus* (Tubingen: Mohr Siebeck, 2000), s. 138: „Prislúbenie opäť vybudovať a obnoviť dávidovské kráľovstvo je vyslovené v príbehu zo *Skutkov apoštolov*, ktorý sa sústreďuje na definovanie Božieho ľudu. Amosov citát v 15. kapitole *Skutkov apoštolov* ukazuje, že... vývin ranej kresťanskej komunity sa tiež chápe v rámci očakávania dávidovského kráľovstva. Christologické zameranie dávidovskej tradície by sme mali doplniť o zameranie ekleziologické.“

Cirkev, existuje v nebi i na zemi, keď jeho občania prechádzajú z jednej sféry do druhej.

Celé kráľovstvo - celá Cirkev - je zjednotené vďaka tomu, že v ňom prebýva Duch Svätý a slávi sa eucharistia. Vtedy sa kráľ sprítomňuje, vtedy sa kráľovstvo prejavuje a vtedy pozemskí občania kráľovstva majú účasť na večnej mesiánskej hostine nebeského kráľa.

Dobrá sieť, pole snov

Všetko je nové. Ale všetko už bolo, akoby v zárodku, v Dávidovej dobe. Biblický bádateľ z 20. storočia páter Raymond Brown hovorí, že zjednotené kráľovstvo Izraela za vlády Dávida ostáva izraelskou inštitúciou najväčšej dôležitosti pre štúdium dnešnej Cirkvi:

Príbeh o Dávidovi prináša všetky silné a slabé stránky počiatkov náboženskej inštitúcie kráľovstva pre Boží ľud... *Kráľovstvo, ktoré založil Dávid... je najbližšou starozákonnou paralelou k novozákonnej Cirkvi...* Aby sme pomohli kresťanom pochopiť, čo Biblia hovorí (o Cirkvi), pomôže im, keď budú vedieť o Dávidovi a jeho kráľovstve, *ktoré bolo aj Božím kráľovstvom*, a jeho králi mali svoje nedokonalosti. Boh sľúbil, že bude týchto kráľov považovať za „synov“ (2 Sam 6, 14).¹²⁶

A v Cirkvi naozaj vidíme nedostatky. Všetci pozemskí vládcovia kráľovstva sú nedokonalí. Aj ja som nedokonalý. Predpokladám, že aj vy ste nedokonalí tak ako Dávid a Peter. Ako som už spomínal, pápež chodí na spoveď aspoň raz za týždeň.

¹²⁶ Raymond Brown SS, „Communicating the Divine and Human in Scripture,” *Origins* 22, 1 (14. mája 1992): 5-6.

Ale táto Cirkev so všetkými svojimi nedokonalosťami je jediná Cirkev, ktorá zodpovedá kráľovstvu, čo založil Ježiš, a „podobenstvám o kráľovstve“, ktoré Ježiš povedal v *Matúšovom evanjeliu*. Ježiš týmito siedmimi podobenstvami pripravil svojich učeníkov, aby spoznali nebeské kráľovstvo a spoznali, že kráľovstvo na zemi bude zmesou dobrého i zlého - podobne ako pôvodné dávidovské kráľovstvo. Bude to pole, na ktorom je zasiata pšenica i kúkoľ. Je to sieť, ktorá je naplnená po okraj dobrými rybami i odpadom.¹²⁷

Pozri J. P. Arendzen, *Men and Manners in the Days of Christ* (St. Louis: Herder, 1928); s. 34 - 35: „Aké sú teda texty, ktoré presvedčili niektorých ľudí o Kristovom nesprávnom očakávaní v tejto záležitosti? ‚Veru, hovorím vám: Niektorí z tých, čo tu stoja, neokúsia smrť, kým neuvidia, že Božie kráľovstvo prichádza s mocou‘ (Mk 9, 1)... Tu je jasné, že Kristus sa teší na svoj príchod počas života aspoň niektorých ľudí, ktorí vtedy žili. Odpovedáme, že celá otázka závisí od toho, čo znamená tento príchod kráľovstva s mocou a príchod Syna človeka v jeho kráľovstve. Slovo kráľovstvo sa vyskytuje v *Matúšovom evanjeliu* 60-krát a toľkokrát aj v *Lukášovom evanjeliu*. V *Markovom evanjeliu* je to 30-krát. Nie je ťažké zistiť jeho význam. Zvyčajne to neznamená kráľovstvo mimo tejto zeme, kráľovstvo v nebi, kráľovstvo na konci čias, Božie definitívne kráľovstvo po súdnom dni či kráľovstvo, kde Kristus vo svojej odhalenej sláve bude kraľovať medzi anjelmi a svätými - ale ide tu o kráľovstvo pravdy a milosti, ktoré prišiel založiť na zemi, ide o katolícku Cirkev. Niektoré podobenstvá to ukazujú. Kráľovstvo sa podobá desiatim pannám. Päť z nich bolo hlúpych a päť múdrych, ale v nebi nie sú hlupáci. Sú len na tejto zemi. Kráľovstvo sa podobá poľu, na ktorom je zasiata pšenica i kúkoľ, ale sám Kristus vysvetľuje: ‚To pole je tento svet.‘ Kráľovstvo sa podobá sieti hodenej do mora, ktorá zachytáva dobré i zlé ryby, ale takýto úlovok by bol možný len tu na zemi... Takto by sme mohli prejsť všetky podobenstvá a dokázali by sme, že Kristovo kráľovstvo je ľudské, hoci aj božské, kráľovstvo na tejto zemi, v ktorom kraľuje Kristus dávno predtým, než príde na nebeských oblakoch. Petrovi dal kľúče od nebeského kráľovstva, takže to, čo Peter rozviaže na zemi, bude rozviazané aj v nebi... Je jasné, že ‚príchod Syna človeka v jeho kráľovstve s mocou‘ znamená zrejme a víťazoslávne založenie katolíckej Kristovej Cirkvi...”

Podobenstvá zároveň hovoria, že obnovené kráľovstvo sa bude prejavovať neočakávanou formou, ktorú mnohí ľudia nespoznajú (pozri *Mt* 13, 11 - 15. 44-46). Nebude sa vyznačovať kráľovskou pompéznosťou, vojenským dobývaním, politickou mocou a ekonomickým bohatstvom. Ježiš pri vyšetrovaní u Piláta túto záležitosť vyjadril veľmi jasne: „Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta. Keby moje kráľovstvo bolo z tohto sveta, moji služobníci by sa bili, aby som nebol vydaný Židom. Lenže moje kráľovstvo nie je stadiaľto“ (*Jn* 18, 36). Ježiš nemal na mysli, že jeho kráľovstvo nie je na tomto svete, ale hovoril, že jeho kráľovstvo nečerpá svoju kráľovskú moc z mečov alebo armád či väčšinového hlasovania alebo z politických strán tohto sveta. Svoju kráľovskú moc čerpá od svojho nebeského Otca. Kráľovstvo nebolo to, čo Kajfáš alebo Pilát - alebo iní súčasníci - očakávali.

Z podobenstiev o kráľovstve môžeme urobiť nepochybný záver, že Ježiš svojím príchodom založil kráľovstvo na zemi. Svätý Augustín vo štvrtom storočí povedal: „Cirkev je už teraz Kristovým kráľovstvom a nebeským kráľovstvom.“¹²⁸ Súčasný teológ kardinál Charles Journet hovorí podobne: „Kráľovstvo je už na zemi a Cirkev je už v nebi. Ak nedávame znak rovnosti medzi Cirkev a kráľovstvo, znamená to, že prehliadame toto dôležité zjavenie.“¹²⁹

Ak nezahrnieme to pozemské i nebeské, neuvidíme Cirkev (alebo kráľovstvo) tak, ako ju chce vidieť Ježiš. Nie sú totiž dve Cirkvi, jedna v nebi a jedna na zemi. Ani nie sú dve kráľovstvá, jedno na zemi a jedno (za-

¹²⁸ *Meditácie o žalmoch* 92, 4.

¹²⁹ Citované v Cardinal Christoph Schönborn, *From Death to Life* (San Francisco: Ignatius Press, 1995), s. 83; in S. Hahn, *Letter and Spirit II: The Authority of Mystery* (Steubenville, OH: St. Paul Center, 2006), s. 217 - 234.

tiaľ) prítomné len v nebi. Cirkev existuje v dvoch stavoch, ale je to jedna Cirkev. Je to jedno kráľovstvo. Ako vyznávame vo Vyznaní viery, existuje len jedna, svätá, katolícka a apoštolská Cirkev.

Kráľovstvo prišlo. Cirkev - všeobecná Cirkev, katolícka Cirkev - je poľom so pšenickou i kúkoľom, je to sieť s dobrými i zlými rybami. Keby Ježiš chcel, aby kráľovstvo bolo založené ako dokonalé, nedovolil by, aby sa dostal kúkoľ na pole alebo zlé ryby do siete. Jeho podobnosť majú zmysel len vtedy, ak je kráľovstvo takou Cirkvou, akou ju poznáme - jednou, svätou, katolíckou a apoštolskou, ktorá je plná hriešnikov, pričom niektorí z nás konajú pokánie.

Len v nebi, na konci čias, spoznáme kráľovstvo v celej jeho sláve: „Keď sa on zjaví, budeme mu podobní, lebo ho budeme vidieť takého, aký je" (1 Jn 3, 2). Až do tej doby bude s nami v celej svojej sláve, v Cirkvi, v eucharistickom kráľovstve. To neznamená, že je teraz menej slávny. Ide len o to, že ho teraz nevnímame takého, aký je.¹³⁰

„Teraz sme Božími deťmi" (/Jn 3, 2) vďaka zmluve. Sme Božími synmi v dávidovskom „Božom synovi", kráľovi stvorenia. Existuje veľa dôvodov, aby sme sa radovali odteraz až do dňa, keď nás Dávidov Syn uzdraví, aby sme mohli vidieť (pozri Lk 18, 41) a uzrieť jeho slávu.

Charles kardinál Journet, *The Theology of the Church* (San Francisco: Ignatius Press, 2004), s. 377: „Ako nám hovorí zjavenie, Cirkev je kráľovstvo, kráľovstvo, v ktorom Boh v Kristovi víťazí nad zlobou sveta, kráľovstvo, v ktorom Boh môže už tu kráľovať nad ľuďmi skrze Kristov kríž a neskôr v Kristovej sláve. Ako jeho Kráľ aj kráľovstvo má naozaj dve fázy: jednu zahalenú a putujúcu, druhú slávnu a definitívnu."

Jeruzalem, môj šťastný domov

Starý zákon predvídal našu dobu a bol jej predobrazom. Grécky preklad Biblie Septuaginta hovorí, že aj v Dávidovej dobe, keď kňaz-kráľ konal bohoslužbu s izraelským zhromaždením, konal ju s *ekklesia*. To je slovo, ktoré Nový zákon používa na označenie Cirkvi. A teda kňaz-kráľ zhromažďuje dnes Cirkev. Ale kde?

Nemalo by nás prekvapiť, že keď ideme na svätú omšu, ideme do príbytku kráľa Dávida: „No vy ste sa priblížili k vrchu Sion¹³¹ a k mestu živého Boha, k *nebeskému Jeruzalemu*, k myriadám anjelov, k slávnostnému zhromaždeniu a k spoločenstvu [*ekklesia*, Cirkev] prvorodených" (*Hebr* 12, 22). Hoci pozemský Jeruzalem a jeho chrám bol zničený len jednu generáciu po Ježišovom vystúpení do neba, sám Kristus dal svojim ľuďom viac než útechu. Ukázal im nebeský Jeruzalem: „A v duchu ma preniesol na veľký a vysoký vrch a ukázal mi sväté mesto Jeruzalem, ako zostupuje z neba od Boha ožiarené Božou slávou" (*Zjv* 21, 10- 11), „nový Jeruzalem, ktorý zostúpil od Boha z neba" (porov. *Zjv* 3, 12).

Toto sa deje, keď slávime eucharistiu: nový Jeruzalem zostupuje z neba - a Boh a jeho anjeli nás pozdvihujú do Božieho života. Keď ideme na svätú omšu,

Pozri K. Son, *Sion Symbolism in Hebrews: Hebrew 12: 18-24 as a Hermeneutical Key to the Epistle* (Waynesboro, GA: Paternoster Biblical Monographs, 2005). Rôzni raní cirkevní otcovia (napríklad Epifánios, Euzébius) označujú Sion ako vrch, na ktorom bolo večeradlo alebo horná miestnosť. Bola tam „matka cirkev", ktorá prežila Títovo obliehanie Jeruzalema v roku 70 po Kristovi. Horná miestnosť na Sione teda vyvoláva veľmi hlbokú (trojitú) teologickú symboliku - ako miesto: (1) kde Kristus ratifikoval Novú zmluvu, keď ustanovil Eucharistiu (*Lk* 22); (2) kde sa vzkriesený Kristus po prvýkrát zjavil apoštolom a ustanovil sviatosť zmierenia (*Jn* 20, 19-23); (3) kde Duch Svätý zostúpil na Máriu a apoštolov na Turíce, ktoré sú „zrodením" Cirkvi Novej zmluvy (*Sk* 2).

zhromažďujeme sa ako Cirkev kňaza - kráľa, večného kráľa ako Dávid, večného kňaza ako Melchizedech. Kráľ Salema, Kráľ pokoja, stále vládne na mieste, kde sa chlieb a víno obetujú Bohu ako vďakyvzdávanie v *to-dah*, v *eucharistii*. Syn Dávidov je naozaj prítomný medzi nami a my sme naozaj prítomní v jeho kráľovstve.

Vrch Sion zostupuje z neba! Jeruzalem zostupuje v milosti na miesto, kam vy a ja chodíme na svätú omšu, či už je to jednoduchá kaplnka alebo to je za hradbami na otvorenom priestranstve v cudzej krajine. Sme doma na vrchu Sion. Nebeské kráľovstvo sa dotýka zeme, keď ideme na svätú omšu. Tam nám slúžia apoštoli - ministri, správcovia Krista ustanovení podľa apoštolskej tradície.

Obrazy kráľovstva dominujú v biblickej *Knihe zjavenia*. Tam sa stretávame s Ježišom ako „prvorodeným z mŕtvych a kráľom pozemských kráľov“, čím sa nám pripomína to, čo o Dávidovi hovorí Ž 89, 28: „A ja ho ustanovím za prvorodeného, za najvyššieho medzi kráľmi zeme.“ Tento Ježiš nás „stvoril, aby sme boli kráľovstvom“ (porov. Zjv 1, 6). Meč, ktorý vychádza z jeho úst (Zjv 1, 16), sa vzťahuje na dávidovské proroctvo Iz 11, 4: „[Výhonok Jesseho] porazí zem prútom svojich úst a dychom svojich perí usmrtí zlosyna.“ V Zjv 5, 5 Kristus vystupuje ako „Lev z Júdovho kmeňa, výhonok Dávida“. Kráľovstvo tohto dávidovského Krista je univerzálne a večné: „Kráľovstvo tohto sveta sa stalo kráľovstvom nášho Pána a jeho Pomazaného a bude kraľovať na veky vekov“ (Zjv 11, 15). V Zjv 12, 1-6 matka Krista („chlapca, ktorý má železným žezlom panovať nad všetkými národmi“, Zjv 12, 5; pozri Ž 2, 8-9) sa zobrazuje ako kráľovná („odetá slnkom, pod jej nohami mesiac a na jej hlave veniec z dvanástich hviezd“, Zjv 12, 1), čiže je to naplnenie úlohy izraelskej kráľovnej matky.

To, čo nachádzame na poslednej strane *Knihy zjavenia*, je rekapituláciou toho, čo sme našli v pôvodnom

stave sveta na prvých stranách *Knihy Genezis*. Nachádzame tam zbožšteného človeka, ktorý dostal vládu nad celým vesmírom vďaka zmluve s Bohom. Sme jedno s tým Človekom vo svätom prijímaní. Oveľa viac než sme jedno so svojím predchodcom Adamom, sme jedno s Ježišom, Kristom, Božím Synom, Kráľom.

Jeho kráľovstvo je Cirkev.¹³² Táto skutočnosť nás môže prekvapíť. Ale Pán nám povedal, že nás to prekvapí -

Pozri dogmatickú konštitúciu *O Cirkvi (Lumen Gentium)*: „A preto Kristus, aby splnil Otcovu vôľu, založil nebeské kráľovstvo na zemi, zjavil nám jeho tajomstvo a svojou poslušnosťou uskutočnil vykúpenie. Cirkev, čiže kráľovstvo Kristovo, už teraz tajomne prítomné, sa mocou Božou badateľne vzťahuje na svete“ (č. 3). Pozri „Vybrané témy ekzeziológie“ (1984): „Obmedzovať Cirkev na jej čisto pozemský a viditeľný rozmer je nemysliteľné... Pôvod Cirkvi a príchod Božieho kráľovstva sa tu predstavujú v dokonalom súlade... Cirkev nie je len znamením (sacramentum tantum), ale znamením, v ktorom je realita prítomná (res et sacramentum) ako realita Kráľovstva“ *International Theological Commission: Texts and Documents, 1965-1985* (San Francisco: Ignatius Press, 1989), s. 301-304. Pozri encykliku pápeža Pia IX. *Vix dum a Nobis*: „Stvoriteľ a Vykupiteľ ľudského pokolenia určite založil Cirkev ako svoje viditeľné kráľovstvo na zemi.“ A pápež sv. Pius X.: „Cirkev je kráľovstvo, ktorého pánom nie je nikto iný než Boh; jej poslanie je také veľké, že presahuje hranice a zo všetkých národov a jazykov vytvára jednu rodinu“ (*Papal Teachings: The Church* [Boston: St. Paul, 1962], s. 240, 397). Pozri *Katechizmus Katolíckej cirkvi* (č. 541, 670-671, 768-769, 865). Pozri F. X. Durrwell, *The Resurrection: A Biblical Study* (New York: Sheed and Ward, 1960), s. 270: „Cirkev teda plne existuje v dvoch odlišných časových obdobiach... prebýva v nebi, ale tiež putuje na zemi. Neexistuje niekde medzi týmito obdobiami, ale v oboch súčasne... Cirkev má teda črty dvoch opačných stavov. Má tajomnú, nebeskú existenciu, ale je tiež viditeľnou empirickou realitou... Cirkev vo svojej tajomnej realite je naozaj Božím kráľovstvom... ale podľa zmyslov je len jeho znamením a nástrojom.“ Pozri Avery Dulles, „The Church and the Kingdom,” in Eugene LaVerdiere, *A Church for All Peoples* (Collegeville, MN: Liturgical Press, 1993), s. 17-18: „Ak sa pozeráme na kráľovstvo a Cirkev, ktorá existuje ako predzvesť

a malo by nás to prekvapiť. Náš Boh nás presahuje. Prekvapujúco a skryto plní naše modlitby a očakávania. To je pravá definícia tajomstva.

Co máme teda povedať o Alfrédovi Loisy a jeho výsmechu, že Cirkev je len slabou náhradou za kráľovstvo? Loisy hľadal dôkazy, že Ježiš chcel založiť Cirkev. Zistil, že dôkazy neexistujú. Ale my sa môžeme pýtať: Kde sú dôkazy, že Ježiš chcel zrušiť štruktúry a tradície Izraela? Neexistujú! Sám Ježiš dôrazne hovoril: „Nemyslíte si, že som prišiel zrušiť Zákon alebo Prorokov; neprišiel som ich zrušiť, ale naplniť. Veru, hovorím vám: Kým sa nepominie nebo a zem, nepominie sa ani jediné písmeno, ani jediná čiarka zo Zákona, kým sa všetko nesplní. Kto by teda zrušil jediné z týchto prikázaní, čo aj najmenšie, a tak by učil ľudí, bude v nebeskom kráľovstve najmenší. Ale kto ich zachová a tak bude aj učiť, ten bude v nebeskom kráľovstve veľký" (*Mt 5, 17-19*). Mali by sme si položiť túto otázku: Ako by tie tradície a štruktúry vyzerali, keby sa ich predchádzajúca, dávidovská forma naplnila spôsobom, ktorý obnovuje a premieňa?

v dejinách a určite na konci dejín, bude ťažšie zistiť, v čom sa odlišujú." Presne naopak uvažuje Richard McBrien o stotožnení Cirkvi s kráľovstvom ako o „najzávažnejšom ekzeziologickom nepochopení pred II. vatikánskym koncilom" (*Catholicism* [London: Geoffrey Chapman, 1981], s. 686).

Plán celoživotného vzdelávania pre katolíkov

Apologetické povzbudenie

„Buďte stále pripravení obhájiť sa pred každým, kto vás vyzýva zdôvodniť nádej, ktorá je vo vás. Robte to však skromne, s bážňou" (1 Pt 3, 15 - 16).

Skromnosť a bázeň prichádzajú prirodzene i nadprirodzene k tým, ktorí vedia, že žijú v kráľovstve. Sme vždy v prítomnosti Svätého a vidíme vo všetkom ostatnom obraz nášho nesmrteľného Kráľa.

Mali by sme mať vždy pripravenú odpoveď. Ale katolícki apologéti by mali byť iní v tomto: odpovedáme, aby sme *ľudí pozdvihovali*, a nie umlčali. Ak skutočne počúvame ľudí, ktorí s nami nesúhlasia, a ak sa naučíme predstaviť im obsah katolíckej viery pozitívne, oveľa skôr ich presvedčíme. Niekedy sa pri rozhovoroch dáme strhnúť mechanizmom argumentácií a premárnime veľa príležitostí, aby sme svedčili o milosti.

Tak, ako by to malo byť

Veľký teológ 19. storočia Matthias Scheeben povedal, že niečo také sa stalo v storočiach po protestantskej reformácii. Katolíci i protestanti sa dali strhnúť diskusiami, takže vytvorili nezrozumiteľné teológie a neboli dobrými svedkami. Nesústredili sa na podstatu viery,

ale skôr na sporné body. Scheeben povedal, že Trident-
ský koncil (ako ozvena svätého Pavla v *Rim* 8, 14-17)
dal serióznú a uváženú odpoveď na protestantské otáz-
ky o ospravedlivení, ale katolíci ju ignorovali! Boli za-
neprázdnení formulovaním odpovede právnickým ja-
zykom, ktorý používali reformátori, takže nespoznali
transcendentnú krásu tridentského učenia.

Trident definoval ospravedlivenie ako „prechod zo
stavu, v ktorom sa človek rodí ako syn prvého Adama,
do stavu milosti a adopcie za Božích synov".¹³³ Schee-
ben povedal, že keby katolíci použili jazyk Tridentu,

„pojem ospravedlivenia by sa neriešil tak plyt-
ko a zmätene a nebol by taký znetvorený. Mno-
hí prevrátili správny proces. Namiesto toho, aby
začali primeranou myšlienkou Božieho adoptív-
neho synovstva a potom riešili pojem spravodli-
vosti, ktorý sa v tejto myšlienke nachádza, radšej
považovali Božie synovstvo za vzťah k Bohu, kto-
rý pochádza z ľudskej spravodlivosti. Na spravod-
livosť sa pozerali ako na správnu dispozíciu, ktorá
súvisí so slobodou od hriechu a je sklonom k mo-
rálne dobrému správaniu. Takto vylúčili mož-
nosť, aby sme sa pri tejto spravodlivosti zamera-
li na niečo nadprirodzené. O Božom synovstve
mohli premýšľať len veľmi zahmlené, ak nie ra-
cionálne. Ale ak sledujeme Tridentský koncil a ak
sa spolu s týmto koncilom sústreďujeme na sku-
točnosť, že ospravedlivenie je vo svojej podstate
prechodom do stavu adoptívneho synovstva, do
stavu Božích detí, toto učenie pred našimi očami
vystupuje v celej svojej nepoškvrnenej krásе." ¹³⁴

¹³³ Tridentský koncil, zasadanie 6. 4.

¹³⁴ *The Mysteries of Christianity*, s. 623.

To bola premárnená príležitosť obrovských rozmerov. Martin Luther opísal ospravedlivenie ako „učenie, na ktorom Cirkev stojí alebo padá“ a „hlavný článok celého kresťanského učenia, ktorý vládne a posudzuje všetky ostatné kresťanské doktríny“. Luther obhajoval svoj názor Pavlovými textami. Zdôrazňoval, že „človek je ospravedlnený skrze vieru bez skutkov podľa zákona“ (*Rim 3, 28*). Luther tak veľmi zdôrazňoval bezcennosť ľudských skutkov, že keď prekladal tento Pavlov text, vložil k slovu viera slovo „len“. Tvrdil, že spása je „len skrze vieru“. Výraz „len viera“ sa však vyskytuje iba na jedinom mieste v Písme, a síce v *Jakubovom liste*, ktorý otvorene popiera to, čo sa neskôr stane základným kameňom Lutherovho učenia: „Vidíte, že človek je ospravedlnený zo skutkov, a nie iba z viery“ (*Jak 2, 24*). Luther vyriešil tento problém tak, že navrhol odstrániť *Jakubov list* zo svojho Nového zákona. Teológovia neskôr argumentovali, že keď Pavol a Jakub použili sloveso „ospravedlniť“, mali na mysli odlišné veci.

Sémantické rozdiely medzi Jakubom a Pavlom sú diskutabilné. Sémantické rozdiely medzi protestantskými a katolíckymi dogmatikmi sú však záležitosťou minulosti. Katolíci sa mohli vyhnúť rozdielom, keby nasledovali Trident, ktorý zdôrazňoval myšlienku Božieho synovstva - úžasnú skutočnosť, že kresťania sú vďaka milosti adoptovanými Božími synmi. Svätý Ján Damascénsky v 8. storočí povedal: V krste sme sa vďaka milosti stali tým, čím je Boh podľa prirodzenosti.

Prístup Tridentského koncilu by nám umožnil hovoriť o ospravedlivení „zmluvnými“ výrazmi, ktoré uprednostňoval Ján Kalvín a jeho krídlo reformácie. Podľa Luthera i Kalvína ako aj podľa svätého Augustína a Tridentského koncilu musíte zakúsiť božské znovuzrodenie a až potom môžete praktizovať vieru, ktorá ospravedlivuje. Znovuzrodenie predchádza ospravedliveniu.

Do prirodzenej rodiny ako deti prichádzame narodením. Do Božej rodiny prichádzame znovuzrozením skrze krst.

Až v nedávnych desaťročiach začali katolícki teológovia a ekumenisti svedomito používať metódy, ktoré predložil Tridentský koncil. A výsledky sú pozoruhodné. Na inštitucionálnej úrovni sme videli, že luteráni podpísali *Spoločné vyhlásenie o ospravedlivení*. Na osobnej úrovni mnohí veľkí luteráni - duchovní i laici a aj veľmi prominentní teológovia - nedávno prišli do plného spoločenstva s Katolíckou cirkvou (Richard John Neuhaus, Reinhard Hutter, Bruce Marshall, Mickey Mattox, Leonard Klein a Jennifer Mehl Ferrarová).

Hromadné obrátenia

Poučenie z minulosti by pre nás malo byť jasné. Veľa toho závisí od nášho hlbokého, osobného osvojenia viery - z pozitívneho biblického a cirkevného hľadiska! Musíme si osvojiť biblické a katolícke učenie štúdiom a modlitbou. (Prvé obrátenie, o ktoré sa musíme usilovať, je vždy naše vlastné.) A potom sa musíme usilovať predstaviť svoju vieru pozitívne, a nie vznietlivo, prudko.

Niekedy môžeme odpovedať jedným veršom, pretože naši priatelia hľadajú práve toto, ale pravá katolícka odpoveď je celá Biblia. Niekedy môžeme odpovedať jedným dychom, ale musíme zároveň odpovedať celým svojím životom. Sme služobníci ako Kristus. Sme svedkovia ako jeho svätí apoštoli. Až keď budeme svätí, služobníci a svedkovia, budeme praví apologéti - a praví evanjelizátori.

Evangelizácia nespočíva len na argumentoch. Keď ľudiavidia Cirkev a jej členov, musia vidieť realitu kráľovstva. Ani tie najlepšie formulované články viery

nemôžu nikoho prinútiť, aby videl to, čo naše vlastné hriechy zatemnili. *Katechizmus* je akoby ozvenou svätého Tomáša Akvinského, keď hovorí: „Neveríme vo formuly, ale v skutočnosti, ktoré tieto formuly vyjadrujú a ktorých sa nám viera umožňuje „dotýkať“. Úkon viery veriaceho sa nekončí pri tom, čo je vyslovené, ale pri vyslovenej skutočnosti" (*KKC*, č. 170). Naším apoštolským cieľom je teda ukazovať kráľovstvo. Keď podáme presvedčivejší dôvod, pravda o kráľovstve tým nebude skutočnejšia, ale prístupnejšia.

Máme veľa dôvodov pre vieru. Máme pre vieru hodnoverné, dobré a krásne dôvody. Mnohí naši priatelia, susedia a spolupracovníci dychtivo hľadajú pre vieru dôvod. Naše slová a náš život by im mali dať veľa dôvodov.

Ako povedal páter Scheeben, všetky naše dôvody sa zbiehajú do dôvodu jediného: Teraz sme Božie deti. Božie synovstvo - náš rodinný vzťah k Bohu - je kľúč, ktorý otvára mnohé tajomstvá a záhady Písma - a otvára dvere pre pozitívnejšiu a účinnejšiu apologetiku. Keď sa považujeme za Božie deti, všetky ostatné tajomstvá majú svoje miesto. Krst? Je to naše narodenie do rodiny. Svätá omša? Je to naša rodinná hostina, naša svätá obeta pri oltári nášho pravého domova. Svätí? Sú to naši súrodenci. Preblahoslavená Panna? Je našou Matkou. Pápež? Ako Boží zástupca je naším Svätým Otcom. Kráľovstvo? Patrí nám, pretože patrí Božiemu Synovi. Cirkev? Je naším domovom, pretože je nebeským kráľovstvom a nebeské kráľovstvo patrí takým deťom, aké sme my!

Ľudia sa ma niekedy pýtajú, ako sa možno čo najlepšie pripraviť na úlohu apologetu. Mali by sme niečo urobiť: modliť sa, čítať Písmo, učiť sa od spoľahlivých učiteľov a prijímať milosť Ducha Svätého. Ale môžeme urobiť aj „skratky“, pretože jedna činnosť obsahuje všetky ostatné.

Keby som mal menovať len jeden spôsob prípravy na dielo apologetiky, bolo by to toto: úplná, vedomá a aktívna účasť na svätej omši. Chodte na svätú omšu tak často, ako môžete. Samozrejme, musíme chodiť v nedeľu a prikázané sviatky. Ale chodievajte aj v týždni, ak to môžete urobiť bez toho, aby ste ohrozili svoju prácu alebo nezaťažili svoju rodinu.

Na svätej omši sa oboznamujeme s obrysmi reality. Tu sa prirodzený svet - svet pšenice, vína a vody - stretáva s nadprirodzeným. Tu spoluexistujú v jednom kráľovstve a anjeli volajú: „Svätý, svätý, svätý!“ pred konsekrovaným chlebom a vínom. Vo svätej omši *sme oddelení* spolu s týmito prvkami prírody, aby sme boli konsekrovaní, aby sme boli svätí, aby sme boli zbožstvení.

Vo svätej omši Biblia prebýva prirodzene i nadprirodzene. Vo svätej omši je celá Biblia a je to jediné miesto, kde sa celá Biblia ohlasuje dôsledne a úplne. Svätá omša je totiž vyvrcholením biblického proroctva. Biblia je o svätej omši a Biblia zaplavuje svätú omšu. Keď často chodíme na svätú omšu, absorbujeme Bibliu akoby každým pórom svojho tela. Prijímame ju s milosťou, aby sme ju pochopili.

Poviem vám o svojej ranej skúsenosti.

Kľúče od kráľovstva

Bol som čerstvý katolík. Bol som hrdý, že som našiel katolícku vieru.

Práve som odovzdal seminárnu prácu doktorandského štúdia o *Evanjeliu svätého Matúša*. Myslel som si, že moja práca je dôležitá a originálna. Myslel som si zároveň, že je pravdivá. Ani otázky profesora a spolužiakov trvajúce strašné dve a pol hodiny mne ani mojej práci neublížili.

Aká bola téma? Dokazoval som, že Matúšovo rozprávanie o Ježišovi, ktorý dal Petrovi „kľúče od kráľovstva“, cituje tajomné proroctvo Izaiáša o prenesení „kľúča od Dávidovho domu“. To, čo Ježiš odovzdal Petrovi - a síce moc nad jeho Cirkvou -, korešpondovalo s tým, čo Izaiášov kráľ odovzdal Eliakimovi, keď ho urobil hlavným správcom v dávidovskom kráľovstve. V oboch prípadoch to bol úrad s primátom a nástupníctvom. Keď jeden človek zanechal úrad, ďalší zaujal jeho miesto a následník mal moc, ktorá bola rovnaká ako moc jeho predchodcu.

Prví protestantskí i katolícki odborníci si všimli citát z *Izaiáša*. A nemusíte byť odborník, aby ste postrehli, že v *Matúšovom evanjeliu* je veľmi veľa citátov, narážok a ozvien zo Starého zákona.

Myslel som si však, že som prišiel na novú myšlienku, keď som zistil, že tento citát nám pomáha lepšie pochopiť, čo mal Matúš na mysli a tiež Ježišov úmysel. Pochopil som, že tento úryvok zobrazoval Ježiša ako nového dávidovského kráľa a Cirkev ako obnovené Dávidovo kráľovstvo.

Tento záver a ďalšie podobné ma napokon priviedli k tomu, že som sa stal katolíkom. Ďakoval som Bohu za túto milosť. Blahoželal som si, že som vykonal takého pôsobivé vedecké dielo. Moji spolužiaci i profesor mohli mať veľký dojem, ale nie taký, aký som mal ja.

Onedlho som sa s tými istými dvomi biblickými úryvkami opäť stretol - v situácii, keď som to vôbec nečakal.

Stalo sa to na svätej omši počas 21. nedele v Cezročnom období. Prvé čítanie bolo z 22. kapitoly *Knihy proroka Izaiáša*. Bolo to presne to tajomné proroctvo, ktoré som podrobne rozoberal vo svojej práci. Bol to taký zvláštny úryvok, že by som vôbec nečakal, že ho zaradia do liturgie. Ale o pár minút neskôr kňaz ohlasoval evanjelium - a bola to 16. kapitola *Matúšovho evanjelia*, príbeh o Ježišovi, ktorý dáva kľúče Petrovi!

Kládol som si otázku: Prečo sa tieto dva biblické úryvky čítali na tej istej svätej omši? Mal som pocit, akoby som vyhral nejakú súťaž v tipovaní, čo sa bude čítať pri svätej omši.

Až neskôr som zistil, že čítania, ktoré počúvame pri svätej omši, sa nevyberajú náhodne. Moja inovatívna interpretácia 16. kapitoly *Matúšovho evanjelia* bola presne tým, čo katolíci už celé roky počúvajú v liturgii - a nielen odborníci, ale aj robotníci, obchodníci a najchudobnejší z chudobných.

Stal som sa katolíkom pred dvadsiatimi rokmi a na svätej omši mám stále túto skúsenosť.

Cirkev nám každú nedeľu podáva model biblickej interpretácie. Ukazuje nám, že prisľúbenia Starého zákona sa naplňajú v Novom zákone. Cirkev takto predstavuje Písmo, pretože takto predstavovali Písmo aj novozákonní pisatelia. A tí sa to naučili od Ježiša.

Evanjelisti chápali Starý zákon ako dejiny spásy. Trepezlivo odhaľovali láskavý a milosrdný Boží plán, aby sa ľudstvo včlenilo do zmluvnej rodiny - do Božej rodiny, ktorá sa klania Bohu a prebýva v jeho kráľovstve.

Určite ma pred tými rokmi zaujalo práve toto prisľúbenie Božieho synovstva, keď som po prvýkrát hľadal dôvody pre vieru, keď som po prvýkrát hľadal hlbší význam krstu Cirkvi.

„Veru, veru, hovorím ti: Ak sa niekto nenarodí zhora, nemôže uzrieť Božie kráľovstvo... Veru, veru, hovorím ti: Ak sa niekto nenarodí z vody a z Ducha, nemôže vojsť do Božieho kráľovstva" (*Jn 3, 3. 5*).

Od svojich prvých učiteľov som sa naučil, že krst je *pokresťančením*. Je to pomazanie. Dáva kráľovstvo, ktoré Kristus chce zdieľať s takým žobrákom, ako som ja. Chce, aby sme toto kráľovstvo zdieľali s každým, s kým sa stretieme, a najmä s tými, ktorí sú našimi nepriateľmi. Vždy úctivo a s bážňou. A plní nádeje.

Scott Hahn vo svojej knihe uvádza množstvo odkazov na anglicky písanú filozofickú, teologickú i popularizačnú kresťanskú literatúru, ktorá však nie je pre nášho čitateľa dostupná. Preto sme sa rozhodli pripojiť k jeho knihe výber dostupných diel v slovenskom, príp. českom jazyku, a odporúčame ich do pozornosti čitateľa.

Biblia (Sväté písmo), biblické komentáre, biblická teológia

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2006. ISBN 80-7162-588-4.

Vo vydaniach katolíckeho prekladu Svätého písma od r. 1995 sú v nich vynikajúce úvody k jednotlivým častiam Biblie i samotným spisom od prof. J. Heribana, SBD.

Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami (1. opravené vydanie). Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008. ISBN 978-80-85486-48-3.

Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Trnava: Dobrá kniha, 2004. ISBN 80-7141-447-6.

Historické knihy Starého zákona s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Trnava: Dobrá kniha, 2005. ISBN 80-7141-490-5.

Múdroslovné knihy Starého zákona s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Trnava: Dobrá kniha, 2006. ISBN 80-7141-527-8.

- Prorocké knihy Starého zákona s komentármi Jeruzalemskej Biblie.*
Trnava: Dobrá kniha, 2007. ISBN 978-80-7141-576-3.
- Nový zákon s komentármi Jeruzalemskej Biblie.* Trnava: Dobrá kniha, 2008 ISBN 978-80-7141-625-8.
Pracovné vydanie prekladu Mons. A. Boteka, SJ, s cennými komentármi a margináliami Jeruzalemskej Biblie.
- Peter Dubovský, SJ (ed.): *Komentáre k Starému zákonu - Genezis.*
Trnava: Dobrá kniha, 2008. ISBN 978-80-7141-626-5.
Prvý odborný komentár k Svätému písmu v slovenčine, 1. zväzok dlhodobého projektu Teologickej fakulty Trnavskej univerzity.
- Výklady ke Starému zákonu I*(Gn-Dt). Praha: Kalich, 1991.
- Výklady ke Starému zákonu II* (historické knihy). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- Výklady ke Starému zákonu III* (Job-Kaz) Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- Výklady ke Starému zákonu IV* (proroci). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- Miloš Bič: *Výklady ke Starému zákonu K*(deuterokanonické knihy). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
Kompletný komentár k všetkým knihám Starého zákona od prekladateľskej komisie českého ekumenického prekladu Biblie.
- Malýstuttgartsky komentár*(k NZ). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 18 zväzkov od viacerých autorov. Vydané v rokoch 1996-2001.
Kompletný komentár k všetkým knihám Nového zákona od nemecky hovoriacich katolíckych biblistov.
- Jozef Heriban, SDB: *Príručný lexikón biblických vied.* Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 1998. 80-88933-07-2.
- Xavier Léon-Dufour, SJ (éd.): *Slovník biblickej teológie.* Trnava: Dobrá kniha, 2003. ISBN 80-7141-414-X.
- Georg Braulik (zost): *Rozumieť Starému zákonu.* Svit: Katolícke biblické dielo, 2002. ISBN 80-968345-9-2.

- Georg Braulik, OSB - Norbert Lohfink, SJ: *Kde sú dnes proro-ci? Svit*, Katolícke biblické dielo - Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997. ISBN 80-7165-078-1.
- Raymond E. Brown, SS: *Biblia - 101 otázok a odpovedí*. Trnava: Dobrá kniha, 1999. ISBN 80-7141-213-9.
- Roland E. Murphy, OCarm: *Tóra - 101 otázok a odpovedí*. Trnava: Dobrá kniha, 2001. ISBN 80-7141-327-5.
- Roland E. Murphy, OCarm: *Žalmy a iné spisy - 101 otázok a odpovedí*. Trnava: Dobrá kniha, 2001. ISBN 80-7141-339-9.
- Joseph A. Fitzmyer, SJ: *Ježiš Kristus*. Otázky a odpovede. Trnava: Dobrá kniha, 1998. ISBN 80-7141-184-1.
- Erich Zenger: *Prvnízákon*. Židovská bible a kfešfané. Kostelní Vydri: Karmelitánské nakladatelsrví, 1999. ISBN 80-7192-401-6.
- Erich Zenger: *Na úpäť Sinaje*. Kostelní Vydri: Karmelitánské nakladatelsrví, 1996. ISBN 80-7192-143-2.
- Claude Tresmontant: *Bible a antická tradce*. Esej o hebrejském myšlení. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-270-5.
- František Trstenský: *Úvod do knihy žalmov*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2008. ISBN 978-80-8084-299-4.
- Tim Gray: *Poslanie Mesiáša*. Bratislava: Lúč, 2006. ISBN 80-7114-588-2.
- Patrick Madrid: *Prekvapila ich pravda*. Bratislava: Lúč, 2006. ISBN 80-7114-589-0.

Učenie Cirkvi, teológia

- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2007. ISBN 978-80-7162-657-2.
- Kompndium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2007. ISBN 978-80-7162-664-0.

Josef Neuner - Heinrich Ross: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. Trnava: Dobrá kniha, 1995. ISBN 80-7141-072-1.

Joseph Ratzinger - Benedikt XVI.: *Úvod do kresťanstva*. Trnava: Dobrá kniha, 2007. ISBN 978-80-7141-562-6.

Walter Kasper: *Úvod do viery*. Badín: Spišský kňazský seminár, 1991. ISBN 80-7142-002-8.

Claude Tresmontant: *Základy teológie*. Brno: Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-54-4.

Modlitba, liturgia

Joseph Ratzinger: *Duch liturgie*. Trnava: Dobrá kniha, 2005. ISBN 80-7141-477-8.

Enzo Bianchi: *Modlit se Boží slovo*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-105-6.

Anton Tyrol: *Lectio divina: Praktická metoda čítania Svätého písma*. Návod na čítanie Písma a niekoľko ukážok. Svät: Katolícke biblické dielo, 2005.

Logika, veda

Ladislav Csontos, SJ: *Úvod do logiky* (skriptum). Bratislava: Aloisianum (Teologický inštitút sv. Alojza, dnes TF TU), 1995. ISBN 80-7141-088-8.

František Gahér: *Logika pre každého*. Bratislava: IRIS, 1998. ISBN 80-88778-77-8.

Marek Orko Vácha: *Tančiace skaly*. O vývoji života na Zemi, o človeku a o Bohu. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2005. ISBN 80-7162-510-8.

Marek Orko Vácha: *Šiesta cesta*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2005. ISBN 80-7162-574-4.

Marek Orko Vácha: *Návrat k stromu života*. Evolúcia a kresťanstvo. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2006. ISBN 80-7162-627-9.

Internetové odkazy

<http://www.kbs.sk/> - Oficiálna stránka Katolíckej cirkvi na Slovensku (v časti „Dokumenty a vyhlásenia“ sa nachádzajú dokumenty II. vatikánskeho koncilu, encykliky, ďalšie dokumenty pápežov, vatikánskych úradov, dokumenty Konferencie biskupov Slovenska, Kódex kanonického práva a ďalšie).

<http://dokumenty.christ-net.sk/dkc/> - Dokumenty Katolíckej cirkvi (Katolícky preklad Biblie, KKC, dokumenty II. vatikánskeho koncilu, encykliky).

<http://www.svatepismo.slcl/> - Katolícky preklad Biblie s vyhľadávaním.

<http://www.breviar.sk/> - Liturgia hodín on-line (modlitba posvätného čítania obsahuje jedno biblické čítanie a druhé čítanie, ktoré býva často z cirkevných otcov, od učiteľov Cirkvi alebo iných svätcov).

<http://www.kbd.sk/> - Stránka Katolíckeho biblického diela so sídlom vo Svite.

Knihy Scotta Hahna v slovenčine

Moja duchovná cesta v OPUS DEL Bratislava: LÚČ, 2008.
ISBN 80-7114-675-9.

Baránkova večera. Bratislava: Redemptoristi - Slovo medzi nami 2005. ISBN 80-968638-4-3.

Bože, buď milostivý. Bratislava: Redemptoristi - Slovo medzi nami 2006. ISBN 80-968638-5-1.

Kto si, Mária? Bratislava: Redemptoristi - Slovo medzi nami 2006. ISBN 80-96863 8-6-X.

Otec, čo plní sľuby. Bratislava: Redemptoristi - Slovo medzi nami 2008. ISBN 978-80-969600-8-8